

Теодул

Уместо предговора

Дело "Теодул" написао је владика Николај у току зиме 1941/2. године у манастиру Љубостињи. Сам владика говорио је да дело није завршено и да треба још написати неколико поглавља. Међутим, како је једнога дана владика прекинуо рад на "Теодулу", тако је и остало. Он се доцније није враћао на то дело. Али се не примећује да дело није довршено, јер свако поглавље тема је за себе и целина.

Када су Немци окупирали Југославију 1941. године, они су од првих дана почели претресати и прекопавати манастир Жичу и показивати пуно неповерење према владици Николају. Врло су често долазили у Жичу и сатима саслушавали епископа Николаја, док му најзад нису отворено рекли да га они неће трпети као активног епископа на епархији, него мора да се повуче и епархијске послове препусти другоме. После одлуке Светог Архијерејског Синода, којом се за заменика епископу Николају одређује избегли епископ Злетовскострумички Викентије, владика Николај је тачно на Петровдан 1941. године пребачен у манастир Љубостињу и ту конфиниран.

Ту, у Љубостињи, где је владика Николај провео годину и по дана, односно до децембра месеца 1942. године, када је пребачен у манастир Војловицу, у Банат, епископ Николај је много радио – писао. Како није био везан никаквим званичним епархијским пословима, он је цело време употребио на писање. И писао је и написао је врло много. Ја мислим да ће се с пуним правом Љубостињски период обележити као посебно и веома значајно поглавље у животу и раду епископа Николаја. Теодул је један од првих и најзначајнијих владиних радова у манастиру Љубостињи. Овим својим делом владика је хтео, како је то сам говорио, да покаже колико је јеванђелска мисао несравњено виша и дубља од најтананије и најдубље дојеванђелске мисли – индијске мисли, а поготову колико Јеванђеље превазилази мисао осталих народа. Због тога владика Николај у Уводу "Теодула", у неколико поглавља, износи укратко "мудрост Индије", па каже: "Дај, Теодуле, једну орахову љуску, да у њу сручимо сву човечију мудрост Индије кроз хиљаде година, све Веде, сав Будизам, и све Тантре и Мантре, и целу Махабхарату и тајанствену реч АУМ. У једној ораховој љусци моћи ће стати четири основне и главне идеје..." Другим речима, Теодул владике Николаја је једна врста историје о Христу гледана кроз индијску философску и религиозну мисао. Као што је доцније владино дело "ЈЕДИНИ ЧОВЕКОЉУБАЦ", опет историја о Христу гледана из Европе, односно, кроз европску философску и религиозну мисао.

Ур.

Увод

1.

Прашина

Седи, Теодуле. Ајд да седнемо обојица, да се одморимо од прашине. Питаш, на што да седнемо? Седнимо баш овде на друму, на прашину. Седнимо на оно што одавно седи на нама, на драгу нам прашину, која нас је и заморила. Седнимо сами за себе.

Не мршти се, Теодуле. Зар ти је немила ова друмска прашина? Гле од те исте прашине сачињено је и тело твоје, најмилија ти од свих прашина у свету. Од те исте прашине саздана су сва тела, све очи, све руке, све главе, сва срца; од ње су и све звезде.

Ниси ли чуо на опелу умрлих песму: "Споменух се пророка који вапијаше: ја сам земља и пепео?" Ниси ли и ти ходио по неком старом гробљу па газећи по уједначеним гробовима питао се: "Које ли је цар, а које војин; ко ли је богаташ а које сиромашак?" Гледао си у прашину уједначено све што је некад било из прашине уздигнуто разједначено.

Том уједначењу гредимо и ја и ти; хитно, незадрживо ходећи "куда све живо ходи", у прашину, у пепео, у покој без аваза, у подножје нових путника, двоногих, четвороногих, стоногих. Прашина нашег мозга не ће мислити. Прашина нашег срца не ће осећати. Нити ће прашина наших очију гледати, ни прашина ушију слушати, ни прашина језика говорити. Бићемо истоветни са овом друмском прашином, на којој сад седимо и на коју се ти тако мрштиш, Теодуле мој.

Зашто се мрштиш на ову друмску прашину, путниче из незнаног града у незнани град, зашто се на њу зловољно мрштиш а не мрштиш се на прашину тела свога, лица свога, очију и уста и језика, и руку и ногу својих? Није ли исто и једно и друго, баш све свеједно? Доследан би био кад би оне прашине подједнако или волео или мрзео, или пак према обојима равнодушан био.

Упрљаћеш се, велиш? Шта ћеш упрљати? Хаљину тела свога, хаљину хаљине своје? Најспољашније може да упрља само оно што је најспољашније. Оно што прља, оно и пере. Ако маст прља, сапун од масти пере. Зар и вода није прашина? Ако ти друмска прашина упрља хаљине, вода ће их опрати. Ако ли се пак унутра у теби нешто упрља, само нешто унутрашње може то да опере. Но сад за сад нећемо говорити о унутарњем прљању и чишћењу. То је нешто високо и далеко. Него седимо спокојно, прашина на прашину, и разговарајмо о прашину.

2.

Шарен град

Погледај, Теодуле, како се шарени свет око нас. Како се све шарени у разним бојама и облицима и мерама и размерама. И доле на земљи и горе на своду небесном. Шта је све то до прашина, исто као и моје и твоје тело, и моје и твоје очи, и моје и твоје срце?

Ваистину овај свет је Шарен град. Ко га сагради? Како га сагради? Због чега га сагради? То су три мучећа питања, и четврто не постоји. Ми знамо једино да га сагради из прашине.

Висине и низине су од прашине и прашина, венци планински и равнине подпланинске, шуме и стене, траве и цвеће, градови и дворови – све је од прашине и све је прашина. И људи; да, и људи. Седећи на овој прашину, ко зна на чијем лицу седимо, или на чијим очима, или на чијем срцу. Ветар је могао дићи прашину од мртвих тела и развејати по свету. И то је свакако учинио; и непрестано чини. Ветар је једна сила, која ни живе ни мртве не оставља на миру. Ветар спољашњи и – ветар унутрашњи.

И прашина је сила. Управо све силе природне налазе се у прашину. У њој је и земља и ветар и огањ и вода. У њој је и магнетизам и електрина. У њој су и молекули и атоми и електрони и протони, и још привлачна и одбојна снага. Неприметно она прима зраке из васионских светила, и неприметно сама зрачи. Као да прима дар и даје уздарје; или прима поздрав и отпоздравља. Кажу, ко би разумео једну трун прашине разумео би васиону.

До сад нико није разумео. Да ли ће ко икад разумети? Делењем и уситњавањем људи су хтели разумети прашину. Но што год су долазили до мањих делова, наилазили су на већу тајну, на веће чудо. Најситнији делови једне труни прашине исто су тако велико чудо као и

највеће звезде у васиони. Оно што људи виде кроз телескоп и микроскоп подједнако запрепашћује. Раздаљина између знаног и незнаног не смањује се никако; не, него расте. На лавиринту живота и бића људи нису могли сами од себе до сад напипати ни врата ни прозор. Наилазе непрестано на нове окуке и превоје и вијуге; овде у овом лавиринту светском, али никако на врата или прозор.

Да ли Шарен град има врата и прозоре? Да ли има кључеве, и ко држи кључеве Шарен града у рукама? То су прастара питања, која ни у једном поколењу нису излазила из ума нити силазила са језика људских. Једно је само било за све јасно: да се из прашине дижемо и у прашину сручујемо. Колевка никад није могла заситити гробље, нити се гробље могло одупрети ветру, да његову прашину дигне и употреби за нова тела.

Сунце показује различност; мрак уједначује све. Облачна ноћ уједначује све као гроб. И у таквој ноћи Шарен град се не шарени. Тако и будан човек види различност, док човек успаван све уједначује као ноћ, као гроб. Зар не слутити, Теодуле, да и у човеку има нешто као сунце и као мрак? Како би иначе човек имао и особину сунца да разликује и особину ноћи да уједначује? Шта је то прво а шта друго у човеку? И ово је прастаро питање житеља Шарен града и путника у лавиринту. Питање глодано но несварено; решавано но нерешено. То питање збуњује све који, као ја и ти до сад, говоримо о човеку само као о прашини. Јер изгледа да прашина бића људског није све прашина, и да она скрива нешто у себи што није прашина. Нешто што се малко диже изнад прашине као дављеник изнад потопа; што контролише прашину, што чак и влада над прашином.

Ај, Теодуле, морамо поћи у неку старију прашину. Ова на којој седимо сада изгледа да је млада, да је ветром скоро навејана, и да су људи на њој мало размишљали, те мало њених тајни докучили. Пођимо дакле у Индију, у земљу мајку свих философија, свих мисаоних напора и свих заблуда пре очекиваног Месије света.

3.

Индија

– Аум, аум, ом, ом, ом! Сва Индија шапће ову реч, дању и ноћу, грађани и сељаци, брамини и парија, мудраци и простаци, риши и гури, јоги и факири, од Цејлона до Хималаја и преко ових, и од Бенареса до арапске Ђабе. Нема речи у људским језицима, коју људи чешће изговарају а мање разумеју.

Древни тумачи Веданти свакако су знали значење те речи. Ману и Валмики морали су знати. Тако и Буда, који је дане и ноћи проводио у изговарању ове речи – аум (ом), и учио своје ученике како да регулишу дисање при изговарању речи ом. Но река времена, бујнија од сваке реке, потапа у своје вирове или односи у земљу недођију и смисао многих речи људских. Људи продужују да их изговарају, но без смисла, као мађију, као талисман; више као звук него као реч, да би тобож тим звуком привукли неку срећу себи или одбили несрећу. Тако и већина Индијана сада изговара реч ом. Но философи индијски и савремени тумачи Веданти дају нарочито објашњење речи ом. Овако:

А – означава сваку твар.

У – означава личност човека, Ја, Его.

М – означава одрицање, негацију.

Дакле: Ово – Ја – Нисам. У што год ја погледам, и све што чувствима дотакнем, то нисам ја. И за моје тело ја кажем Ово – Ја – Нисам. Јер је тело *Пракрти*, материја, прашина. А ја не спадам у прашину. Ја се састоји углавном из онога што се санскритски назива: Жива, Атма и Прана, тј. Душа, Дух и Ум. Ја не умире са смрћу тела. Када тело умре, душа улази у друго тело, сходно својој *Карми*, тј. сходно својим делима и жељама и чежњама у ранијем телу. И тако једна душа јавља се у безбројним телима и живи, може се рећи, вечно у овоме вечном свету. Јер је овај свет бескрајан у времену и у простору. Па пошто на лавиринту овога света нема ни врата ни прозора, то душа човечја нема куда него из тела у тело до бескрајности. Сам Буда је за себе тврдио, да се душа његова јављала и живела у овоме свету 80.000 пута! Једини начин, да се душа ослободи ове *Самсаре*, овога процеса светског и сељења, и живљења, скопчаних с толико јада и патње, јесте, по Будиној науци, да се човек згади на живот, и да убије у себи сваку жељу за живљењем, у ма каквом телу и у ма ком облику. Ако неко успе да погаси у себи огањ страсти за животом и ишчупа из корена клицу жеље за ма чим у свету, онда душа његова прелази у *Нирвану*, тј. у бесвесно ништа. То је названо *Мокша*, или *Мукти*, што ће рећи Ослобођење. Ослобођење од живота. До овог ослобођења долази се тешким аскетизмом, нечувеним и невиђеним у ма ком другом крају света и у ма ком другом систему вере или философије. Ради чега такав тешки аскетизам и ужасно факирско самомучење? Кажу ради Мокше, ради Ослобођења. А то ослобођење јесте ослобођење од живота, јесте вечно ништа, вечна смрт.

Дај, Теодуле, једну орахову љуску, да у њу сручимо сву човечју мудрост Индије кроз хиљаде година, све Веде, сав Будизам, и све Тантре и Мантре, и целу Махабхарату и тајанствену реч А – У – М. У једној ораховој љусци моћи ће стати четири основне и главне идеје све индијске мудрости, а то су:

1. Душа није прашина ни од прашине, него нарочито бесмртно биће у прашини тела;
2. Свет је овај бескрајан у времену и пространству; у њему су све душе, сва тела, сви духови и сви богови; из овога света нема се дакле куда;
3. Карма опредељује будућу судбу душе, и
4. Аскетизам је неопходни услов стварања нове карме и побољшања будућег живота душе и њеног коначног ослобођења од тела.

Сва величина индијске мисли састоји се у упорном тврђењу, да душа људска није прашина него да она као носилац живота господари над прашином. Сам санскритски назив душе *Жива* казује, да је живот у души а не у телесној прашини. Ово сазнање индијско, које су носили до сада милијарде људских бића у Индији, може да постиди оне хришћане европске, који душу са прашином изједначују. Но индијско учење о вечности и бескрајности овога света представља мрак достојан плача и кукања. Та основна заблуда проузроковала је све друге језиве заблуде Индијана. Јер ако је овај свет вечан и бескрајан, онда нема места за други свет. Онда ни бесмртна душа нема куда да изађе из овога света, него излазећи из једног тела улази у друго, и тако без краја. Та заблуда је Будин камен спотицања, и мајка Будизма. А ту заблуду разбија чак и модерна наука тврђењем, да је овај васионски свет ограничен и временом и пространством, тј. да је постао и да ће престати. Од тога се рађа нада, да овај светски лавиринт може да има врата и прозоре према једном другом свету, у који би душе људске одвојене од тела одлазиле из ове светске Самсаре.

4.

Људи и богови као скотови

Не може човек, Теодуле, понизити себе а да не понизи Бога свога, нити може понизити Бога а да не понизи себе. Искривљена мотика, ковачу поруга; замућен извор, мутан и поток. У незнабожним народима понижени су и људи и богови до скотова. Људи су клани и сагоревани као стока на жртву злим боговима, а змије, бикови, мајмун и тице обожавани су као прави богови. Од овога се ретко могао наћи изузетак ма у коме народу на кугли земаљској пре Христа. Чак ни мисаона Индија није у том чинила изузетак. Земља најдубље философије на свету, најсуптилније психологије и највећих људских напора, интелектуалних, интуитивних и моралних, Индија је кипила и пенушала се од многобожачких заблуда не мање него мрачни Египат и површна Јелада, или грозна Сирија и Халдеја.

Нигде се људи нису могли уздићи до сазнања о једном свемоћном и човекољубивом Богу. Ако се где и засветлуцала вера у таквога Бога, одмах му се стварао равномоћан противник, бог неморала и рушења, злотвор и ненавидник људи, пред ким су се бедни људи морали откупљивати великим жртвама. Тако се у Индији јавља Шива, бог рушења, као равноправан члан триплета: Вишну, Брама и Шива. У Египту су Озирис и Изис у завади због злочина над Хорусом. У Јелади Зевс је често немоћан пред читавом гангом неморалних и пакосних божанстава. Једва успева да се одржи на власти и интрига циганије олимпијске. У Персији Ормузд води љуту борбу против свог супарника Аримана. У Сирији чудовишни Молох ненасито гута људе као жртве. На америчком континенту и по острвима Тихог океана слична су божанства са сличним апетитом. Обожавање змија општа је појава код свих незнабожних народа. Онај што се кроз змију јавио праматери Еви, успео је – с Божјим попуштањем – да се наметне роду човечјем као неопходно божанство. Он је научио људе мађијама и враџбинама. Сам понижен он је чинио све да понизи Бога и људе.

Људи су примали зловна внушенија змије преисподње, и заволели су мрак више него светлост, лаж више него истину, враџбине више него добра дела; поверовали су више у жртве него у милост, и у камене и дрвене идоле више него у Бога свемогућег, и у змије и друге скотове више него у свога јединога Творца и Оца.

У неким народима људи су уздизати (ако је то уздицање) у ред богова, нарочито владари и хероји. Јер није било нигде неког многобожног пантеона, коме се нису могли додавати нови богови. Гомила ђубрета не протестује кад му се ново ђубре додаје. Само истина не трпи додавања и одузимања. Тако су неки ћесари у Риму проглашавани од Сената за богове, и унети у пантеон римски. Богдихан, цар кинески, сматран је одувек као син неба, као божанство. Микадо у Јапану и до сада се сматра божанством и божанског порекла. И многи знаменити самураји, као родољуби уврштени су у богове, са храмовима и жртвоприношењем над њиховим гробовима. Па ако обоготворење људи изгледа нешто боље него обоготворење змија, ипак је и оно као и ово све од "оца сваке лажи" и сваког насиља. Све је срачунато и упућено на помрачење људског ума, на развраћање срца и на злочин; у крајњој линији на очајање и лудило свега човечанства.

И заиста у време појаве Месије у свету, свет је личио на тамницу и лудницу; не само лично, него био баш права тамница очајника и болница сумасшедших. Сав је "свет у злу лежао". А за бољи се свет није знало. Јер ни индијска Нирвана ни јелински Хадес нису били очајним људима никаква утеха. Зато су и говорили неки јелински философи, сагласно са сибилама, пророчицама римским: Само неки бог може спасти свет.

1. Семе и семе

Сјеме је ријеч Божија

Лука 8, 11.

У тишини зимске звездане ноћи; у глухој тишини једне подземне пештере родио се Месија, Спаситељ света.

На Истоку звезде изгледају ближе земљи, и духовни свет осећа се ближе људима, него на Западу.

Од каквог се семена родио Христос? Ако од човечјег, не би могао бити Спаситељ људи ни лекар болесника. Јер је у семену крв, а у крви душа. Душа људска пак била је заражена злом, а од зле душе зла крв, тло и семе. *Творац је учинио од једне крви сав род човјечији.* (Дела Ап. 17, 26.) Значи, све адамско семе у крви људској било је кварно и болесно. Месија од таквог семена био би болесник, који улази у болницу да лечи болеснике, и сумасшедши који улази у лудницу да исцељује сумасшедше. Таквих лажних Месија јављало би се у свету много. Као кухним међу кухнима њима се могло довикнути: *Лекару, излечи сам себе.*

Месија мора бити здрав; не, него само здравље и извор здравља. Ни у његовој крви ни у души не сме бити никаквог трулог наслеђа, никаквог адамског и каинског бремена зла, злочина, братоубиства, богоборства, лажи ни насиља, никакве одговорности, за родитељске и прародитељске грехе. Од даха Његовог здравља треба да ишчежавају болести, од чистоте Његове душе треба да беже нечисти духови, од озона целог Његовог бића да се освежава цела кухна атмосфера, у коју се Он спустио савивши небеса к земљи.

Од каквог се дакле семена родио Христос, Теодуле? Несумњиво од нечовечјег и неземног. Ко би то од болесника земаљских могао знати и слутити, по олењеној памети људској, да небесни весник Гаврил није објавио и објаснио?

Када се уплаши света Девојка од појаве сјајног архистратига небесне војске у Назарету, у кући старца Јосифа, рече јој Гаврил: *Не бој се Марија. Јер си нашла милост од Бога. И ево затрудњећеш и родићеш сина, и надјени му име Исус. Он ће бити велики, и назваће се Син Свевишњега, назваће се Син Божји... Цароваће, и царству његовом не ће бити краја.*

А када невина и наивна Марија детињски упита: *Како ће то бити кад ја не знам за мужа,* одговори јој весник небесни: *Дух Свети доћи ће на тебе, и сила Свевишњега осјениће те... У Бога све је могуће што рече.*

Нису ли сва семена, Теодуле, и биљна и животињска постала по речи Творчевој? Управо, праисконо семе и јесте реч Творчева. По сили Његове речи постало је и човечје семе у првом човеку, праоцу рода људског, Адаму. *И рече Бог, и би тако,* стоји написано на првој страни Књиге Живота, која једина светли у хрпама мрачне ишаране хартије.

Тако рече Бог, да света девица Марија роди Христа, и би тако. Шта се може одупрети речи Божјој? Њој се није могао одупрети мрак када бог рече: Нека буде светлост; него би светлост. Нити јој се могла одупрети земља, када јој Бог заповеди, да пусти из себе траву и биље са семеном. Нити јој се могао одупрети васионски мрачни простор када Бог рече да у том простору засија сунце и месец и звезде. Нити се вода и ваздух усудише рећи: Не може, када их Бог испуни рибама и тицама. Нити се прашина земаљска узбуни када забруја наредба Божја, да из ње постану животиње, и сва стока, и све звери земаљске по врстама њиховим. Нити прах земаљски узмаче када га Уметник над уметницима узме за материјал човека, најузвишенијег створења Свога на земљи.

Ваистину, тако се ништа на небу и на земљи није могло одупрети речи Божјој: Нека се од пречисте девице Марије роди Исус Христос, Спаситељ света. Него чим Бог рече, тако и би. И заче Марија по речи Божјој, и роди сина и надену му име Исус. Без похоти телесне и без воље мужа, него од Бога.

О Теодуле, шта помаже и семе без силе и воље Божје? Помисли, колико је у свету нероткиња, не због оскудице семена него због оскудице Божјег благослова, Божје силе. Зар би се икад родила дева Марија од старих родитеља Јоакима и Ане без силе речи Божје? И зар би се икад јавио у свет велики Јован Крститељ из престарелог и исушеног тела Јелисаветиног без силе Божје речи? Никада. И колико семена на њивама остане бесплодно без речи Божје, без Божје заповести. Кад Бог рече, онда свако семе, и биљно и животињско и људско, доноси плода. А када Бог не рече, онда узалуд свако семе, и постићен сваки сејач. И семе дакле без Божје речи не даје плода. А реч Божја и без семена доноси жељени плод. Моћнија је реч Божја од сваког семена. Јер она једина може неодољиво да дејствује и кроз семе и без семена. Реч Божја је право семе, које никад не остаје бесплодно.

И тако дакле, у тишини једне зимске звездане ноћи; у глухој тишини једне подземне пештере родио се Месија, Спаситељ света, по свемоћној речи Божјој, од Духа Божјега и пречисте девице Марије.

А то би у време римског ћесара Августа, једнога од "богова" незнабожног Рима, када Сиријом владаше Кирион а Јерусалимом Ирод крпави, Идумејац.

2.

Бог од Бога

Еда ли ја који отварам материцу

не могу родити? вели Господ.

Еда ли ћу ја који дајем да се рађа

бити без порода? говори Бог твој.

Исаија 60, 9.

Само неки бог може спасти свет! То је последњи крик философа и пророка старога времена. То је крик човечанства у оковима "књаза овога света", у лавиринту без врата и прозора, у животу који увире у Нирвану или у Хадес.

Да се тај крик раније чуо, раније би се и Бог јавио свету. Али људи су се уздали у себе, у своју памет и своју снагу. Нису ни слутили да њиховом памећу управља сатана, и да он употребљава њихову снагу на службу себи. Сва памет и сва наука и вештина и сва снага људска употребљена је била на зидање храмова демонима, на величање демона као богова. Човек се мора дивити величанственим пагодама у Индији, пирамидама и храмовима у Мемфису и Карнаку, светилиштима по Асирији и Јелади, и по острвима Индијског и Тихог океана, као и онима по Америци; мора се дивити као изванредним и монументалним делима уметности људске. Али човек мора да се заплаче од јада и стида кад чује, коме су та светилишта посвећена. Змијама и крокодилима, мајмунима и биковима, фантазијама и баснама.

Сва уметност и сва култура могу бити у служби лажи онако исто као и истине, и у служби сатане исто као и у служби бога. Сва уметност и култура пре Христа стајала је у служби сатане. И данас стоји она тако као и некад у народима незнабожним. Зато, знај, Теодуле, да уметност и сва култура ма ког времена, нема вредности сама по себи него по божанству коме служи. И гле, ни у једном од тих величанствених светилишта незнабожних, тако богато украшених и окићених, није се јавио Спаситељ света, проречени Месија, него у једној пештери. Али та пештера, подземна и мрачна, скромна и проста, ипак у многоме је импозантнија од свих пагода и храмова незнабожних. Јер њу је створио у почетку стварања света Онај који се и родио у њој. Она је непроменљива и трајна као свет, док су пагоде и светилишта незнабожна, ма колико велика и чудна, нагрижена зубом времена, и уколико се стално не подупиру нахерена и дремљиво склона паду и смрти. Витлејемска пештера пак стоји данас иста и истоветна каква је била и пре 2000 година; онако исто као што стоје Хималаји и Арарат. Јер је дело руку Божјих а не човечјих.

У том праисконском храму Божјем, старијем од свих осталих рукотворених храмова и трајнијем од свих, у том тору овчијем и јагњећем, јавио се Онај који је јачи од људи, јачи од света, и јачи од Хадеса и свих адских сила и свих зала.

Теодуле мој, јавио се Бог. Син Божји, или Бог од Бога.

Нека умукне свако сведочанство људско, и нека се замрзне реч на уснама мојим, Теодуле. Чуј Његово сведочанство, Његову реч:

Ја сиђох с неба.

Ја дођох у име Оца својега.

Да сви поштују Сина као што поштују Оца.

Нијесам сам, него ја и отац који ме посла.

За мене свједочи Отац који ме посла.

Ја не примам свједочанства од човјека.

Отац који ме посла свједочи за мене.

Сам од себе не дођох него има Истинити који ме посла, којега ви не знате; ја га знам, јер сам од

ега и Он ме посла.

Ја не тражим воље своје него вољу Оца који ме посла.

Прегледајте Писма, и она свједоче за мене.

Син не може чинити ништа сам од себе него што види да отац чини; јер што отац чини оно и син

чини онако.

Ја од себе не говорим.

Као што мене зна Отац, и ја знам Оца.

Онај који ме посла са мном је.

Ја свагда чиним што је Њему угодно.

Ви сте од низијех, ја сам од вишијех; ви сте од овога свијета, ја нијесам од овога свијета.

Који мрзи на мене, мрзи на Оца мојега.

Отац који стоји у мени, Он твори дјела.

Нико не ће доћи Оцу до кроза ме.

Ти си Оче у мени и ја у теби.

Који вјерује мени, видје Оца.

Ја сам у Оцу и Отац у мени.

Ја сам врата.

Ја сам пастир добри.

Ја сам свјетлост свијета.

*Ја сам пут, истина и живот.
Ко види мене, види Онога који ме је послао.*

Још је рекао, да је он *пут*. А људи су се ломили по беспућима и раскршћима из поколења у поколење.

Још је рекао, да је Он *истина*. А род људски је сав затрован био пилулама лажи од онога који је назват "отац сваке лажи".

Још је рекао, да је он *живот*, не несвесан и ништаван живот у индијској Нирвани, нити језиво неумирање у грчком Хадесу, нити утопљење личног живота у етарни живот неког свеопштег етарног стојичког божанства, него баш прави живот, какав жели свако срце људско, у крилу Оца свог небесног, у Рају слаткоме, где се праведници сијају као сунца.

Још је рекао, да је Он *пастир*. Вукови са демонским духом а у човечјем облику наметали су се за пастире народима земаљским, не да би их сачували него да би их застрашили, збунили и растргнули. А Он, као пастир добри, дошао је да ни стотој овци не да да се изгуби, него је тражи и спасава.

Још је рекао, да је Он *лекар*, и да је дошао болесним а не здравим. У самој ствари здравих није ни било у свету, али је било многих који су као тешки болесници у врућици уображења мислили да су здрави.

Још је рекао, да је Он *Син Божји*, да је старији од праоца Аврама, и да му је име *Почетак*. Дошао је к људима као посланик Оца свог небесног, јединог живог Бога, који има очинску љубав према људима и жели кроз Њега, свог превечног и јединородног Сина, да усини све људе по њиховој вери и слободној вољи и да их уведе у Своје бесмртно царство небесно.

Још је рекао, да ко Њега *верује*, има живот вечни; ко Њега прима, прима и Оца који га је послао, и ко за Њим иде тај спасава душу своју. А ко Њега не поштује, не поштује ни Оца Његовог, јер вели: *Ја и Отац једно смо*.

Ја и Отац једно смо.

Док видјело имате, вјерујте видјело да будете синови видјела.

Без мене не можете ништа чинити.

Ја идем к теби Оче.

Дао си ми власт над сваким тијелом.

Даде ми се свака власт на небу и на земљи.

Ово је сведочанство Месије о самој себи; сведочанство речима, које се у пуној и превршеној мери потврдило делима Његовим.

Никад ниједан човек у историји света није говорио с таквом силом и влашћу као Он. И никад ниједан човек од памтивека није показао таква моћна дела као Он.

Ни ангел ни човек него Син Божји и Бог од Бога. Јер да је ангел, зар би велики архангел Гаврил, војвода ангела, спуштао се да објави Његово рођење? А да је човек, зар би Јован Крститељ, највећи од људи "од жена рођених", био Његов претеча и слуга?

3.

Глас с неба

Радуј се, о Теодуле! Радуј се и весели се, јер се јавио Емануил, Бог од Бога, истински Месија и Спаситељ људи. Ни ангел ни човек, нити од трулог семена човечјег, него безсемено рођен од Бога и пречисте девојке Марије у подземној пештери Витлејемској. *Једино семе при Његовом рођењу јесте чиста и света реч Божја, и једина сила у зачећу Његовом јесте сила Духа Светога.*

Рекао је, да је дошао *с неба*. А људи су једино још од неба очекивали помоћ и спасење.

Рекао је, да је Он *светлост света*. А људи су грцали у тами и робовали кнезу таме.

Рекао је још, да је Он *врата*. А људи су вековима пипали по лавиринту живота да би нашли врата за неки бољи живот.

Још је рекао, да је Он *васкрсење*; да ће себе васкрснути кад га неверници убију, и да ће васкрснути и све оне који Њега верују и љубе.

Још је рекао, да је Он *победио* свет, да је видео сатану где као муња спада с неба у понор. А свету је неопходан био Победилац зла, лажи и насиља, што је од сатане долазило и кроз људе дејствовало.

Још је рекао, да ће на крају времена, на концу драме људске историје, Он опет *доћи*, у сили и слави, да сабере живе и мртве, да их разлучи на десно и на лево, и да изрекне последњи праведни Суд над свима. Сходно томе праведници ће ући у вечно блаженство а непокајани грешници биће бачени у вечну муку.

Још је рекао, да му се од Оца *даде сва власт* на небу и на земљи. Према томе нико не може без Њега и мимо Њега а најмање против Њега учинити неко добро ни себи ни другима. И да је само једно име под сунцем дато људима за спасење, а то је име Господа Исуса Христа Сина Божјег, Месије, Спаситеља.

О Теодуле, ево снажног Крманоша, који је хватио крму на лутајућој лађи људског живота! Ево Капетана, који добро познаје сву пучину времена и простора, и зна куда броди и куда уморне путнике води. Радуј се дакле и весели се!

Питају се неверници: Ко га је посведочио? Тако се питају они који иду путем пропасти и на том путу очекују своје спасење.

Заиста, дела Његова сведоче за Њега. И сами крвници јерусалимски нису могли прећутати него су говорили: *Шта ћемо чинити? Човјек овај чини многа чудеса.* И потврдили су Његову реч: *Творио сам дјела међу њима каква нико други не твори.*

Но осим Својих страшних и невиђених чудеса, Он се позвао и на сведочанство Оца свог небесног. И Отац га није оставио сама. Он га је посведочио гласом Својим с неба.

Три пута се чуо глас Оца небесног. Први пут при крштењу Исуса у Јордану: *Ово је Син мој возљубљени који је по мојој вољи*. Тако на почетку Христове мисије у свету.

Други пут на Тавору, кад се Господ преобразио, и кад се лице Његово засија као сунце а хаљине му посташе беле као снег. Тада је опет Отац посведочио гласом својим Сина свога: *Ово је Син мој возљубљени, који је по мојој вољи; њега слушајте*.

И трећи пут, пред само страдање, када Исус узвикну: *Оче, прослави име своје*, тада дође глас Очев с неба: *И прославио сам и опет ћу прославити*. То је морао бити звучан и страشان глас, пошто народ који бијаше ту око Исуса говораше: *Гром загрми*.

Но зар и ангелски гласови нису гласови Божји и од Бога? Несумњиво, јесу. Архангел Гаврил, од Бога послат у Назарет Деви Марији, посведочио је о Њему, као што стоји написано: *Он ће бити велики и назваће се Син Свевишњега... Син Божји... и цароваће и царству Његовом неће бити краја*.

А када се Он родио у Витлејему, рече ангел Божји пастирима и посведочи: *Јављам вам велику радост, која ће бити (радост) свему народу. Јер вам се данас роди Спас, који је Христос Господ у граду Давидову. И ево вам знака: наћи ћете дијете повито гдје лежи у јаслима*. После ове испоруке и сведочанства једног ангела јави се: *мноштво војника небеснијех који хваљаху Бога говорећи: Слава на висини Богу, и на земљи мир, међу људима добра воља*.

Тако су небесни весници, од Оца послати, посведочили гласом својим најпре Његово зачеће у Назарету, потом Његово рођење у Витлејему, и најзад Његово славно васкрсење у Јерусалиму.

4.

Ћутање

У гласу је сила, Теодуле. Али је сила и у ћутању.

Није подједнака сила ни у гласу ни у ћутању. Зависи ко говори и о чем говори, и ко ћути и зашто ћути. Глас злотвора и глас свеца Божјега немају једнаку силу. И ћутање разбојника који зло смишља није равно ћутању добротвора који о добру мисли.

Кад је Бог Отац одговорио Исусу: и прославио сам и опет ћу прославити, уплашени народ повика: гром загрми. А кад је пророку Илији говорио Бог на Хориву, говорио је тихим и танким гласом.

Какав ли је био глас Исусов? Понекад тих, понекад јак, понекад страشان и увек проницљив до сржи у костима и чаробан. Од таквог гласа суше се бесплодне смокве; од таквог гласа расте цвеће усред ђубрета и трња. Глас Сина Божјега као и глас Оца.

Ћутање Исусово најдуже је поглавље Његовог живота на земљи. Тридесет пуних година испунио је Он ћутањем.

Он је хтео испунити сваку законску правду, као што је рекао Јовану на Јордану: *Остави сад, јер треба нам испунити СВАКУ правду*. На Истоку је закон био, да се нико не јавља као учитељ народа пре навршетка тридесет година. И ову "правду" хтео је Исус испунити и зато је ћутао до своје тридесете године.

Ево говорљивом Западу поуке, као хлеб потребне. Јер на Западу нема тога ограничења, него и дечаци и пре навршених 20 година намећу се за учитеље, судије и књижевнике. А када ненаучени и неискусни почну учити народ, тешко се може очекивати добро. На Истоку људи брже се развијају него на Западу, и скорије достижу зрелост, телесну и духовну. Познато је, да се у Арабији и Индији брак склапа у 12 години старости. И место да се и на Западу задржала у сили ова источњачка норма, да нико не може учити народ пре своје тридесете године, или чак да се сразмерно повисила, она је сасвим укинута. И тако се остварила на Западу реч библијска: *И дјеца ће вам бити судије*.

Само једном у току својих 30 година Господ Исус прекинуо је ћутање. Кад му је било дванаест година, о празнику пасхе у Јерусалиму, Он се нашао у храму међу учитељима и старцима, слушајући ове и стављајући им питања. *И сви који га слушаху дивљаху се Његовом разуму и одговорима*. Три дана тражила га је мајка Његова пресвета Дева Марија са Јосифом, док га најзад нису нашли у храму. *Зашто сте ме тражили*, рече им Он? *Зар не знате да мени треба у оном бити што је Оца мојега?* А они то не разумеше. *И сиђе с њима и дође у Назарет, и бијаше им послушан, и напредоваше у премудрости и у расту и у милости код Бога и код људи*.

На што овај прекид ћутања Исусова у 12 години, Теодуле? И на што ова блистава сцена у храму, пред учитељима закона и старцима јеврејским, кад она није имала никакве видне везе са Његовом доцнијом учитељском мисијом? И зашто је то евангелист Лука записао?

Тако је хтео Бог Отац, који је промишљао о Сину Свом Исусу и гледао далеко у будућност. Провидео је Отац небесни, да ће вечни гонитељи и клеветници Сина Његовог раширити лажи о Исусу, да је провео у Индији и да се тамо од јога и факира научио мудрости као и вештини да чини чудеса. Или зар ниси, Теодуле, видео у огромној клеветничкој литератури против Исуса књиге са насловом: "Исус у Индији", или "Исус међу јогама индијским", или "Исус у Тибету" и тако редом? Циљ неверника и клеветника, Јудинога кова, сасвим је јасан: доказати да Исус Христос нити је што ново рекао нити је што оригинално учинио, што пре Њега није речено и учињено у Индији. Према томе Он није ни Месија, ни Спаситељ света, ни ваплоћени Бог, но ученик Индије и један од безбројних индијских философа и јога.

Да би се то унапред обеснажило, и да се хришћани не би збунили пред оваквим измишљотинама и клеветама, по Божјем Промислу, јавио се дванаестогодишњи Исус у храму јерусалимском пред јеврејским учитељима и старцима да их све задиви својом мудрошћу. И, опет по Божјем Промислу, ту сцену записао је свети Лука, у свом евангелију. Значи, да је Исус у својој дванаестој години био у Назарету, у роду своме и код куће своје, и да је још тада био мудар премудар, не потребујући никакву Индију да га учи мудрости. Да ли није био у Индији пре тога? То је немисливо. Јер шта би дете испод 12 година чинило у Индији где се у манастире нису примала деца? Уз то још је јасно из описа Лукиног, да је Исус и пре своје 12 године ишао у Јерусалим сваке године са родитељима о празнику пасхе.

А да Исус није ни доцније, између 12 и 30 године, нигде путовао у туђе земље, види се опет из евангелских речи. Види се прво, да су Марија и Јосиф много бринули о Њему, и да нису могли лако поднети растанак са Њим ни за два или три дана. И рече му мати: *Сине, шта учини нама тако?* То јест, што се одвоји од нас за неколико дана. *Ево отац твој и ја са страхом тражисмо те*.

Брижна и нежна Мајка!

Зар би тако брижни родитељи дозволили, да Исус оде у Индију а да и они са Њим не пођу – ако се већ морало ићи? Они су са Њим и у Египат бегали испред крвавог Ирода, и са Њим у Египту живели.

И друго, богонадахнути евангелист пише, да после оне појаве Исусове у Јерусалиму, Он сиђе с њима и пође у Назарет, и бијаше им послушан, и напредоваше у мудрости и у расту и у милости код Бога и код људи.

Остао је дакле у Назарету до 30 године своје, послушан матери својој и старцу Јосифу, трудећи се као занатлија на послу дрводељском и – ћутећи.

Заиста, није Он имао шта учити у Индији, ни у Египту, ни у Јелади, нити у ма којој земљи, па чак ни у Палестини, својој земној домовини. Него се учио у земљи Ћутања, у души својој, у којој је стално вејао Дух Божји. Онај исти Дух Божји, помоћу кога је Он зачет телесно у телу свете Матере своје, није остављао ни за тренут душу Његову. Тако је Он растао у премудрости од Духа Светога и *не требаше нико да га учи*. Научен од Духа Светога Он знађаше шта је у сваком човеку, и заиста не требаше нико од људи да га учи.

И шта би се Он могао научити у Индији? Гле многи од нас знају данас оно што зна Индија, и с тугом осећају да је то недовољно.

Индијани говоре: ваплоћење Бога и јављање као човека нама није непознато. Бог Кришна много се пута ваплоћивао и ходио међу људима и учио људе. Авај, чему их је научио? И од чега их је спасао, кад и дан данас Индија, земља Кришнина грца у јаду и у очајању, уздишући на овај живот и чезнући за Нирваном, за неживотом и небићем? Какав је то Бог, који се тако често ваплотио и по земљи ходио, кад није могао судбу човечанства на боље изменити?

Па, кажу, и бог Шива се много пута ваплотио и међу људима живео, и људе учио! Чему их је учио? Ничему, сем очајном уверењу, да овај свет, бесконачан у времену и у пространству, јесте и остаје лавиринт без врата и без прозора. И да су сви богови онако исто беспомоћна и очајна бића као и људи. То је потврдио и Гаутама Буда, кад је рекао, да је он дошао да спасава и људе и богове и демоне (са Маром архидемоном) од Самсаре битисања и живљења.

Ај, Теодуле, наша мајка Индија нема нас чему научити. Она мора одбацити све басне о боговима, који не могу да спасу ни себе ни људе. Сви богови њени јесу демони, који држе људе у мрежи својих обмана и у оковима своје немилосрдне власти.

Наша мајка Индија мора прихватити онога Бога, који је толико моћан, свемоћан, да му је довољно да се само једном јави у телу као човек међу људима па да изврши спасење рода људског. Јер није прави Бог као човек гувернер једне области који мора много пута посетити један град да би поправио ћуприју у том граду, па да ћуприја ипак остане непоправљена. Него Бог је Бог, један и јединствен, свемоћан, свемудар, свеправедан, свемилостив, вечан, неодољив, страшан, пречист, човекољубив.

Ваплоћење таквога Бога у свету јесте датум који се не понавља у историји човечанства, не, ни у историји васионе.

Такав Бог, коме је све могуће што намисли и што рече, јавио се у свету пре близу 2000 година. Као Син Бога Свевишњега, и као Бог од Бога, н се ваплотио од Духа Светог и Деве Марије, и родио у пештери Витлејемској. Тридесет година провео је у ћутању, у

безпрекидном унутарњем општењу са Својим Оцем и Духом Светим док се у одређено време није јавио на своју мисију у свету.

То је једини и прави Месија и Спаситељ света. Нити је други дошао нити се бољи може очекивати.

5.

Крштење

Како красно име носиш, о Теодуле, слуго Божији! Могу ти позавидети хиљаде људи са бесмисленим и глупим именима. А твоје је име сјајно. Код нас Срба прво се даје на знамењу, кад се дете роди. Но то име мења кум при крштењу и даје детету ново и трајно име. Благословен нека је твој кум, који ти даде име Теодул, што значи слуга Божји.

Гле, по суштини то је име и самога Месије, Господа Исуса Христа. Јер Он је сам рекао за себе: *Син човјечији није дошао да му служе него да служи.* Дошао је Христос не као индијски Кришна да само наређује и прети и диктује; и не као демонски Шива да сплеткари и руши, него је дошао да служи. Да служи Оцу свом који је на небесима и народу Божјем на земљи. Истински Теодулос!

И ваистину Он је служио без даха и предаха. Служио је ћутањем и речима. Служио је молитвом и делима. Служио је знојем и сузама. Служио је страдањем и патњама. Највише је служио својим личним примером.

И Његово крштење на Јордану јесте служба људима примером без речи.

Зашто се Христос крстио? Заиста, то је тајна велика. Крштење значи очишћење. Од чега се чистио Најчистији? Ни од чега што се Њега тиче; од планина ђубрета што се човечанства тиче.

И сам се Јован зачудио што Он долази да се крсти. *Ти треба мене да крстиш, а ти ли долазиш к мени?* Ако ко треба некога да купа, то треба чист нечистога а не нечист чистого. Ја сам смртан човек, у греху зачет, од семена грешнога, и ја треба да се кртим од тебе а не ти од мене. Ја нисам достојан одрешити ремена на обући твојој. Ја сам само глас пустиње људске, а Ти си Син Божји, Весник с неба, Јагње Божије, *које узео на себе гријехе свијета.*

Ту је објашњење. Јован је погодио. Дух Божји јавио му је то, – то што је најважније и што објашњава крштење Христа. Он узео, драговољно пред Оцем својим, грехе света. Ај, какво бreme и колики терет! Ај, какав гад и колика нечистоћа! Ту је и Евина богоиздаја и њена вера у речи змијине, кад се змија обави око њеног паса и шапну јој на уво да Бог лаже; ту братоубиство Каиново, ту и милиони других братоубистава. Ту отпад од Бога и све хуле на Бога, мржња, крађа, немилост, насиља и опет насиља, лажи и опет лажи, идолопоклонства и опет идолопоклонства, освете и детоуморства; ту тровања и мучења брата и суседа, родитеља и добротвора; ту отмице и грабежи, и паљења и рушења, оскврњења и обесвећења, суровости и немилости, злурадост и пакости; ту прогањања праведника правде ради, и крвожедна клања и затирања породица и племена; ту кривоклетства и мучке подвале и сплетке; ту међусобне клевете и парнице до истребљења; ту бацање људских бића пред зверове, пред бикове, на пободена копља, у растопљену смолу, у дубине морске; ту погребивање живих људи у гробове, вешања и распињања на крст; онакажења, ослепљења, обogaљења човека од стране човека због власти или због имања; ту среброљубље, погруженост у земаљску прашину и у пролазна блага, па служење демонима кроз гатарије и врачарије и чини и уроке; и призивање духова, спиритизам и магизам; ту брачно неверство и

лукавство и блуд, блуд освештан чак и по идолским светилиштима, и неприродна употреба свога тела, содомија и малакија; па ту тиранија једнога над многима, отимање једнога од другогa и многих, отимање хлеба, отимање жене, отимање земље, отимање злата, отимање деце; па бунтови једних против других, деце против родитеља, рођака против рођака, слугу против господара; ту охолост суседа пред суседом, па лудачка сујета пред зјапећим гробом, па самољубље, пијанство, прождрљивост, истицање својих врлина и туђих грехова, правдање себе у свему и непраштање никоме ништа; речју, ту рат човека против човека, рат човека против Бога и рат човека против душе своје. Ај, Теодуле мој, ту рат и рат и рат, и само пламен рата у коме сагоревају градови и села, породице, племена и народи; пламен који смањујући се на једном месту распаљује се већма на другом али се никад не гаси. У том ратном пламену свију против свакога злобно су се радовали само духови злобе паклене, док су људи у очајању и немоћи својој дизали песнице попут неба и хулили на Онога који их је створио.

У такав свет спустио се из своје вечне славе Син Божји, кога два велика Јована назваше Јагњетом Божјим, Јован Крститељ и Јован Богослов, апокалиптични визионар. И због таквих и толиких греха дошао је Он на реку Јордан да се крсти. Сваки од тих грехова доноси смрт. Колико милиона милиона смртних казни узео је Он на леђа, узевши грехе света на себе, и то не само Адамових потомака пре тога времена него и после до скончања времена! Са тим неизмеривим и неизрачунљивим бременом погрузио се Он у воду, и Јован Крститељ ставио је своју десницу на главу Његову.

Анђели Његови спуштали су се с неба и тискали око Њега, са трепетом и дивљењем. Зашто се чисти водом Онај који даје чистоту води, и зашто се освећује крштењем Он који сам собом освећује сваку твар, па и анђеле?

И врхови небесни савише се према Јордану, и јавише се Отац и Дух Свети над Сином. Дух Свети залепрша се у облику белог и светлог голуба изнад главе Исусове, а глас љубави одјекну: Ово је Син мој возљубљени који је по мојој вољи.

Тако се Исус крстио ћутке, не објашњавајући речима крштење, но дајући пример свима следбеницима Својим да се и они крсте и уђу у заслуге Његовог крштења. Ћутао је Господ тада, али је на крају дао заповест Својим ученицима: *Идите дакле и научите све народе крстећи их ва име Оца и Сина и Светога Духа... Ко узверује и крсти се, биће спасен.*

Крсти се, Индијо, шта чекаш? Не помаже бог који само грми и заповеда а не даје лични пример. Не спасава ни Кришна ни Шива, него спасава Христос, који са очишћењем почиње, и сам даје пример очишћења. Створитељ, који као родитељ, иако чист, улази у воду и даје пример упрљаној деци да се пре свега очисте од прошле прљавштине, да би могли отпочети нов живот у чистоти. Не може човек, ма и највећи мудрац и филозоф, спасти свет. Јер свет не спасава док се греси света не приме на себе. А сувише је мален и највећи човек да узме грехе свега света на себе. То може учинити само небесни таоц и јемац. Само Син Божји, Бог од Бога, величанствен и бесмртни, може примити на Своја леђа милионе милиона смрти заслужених гресима људским, сву ужасну и тешку Карму човечанства.

6.

Духови

Верујеш ли ти у безтелесне духове, Теодуле, слуго Божји?

У својим плићинама река највише ларма, а у дубоким вировима ћути. Учини поглед над својом душом и реци, јеси ли плићина или вир. Плићина је језик без памети, вир је помет без

језика. Заиста ти кажем: брбљиви безверци су плићина реке живота а ћутљиви мудраци и свеци њени вирови.

У хвалисавој плићини нити се можеш окупати нити што за храну уловити, осим ако волиш жабе да једеш. Чистоту и храну мораш тражити само у вировима.

Бог је дух и истина. Безверци доследно одричу све духове па и самога Бога. То је њихово лудачко клокотање у плићаку живота.

Зар су бољи многи такозвани хришћански философи и јеретички богослови, који признају постојање само једног јединог бестелесног духа – Бога, док све друге духове, и добре и зле, одричу, попут древних и бедних стојика! Ај, тај њихов осамљени и очајни бог! И древни стојици клокотали су у својој плићини, да постоји само један дух, рецимо Бог, и да духови свих људи по смрти расплињују се и улевају у тај дух. До те тачке могли су они докорачати пре Христа и без Христа. Зато нас нимало не чуди њихово клокотање у плићини.

Али је за велико чудо, како хришћански философи и јеретички богослови могу се с њима сагласити, и своје жице навити према њиховој паганској лири. Заиста суд је над њима изречен. Јер одричући духове добра и зла они у ствари потпуно одричу Евангелије Христово; да, одричу и Христа, од кога се хране, они и деца њихова.

Гле, Евангелије Христово ври од духова добра и зла, од ангела и демона, а они одричу постојање света духовнога! Сматрају за част да буду једномишљеници стојика Марка Аврелија, цара римског и крвника хришћанског.

Ај, Теодуле, где си видео на земљи цара без иједног дворјанина и слуге, самог самцитог? Ако би и сам Бог био такав цар, ја и ти не би пожелели његово достојанство и његов престо. Ко ме да заповеди? Киме да се окружи? Ко да га послуша? Та најмањи кнез на земљи био би у срећнијем положају. А све земаљско символ је небесног. Знај Теодуле, да је то камен спотицања свим тим хришћанским стојцима и јеретичима, на име то што нису разумели из Евангелија нити могу да разумеју, да је све земаљско слика или символ небесног.

Ако је Бог дух, као што и јесте, онда је Он као Цар окружен духовима створеним, безбројним и недомисливим. Духови таме одстоје далеко од престола божанства, док духови светлости стоје око престола и славе Бога Створитеља свога дан и ноћ. Као што сведочи и један од главних архистратига Божјих, архангел Гаврил, говорећи Захарији првосвештенику: *Ја сам Гаврил што стојим пред Богом и послан сам да говорим с тобом.* Дакле, дворјанин Цара над царевима и војеначалник војски ангелских.

Кад се Син Божји јавио на земљи као Месија, цело небо јавило се са Њим и уз Њега. Отац је проговорио на Јордану а Дух Свети показао се у виду голуба. Архангел Гаврил саопштио је у Назарету Деву Марију вољу Бога свевишњег. Ангели су објавили Христово рођење пастирима Витлејемским и певали Му програматични славопој: Слава на висини Богу, мир на земљи, и добра воља међу људима. Ангел се Божји јавио праведном Јосифу три пута, једном да не отпушта Марију, други пут да узме божанског Младенца и бега у Египат, и трећи пут, да се врати из Египта у свој завичај. Ангел се јавио мудрим звездарима са Истока и заповедио да се не враћају истим путем (т.ј. преко Јерусалима) него да другим путем иду својој кући, због Иродова злоумишљаја против новорођеног цара Исуса.

Одмах по крштењу на Јордану одведе Исуса Дух у пустињу да га сатана куша. Четрдесет дана и четрдесет ноћи кушаше га сатана. И за то време Он не једе ништа, него кроз молитву држаше стално везу са Оцем својим небесним. А када победи сва три највеће ђаволска

искушења: сластољубље, славољубље и властољубље, онда одступи од Њега сатана и *гле ангели приступише и службаху му.*

Ангел Божји теши Га у Његовој агонији у Гетсиманији пред страдање.

Кад Га је један од апостола хтео ножем одбранити од Јудиних пандура, Он му је рекао да спусти нож у корице говорећи: *Мислиш ли ти да ја не могу сад умолити Оца својега ДА ми пошаље више од дванаест легиона ангела* (а то је око 120.000)?

Њему вапију зли духови да их поштеди. Но Он их безпоштедно изгони из људи поседнутих. Њих је тако велика множина, да се у једног јединог човека, онога бедника у Гадари, згомилао њих цео легион. "Легион ми је име". И толика је сила њихова била, да кад су ушли у свиње сјурили су 2000 свиња у море и потопили. Колика ли је тек сила Онога који их је једном једином речју изагнао из човека!

Његово васкрсење објављују ангели.

Његово вазнесење објашњавају ангели апостолима.

Он се креће на земљи између густих редова невидљивих духова као и између људи. Он једини види невидљиве као и видљиве. Он се бори против невидљивих као и против видљивих. Њему служе невидљиви као и видљиви. Док је само један свет јаван пред очима обичних људи, пред Њим су подједнако јавна два света: телесни и безтелесни.

То су житељи таме и житељи светлости, они исти који су од почетка драме људског живота уплетени у ту драму. *Без њихове историјске улоге историја човечанства не би била оно што је била и што јесте.*

Ту је онај исти зли дух, богоненависник, који је обмануо Еву у Рају; и онај исти који је навео Каина да убије брата свог Авеља; и онај опет који је подстакао Ламеха да подражава Каина и буде још гори од Каина.

Ту су и сви они зли дуси, који одвратише људе од Бога и посејаше семе сваког неваљаства у срца људска. Они проузроковаше Потоп, који Бог попусти, да потопи сав грешни род људски, и да отпочне са Нојем ново поглавље историје човечанства.

Ту су и они духови богоборни, који навратише људе да зидају кулу Вавилонску, да би сви људи живели на једном месту насупрот вољи Божјој да људи живе по свој земљи и завладају њома.

Ту су и гадни духови омразе између деце и родитеља. Они наведоше Хама да се наруга голотињи свога оца Ноја, због чега дође проклетство на сина његовог Канана и потомке његове.

Ту су и духови разврата и содомије, који учинише људе горим од скотова, због чега и дође пропаст Содому.

Ту су и ниски духови идолопоклонства, и гатарија и врачарија по целом свету, нарочито у Египту и у земљи Кананској, лукави духови, који су хтели уситнити једнога Бога у многе богове, да би најзад научили људе да не верују ни у једно божанство те да буду потпуни безбожници, тј. слуге сатане.

Ту је и онај исти дух који кушаше праведнога Јова, али га Јов победи; ту је и онај који уђе у цара Саула и диже Саула против невиног Давида, док најзад упропасти Саула; ту и лажни духови идолских свештеника и пророка, које Ахав и Језавеља слушаху, а које славни пророк Илија изобличи и погуби.

Ту, брате Теодуле, и легиони и легиони злих духова, које сејаху семе сваког зла и душе људске, распириваху мржњу међу рођеном браћом и међу племенима и народима, који удараху људе сујетом и ослабљаваху карактер људски пороцима и страстима, и, једном речју, ратоваху против Бога и закона Божјег свим гнусним средствима и начинима.

Начелник свих тих духова злобе поднебесне, све те гемежи паклене, дакле усуди се кушати Месију, Сина Божјег, пуних четрдесет дана и четрдесет ноћи. Но би побеђен, и постиђен и отеран.

Тада, ах каква красота тада! По свршеном двобоју ангели Божји, духови истине и светлости, окружише Господа Исуса, војске безбројне небесне, и ставише Му се на службу – Њему, Победиоцу вражије силе.

А о безтелесним духовима светлости, о славним ангелима Божјим, прочитај, Теодуле, Писаније, и види како без њих не бива драма живота ниједног људског поколења од постања света.

Ангели се јавише Авраму више пута.

Ангели спасоше праведнога Лота из Содома.

Ангел утеши Агару.

Јаков виде лествицу од земље до неба, низ коју силажаху и уз коју узлажаху ангели Господњи.

Ангел Божји иђаше пред народом Израилским на путу из Мисира у земљу обећану.

Пророк Исаија и Језекил видеше страшно виђење серафима и херувима и осталих тајних сила светлости око престола Свевишњег.

У Данилу неста снаге кад виде једног ангела Божјег.

Слепога Товију водио је на далек пут архангел Рафаил.

Један једини ангел Господњи удари војску цара Сенахерима под Јерусалимом: један ангел, једне ноћи, један удар, и погуби одједном 185.000 војника незнабожних. Један ангел светлости дакле моћнији је од осамнаест легиона људи! Чујеш ли ти ово, Теодуле? Видиш ли ти, колико је сила једног ангела светлости?

Читај даље шта се каже о пророку Илији, како га ангел Божји из сна пробудио и даде му да једе.

Па онда читај шта пише о пророку Јелисеју, како је отворио очи своме уплашеном слуги да види војску небесну и да се увери да је *више наших него њихових* (т. ј. непријатељских).

И одчитај књиге Макавеја, и увери се, како ангелски ројеви иду пред војском праведника и разбијају непријатеље њихове.

Још читај, како се ангел Господњи јавио Маноју и жени његовој бездетној и прорекао рађање славног Самсона.

И још читај, како се ангел Господњи јавио Гедеону и позвао га да устане против Мадиамаца.

И још и још, много и много у Старом Завету. А још више у Новом Завету, у Евангелију и у Делима Апостолским. А највише у току историје цркве од 2000 година у животу светих Божјих, људи и жена. Тамо је описано искуство најсветијих и најбољих следбеника Спасових, из кога се виде ројеви злих духова, против којих су се свети људи морали борити, као и непрестана помоћ у патњама од стране ангела светлости.

Хришћански философи и јеретички богослови, који све то одричу, у ствари одричу Свето Писмо Божје. И не само то, него одричу и Христа Господа, Спаситеља света.

А ти, Теодуле мој, остави њих, као епигоне паганске философије, па заједно са мном знај и веруј, да постоји безгранично велики свет духова, светлих и мрачних, и да је тај свет духова не мањи чинилац у драми васионе и људске историје од телесних људских бића. Историчари, који чине историју света зависном само и једино од телесних људи, без учешћа света духовнога, слични су рибама у води, које ништа не знају о људима, о рибарима и о мрежама рибарским, него све објашњавају водом и воденим струјама, и говоре међу собом: све су то таласи водени, и не постоји ништа у свету осим нас риба и воде! Тако могу да говоре рибе; и њима је проштено, јер су рибе; тако говоре и људи чији је мозак затворен рибљим крљуштима, и њима се не може опростити ни овога ни онога света.

7.

Простаци и глупаци

Простаци су познали и признали Спаситеља света, глупаци су га одбацили.

Да ли си ти вешт, Теодуле, правити разлику између простака и глупака? Заиста, разлика је велика, иако то многи не виде, па не видећи мешају и изједначају једно с другим. Простак и глупак, веле, то је једно исто. Тако говоре они који су привикли, по лености ума свога, да се хране заблудама.

Ако је здравље исто што и болест, то је и прост човек исто што и глуп човек. Знао је то боље и од мене и од тебе Онај који је изабрао простак за своје апостоле и благовеснике.

Хајте за мном, рече Исус рибарима, и они оставише мреже рибарске и пођоше за њим. Како ли је чаробан морао бити глас из уста Његових, кад је покренуо толике људе да оставе своје занимање и крену за њим! У простим душама Петра и Андреја и Јакова и Јована тај глас је одјекнуо не као глас човечји него као Божји.

За доказ тога нека нам послуже Филип и Натанаил. Најпре Филип: када чу глас хајде за мном, он познаде да је то глас Господњи, па одмах нађе свога друга Натанаила и саопшти му да му се јавио у свету проречени и очекивани Месија, говорећи: *За кога Мојсије у закону писа и пророци – њега нађосмо* (управо Он њих нађе а они Њега познаше) *Исуса из Назарета*.

Чувши то Натанаил мало с иронијом одврати: *Из Назарета ли може бити што добра?* Филип не хтеде доказивати, него му само рече: *Дођи и види.* Дођи, Натанаиле, па сам види Његово лице и чуј Његов глас, и бићеш уверен као и ја, као и Петар и Андреја и сви остали.

Послуша Натанаил свога друга, па дође Исусу, и виде и чу. Па кад виде лице Његово и чу глас Његов, и увери се у прозорљивост Његову он надмаши Филипа у признању Исуса као Господа, јер узвикну: *Рави, Ти си син Божји, ти си цар Израиљев!*

Ово су прве две просте душе које су, после Јована Крститеља, дале израза своме убеђењу, да је Исус заиста Месија, Цар над царевима и Спаситељ света. Јован Га је први познао и назвао Јагњетом Божијим: *Ево, Јагње Божије које узео на себе грјехе света.* А и овај Јован, лав пустињски, у ствари био је једна проста душа проста и као кристал чиста.

Тек доцније Петар је исказао шта он мисли о Исусу. И то онда кад је Исус поставио питање свима ученицима, шта они мисле ко је Он: *А ви шта мислите ко сам ја?* Тада Симон Петар објави оно што је од почетка скривао у души својој, и одговори: *Ти си Христос, Син Бога живог.*

Просте је душе био и сав онај народ, који је хрлио у масама, у хиљадама и хиљадама, за Исусом, да га само чује, да га види и да се задиви; да се нахрани Њиме, да се напоји Њиме и да горке животе своје заслади Њиме.

Једном када Он говораше народу, подиже глас *једна жена из народа* па му рече: *Благо утроби која те је носила, и сисама које си сисао.* (Лк. 11, 27.) Тако је узвикнула жена из народа, не Иродијада и не Саломија из Иродових салона, него жена из народа, то јест проста душа, али не глупа душа.

Па и сами пандури јеврејски, који беху послани од својих старешина да ухвате Исуса, вратише се и рекоше: *Никад човјек није говорио као овај човјек.* Засикташе на њих, на те просте душе из народа, учени глупаци јерусалимски: *Зар се и ви преваристе? Вјерова ли ко од кнезова и фарисеја? Него овај народ који не зна закона – проклет да је!* О великог сведочанства против самих оних који су га изrekli! Народ који није знао закон познао је Законодавца, а зналци закона нису могли познати Законодавца! Заиста, оно су простаци а ово глупаци. Јер је важније познати Творца него творевину, и корисније чути законодавца него законе.

Просте душе, просто око, без наочари предрасуда. У ноћном мраку многи цветови у природи затварају се, а кад сунце обасја отварају се, да се огреју и нахране светлошћу сунца небескога. То се исто догодило и са безбројним простим душама људским, које су пре Христа биле затворене због мрака око себе и које су се отвориле онда кад се јавило Сунце правде. Међутим баш та божанска светлост Христова била је сувише јака за многе извештачене душе, те су се оне пред њом затвориле као спарушени цветови. Догодио се оно што је Исус сам рекао: *Ја дођох на овај свијет, да виде који не виде, а који виде да постану сlijети* (Јов. 9, 39.) Реч је овде о простацима здравим и способним за велику светлост и о глупацима са шкиљавим духовним видом.

Ове последње Исус, истина, није назвао глупацима, као што их ми називамо. Назвао их је слепцима, што је једва блажи израз. Он их је назвао још "премудрим и разумним". Каква отмена иронија! То су они сами себе сматрали премудрим и разумним, у ствари били су слепи и глупи. Ово су речи Исусове: *Хвалим те Оче, Господе неба и земље, што си ово сакрио од премудрих и разумних а казао си простима.* (Мат. 11, 25.)

Ту исту мисао исказује апостол Павле пишући Коринћанима, како је Бог изабрао оно што је у очима света лудо, и што је слабо, и што је неплеменито, да постиди оно што је – опет у очима света – премудро, јако и племенито. (I Кор. 1, 27.) Најбољу карактеристику даје опет Павле како о себи тако и о другим апостолима говорећи: *Ако сам и простак у ријечи али у разуму нијесам.* (II Кор. 11, 6.)

Глупаци су били они који *кад се грађаху мудри полудјеше*, по речи истог славнога Павла. У такве глупаке спадали су фарисеји, књижевници, садукееји и првосвештеници, па онда уз њих и незнабошци Пилат и Ирод. Иако су они међу собом били крвни душмани, друг другу со у очима, ипак су се због Христа поступно приближавали један другом, док се најзад нису сви сагласили – свега једном у свом животу и свега у једној ствари – да убију Онога кога је Бог послао и кога је прости народ примио као Месију.

Док народ обожава Христа, слади се Његовим речима и диви се Његовим делима, дотле старешине јеврејске, обузети огњеном завишћу и зверском јарошћу, труде се да га ухвате на речи, па му стављају оваква преглупа питања:

Зашто твоји ученици трзају класје у суботу?

Зашто твоји ученици једу неумивених руку?

Треба ли или не давати порез ћесару?

Зашто ученици Исусови не посте као што чине ученици Јованови?

Зашто Он исцељује људе у суботу?

Зашто са грешницима једе за једном трпезом?

Која је заповест највећа у закону?

Кад су седморица браће имали у овоме свету једну исту жену, чија ће она бити у ономе свету?

Ми смо деца Аврамова, а Он чији је и одакле је?

Глупи Пилат пак налази да Он није ништа крив, али пере руке и изриче Му смртну пресуду! Има ли глупости веће под небом?

Глупи Ирод, који је за љубав играчице посекао праведног Јована, очекује од Исуса да као неки индијски факир изведе пред њим неко чудо, неки хокусбокус, ради увесељења. А кад му Месија не учини то задовољство, он га обуче у белу лудачку кошуљу.

Узмимо само један пример, један од многих, који јарким бојама представља слику и простака и глупака. Једног дана кад се чу да је Исус дошао у Капернаум, нагрну свет да Га види и чује, а многи донесоше своје болеснике да их Он исцели. Па му њих четворица донесоше и једног човека узетог (паралисаног целим телом), а кроз кров од куће с муком спустише преда Њ. Рече Господ узетоме: *Не бој се, синко, опраштају ти се грјеси твоји.* И човек устаде здрав. Пази сад, Теодуле, како се простаци и глупаци подвојише као вода и уље. Прво простаци: *А народ видјевши задиви се и прослави Бога који је такову моћ дао људима.* Онда глупаци на то: *Овај (т.ј. Исус Исцелитељ) хули на Бога. Ко може опраштати грјехе осим једнога Бога?*

Видиш ли, слуго Божји, Теодуле, у чему је разлика међу њима? Прости људи гледају главно а глупи споредно. Простаци виде славно дело Христово, па усхићени славе Га речима и сузама радосницама, и усклицима: Никад се ово није видело у Израиљу! Глупаци пак гледају на то дело кроз наочаре зависти, личне сујете и параграфских предрасуда, па помућеним умом умујући и мутним видом гледајући стављају једно глупаво питање: Ко може опраштати грехе осим јединог Бога?

Пригни ухо, Теодуле, да ти нешто шанем на ухо. *Сва историја Хришћанства од оних дана до данас јесте једна огромна позорница на којој се виде само две врсте играча: простаци и глупаци.* Ја то мислим у односу људи према Христу. Јер Христос се јавио као осовина точка свеколике драме светске од Адама па до краја времена. Тај точак се као пијан вртео тамо и амо, и људи су баснословили о њему према својој фантазији. Али кад се јавила осовина, видело се и сазнало кретање точка. Према тој осовини све се равна, све се мери и све се цени. Нема другог мерила.

Просте душе су оне које не могу да раздвоје од највећих стварности ни ситна незнања, ни многа ситна знања, ни богатство, ни сиромаштина, ни ма каква земаљска претрпаност било духовна или материјална. Просте је душе био и богати Јосиф из Ариматеје, и учени Никодим, и лекар Лука, и угледни Јаир кнез јеврејски, и онај капетан римске посаде у Капернауму, чак и веома учени законик Гамалил, па и његов ученик Савле. Зашто су они били прости а не глупи? Због сачуване способности да разликују главно од споредног, и духовно од бирократског, и божанско од човечанског.

Ај, Теодуле мили, признајем ти, да и у наше дане, у овоме двадесетом столећу, ја не могу да видим трећу врсту људи. Видим само *простак*, богомољни сељачки свет, који су за Христа и глупак – антихристе. Оно је огромни народ Божји, а ово су ситничари и – у одлучним тренуцима издајници Бога и своје душе. Једномишљеници Јудини!

8.

Лице Исусово

Које би лице највише волео да видиш, Теодуле? Од свих лица људских, која су се од почетка света показала под сунцем, чије би лице желео ненасито гледати, Теодуле?

Велики цар и пророк древних времена видео је за живота свога милионе човечјих лица. Видео је, гледао је, и остао је незадовољан. Није га могла задовољити пролазна лепота људска. Варљивост њену добро је он упознао и на другима и на себи. Па жедан лепоте неварљиве, трајне и савршене, он је вапијао к Богу: *Тражим лице Твоје, Господе!* (Пс. 27.) И опет другом приликом понавља: *За једно само молим Господа... да гледам красоту Господњу.* (Пс. 26, 4.) И опет уздише и виче: *Покажи свијетло лице Твоје рабу Твојему.* (Пс. 30, 17).

Па још саветује своје: *Тражите Господа и силу Његову, тражите лице Његово без престанка* (Пс. 104, 4.)

Но оно што је тај надахнути муж желео и тражио, није му се дало да види, као и ником другом до силаска Сина Божјег на земљу. Као што је Господ сам рекао својим ученицима: *Заиста вам кажем да су многи пророци и праведници желели видјети што ви видите, и не видјеше; и чути што ви чујете, и не чуше.* (Мат. 13, 17.)

Какво је морало бити Исусово лице, кад је могло да разнежи Претечу Јована, онако суровог према себи и строгог према другима, те је зарадовано узвикнуо: *Гле, Јагње Божије!*

Какво ли је било оно лице, у које сви у зборници Назаретској са дивљењем гледаху, када Он отпочињући Своју учитељску службу узме да чита из пророка Исаије: *Дух је Господњи на мени, зато ме помаза да јавим јеванђеље сиромасима?*

Заиста, необично је морало бити лице Месијино, кад су многе хиљаде људи по три дана нетремице гледали у Њ, заборављајући на глад телесну и на умор физички;

и кад су многи остављали своје послове и јурили за Њим и преко језера Галилејског, само још и још да Га гледају и слушају; и још и још да стоје у присуству Његовом;

и кад се један извикани грешник, богати Закхеј у Јерихону, осмелио се пред лицем народа који га је мрзео, попети на дрво само да би видео то лице;

и кад се цар Авгар из далеке Халдеје нашао побуђен да пошље свог сликара, да му на платну наслика лице Исусово, да би га бар на слици могао гледати?

Из приче о цару Авгару ми добијамо ванредна обавештења о лицу Исусовом. Овај цар Авгар послао беше из своје престонице Едесе најбољег сликара по имену Ананија у земљу Израиљеву, да му наслика Исусово лице и донесе.

После дугог путовања Ананија стигне тамо камо је био послат од свог господара. Једнога дана нађе он Исуса усред велике гомиле народа. Стане издалека, разапне платно и почне да слика лице Исусово. Но посао му није ишао нимало лако. Тек што би он почео да слика, лице би се Исусово променило, и он је отпочињао изнова на другом платну. Но и ту, чим је помислио, да ће сад ухватити црте и боје лица, лице би се опет променило. Он је узео треће платно, но то му се опет исто догодило. Платно за платном он је бацао, и увек на новом отпочињао посао, али без успеха. Лице се непрестано мењало, а Исус је сваки час личио на другог човека. Ананија почне падати у очајање. Догађало му се нешто што му се никад у његовом сликарском послу није догодило ни с једним човеком.

Видовити Господ прозре у намеру сликареву, па га призове и по милости своје спасе га од очајања. Узме од њега једну крпу платна, стави је себи на лице, и лик Његов чудесно покаже се отиснут и насликан јасно на платну. Слика Ананија прими платно из руку Спаситељевих, поклони му се и заблагодари са трепетом и дивљењем, па се врати дома. Кад су га у Едеси питали, какав изгледа Исус Христос, он је причао, како Он личи на сваког човека, и како сваки човек може видети себе гледајући у Њега.

Ово сведочанство истина није записано у Јеванђељу али је сачувано у Предању православне цркве, у житију великог апостола Тадије и у житију цара Авгара. Оно нам много казује о карактеру Господа израженом на телесном лицу Његовом.

Свемоћни божански Дух проницао је кроз земљану грађу тела Исусова и зрачио је према сваком човеку оном врлином која је била у сваком дотичном појединцу. Он је дошао *да тражи загубљено*, тј. оно што је у човеку било претрпано земљом и грехом, оно што је и сам човек престао да цени и повраћа. Нека је то ма и стоти део човекове душе, Исус ће познати, и устремиће се својим духом, да то избави као стоту овцу заплетену у трње, или као једну драхму из прашине, или као благо скривено у запуштеном пољу. Као сунчана светлост што падне на песак у коме се налази једно зрно кристала. И то једно једино зрно кристала у хрпи тамног песка засјаће се од сунца и показаће одблесак; као неко мало сунце зароњено у песку према великом сунцу небесном – прима поздрав и отпоздравља.

Тако је и сваки човек погледавши у Исуса, осетио Њега у себи и познао себе на лицу Његовом. Јер на лицу Сина човечјега видео је сваки човек себе у ономе што га је још чинило човеком. Тако је Закхеј морао уздрхтати од страха и радости када је у душу његову ушао зрак светлости са лица Господњег и ударио у онај кристал човечности усред земљурине његове цариничке себичности и грамжљивости – ударио и баш погодио у тај кристалчић и изазвао одсјај и одблесак. На једном сва се она тамна земљурина себичности свукла са оног малог кристала, и ослобођени кристал засветлио је светлошћу Христовом у покајаној и расплаканој души Закхејевој. Обасјан узвикну избављени човек: *Господе, ево пола имања својега даћу сиромасима, и ако сам кога занио (оштетио) вратићу онолико четворо*. Тако говори и спасени дављеник, говори као од Христовог духа, а Христос опет одговарајући говори као из срца самога Закхеје: *Данас дође спасеније дому овоме*.

Жена грешница, позната грешница у граду, нарочито међу фарисејима, (Лк. 7, 39.) морала се згадити на себе кад је први пут видела лице Исусово. Нешто се зазеленело на ђубришту душе њене и почело да расте. И то јој више није давало мира. Своје прабиће познала је она на лицу Исусовом. Од тада нешто се теснило у њеној души; нешто се рвало: ђубре са нечим што се зеленило, што је пало у душу као светло семе са онога божанског лица. Најзад надвлада у њој оно ново, чисто и свето, и она узме свој новац, грехом стечен, купи најскупоценији нардов мирис, и оде ка Исусу, па излије на Њ тај мирис заједно са сузама својим. Слепи фарисеји гледали су у том једну саблажњиву сцену. *Да је*, рекоше, *Он пророк, знао би ко и каква га се жена дотиче; јер је грјешница*. Ваистину знао је Господ оно што су они знали, али они нису знали оно што је Он знао. Они су знали само њен грех и ништа више, а Он је знао и нешто друго, што је на ђубришту греха расло и у хрпи песка блистало. Они су били као месец, под чијом бледом светлошћу и кристали остају тамни и без одблеска као и прост песак. А Он – пламтеће Сунце правде, што дели и разликује, изазвао је одблесак светлошћу лица свога на скривеном зрну кристала у души жене грешнице. Зато укори фарисеје, бледе месеце, а жени рече: *Опраштају ти се грјеси* (тј. ђубре твоје ја избацујем из тебе); *вјера твоја поможе ти, иди с миром!*

Па погледај на десног разбојника на крсту. У мукама препирао се он са својим другом левичарем. Овај је хулио на Господа, а онај га бранио говорећи: *Зар се ти не бојиш Бога; ми смо још праведно осуђени, јер примамо по својим дјелима као што смо заслужили, али Он никаква зла није учинио*. Не пише, да је овај благоразумни разбојник икада раније видео и чуо Исуса. Први пут са крста, увијајући се од болова, он се окренуо ка средњем крсту и нашао лицем у лице са Њим. И светлост лица Његовог осветлила је нешто у души његовој, нешто потонуло, запретано, заборављено, што се од постања света, од колена на колена, од претка на потомка, борило, и узалуд мучило, да изађе на површину. Под утицајем тога лица, иако измученог, искрвављеног и помодрелог, он се сетио нечега праисконског у себи, нечега човечанског и божанског, и баш по томе осетио се сродан Распетоме у средини. Живећи он се осећао злотвором и животињом, а умирући он се осетио човеком. Олуја живота извалила је његово животно дрво из корена, али он је успео да свој корен увуче у извор воде живе, те да отуда увлачи храну и не умре. *Спомени ме се Господе кад дођеш у царство твоје*. Сатдва размишљао је у мукама на крсту; сатдва покајања и гађења на промашени живот свој; сатдва гледања у лице Исусово, и – задобијена милост Божја, подмлађење, оживотворење, и пресађење у Рај. *Заиста ти кажем*, проговори му Син Божји у агонији, *заиста ти кажем, данас ћеш бити са мном у Рају*.

Ово су само неколико класичних примера. А камо многе хиљаде оних простодушних, ма и грешних, душа које се нису могле одвојити од лица Исусова? Ученици, који пођоше за Њим без речи. Никодим, који не разумеде ништа, али због светлости лица Његова поста Његов потајни следбеник. Јосиф и Гамалил и многи други од имена и угледа исто тако. Пред таквима Господ Исус изгледао је као *најкраснији од синова човјечијих*.

Али многи опет осташе неочарани лицем Његовим. Ко су ти? То су они, у којима се и последње зрно кристала претворило у песак. То су кнежеви јеврејски, фарисеји и свештеници и књижевници, који су отровом лицемерства и сујете и бирократизма себе били сасвим умртвили. Они су гледали у то лице, као слепци у сунце, и могли су за себе поновити речи пророчке: *Не би обличја ни љепоте у њега, и видјесмо га и не бјеше ништа на очима чега ради бисмо га пожељели.* То су биле онда, то и сада међу нама: лицемери, будале слијепе, вођи слијепи који оцеђују комарце а прождиру камиле, чаше споља опране а унутра пуне нечистоће, окречени гробови, пуни смрти и мртвачких костију, убице пророка и духовника, змије и породи аспидини, изроди људски и деца сатанина. Кајафа, Ирод и Пилат гледали су лице Исусово, но нису могли наћи на том лицу ниједну црту своју, нити је иједна ждрака тога лица могла наћи иједну тачку у њиховој души на којој би се зауставила и која би је отпоздравила.

Изузев њих и таквих, и онда и сада и до краја времена, лице Исусово *представља лице Свечовека.* Сваки човек, у коме је ма и најмањи кутић душе остао несавладан смрћу греховном могао је себе видети на лицу Христовоме, и светлост лица Христова могла је ући у њ и оживети му сву душу.

Кажи ми сада, о Теодуле, које би лице више од свега желео да видиш? И ненасито да гледаш у вечности?

9. Типови

Како је чудно звездано небо, Теодуле!

Како је красно цвећано поље!

Како је мило стадо оваца или јато птица!

Како страшива бука мора усколебаног, и праска грома у бури, и клокот града у дебелим облацима!

Све се то спомиње у Јеванђељу Божјем, али као споредно, помоћно и симболично; никако као главно. Главно је Бог и човек; све остало је сценарија на позорници живота.

Какви су све људи уплетени у живот Спаситеља света – заиста, Теодуле, и то је једно од многих чудеса Божјих из којих је сав живот Његов изаткан.

Све типови, и сви типови људски.

Узмимо прву ону која је прва страница Јеванђеља, и прва скривница божанских тајни, свету пречисту Богомајку Марију. Сва предана вољи Божјој: *Ево рабе Господње, нека ми буде по глаголу твојему.* Сва у Богу, као што је сав Бог у њој. Нечувена преданост вољи Божјој, судби Божјој, стид девојачки, смерност, славље Бога (*Велича душа моја Господа*) и ћутање (*А Марија чуваше све ријечи ове – што чу од ангела и пастира – и слагаше их у срцу својему*). Тип, и прототип, праве и свете девојке.

Јосиф праведни, тип човека законске правде. Када сазна, да је Дева Марија бременита од Духа Божјег, намисли је тајно пустити. И тако тобож да и њу јавно не излаже срамоти и себе сачува од законских последица. Међутим, променио је намеру, кад му се ангел Божји јавио и објаснио, да је Дева зачала од Духа Светога.

Захарија првосвештеник, отац Претече Јована, беше човек истина побожан и без мане, али посумња у вест архангела Гаврила, да ће му се родити син. *Ја сам, вели, стар и жена је моја временита.* Због такве сумње у весника небесног усред светиње храма, удари га архангел немилком, те би нем све док му се син не роди. Захарија је тип оних свештеника, који уредно врше своју службу али слабо верују у натприродну моћ свемогућег Бога.

Јелисавета, праведна супруга Захаријина и мати светог Јована, представља благу старицу и срдачну сродницу свете Деве Марије. Кад дође Марија да јој честита што је понела чедо у себи, Јелисавета се обрадова и задржа своју млађу рођаку три месеца као гошћу код себе.

Мудраци са Истока, звездари, који по необичној звезди дођоше у Витлејем на поклоњење новоме Цару, типични су научници мистици, који су од увек по звездама и сазвежђима тумачили судбе људи и народа, гледајући у свима променама природним тајну руку премудрога промисла Божјег. Никад свет није био без таквих научника, па ни у наше време. Само што су то некад били озбиљни и побожни мислиоци а понекад опет астролошке гаталице.

Ирод цар, назван Велики. Тип владара злочинца, који се на власти држи лукавством и насиљем. Таквих тиранских владара било је и на Истоку и на Западу, и не зна се где их је више било, иако су охоли историчари европски привикли да све тирјанлуке приписују само источним тиранима. Без мало сви кесари римски били су такви тирани. На глас о Новоме цару, Ирод се показао и као лукава лисица и као крвожедан вук. Као лисица говори он звездарима: *Идите и распитајте добро за дијете, па кад га нађете, јавите ми, да и ја идем да му се поклоним.* Па како звездари, научени од ангела Божјега, не вратише се у Јерусалим него одоше другим путем у своју земљу, разбесни се Ирод као бесан вук и посла целате те поклаше сву малу децу у Витлејему и по свој околини. Многа и многа невинна деца, први мученици Христа ради. Блажене душе њихове!

Свети Јован Претеча. Сав је био свети; и од рођења до смрти свети. Као што је света Дева нарочито припремана Божјим промислом да роди Месију, тако је Јован у пустињи припреман да стави руку на главу Месије и да га крсти у Јордану. Нити је хлеба јео ни вино пио, нити икад иједну заповест Божју преступио. Чист као песак пустињски, и гладан правде Божје међу људима као гладан лав пустињски, он је и смео онако неустрашиво да виче људима: *Покајте се, породи аспидини!* Нити га је ишта могло ућуткати да не виче на цара Ирода због родооскрвњења. Кроз све векове хришћанске свети Јован био је пример и надахнитељ безбројним отшелницима, пустињацима и испосницима као и храбрим изобличитељима људских неправди.

Па онда апостоли Христови. Сви су типични за разне људе и разне карактере људске. Андреја, Јаков и Симон Зилот типови су људи, који не говоре али творе. Петар је тип људи, који су брзи да се одушеве за свако добро али и устраше брзо од сваке напасти. Млади Јован, ћутљив као и брат му Јаков, али праволинејан и доследан до краја. Он стоји и под крстом свога Учителја, иако под претњом смртне опасности. Филип је тип једног отвореног и комуникативног човека. Преко њега хтели би неки Грци да дођу у додир са Исусом. Он приводи Натанаила Господу. Њега Господ пита: *гдје ћемо наћи хлеба да ови једу,* тј. њих 5000 људи? У последњој беседи Исусовој он управља питање: *Господе, покажи нам оца и биће нам доста!* На што му Исус одговара: *Који видје мене, видје Оца.* Тома је тип човека неустрашивог али реалног. Кад је Господ чуо за смрт Лазарева, он одмах нареди да се крену из Галилеје, у коју тек што беху стигли, за Јерусалим, где му је смртна замка већ била очигледно спремљена, тада рече Тома усред преплашених ученика: *Хајдемо и ми да помremo с њим.* А кад су му рекли, да је Исус васкрсао, он није хтео веровати *док не видим,* вели, *на рукама његовим ране од ексера, и не метнем прсте своје у ребра његова.* А кад се васкрсли

Победитељ смрти поново јави, и Тома се увери, онда узвикну: *Господ мој и Бог мој*. Апостол Тома је био и остао тип храброг реалисте. Јуда Искариотски типичан је издајник Бога, душе, духа и свега идеалног и узвишеног. Материјалист и среброљубац. Био је као неки благајник свете дружине апостолске; носио је ковчежић за прилоге, из кога је крао и себи присвајао. Лукаво се претварао као пријатељ сиромаша, али су сви знали да је лопов. (Јов. 12, 4) За тридесет сребрника издао је Господа свога јеврејским старешинама, који су били као и он.

Капетан римски из Капернаума и жена Хананејка представљају оне незнабошце који су имали јаку веру у моћ Христову. Због такве њихове вере Господ је исцелио капетану болесног слугу а Хананејки полуделу ћерку. И у наше време догађа се неретко, да нехришћани јаче верују у хришћанску светињу, носе своје болеснике у манастире, где по вери добијају исцељење, брже и чешће него многи хришћани са слабом вером.

Марта и Марија са својим братом Лазаром представљају једну добру породицу са идеалном љубављу братском и сестринском. Марта је више домаћица која се труди да што боље угости свога божанског госта, а Марија је више ученица Христова, која слуша Његове речи и тим речима као слатким јелом гости своју душу. Господ је похвалио Марију више него Марту рекавши: *Марија је добар део изабрала*. (Лк. 10, 40) Лазар представља оданог и верног пријатеља Христова. И остао је такав и према Богоматери до смрти, слично Јовану апостолу.

Фарисеји су типични лицемери за сва времена. Праве се побожни, а грабе удовичка имања. Кад посте, направе лице жалосно; кад се моле, моле се по улицама да их људи виде; кад чине милостињу, трубе на све стране. Хоће да каменују жену грешницу а сами су у тајности развратници.

Књижевници и садукееји типични су ситничари и циници. Њихова уображеност у своју величину чини их правим шарлатанима.

Свештеници јеврејски, као и фарисеји, пуни су лицемерства, али су они углавном типични завидљивци. Заслепљени завишћу према Христу, они говоре само глупости. Кад Христос лечи болеснике, они вичу: *Овај хули на Бога*. Кад Он изгони из људи демоне, они причају: *Помоћу демона изгони демоне!* Кад Господ чини велика и славна дела на корист људи, они завидљиво дрече: *Зар у суботу?*

Кнез Јаир, који моли Исуса да му оживи ћерку; жена крвоточна, која тражи лека у додиру хаљине Исусове; губави, слепци, узети, неми, глуви, згрбљени, сухи, грозничави, и безбројни други који вапију Господу за помоћ представљају све паћенике и невољнике, од тада до сада, којима сав свет није у стању да помогне и који прибегавају Христу Богу за помоћ са пуном вером и надом.

Удовица која приложи храму две последње лепте своје, тајно и стидљиво, представља оне племените душе, које жртвују светињи или сиротињи Бога ради а не ради похвале људске. Кад Бог види, не морају људи видети.

Кнез Никодим, који тајно посећује и слуша Исуса, због страха од својих јеврејских другова, представник је оне учене господе српске и туђинске, да не би били исмејани или оштећени од својих безверних другова.

Ирод Млађи, убица Јована Претече, представља човека ненасита телесних уживања, који у тој својој ненаситости брз је погазити све законе Божје и човечје. Умро је изеден од црви.

Иродијада и ћерка јој, играчица Саломија, типичне су блуднице из такозваног аристократског света.

Понтија Пилата, намесника римског кесара у Јерусалиму, руководила су два осећања у пословима: мржњом према Јеврејима и страхом од кесара. Тип свих бирократа, који су готови згазити све мање од себе да би угодили вишем од себе ради класе, части и унапређења.

Богаташ који пита Исуса шта да чини те да задобије царство небесно, чувши одговор Спаситељев *иди и продај све што имаш и раздај сиромасима па хајде за мном*, ожалости се веома, јер беше врло богат. Типичан пример људи, у чијим се душама води борба између царства небесног и земаљског, и који притиснути теретом богатства остају везани за земљу.

Жена Самарјанка, Фотина, представља жену грешницу која под утицајем Исусова лица и гласа постепено се духовно чисти и препорађа, док најзад не постане одушевљена следбеница Његова.

Жена Заведејева, мати апостола Јакова и Јована, тражи од Исуса почасна места за своје синове у Његовом царству. Типична је за све мајке, које сујетљиво сматрају своју децу бољом од целог света, и траже за њих прва места и прве почасти.

Жена Пилатова поручи своме мужу кад је судио Христу: *Немој се ти ништа мијешати у осуди тога праведника, јер сам данас у сну много пострадала њега ради*. Представница је многих жена, које знају за духовни свет и осећају га, али су принуђене паћенички покоравати се безверним мужевима.

Многи од ученика Христових напустише Учитеља свога (Јов. 6, 54–66) због тога што не разумеше Његове речи: *Који једе моје тијело и пије моју крв има живот вјечни; и стоји у мени и ја у њему*. Они су представници такозваних интелектуалаца свих времена, који одбацују несхватљиве божанске тајне и бегају од Христа само зато што њихове мождане вијуге не могу да обухвате страховне висине и дубине неба и земље.

Књижевник неки рече Исусу: *Учитељу, ја идем за тобом куда год ти поћеш*. Тип је оних људи који површно и олако узму закон Христов, као и неких који пођу у манастир да као монаси буду са Христом, па се после уплаше и тргну од трња на које нагазе. Зато Исус опомену оног књижевника на тегобу пута свога, и рече му: *Лисице имају јаме и птице имају гнезда а син човјечији нема гдје главе заклонити*. Хтео му је тиме рећи: Размисли добро, тежак је пут на који се решаваш, да се не би исто тако брзо с пута вратио као што си и пошао. Кад узмеш рало да ореш, не осврћи се натраг.

Марија Магдалена, коју исцели Исус од седам бесова, седам демонских страсти, би одушевљена и неустрашива следбеница Христова до смрти, и после смрти. Тип женског одушевљења и благодарности.

Жене Мироносице, све, као и Марија Магдалена, служише Исусу за живота, стајаху на Голготи при Његовом страдању, и повећаваху гроб Његов по смрти. Сјајан пример преданости своме Учитељу и Господу; и сјајан пример женске храбрости, коме тек доцније следећу уплашени апостоли.

Два разбојника на својим крстовима око Христа, један покајник а други богохулник типични су примери за две врсте грешника: за једне који се ни на самрти не кају него хуле на Бога, и за друге, који се на самрти кају за све грехове своје.

Мародери су били римски војници под крстом Христовим. Не обзирући се на Његове муке на крсту, они су спокојно гледали шта да узму од Његових хаљина. И поделише међу собом одеће Његове и бацаше коцку због доламе Његове. Типичан пример мародерства и зверске неосетљивости према мукама својих ближњих.

Капетан страже под крстом кад виде како при издисају Христовом сунце помрча, земља се затресе и стене попуцаше, узвикну: *Заиста, овај бијаше Син Божји!* То је био доцнији мученик за Христа свети Лонгин. Пример човечје осетљивости, проицљивости и духовности.

Бирај, Теодуле, типове који теби одговарају, твоје срцу и твоје карактеру. По Божјем Промислу сав свет се груписао око Месије у типовима својим, све човечанство: микрокосмос у маленој земљи Израилевој. Да би сви јавили свој однос према Њему и означили пут после себе сличнима себи, било добрим или злим. Да би и ми умели распознавати људе према тим типовима.

10.

Типови у причама

Каква је вода, Теодуле, у великом мору, таква је и у једној шкољки. Иста и истоветна.

Малена је била земља Палестина у време Спаситеља, веома малена према осталим царствима земаљским, и сасвим незнатна према целој планети земној. Али су се у њој нашли сви типови људски на овој планети онда када се Месија јавио у свет. Прошли пут смо размотрили многе од тих типова, а сада ћемо допунити и испунити до врха њихов број типовима људским из прича Христових.

Једни су људи као дрво добро, а други су као зло дрво. Нити добро дрво даје зао род нити пак зло дрво даје добар род. Тако и људи: добри јављају добар род, односно добра дела, а зли јављају зао род, односно зла дела. *И тако дакле по родовима њиховим познајете их*, рече Господ. *Не бере се грозђе са трња, нити смокве са чичка*. Дрво које не рађа добар род, суши се као она безродна смоква што ју Господ прокле, или секиром сече и у огањ баца. (Матеј, 7, 16)

Даље, једни су мудри а други луди. Мудри су они који зидају своју кућу на тврдом темељу, на камену. Па кад удари дажд и надођу воде и дуну ветрови, кућа стоји и држи се. Такав је сваки онај који слуша ове моје ријечи и извршује их, вели Господ. Луди су пак они који зидају своју кућу на песку, па кад ударе буре и олује, кућа му пада и распада се. Такав је сваки онај, вели Господ, који слуша ове моје ријечи а не извршује их. Реч је овде о зидању душе, духовнога дома, рецимо још и карактера људског. (Матеј, 7, 24)

Четири врсте људи показане су у причи о Сејачу. Тако су разврстани у односу према речи Божјој: у прву врсту спадају људи, на коју реч Божја пада као семе сејачево на друм. Разне тице крилатице, или разне теорије светске, брзо позобају божанско семе из тих површних људи, чија је душа као камен са плитким слојем земље, због чега посејано по њима семе брзо усахне. У трећу врсту спадају људи, чија је душа зарасла у бујан коров од брига овога света, те божанско семе у њима би угушено. У четврту пак врсту спадају људи, чија је душа као земља добра и добро обрађена, те прима речи Божје у себе и даје обилат плод, по 100 или по 60 или по 30 пута више. (Мат. 13)

Ова прича, жива и реална, потпуно је савремена и данас као и онда кад се први пут чула из уста Господњих. Ове четири врсте људи ми можемо сваки дан видети око себе. И можемо

сами себе лако разврстати. О Теодуле, разврстај хитно себе и мене. И пожуримо обојица да уђемо у четврту врсту, док још Господар жетве није замануо српом.

У причи о милостивом Самарјанину објављена су три типа људи у односу према несрећи свога ближњег. Први тип је, на жалост, свештеник, који с друма погледа на пребијеног човека украј пута и чу његово запомагање, али као да не виде и не чу, прође и оде. Други тип је левит, тј. опет слуга храма и помоћник свештенички, који виде и чу рањеника, па му *приступи и видјевши га прође*. Свештеник се показао тврда срца, па је намерно продужио свој пут. Шта га се тиче туђа несрећа? Левит се показао радозналица: приступио је, видео, па се вратио на пут и отишао. И свештеник и левит су правоверни Израиљци, који су се хвалили својом вером; а та њихова вера била је само на речи а не и на делу. У том је наишао један Самарјанин, тј. човек из Самарије, коју су Јевреји презирали као полунезнабожачку и идолопоклоничку земљу. И баш тај полунезнабожац и идолопоклоник смиловао се на рањеника: приступи му, зави му ране и однесе га у гостионицу.

Црвени ли ти образ, о Теодуле? Како да не црвени, кад се сетиш да и данас има Турака, Арапа, Индијана, Персијана и других људи нехришћанске вере, који се показују милостивији према страдалном суседу свом него ли крштени људи?

Прича о човеку јазавцу, Господ Исус назвао је цара Ирода лисицом, а ми називамо јазавцем онога богаташа лакомца, који не помишљаше на смрт ни на суд Божји. Он направи нове амбаре, па их напуни житом и рече сам себи: *имаш много имања на много година, почивај, једи, пиј и весели се*. А те ноћи кад он рече узе му се душа и он умре. То је тип човека потпуно телесног, лакомог и лакомисленог. Он пати од своје глупости, а други пате од његове себичности. И онда, и сада.

У причи о милостивом цару и немилостивом дужнику оцртан је један тип веома распрострањен у свету. Милостиви цар великодушно опрости своје слуги, који му дуговаше огромну суму од 10.000 таланата. Тако проштен и помилован тај опаки дужник нађе свога дужника који му дуговаше само стотину гроша, и поче тражити наплату. Узалуд га бедни човек мољаше да га почека мало, па ће му све платити, он га ухвати и стеже за гушу, да не може да дише, вичући му: дај ми што си дужан! Најзад га предаде судији и баци у тамницу. Милостиви цар у овом случају јесте сам Господ Бог, који људима по молитви њиховој опрашта огромне дугове, а немилостиви слуга то су многи премноги међу нама, који немилостиво поступају према ситним дужницима својим, заборављајући превелику милост примљену од Бога. Али зато се на њих сручује праведни гнев Господњи. *И разгневи се господар његов и предаде га мучитељима док не плати сав дуг свој*. (Мат. 18, 23)

У једнога човека беху два сина. (Лк. 15, 11) Старији син поштовао је оца и био му веран и послушан, а млађи син потражи деобу, одели се од оца и брата, узе своје имање па расу и прокоцка, док најзад као голаћ и бескућник најми се за свињара код неког човека. У своје јаду и стиду он се покаје, врати се оцу своје и замоли га да му опрости и да га прими за последњег слугу свога. Отац му опрости и загрли га и прими не као слугу него као заблуделог али покајаног сина. Два сина у овој причи представљају две врсте деце: децу која се никад не деле од својих родитеља и децу која се деле од својих родитеља. А родитељ је родитељ: и кад га деца увреде, па се покају и поврате, брзо заборавља и прима их опет у наручје своје; тако и Бог чини са онима који се по гордости својој или великој учености деле од Њега, па кад наиђу патње, они се враћају Богу, признају га, славе га и моле му се.

Опет тако у једнога човека беху два сина. (Матеј, 21, 28) Једнога дана рече отац првome сину: сине, иди данас ради у винограду моме. А син одговори и рече: нећу. Али се после раскаја и отиде у виноград. Тада отац рече другоме сину то исто, а син му одговори и рече: хоћу,

господару, али не отиде. Који је од ове двојице испунио заповест очеву? Наравно, онај први. То су два типа људи, које ми и данас налазимо међу собом. Једни су брзи да одрекну, али су брзи и да се покају и изврше вољу старијих својих; други су брзи да обећају, али, на жалост, брзи и да одрекну, те слажу и себи и другима. На историјској месијанској линији човечанства то су незнабошци и Јевреји. Први су најпре одбацили једнога Бога, али се после покајали и пришли Христу пре него Јевреји. Други су пак обећали служити једноме Богу, па су Га се одрекли и распели Сина Божјег.

У причи о богаташу и Лазару (Лк. 16, 19) јасно су осликана два типа људи; тип богаташког раскалашлука и сиромашног трпљења. Први је припијен за плодове и сокове земље као црв за бураг, не дајући другом црву ни да лизне ни да сркне. Други беспомоћно но с надом у Бога стрпљиво је чекао крај свога живота и својих мука, да у оном другом бесмртном свету ликује у слави и гледа богаташа у тами и мукама. Зар ти, Теодуле, ниси имао у свом комшилуку таквих људи?

Неки човек домаћин изиђе рано на пазар, па најми људе и посла их у свој виноград. Потом изађе у 9 сати (трећи сат по источном), па нађе и друге и посла их на исти посао. Тако учини и у подне (шести сат по источном), и у три сата по подне (девети сат по источном), и најзад на сат пред смирај сунца (једанаести сат по источном). Кад би увече нареди домаћин те свима платише подједнако. Наљутише се они, који радише од раног јутра што се њима не даде више него онима који доцније дођоше и мање се трудише у винограду. Завист! Тако бива и данас међу људима. Међутим прича ова има тајанствени смисао: свима ће Бог даровати вечни живот у царству небесном, како онима који су Његову вољу испуњавали од детињства, тако и онима који су почели Богу искрено служити тек у зрелом добу, па тако и онима који тек у старости поврате се на прави пут, и тако најзад и онима који се пред саму смрт покају и Богу обрате. Не рече ли Господ с крста тренутно покајаном разбојнику: Данас ћеш бити са мном у рају?

Неки човек цар учини свадбу сину својему па посла слуге своје да скупе званице. (Матеј, 22, 2; Лука, 14, 16) Али се три врсте изговорише и отказаше да дођу. Један рече: купих њиву, и ваља ми ићи да је видим. Други рече: купих пет јармова волова, па идем да их огледам. Трећи рече: ожених се, и зато не могу доћи. Расрди се онај цар па посла слуге на раскршћа да доведу за трпезу сиромаше и кљасте и богаљасте и следе. И рече: Много је званих али је мало изабраних. И сада тако, Теодуле, многи се изговарају за духовну трпезу Христову зато што им је милија земља или стока или жена, него гозба душе своје.

У причи о десет девојака, од којих пет бежу мудре а пет луде, истакнута су два типа побожних људи. Мудри су људи они који држе сав закон Христов, због чега им се и даје Дух Свети, те им осветљава душе. Луди су они, који држе рецимо чистоту душе али немају милости и доброте и других врлина, због чега се Дух Свети у њих не усељава.

У причи о талантима говори се о три врсте људи, разнолико ободрених. Једнима је Творац позајмио пет таланата, другима два и трећима један. Они први улажу велики труд те успевају да удвоје таланте у себи; тако и они други. Они трећи пак, љутити на свога Творца што их је мање обдарио, закопавају свој талант у земљу тела свога те се нимало не труде око душе своје но живе само телесним животом. Док не дође господар зајмодавац и не потражи своје, и то више од оних којима је више дао а мање од оних којима је мање дао. Тада бива суд: награда и похвала оних првих и других а осуда оних трећих. Ова прича нарочито је поучна за наше време, у коме су преовладали они трећи, који не само своје таланте закопавају вичући на Творца свога него притискују и оне више талантоване да би и они закопали своје таланте, с њима се у духовној лености изједначили, и подигли свеопшту грају против Бога.

Прича о злим виноградарима односи се углавном на Јевреје, који избише, каменоваше или убише Божје пророке и изасланике, послане да приме плод од њих као Божјег винограда рукосада. Најзад убише и Сина Божјег Месију. Због тога бише од Бога љуто кажњени а виноград би предат хришћанима. Али је ова прича типична за сваког нехатног хришћанина, који не даје Богу никаква рода од душе своје, него одбацује и презире пророке, апостоле, оце и учитеље, па најзад одбацује и Сина Божјег свога Спаситеља. Због тога бива и он од Бога проклет и одбачен. Да не буде то с нама Србима, брате Теодуле! Но како су крштени народи хришћанског Запада отишли у разне јереси и без мало одбацили Христа сасвим, то ће се од њих узети виноград Господњи, тј. црква Божија, и дати незнабожцима на Истоку, Индији пре свију, као што је некад узет од Јевреја и предат незнабожцима као савеснијим виноградарима.

11.

Домаћин

Знаш ли ти, Теодуле, одкуд проистичу, највеће несреће међу људима? Ако не знаш, ја ћу ти казати: отуда што су људи изгубили дух домаћински. Изгубили су дух домаћински, мој Теодуле, а запојили се духом најамничким. А најамник нити уме своју кућу да кући нити хоће туђу да кући.

Спаситељ света јавио се са духом домаћинским, најширим и најпотпунијим какав је само Бог могао показати, и какав је једино могао помоћи да се раскућена кућа човечанства опет скући.

Пре свега Он испуњава законске прописе мање важности ради више сврхе. Избегава препирке и сукобе због тих прописа. Обрезаује се; то и није ништа. Он ће установити једно ново обрезање, које ће значити обрезање срца од зла. Не јавља се као учитељ пре своје тридесете године, мада је био у стању да у својој дванаестој години задиви све старце и мудраце јерусалимске. Крштава се водом на Јордану као и други људи крштењем Јовановим, док Он не допуни то крштење духом и огњем. Плаћа порез кад му траже, иако није баш дужан да плаћа. (Матеј, 17, 25) Подвргава се искушењима демонским за четрдесет дана, с постом и молитвом, да као домаћин покаже пример својој чељади како се треба борити у искушењима и одолети сатани.

Ај, Теодуле, нисам почео од почетка: рађа се у каменој пећини а не у царској палати, да покаже како Он цени високо и најјевтиније место на земљи, јер је Он створио то место. Узима мале рибаре за велике апостоле и евангелисте своје спасоносне науке, да покаже, да су њему драги и најмањи људи, које је Он створио. Дружи се са последњим грешницима и цариницима, које надувени свет презире и што му се уписује у погрешку. Али он као брижни домаћин увиђа, да је продрто решето, којим свет решета разне вредности, и да кроз то покварено решето пада у плеву много чисто зрно. Та одбачена зрна Он домаћински скупља и чува.

Не одбацује старо него одабира и везује са новим. *Нисам, вели, дошао да покварим закон и пророке него да испуним.* Његово је старо и ново, и Он, као мудар домаћин, износи своје скривнице *ново и старо.* (Матеј, 13, 52) На Тавору кад се преобразио пред њим стоје апостоли а поред њега Мојсеј и Илија. Дакле благовесници новог и носиоци старог, али све у његовој Божанској и домаћинској светлости.

Као домаћин Он је пример трудољубља и вредноће. Он жури. Зна да му је одређен кратак рок делатности на земљи. а коме није? Он хитно проходи сву Галилеју, Самарију и Јудеју, по неколико пута у току три године, а посећује пределе Приморске, где живе незнабошци, а Гадаринске, с оне стране језера. *Хођаше по свијем градовима и селима, учећи и*

проповиједајући Евангелије о царству, и исцељујући сваку болест и сваку немоћ по људима.
(Матеј, 9, 35)

Као домаћин Он себе мучи само да би било добро свој чељади његовој. Гладује често и жеђује, и умара се и зноји од дуга пута, и ноћу је тамо где и омркне, под ведрим небом, на земљи, под дрветом, са каменом под главом. Од бриге за свој народ Он проводи многе ноћи без сна и одмора, у молитви Оцу своме, у бдењу и размишљању.

Најбољи домаћин, Он је у исто време најбољи лекар. На њему се потпуно испуњава пророчанство славнога Исаије пророка: *Он немоћи наше узме и болести понесе.* (Исаија, 53, 4) Слепима повраћа вид, глувима слух, немима збор. Раслабљене подиже на ноге, губаве чисти од губе, бесне стишава, падавичаре исцељује, згрбљене усправља, људима повраћа ум, поседнуте ослобођава од злих духова, мртве васкрсава, неутешне теши, уплашене храбри, покајаним прашта. Свима је све, да би све спасао. Као отац једне породице; као домаћин једне куће. Сви који нису смели отворити своја уста пред људима, исповедају се њему, с вером да ће их Он разумети и помоћи. Сви који су узалуд тражили лека код људских лекара прибегавају њему и добијају оно што траже.

Најбољи лекар, Он је у исто време најбољи пастир стада људскога. Каква срећна мисао: назвати људе овцама! Ваистину доста је човек био човеку вук. Доста су људи узимали вука за идеал. Курјачким пореклом поносили су се Римљани. Римски ћесари надметали су се један с другим у курјачкој ћуди. У Египту су обожавани прождрљиви крокодили, у Индији одвратни мајмуни, на острву Јави и у многим другим земљама отровне змијурине, негде опет дивљи бикови, негде орлушине. Сва је земља представљала један зверињак, и то зверињак као пантеон људски и зверињак као друштво људско. Нигде у свету није овца обожавана, нигде за идеал сматрана. Овчија кротост сматрала се за слабост и чак за порок. Он је подузео нешто нечувено и небивало: да зверињак претвори у тор овчији. Њега су пророци назвали Јагњетом Божјим, а Он је себе назвао пастиром оваца Божјих. Зверски пантеон требало је испразнити од зверова, очистити и окадити, па у њ уселити Јагње Божје, а зверско друштво људи прекинути, и претворити га у стадо кротких оваца Божјих. Народ је то појмио и одушевљено прихватио. Познале су овце глас Доброга Пастира и похрлиле су за њим. Три године није му народ давао мира ни дању ни ноћу. Јурили су за њим у хиљадама, тискали се око њега и уз њега, као дуго неосољене овце на слану руку чобанина. А њему се *сажали на народ, јер беху као овце без пастира.* (Матеј, 9, 36) Он жали и за стотом изгубљеном овцом, па домаћински забринут оставља деведесет и девет оваца и иде и тражи ону стоту док је не нађе. Он купа овце своје од сваке нечистоте а губаве пажљиво лечи од губе. Не као најамници који стрижу и музу, до крви и липсања. Он *душу своју полаже за овце своје.* (Јован, 10, 15)

Речима истине Он храни људске душе, а личним примером и чудесима потврђује речи истине. И народ у гомилама, као талас за таласом, хита к њему. Он призива к себи све којима је живот земаљски, иако кратак, постао тежак и претежак. *Ходите к мени,* говори Домаћин својим укућанима, *сви који сте уморни и оптерећени и ја ћу вас одморити.*

Али Он зна – Он све зна – па зна и то, да је телесним људима потребна и телесна храна. Њему је жао народа који три дана ништа не једе него само њега слуша. Зато Он ствара хлеб, у два маха, и сам узима хлеб у своје руке и благосиља и даје народу да једе.

Њему је жао људи који су у смртној опасности на бури морској, и Он утишава буру и спасава људе од смрти.

Њему је жао што рибари целу ноћ лове па ништа не улове. Па их као домаћин упућује на дубину, где им се мреже препуњавају рибом.

Њему је жао удовице у Наину, која иде за ковчегом свога умрлога јединца и плаче. Па јој говори: *не плачи*. И васкрсава јој сина.

Жао му је и Марте и Марије, сестре умрлога Лазара, његовог верног пријатеља. Па кад се сестре расплакаше за умрлим братом, и Он заплака, и васкрсе Лазара из мртвих.

Он није дошао као судија. Доћи ће у своје време као такав. Него је прво дошао не да суди него да спасе, и да предложи спасење свима људима. Дошао је најпре као Сејач, а у своје време доћи ће као Вејач. Због тога Он опрашта жени грешници, која у покајању лије сузе на његове ноге. И док је фарисеји, проклети најамници, осуђују иако их нико није поставио за судије, Он јој опрашта, теши је и храбри. И кад хтедоше исти фарисеји да каменују жену блудницу, ухваћену у греху, Он се јавља као бранилац те бедне жене и говори онима који држе камење у рукама: *Ко је од вас без греха, нека се први баци каменом на њу*. А њој опрости и рече: *Иди и не греши више*.

Он спасава људе од демона и људе од људи где год стигне и стане. Његова су чељад; Он је Домаћин.

Гадаринци жале своје свиње; није им стало до једног полуделог човека. Али Он цени човека више од свих свиња. И да би спасао једног човека, Он чини да две хиљаде свиња буде потопљено у море. Злочинци због једне свиње убијају човека. А Он мирно упропашћује две хиљаде – упропастио би и два милиона – свиња за једног јединог човека.

Он теши оне којима је неки сродник умро или је болестан: *не бој се!* И опет другом приликом говори: *не бој се, само вјеруј!* Овај живот је ужас и грозота, мрак и очајање, без Домаћина. Али Он се јавља као грудобран, као сунце и као свемоћни пријатељ људи, и све обраћа у радост.

Малу групу својих сталних следбеника Он храбри говорећи: *не бој се, мало стадо*. Тумачи им вољу Оца свог, што је и његова воља, да ће им се дати бесмртно царство небесно. И кад им описује страхоте последњег времена, пред крај света, Он их опет храбри да се не би срце њихово уплашило кад наиђе то време и вели: *ни длака с главе ваше неће погинути*. (Лука, 21, 18) Јер и оно што погине и падне, пада у руке Бога Сведржитеља, и Бог ће то васкрснути и васпоставити још у већој слави и красоти.

Као прави домаћин, чије је све време и све пространство, Он се брине о свима људима до последњих дана и до свог другог доласка. Зато опомиње: *Стражите дакле, јер не знате кад ће доћи господар од куће* (читај: Домаћин, а то је Он), *да ли увече или у поноћ или у пијетле или ујутру. Да не дође изненада и да вас затекне а ви спавате*. Па завршује овом опоменом, која се и на нас односи: *а (ово) што вама кажем, свима кажем: стражите*. (Марко, 13, 35) То јест: будите спремни и приправни, да дочекате кад ја поново дођем у сили и слави да судим свакога по делима његовим. Ај, *кад устане домаћин и затвори врата*, чувајте се да не останете на пољу и не чујете страшан глас изнутра: *не познајем вас од куда сте; одступите од мене сви који чините неправду*. (Лука, 13, 25)

Као домаћин Он није равнодушан ни према коме и ни према чему. Када неки одгоне децу од њега да му не сметају, Он одлучно говори: *Пустите дјецу нека приђу к мени*; па опомиње: *ако се не повратите и не будете као дјеца, нећете ући у царство небесно*. Он воли и благосиља децу. Рећи ћете: па ко не воли децу?

Али Он воли и онога кога нико не воли и на кога се нико не осврће као на сињи камен. Он се осврће на онога бедника, који узет лежи не мање него тридесет и осам година, и очајава у бањи Витезди, одбачен и заборављен од свију. И њему прилази Домаћин и ословљава га, не као ствар него као човека. *Хоћеш ли да будеш здрав?* Изненађен и радостан што се неко и на њега осврну, он одговори: *Да, Господе, али немам човјека да ме спусти у бању.* Но ево нађе се Човек, Човек Домаћин, који му рече: *Устани, узми постељу своју и иди.* И човек устаде и би здрав.

Нити је Он равнодушан према оскврњењу храма Божијега, где се продавало и трговало и цењкало и викало као на вашару. Он узме бич и истера из храма и трговце и стоку и подвикну: *Носите то одавде, и не правите од дома Оца мојега дом трговине.* (Јован, 2, 15)

Најмање је Он равнодушан према угњетачима и завођачима народа Божјег. Он брани стадо своје од опаких старешина народних, лицемера, варалица и пијаница; против вукова у овчијој кожи, који немају љубав према народу, нити ишта осим презрења и апетита. Иако бивају постиђени његовим одговорима у свакој препирци са њим, они продужују до краја несавесно плести му замке служећи се лажима, подмићивањем и насиљем. Најзад га убијају и навлаче проклетство на себе и своје потомке за навек.

Али Он зна, да ће победити смрт и да ће вечно живети и живот давати. Пред своју смрт Он даје својима тело и крв своју као вечни печат неразлучне љубави. И обећава бити с њима до краја времена. То јест: Он ће и по одласку из овог света ипак бити у овоме свету као једини савршени и свесилни Домаћин света. Сви који хоће да живе као људи а не као зверови морају гледати у њега, Домаћина, следовати њему и бити запојени и одушевљени његовим домаћинским духом.

12.

Вера и знање

Је ли ти хладно, Теодуле?

Гле, и у врелој Индији бива хладно, у време дуготрајних и непрестаних киша. У месецима таквих киша људи тешко могу да сачувају ма коју ствар да се не уплесниви, не убуђа: ни пиринач, ни одело, ни тканину, ни дрво, ни посуђе, ни кожу, ни вуну, нити ма шта органско или неорганско, нарочито органско. Све покрије плесан и буђ. Просто, земља плесни и буђа. Људи се муче, и веома муче, да сачувају свој иметак и себе саме од плесни и буђе. Али то им тешко иде. Мучили су се наши рођаци Индијани, мучили су се тешком муком и трудом хиљаде година, да и душе своје сачувају од плесни и буђе. Муке су њихове за дивљење, трудови су њихови за поштовање, али успеси њихови за сажаљење.

Заиста, видим да ти је хладно, Теодуле. Наложити ватру. Стави три дрвета. Једно дрво не гори, два слабо, три најбоље. То нарочито важи за Индију. У Индији ништа без триплета. Сва мисао индијска је у триплетима. Све у триплетима, као:

Пракрти – материја,

Пуруша – дух,

Браман – неизбројивост изнад обојег (Санкија). Пракрти, Пуруска, Брахман.

Или: Чита – разум,

Врти – модификације, обрти,

Ниродха – над обојим контрола. Цхитта, Вртти, Ниродха.

Или: Асти – јесте,

Насти – јесте није,

Анасти – није јесте. Асти, Насти, Анасти.

Или: Прамана – очигледност,

Прамија – факт,

Самшаја – сумња. Прамана, Прамеуа, Самсхауа.

Или: Жива – душа, личност,

Маја – илузија,

Браман – негација обојег. Лива, Мауа, Брахман.

Или: Сат – акција,

Чит – знање

Ананда – негација или релација обојих. Сат, Цхит, Ананда.

Или: Атма – личност,

Анатма – не личност,

Нишедха – однос обојих. Атма, Анетма, Нисхедха.

Или: Сатва – познање,

Раџа – акција (или јога),

Тама – жеља. Сатва, Раја, Тама.

Или: Дхарма – дужност,

Артва – добит, уживања

Карма – резултанта дела. Дхарма, Артва, Карма.

Или: Настика – атеизам,

Астика – теизам,

Мастика – политеизам. Настика, Астика, Мастика.

Или: Сварта – себичност,

Парарта – алтруизам,

Парамарта – дужност изнад обојег ради Мокше, ослобођења од живота. Сварта, Парарта, Парамарта.

Или: Аварода – уздржљивост,

Анурода – проба умерена,

Арода – неуздржљивост. Авародха, Ануродха, Ародха.

Или: Атма – индивидуалност, Его,

Манас – негација индивидуалности,

Будхи – средње, међу њима. Атма, Манас, Будхи.

Оволико само примера ради; да не дуљимо. А кад би дуљили, могли би навести шуму од сличних триплета из Веданти, Упанишада, Тантра, Мантра и других индијских књига. Но треба да знаш, да сваки од наведених триплета грана се у друге триплете и тако "до бескрајности". У те триплете спада и триплет индијских божанстава:

Вишну,

Брама и

Шива,

као и њихово гранање опет "до бескрајности", како су риши, мудраци Индије, смислили и записали. А сви ти триплет извиру из оне једне тајанствене речи, и увиру у ту реч, – а та реч јесте А – У – М, ОМ, коју милиони синова Индије посведневно и посвечасовно са поштовањем изговарају с краја у крај те необичне земље где су плесан и буђа тежак бич човечанства.

Шта је све ово што смо набројали? Је ли то вера? Је ли то религија? Не, него философија. Али Индијани то не зову ни философијом, још мање вером, него знањем. То је

Жнани, или

Цнани¹

И сама реч Веданта, записани збир многих тих знања², значи: Знања. То су знања физичка и метафизичка, теолошка и теософска, медицинска, и практична сваке врсте. Али знања, само знања, како их Индијани називају, не вера и не религија.

Заита је велико чудо, да у Индији нема појма вере. Једва да има и реч вера, изузев у односу веровања човека човеку у обичном животу. Појам вере постоји у Индији једино код муслимана, због Корана, заснованог на вери. Међутим муслимани су тако рећи упадица у Индији тек у потоња времена. И сам Ислам ништа друго није до једна верска секта Хришћанства.

Не постоји међу Индијанима дакле појам вере. Не постоји ни појам греха, нити покајање, нити царства небеснога, нити једнога Бога као Оца, нити љубави према Богу, нити искупљења, нити свршетка као ни почетка света, ни васкрсења мртвих, нити општег суда Божјег, ни праведне награде у вечном царству Божјем. Ових десет основних појмова, дакле, поред још и других, уопште нема у Индији. А то су појмови, које је Господ Исус као своје Евангелије, као своју Радосну вест, објавио свету. Ови појмови – свих десет – нови су за Индију. И ништа тако не одудара од индијских "Знања" као ових десет појмова. Нити ишта у свету тако мало личи на Индију као Исус Христос и његово откровење. *Јер док Исус заснива све на вери, дотле Индија заснива све на знању*; на тобожњим знањима, сабраним и записаним од разних њених философа, теоретичара и аскета. Делимично то и јесу знања, понекад невероватно утанчана и суптилна, али делимично опет то су веровања, теорисања, сањања и гатања. У осталом таква су знања свуда у свету, и њиме се руководе они народи код којих нема Божијег откровења, тј. где говоре само људи а не и Бог.¹ Заиста или глупост или злоба или обоје заједно говоре из оних противника Хришћанства, који тврде да је Христос нешто морао позајмити од Индије! Ако је Индија могла нешто позајмити, она је позајмила незнабожним народима, у Кини и Јапану, у Египту и Јелади и другде по свету, али никако Христу, Хришћанству; наравно мислимо на право Хришћанство, на источно Православље које се од ње разликује као водено језеро од пустињског песка.

Али шта је с твојом ватром, Теодуле? Прозебоше нам душе. Видим, ставио си три дрвета, но ниси потпалио. Ето плесан хвата се по твојим дрвима. Стави још неколико триплета од дрва, да видимо хоће ли горети. Ај, потребан је небески огањ, да сагори плесан и да произведе топлоту и светлост.

Ја сам дошао да низведем огањ на земљу, (Лука, 12, 49) рекао је Господ Исус. О Господе, кад ћеш твојим небесним огњем загрејати и осветлити синове и кћери велике Индије?

А огањ небесни то је вера са љубављу. Вера на првом месту. Ево речи Христових, нечувених у Индији и неслућених од мудраца ведантистичких:

Покајте се и вјерујте Евангелију (тј. Радосну вест о царству небесном);

Не бој се, само вјеруј;

Ко буде вјеровао и крстио се биће спасен, а ко не вјерује биће осуђен;

Да ни један који га вјерује не погине него да има живот вјечни;

Ко вјерује Сина има живот вјечни, а ко не вјерује Сина не ће видјети живота него гњев Божији остаје на њему;

Који мене вјерује не ће никад ожедњети;

Ово је воља Онога који ме посла, да свак ко види Сина и вјерује га има живот вјечни, и ја ћу га васкрснути у пошљедњи дан;

Заиста заиста вам кажем: ко вјерује мене има живот вјечни;

Исцельеног слепца пита Исус: *Вјерујеш ли ти Сина Божијега?*

Јеврејима говори: *Ако мени и не вјерујете, дјелима мојим вјерујте, да познате и вјерујете да је Отац у мени и ја у Оцу*;

Кажем вам заиста; ако имате вјере колико зрно горушично, рећи ћете гори овој: пријеђи одавде тамо и пријеђи ће и ништа вам неће бити немогуће;

Ко вјерује мене ако и умре живјеће;

Ниједан који живи и вјерује мене неће умријети ва вијек; вјерујеш ли ово? (упита Исус Марту);

Не рекох ли ти: ако вјерујеш видјећеш славу Божију (рече Марти);

Док видјело имате вјерујте видјело, да будете синови видјела;

Ученицима: Нека се не плаши срце ваше, вјерујте Бога и мене вјерујте;

Филипу: зар не вјерујеш да сам ја у Оцу и Отац у мени? Вјерујте ми по дјелима;

Упиташе га: шта ћемо чинити да творимо дјела Божија? А Исус одговори: Ово је дјело Божије да вјерујете онога кога Он посла;

Томи који кад виде поверова и узвикну: Господ мој и Бог мој – рече Исус: пошто ме видје повјеровао си. Благо онима који не видјеше а вјероваше. А Тома је био после први апостол Индије.

Свети Јован при крају свога Евангелија пише: А и многа друга чудеса учини Исус пред ученицима својим, која нису писна у књизи овој. А ово се написаше да вјерујете да Исус јесте Христос, син Божији, и да вјерујући имате живот вјечни.

Никад се у Индији нису чуле такве речи. Јер никад у Индији није говорио ваплоћени Бог него људи; људи који су сабирали знање као шарен шљунак, и хвалили се знањем, али нису имали кључ од оловног неба које притискује Индију. Небо над Индијом до данас је затворено. Само Онај који с неба сиђе може га отворити. Сада је Индија у лавиринту без врата и прозора.

О Теодуле, кад би Индија знала шта је потребно за њено спасење! Ај, не гомиле знања, ма колико великог и дубоког и сјајног; заиста не то, него само проста детиња вера у Бога Сина Божјег, у Месију и Путовођу, који је с неба дошао и зна пут к небу. Једно зрно вере у Христа вреди више него све огромно бремене знања о свему и свачему само не о оном главном. Заиста се свим знањем свију ришија и гуруа индијских, човек осећа као коњ у вршају што везан за стожер трчи у кругу, а не може да се сам одреши и иде дома. Треба да дође Домаћин да га одреши. И дошао је Домаћин, али то Индија не зна; свезнајућа Индија све зна само то што је најглавније још не зна. Њено знање о свима стварима је запрепашћујуће. Њена философија стоји над свим паганским и европским философијама (јер све су философије паганске); њено самомучење, аскетизам њених безбројних синова изазива сузе и ангела небесних а камоли људи. Али све узалуд. Знање не спасава; вера спасава. А само је једна вера у свету, једна у историји човечанства. То је вера хришћанска. Све друго што се лажним именом назива вером није вера, него ли знање, или полузнање или гатање. Безбројна знања људи су досегли, али веру, једину праву веру Бог је донео човечанству. Знања се мењају, вера остаје. И европска и индијска знања сваки час могу се променити, али Христос и његова наука нацивеће време и сву васиону. Једна је вера – Христова. Један је Спас – Христос. Један је циљ – царство небесно. Један је васкрситељ – васкрсли Христос. Један судија света – Он, увек исти и једини.

Теодуле, не дувај више и не мучи се. Твоја дрва баш сасвим се уплеснивише. Гомилање триплета није помогло да се ватра разгори. *Гомилање знања, по човеку и од човека, никад није дало ни топлоте ни светлости роду људском.* Озевосмо обојица. Није узалуд српски народ, иако близак рођак Индијана, назвао Индију "земљом Проклетом". Устанимо са ове прастаре прашине индијске и бежимо. Вратићемо се опет у њу, када Тома зидар, апостол и први просветитељ Индије, буде то измолио од Господа Исуса Христа. И када Домаћин, Бог љубави, који није заборавио Индију, буде одредио и заповедио.

¹ *Багхават-Гита* је једно сјајно песничко дело, које Индијани сматрају непосредним откровењем бога Кршне. То откровење објавио је Кршна војсковођи Арјуни приликом једног племенског рата. Тај спев је само мали део огромне Махабарате. Изванредно лепа и мисаона сама по себи Багхават-Гита, што ће рећи Божанска песма, ипак је само красно дело људске мисли и драгоценост литерарна, а никако хлеб живота попут Евангелија Христовог.

13. Света Тројица

У име Оца и Сина и Светога Духа, у име Тројице једносушне и неразделне и животворне, Бога јединога, заповедам ти, Теодуле, устани!

Видим, да си зачаран; видим да си очаран. Прастара те мудрост индијска зачарала; прашина те индијска очарала. Поглед кобре зачарава мишеве; те дрхтећи постају њен залагај. Светлећи поглед лисице обара кокоши с гране. Тако и тебе стаклене очи Индије. Но буди човек, а не миш и кокош. Устај, и бежи одавде. Индијска философија и индијска поезија, две огромне силе, савлададе су многе премноге, чак и крштене, душе. Али ни једну православну, него само јеретичке, површне и поколебане; оне трске које сваки повијарац повија и савлађује.

Кажеш, да те триплети индијске мисли задивљују. Кажеш, да те индијске триаде очаравају. И да помоћу тих триплета и триада лакше мислиш. Европа није имала такав логични путоказ у објашњењу ствари, велиш. У Индији све се гледа кроз тројство, али не кроз тројство свето у јединству, него кроз тројство у завади. Један триплет дробе се у мање триплете; једна триада круни се у друге триаде. Све без почетка, и све без краја. Јер у Индији ничему нема почетка и краја. Ај, ничему и нигде почетка и краја! У томе је коб индијске мисли, коб Индије. Нигде поглавља о стварању света и нигде есхатологије. Све бивање одиграва се не под сунчаном светлошћу него под аветињским бледилом месеца. Бурлање океана живота без почетка, и бурлање без краја. Због тога је у Индији само једна једина наука презрена и усахнула. *Историја*. Јер је историјска наука и немогућа тамо где се одриче почетак и крај времену и пространству. И немогућа и бескорисна. Историјска наука пак нигде није тако цењена и тако брижљиво обрађена као у народима хришћанским, који се држе Библије, где је све везано са почетком и свршетком. Запамти то, Теодуле, размисли о томе, и кажи другима.

Буди пак опрезан у погледу индијских триплета и триада. Све то блешти, али не светлошћу драгог метала него обојеног стакла. Све то личи на злато, али злато није; и зелени се као смарагд, али смарагд није; плави се као сафир, али сафир није; црвени се као рубин, али рубин није; блешти као дијамант, али дијамант није. Преварни сјај обојеног и јевтиног стакла преварио је и једног јеретичког философа у Европи, који је преварио многе и вара до данас, ево већ цело једно столеће.¹

А ти се освести, Теодуле, слуго Божји, Одврати твој поглед од кобраних очију и погледај у Христа Човекољупца. Гле, и Он објављује триаду, али не варљиву него истиниту.

Отац, Син и Дух Свети – то је света триада, Света Тројица, коју је Господ Исус објавио. Све троје у најближем сродству, све троје неразделно али и неслијено. Триипостасно али Једно. Вечна хармонија, вечна песма и вечна музика у складу опојном. Најближе, најтешње сродство. Какво сродство може бити ближе и тешње него Отац и Син и Дух Свети, исти Дух којим дише и Отац и Син? Ту нема три разна особна имена, као Вишну, Брама и Шива, *него само имена сродничка: Отац, Син и Дух Свети*. Сродство је наглашено а не име. Међутим у индијској триади име је наглашено а не сродство. Нити се игде у Ведантама спомиње неко сродство између Вишну, Бrame и Шиве. Не каже се, да је Вишну родио Брам у нити да је Шива какав рођак било једном или другом. То су три ортака а не три сродника, и то три несложна ортака. Јер што год Вишну тврди, Брама у то сумња, а Шива одриче. И све што год Вишну зида, Брама не одобрава а Шива руши.

Таква је и триада египатска. Изис и Озирис и Хорус представљају египатску триаду, наравно несвету и завађену. Озирис је убио Хоруса, те Изис, или Изида, тежи да се освети Озирису.

Таква је и триада јелинскоримска: Зевс, Нептун и Плутон – врховни бог, и бог мора и бог Хадеса, подземног света. Сва тројица у завади, у сплеткама и неповерењу један према другом као и према безбројним другим божанствима – разблудна циганија олимпијска.

Сасвим је нешто друго Света Тројица хришћанска. Особна имена ту се и не знају, или се скривају. Објављена су човечанству само имена сродничка: Отац који рађа Сина и Дух који исходи од Оца. Отац, Син и Дух Свети. Ни помена о тезису, антитезису и синтезису. Ни помена о судару и размимоилажењу. Ни помена о неком неповерљивом ортаклуку. Нешто нечувено и незапамћено – или бар заборављено – у историји рода људског. То је откровење, то откриће Христово о Светој Тројици. И никад црква Христова не спомиње Свету Тројицу а да не нагласи јединство и једносушност њену. Света Тројица – један Бог, а не три. Насупрот томе триада индијска као и египатска и јелинска јесу три бога са три разна особна имена, без сродничке везе и без једног и истоветног духа. Три разна бога, три разна имена, три разна духа. Тако у Индији, тако у Египту, тако у Јелади и у Риму. Тако у целом паганском свету где год се спомиње нека божанска триада.

А сад, Теодуле, ево ти путоказа да разликујеш Свету Тројицу у јединству од несвете триаде у завади, истину од обмане, светлост од таме, живот без смртне плесни. Рече Господ Исус, Син Превечнога Оца:

Нико не зна Оца осим Син, нити Сина ко зна осим Отац.

Ја сам Син Божји.

Ја и Отац једно смо.

Отац је у мени и ја у Оцу.

Који мрзи мене и Оца мојега мрзи.

Све што има Отац, моје је.

Изиђох од Оца и дођох у свијет, и опет остављам свијет и идем к Оцу.

А утјешитељ Дух Свети, којег ће Отац послати у име моје, и који од Оца исходи, он ће вас научити свему и напоменуће вам све што вам говорих.

Што год заштитете у Оца у име моје, оно ће вам учинити, да са прослави Отац у Сину.

И ја ћу умолити Оца, и даће вам другог Утјешитеља, да биде с вама ва вијек: Дух Истине.

Дјела која творим ја у име Оца својега, она свједоче за мене.

Као што мене зна Отац, и ја знам Оца.

Отац је мој, који ме слави.

Не дођох сам од себе него ме Он (Отац) посла.

Не остави мене Отац сама, јер ја свагда чиним што је њему угодно.

Дух је оно што оживљава, тијело не помаже ништа.

Нико не може доћи к мени ако га не привуче Отац који ме посла.

Ја сиђох с неба не да чиним вољу своју него вољу Оца који ме посла.

Ја дођох у име Оца својега.

Оче праведни... нека љубав којом си мене љубио, у њима буде, и ја у њима.

Јер си имао љубав к мени прије постања света.

После свога славног васкрења јави се Господ ученицима својим и рече им: Мир вам. Као што Отац посла мене, и ја шаљем вас. И ово рекавши дуну и рече им: примите Дух Свети.

Идите дакле и научите све народе крстећи их ва име Оца и Сина и Светога Духа.

По васкрсењу рече Исус ученицима својим: Примићете силу кад сиђе Дух Свети на вас, и бићете ми свједоци – тја до краја земље.

И кад се наврши педесет дана... напунише се сви Духа Светога и стадоше говорити разнијем језицима као што им Дух даваше те говораху.

Евангелист Јован пише: Ко се год одриче Сина, ни Оца нема.

Троје је што свједочи на небу: Отац, Слово и Дух Свети. И троје је што свједочи на земљи: Дух, вода и крв; и троје је заједно.

И још много сличнога налази се и у Евангелију и у писанијама светих апостола Христових.

А све што је писано и што је предано светој цркви Божјој на спасење људи сведочи једнодушно, да је Света Тројица један и једини Бог. Без супротности у себи. Јер што мисли Отац, мисли и Син, мисли и Дух Свети. И што хоће Отац, хоће и Син, хоће и Дух Свети. И што твори Отац, твори и Син, твори и Дух Свети. И што љуби Отац, љуби и Син, љуби и Дух Свети. Бог је љубав. Отац љуби Сина, љуби и Духа Светога. Син љуби Оца, љуби и Духа Светога. Дух љуби Оца, љуби и Сина. Један Бог, једна љубав, једна мисао, једна воља, једно дејство. Од вечности у вечност. Како је то неизмерно различно од триаде паганске, са именима тројице богова, са именима али без правог сродства и праве сарадње!

У историји света само је Бог хришћански Бог безимени. Његово је једино име Отац. Неко друго његово име Нови Завет не спомиње. Како је то дивно! И шта ће нам друго име?

Он хоће да ми будемо Његова деца. А деца – милиони деце у свету – не знају друго име, још мање презиме, свога родитеља осим: отац или тата. У Старом Завету још се спомиње име Божије, као Јахве, Јехова, Адонај. У Новом Завету, у Завету сродства и љубави, не именује се Бог друкчије него Отац. Вечни Отац, вечни Син и вечни Дух Свети. *Један живот и извор живота*. Ако се Син именује именом Исус Христос, то треба разумети као име Сина ваплоћеног, који се спустио као главни Јунак на позорницу светске драме, стао у реку историје, у гомилу многименитих, као Месија и Спаситељ. У вечности пак Отац је само Отац, и Син – Син у загрљају Очевог, и Дух Свети у свези љубави Оца и Сина.

У индијским Ведама налази се следеће страшно учење: "Истина и лаж су релативне, и обе су неопходне као саставни делови илузије". (Пранова Веда, II, 24.) Заиста страшно! Демон је дакле равномоћан Богу, Шива разоритељ равноправан са Вишнуом зидатељем! У врховној триади индијској лаж седи поред истине, и зло царује поред добра. Но и једно и друго, кажу, јесте илузија. Дакле и врховни богови Индије јесу илузија!

Устани, Теодуле, и прекрсти се. Помени Оца и Сина и Светога Духа, Тројицу јединосушну, неразделну и животворну, Бога истине и светлости, коме се ни најмања лаж не сме приближити, и на коме нема ни једне тамне пеге.

Знај, да не могу помоћи Индији људи очарани Индијом, него разочарани. Ако си пријатељ индијског човечанства, прво се разочарај па онда помози.

¹ Хегел. Сва његова философија је у индијском триплету: те-зис, анатезис и синтезис. Грубо схваћена, још грубље од других примењена, та философија једнога ученика индијске мајсторске мудрости направила је русвај у европском човечанству, како у ми-саоном тако и у практичном погледу.

14.

Благословено царство

Благословено је царство Оца и Сина и Светога Духа. То једино благословено царство, Теодуле, открио је и објавио свету Господ наш Исус Христос. И то царство објављују хришћански свештеници са олтара на почетку сваке литургије ево већ близу две хиљаде година.

Пре сунца и месеца, и пре звезданог свода небесног, пре сваке твари сваког створења, те према томе и пре сваког другог царства и друштва или сродства, постојало је то благословено троједино царство. У вечности, не додиривано временом; у бескрајности, неограничавано простором. Нематеријално, безтелесно, духовно. У праизворном и прототипном сродству Рађајућег, Рођеног и Исходећег. Пуно и савршено Биће. Пуна и савршена Истина. Пуна и савршена Сила. Пуна и савршена Љубав. Пуна и савршена Слава. Пуно и савршено Царство. Зато ми завршујемо многе молитве, како смо научени од Спаситеља у молитви Господњој: Јер је Твоје царство и сила и слава, Оца и Сина и Светога Духа. Амин.

Индијани и муслимани љуте се на нас хришћане. Индијани се љуте што ми верујемо само у једнога јединога Бога а не у њихов многобожни пантеон неизбројних богова. Муслимани се љуте пак што ми верујемо тобож у три бога а не у Једнога. Обе су љутње сасвим без основа. Пре свега ми верујемо како нам је с неба од самога Бога откривено а не како ми хоћемо. А

откривено нам је онако како је у Новом Завету Божјем записано и нама од отаца предато, тј.: Један Бог али тројичан. Три ипостаси али један Бог, Отац, Син и Дух Свети – једно Божанство, једна сила и слава и власт, једно царство и господство. То је нама открио сам превечни Син Божји, који *с неба сиђе и на небо узиђе* и који ће, како и Коран пише, бити Судија свету о Страшном Суду Божјем. А ко је открио многобожије Индијанима? Људи, философи, риши, гури, факири, који нити су с неба сишли нити на небо узишли, него били и остали у овој светској самсари, где се душе селе из тела у тело. Или, упитајмо муслимане, ко је открио Мухамеду једнога нетројичног Бога, који није ни Отац ни Син ни Дух Свети. Нико, осим он сам тумачећи оба хришћанска Завета, Стари и Нови, на свој самовољан начин, и, како он тврди, ангел Џебриел. А ми не примисмо истину, по речи светог апостола Павла, ни од ангела ни од човека него од самога Бога, који се јавио људима у телу, да им отвори царство небесно и поведе их у то благословено царство.

Благословено је и царство ангела Божијих. То су најсавршенија створена бића. То су узвишени духови, који су створени пре телесног света, но којих се не дотиче ни време ни болест ни смрт, те су вечно млади, светли и силни. У безчисленим миријадама и миријадама они стоје око престола вечне славе, хранећи се светлошћу истине и појећи се сладошћу љубави од Оца и Сина, дишући једним истим Духом светиње, светог јединства и света силе од Духа Светог. Ангели Божји назвати су *звездама јутарњим*, зато што су први створени, те представљају јутро Божијег стварања, и зато што вечно сијају истим сјајем који од Бога у њих улази и кроз њих просијава. Још су назвати *синовима Божјим*, иако су створени а не рођени, зато што имају синовску љубав и синовску послушност према Творцу своме као прави синови према родитељу своме. Упита Господ праведнога Јова: *Гдје си ти био кад ја оснивах земљу? Кад пјеваху заједно звијезде јутарње и сви синови Божји кликоваху?* (Јов. 38, 4–7)

Прво су халдејски и персијски мудраци, звездари, по звезди познали, да се је родио неки велики и праведни цар. И први су они дошли у Витлејем да му се поклоне. Њихова вера није била вера у једнога Бога него у много богова, завађених међу собом као и свуда по многобожним странама. Нити су они ишта знали о неком благословеном царству небесном, као ни Индија ни Египат. Али свевишњи Бог упутио их је својим промислом, да кроз њих, као незнабожце, постиди надмени "једнобожни" Јерусалим, који је на први глас о новом цару кројио план да га убије.

Архангел Гаврил први је, још пре рођења Његова, споменуо пресветој Деви Марији царство Његово рекавши: *у царству Његовом неће бити краја*.

Тридесет година доцније први је објавио приближење царства небесног Јован Претеча на Јордану вичући у отупеле уши Јевреја: *Покајте се, јер се приближи царство небесно*.

При трећем кушању сатана изведе Исуса на гору високу и показа "сва царства овога свијета и славу њихову", и обећа му све то дати ако се поклони њему. Дакле, и Египат и Халдеју, и Персију и Арабију, и Индију и Кину, и Јапан и Америку, и Европу и Славију, сва та неблагословена царства и све народе које је дух пакла држао у својим ланцима обмане, лукавства и очајања, па и сам богоборни Израиљ. Но сав тај тадашњи посед "кнеза овога света", што га је он, непоменик, самовласно присвојио и својим змијским отровом упрљао и затровао, сву ту зломирисну плесан одбио је одсудно да прими "цар небесни, који се из човекољубља на земљи јавио" да отвори људима врата свога вечног царства на небесима.

Царство моје није од овога свијета, одговорио је Исус своме судији Пилату, кад га је овај питао: *Јеси ли ти цар?* И кад Јевреји, земљанији духом од земље и слепљи од прашине

земне, видевши чудеса Његова хтедоше га поставити за свога цара, Он побеже и удаљи се у гору. (Јован, 6, 15)

Та зар је то нека почаст за Њега бити царем над једном земљом, како су Јевреји хтели, или цар над свима царствима земаљским, како му је сатана предлагао?

Шта је било са толиким царствима и царевима земаљским пре и после Њега? Шта је са царевима египатским, Кеопсом, Кафром, Менкериом, Тутанкаменом и Рамзесом моћним? Предавши своје душе сатани они су зидали облакодерне пирамиде, да бар своја тела очувају у нераспадљивости. Међутим сада се њихови саркофази са балсамираним телима – купљена или покрађена из пирамида – показују по музејима европским као мајмуну по менаџеријама.

Шта је са богатим царевима и махарацама из Махабхарате и Рамајане, и са храбрим Раом и Арџуном, и са моћним Акбаром и Могулом, и осталима, који се певаше и славише на земљи? Шта са њиховим блиставим војводама и безбројним пуковима? Царства су њихова предузели њихови непријатељи, тела њихова скруњена су у прашину, а душе њихове сада – по учењу индијском – или говоре у другим људским телима, или блеје у овцама или ричу у воловима или шиште у змијама.

Где су цареви царства што их пророк Данил виде у визији? Где Навукодоносор, који себе прогласи богом, и где његово златно царство вавилонско? Где је сребрно царство персиско са царем Даријем, Киrom и Ксерксом? Где бакарно царство Александра Македонског? И где римско царство од железа и блата, са свима кесарима римским, запојеним вучицом?

Од њихових мртвачких лобања могла би се направити једна Ћелекула колико гора Арарат.

Где су богдихани кинески, што свилу носише и по свили ходише? Где њихови мудри мандарини и многе књиге њихове, и уметници њихови са прекрасним рукотворинама својим? Где микаде, јапанске, синови неба, и где њихови знаменити самураји? Где страшни Тимури са својим монголским армијама што као вихор збунеше сву Азију и Европу? Губер од прашине све их је покрио, а преко тога губера сада камилар гони камиле, проклињући прашину што му засипа очи и мислећи једино где ће наћи вечеру за себе и за своје камиле.

Шта је са богатим Крезом, царем мидским? Шта са мајсторском Микеном? Шта са преситим Содомом? Шта са Атлантидом? Шта са пребогатим Тиром? И са Финикијом, царицом мора и њеним храбрим епигоним Ханибалом? И са толиким царевима Моавским и хананским? Чаробник пакла, пошто их је уздигао до највише варљиве висине, и пошто је видео како му се клањају, насмејао се најзад над стрви њиховој и похитао да и друге жртве хвата као паук у мреже своје.

Сва таква царства – сва, не једно – понудио је кушач Спаситељу света под условом само да му се поклони. И Спаситељ је то одбио. А на питање слуге тога истог кушача, Понтија Пилата, да ли је Он цар, одговорио је:

– Царство моје није од овога света.

Срећа је наша и спасење у томе што је Син Божији прво одбио да од противника Божијег прими сва трошна царства земаљска и варљиву славу њихову; друго што је побегао кад су га Јевреји хтели поставити за цара своје земље, и треће што је дао онакав одговор Пилату:

– Царство моје није од овога света.

Шта би било од Њега а шта од нас, да се Он, рецимо, примио за цара свих царстава земаљских? За кратка века човечијег био би славнији од Навуходоносора и силнији од Александра, а по смрти тело би му било у прашини а душа у паклу. О Њему би остао само један празан звук исто као о толиким другим царевима пре Њега, вазалима књаза пакла.

Или, рецимо, да се примио за цара земље јудејске? Био би, вероватно, богатији од Соломона, но пролазан као и Соломон; време би га сасушило као што сасушује љиљане пољске, а после Њега дошли би на Његов престо какве јогунице као Ровоам или какви коњушари као Јеровоам, па поцепали Његово царство и унесрећили народ.

А шта би било с нама? Ми би као Индијани обожавали безброј божанских триада, раздељених у себи, клањали би се змијама и у крајњем очајању желели небиће, Нирвану. Или би као Јевреји до данашњег дана проглашавали час овога час онога шарлатана за Месију и још увек чекали долазак Месије, и то не прореченог и свечовечанског Месију него некаквога шовинистичког јатаганлију, који би само Јеврејима био на корист а свима осталим народима на пропаст.

У оба случаја ми би данас живели у мраку, било у мраку индијском или у мраку јеврејском.

Ми уживамо међутим у светлости нечувеној и неописаној. Деца смо светлости а не таме. Познали смо и признали правога Месију, бесмртнога Цара над царевима и Господа над господарима, чијем царству *неће бити краја*, по сведочанству пророкв и ангелв Божјих, које сведочанство потврђује и историјска стварност за последњих двадесет векова. Јер Он и сада живи и царује, и Његово благословено царство непрестано расте и повећава се. Толико је већ порасло, да је постало бројно веће од свих царстава на земљи. Али се оно не види, јер је у духовном свету, и јер је царство небесно а не земаљско. Сам почетак тога царства међу људима био је веома скроман. Тако да је Исус морао храбрити своје мало стадо: *Не бој се, мало стадо, јер би воља вашег Оца да вам да царство*. (Лука, 12, 32) Но царство се не добија без труда и без усиља. *Царство небесно с усиљем се узима, а усиљеници добијају га*. (Матеј, 11, 12)

Највећи труд и усиље примио је на себе сам Господ Исус у објављивању људима царства небесног. *И прохођаше Исус по свој Галилеји учећи и проповиједајући евангелије о царству*. Шта има радосније за људе од Радосне вести о царству, и то о царству благословеном и вечном?

Иштите најприје царства небеснога; све остало ће вам се додати. То јест иштите од Цара небесног најпре оно што је највеће и најважније а што је Цар готов да вам даде – иштите да budete наследници царства и царевићи, а за храну и пиће и одело не брините, као што чине незнабошци. Јер незнабошци брину о овоме споредноме зато што не познају главно; отимају се о царство земаљско, јер не познају царство небеско; служе нечастивом као црни аргати за кору хлеба или за корење којим се свиње хране, јер им је помрачен вид за Цара небеснога и за Оца светлости.

И кад се Богу молите, не заборавите да иштете царство: *Нека дође царство твоје*. Дође ли царство, доћи ће и Цар; доћи ће и услиће се у вас троједини Бог, Отац и Син и Дух Свети. И благословено царство, које је на небесима, биће благословено царство и унутра у вама. И срца ваша биће испуњена истином, светлошћу и радошћу. Јер ћете појмити зашто човек живи; ваистину, појмићете јасно циљ и смисао живота.

Путници на путу морају извршавати заповести Путовође. Иначе ће се омаћи с пута и пропасти. Нарочито морају се неминовно слушати заповести Путовође од највећих до

најмањих на тесном путу што води у вечни живот у царству небесном. Рече Господ: *Ко изврши и научи* (све па и најмање заповести), *тај ће се назвати велики у царству небесноме.* (Матеј, 5, 19) У овој једној реченици изречена су два начела. Сваки путник има дужност прво да сам изврши заповести Христове и друго да научи своје сапутнике како да иду правим путем. Само тако моћи ће сви путници достићи жељену мету, а то је благословено царство небесно. Јер је пут тесан и опасан, а на обе стране пута начичкане су саблазни и мреже антихристове.

Следбеник Христов мора се опрезно чувати од сваке саблазни, којом зли дух жели да одврати човека с правога пута. Због тога Господ строго опомиње говорећи: *Ако те и око твоје саблажњава, ископај га; боље ти је с једним оком ући у царство Божије него ли с два ока да те баце у пакао огњени.* (Марко, 9, 47) Сиромашни Лазар сав обложен ранама ушао је у царство небесно, док је здрави и урањени богаташ бачен у огањ паклени.

Сваки губитак у овоме свету ради царства небесног значиће стоструки добитак тамо где се више неће моћи изгубити добијено. Рече Господ: *Нема ни једнога који би оставио кућу или родитеље или браћу или децу или сестре или жену царства ради Божијега, који неће примити више у ово вријеме, и на оном свијету живот вјечни.* (Лука, 18, 29) Јер ће Бог благословити његову љубав према Себи и жртву, те ће многи бити придобијени за царство небесно и спасени. Тако ће он више добити и у овом и у оном свету него што је оставио. Духовни добитак многоструко накнађује телесни губитак. Материјално оштећен ради Христа и царства Христова биће духовно награђен. Јер ко за Христом иде и Њему служи, може на крају имати само добит, и то богату пребогату, која му се неће никад одузети.

Но пре свега и свачега на путу за Христом тражи се вера. На сваком непознатом путу захтева се вера и поверење у путовођу или возара, ма они били и непознати људи. Без вере и поверења не би се могло никако путовати на путовима непознатим. Најмање се да замислити путовање у царство небесно без вере и поверења у Христа, јединог Путовође, који зна пут. Ово је јасно свакоме. И ништа јасније нема од тога, јер се то посведневно потврђује искуством. И баш ово што је свакоме јасно, и јасније од свега ко је икад игде путовао, захтева Исус од својих следбеника заповедно и безусловно. Он захтева, да сви који хоће за Њим да иду, морају имати детињу веру у Њега. Не веру по старачком резонувању, мерењу и рачунању, сабирању и одузимању, него савршену веру и потпуно поверење које имају мала деца према своме родитељу.

Зато рече Исус ученицима својим, брадатим рибарима, који забрањиваху деци да прилазе Учитељу: *Пустите дјецу нека долазе к мени, јер је таковијех царство Божије.* Па онда с великим нагласком говори: *Заиста вам кажем: ко не прими царства Божијега као дијете, не ће ући у њега.* (Марко, 10, 13; Лука, 18, 15) Другим речима: ко не верује Сведоку небесном, Путовођи у царство небесно, као дете што верује своме родитељу, без сумњања и размишљања, тај не ће ући у царство небеско. Јер нема другог спасења до вере у Њега. А другог пута спасења нема зато што нема, нити је било, нити може бити другог Путовође, који је из царства небесног дошао да нас у царство небесно поведе. Благо онима који повероваше Сину Божјем и пођоше за Њим. Кроз две хиљаде година они напунише рајске обитељи, и мало је остало које још нису напуњене.

Али Индија још говори: Не вера, него знање. Не Евангелије, него Веданте.

И сви незнабожни народи понављају речи Индије: Не вера, него знање.

И сатана, противник Христов, дан и ноћ виче кроз све паганске језике и кроз све паганизиране универзитете: Не вера, него знање. А то знање, то индијско жнани, не значи

друго него изједначење добра и зла, и равноправност Бrame са Шивом, Бога са ђаволом. То је остварење онога што пророк Језекиљ говори за незнабошце: *Не разликују свето од оскверњенога, и нечисто од чистог не распознају.* (Језекиљ, 22, 26)

Или то је као кад би слепац на путу казао окатом путовођи своме: Не требаш ми. Иди од мене, Ја ћу мојим штапом пипати, и сам ћу напипати пут. На што путовођа одговара слепцу: Али ја видим пут, а ти не видиш. Ја сам ходио овим путем, а ти ниси.

Ухвати се за моју руку и хајде слободно за мном. Веруј мени. Али упорни слепац одвраћа срдито: Иди, не требаш ми. Штап ми је поузданији путовођа од тебе. Пипање ће ме пре довести циљу него вера у тебе. Опет забринут путовођа говори: Но има разбојника и варалица на путу, ухватиће те и завести на лажан пут. Зато хајде за мном. Но слепац остаје при своме и одгони путовођу: Иди од мене, моје пипање по путу одвешће ме брже и сигурније у мој град него твоје очи. Тако се разилазе слепац и његов путовођа. Пагански народи пипају својим штапом не видећи да тај штап држи зли дух у руци, а хришћански народи крећу се слободно за својим Путовођом, Господином Исусом Христом, с пуном вером и детињим поверењем у Њега. А Он има љубав према онима који Њему следе са вером, незапамћену љубав на земној планети, посведочену крајњим понижењем и мукама на крсту.

Он је рекао, да је донео мач, да раздвоји. И раздвојио је ослепљени свет. Једни су слепци с вером у Њега пошли за Њим, за својим Путовођом. Други слепци пак с вером у свој штап више него у Христа остали су да штапом чукају и пипају по незнаном путу, без путовође.

15.

Високи чардаци

Јеси ли видео, Теодуле, снежне Хималаје? Јеси ли видео белоглави Олимп? И јеси ли видео вечно зелену Свету Гору Антонску? Хималаји су највиши, Олимп је нижи, Света Гора најнижа. Но све три те планине представљају највише висине до којих се дух човечанства од постања до сада могао уздићи. У прва два случаја сопственом снагом и варком демонском, у трећем помоћу Христа, васионског Месије Сина Божјега.

Хималаји су највиша планина на земној планети. И дух човечји у земљама хималајским, у Индији и Тибету, уздигао се својом снагом до највише висине. Олимп је много нижи, а представља далеко нижу висину, до које се уздигао дух незнабожног Јелинства. Вечно зелена Света Гора Атонска нижа је од обојих, али представља највишу духовну висину на земљи и у историји света, до које је не дух човечји сам себе уздигао него до које га је јављени и ваплоћени Бог уздигао. Овај исти јављени и ваплоћени Бог изрекао је свој суд о висинама људским говорећи: *Што је у људи високо оно је мрзост пред Богом.* (Лука, 16, 15)

Зар Хималаји и Олимп – мрзост пред Богом? Да, мрзост пред Богом. Но не мрзост због своје физичке висине. Један исти Творац створио је и Хималаје и Олимп, и без ове висине окитио красотом неисказаном: шумом и цвећем, изворима и потоцима, страхотним кланцима и прослопима, претећом хуком водопада и безгласном тишином пештера, успокојавајућим висоравнима и ливадама, разноврсним зверовима и разнобојним птицама, а врхове тих висина покрио вечно немужним снегом. Красота и тајанственост што надмашује и реч и мисао.

Па ипак те две висине су мрзост пред Оним који их је створио. Због кога? Због људи. Због чега? Због онога што су људи од тих висина створили. Хималаји су тврђава незнабоштва азијскога а Олимп тврђава незнабоштва европског. Због тога су обе те дивне планине постале

мрзост пред Господом. Та кад му је храм Соломонов, једно од седам чуда света и главно светилиште имена Божјега, постао мрзост те му је потребно разорење, како да му не постану мрзост ове две физичке висине, на којима је урезано највеће понижење Њега, Бога и Творца тих висина? Највише висине људске, најниже понижење Божје. И у Канану – као и свуда – незнабошци су трчали на физичке, природне висине, да служе идолима својим. На њих се угледао и саблажњени Израил. Зато су сви пророци левали претње Божје: *Оборићу висине!*

Ако ме питаш, Теодуле, како су оне две висине земаљске, Хималаји и Олимп, употребљене на понижење Бога, јединога и живога, ја ћу ти одговорити са две речи: заблуда и песимизам.

Познат је и чувен је песимизам индијски. А песимизам значи очајање човека и човечанства. Индија је мати песимизма зато што је она главна тврђава незнабоштва. Јелада је исто тако тврђава песимизма на другој хемисфери земље, премда су њен песимизам европски тумачи због симетричније и ведрије уметности него што је индијска тумачили као оптимизам. У самој ствари како Индија тако и Јелада, тако и све паганске земље свуда и одувек пре Христа и без Христа представљају очај човечанства, безциљност овога живота и безнадежност у погледу будућег живота.

Хималаји представљају усилије људи да се ослободе живота, свакога живота, и садашњег и будућег; да убију жељу за животом, да би некако прешли у небиће, у неживот, у Нирвану. Олимп представља комедију измаштаних богова, међусобну комедију тих богова и комедијање богова са људима и људи са боговима.

У Хималајске пештере затварали су се испосници, јоги, хиљадама и хиљадама њих, кроз векове и векове, да тешким уздржањем од свега, нечувеном аскезом и самомучењем, убију у себи и најмању жељу за животом, како би по смрти престали рађати се и јављати у новим телима живота, и како би прешли у Нирвану. Затворени у пештере природе, или у озидане келије, у којима су себе живе погребавали, они су даноноћно понављали тајанствену реч АУМ, ОМ, ОМ чије значење ни сами нису знали нити знају до сада. На својим зазиданим пештерима или изиданим келијама они су остављали само малени отвор кроз који би могли примити шаку пиринча, ако би им неко из милосрђа донео и пружио. Свеједно им је било, да ли би се њихов живот продужио или скратио. Годинама и десетинама година тако су се мучили. Овај живот они су сматрали несрећом од које се треба што пре избавити, а у будући бољи живот нису се надали. Циљ свих хималајских аскета, и тибетских и индијских, и будистичких и ведантистичких, био је – ослободити се од живота, и садашњег и будућег, уопште живота као зла. Јер живот је зло, и сви напори разумног човека треба да су упућени једноме циљу – ослобођењу од живота. Значи – смрт је боља од живота? Да, одговарају хималајски аскети. Значи, небиће је боље од бића? Да, одговарају ти чудни и доследни аскети самомученици. Значи, нема бога који може спасти људе од овога живота и увести у бољи живот? Нема, одговарају ови милиони исушених костура, све докле дах и језик у њима ради, јер и богови су несрећни као и људи. АУМ, ОМ, ОМ. Ко је ОМ? Нико. Шта је ОМ? Ништа. Вечно ништа и вечну смрт дисањем увлачили су и још и данас увлаче у себе милиони људских бића од најбоље расе у свету, с циљем да и они постану вечно ништа и вечна смрт, речју – Нирвана.

На Олимпу није тако. Док Хималаји представљају мрачну трагику људских напора без Бога и наравно без циља, дотле Олимп представља, боље рећи представљао је, шарлатанску комедију људи и богова, опет без правога и јединога Бога. Олимп нема аскезе. Паганска Јелада није знала за аскезу. Ни поста, ни самомучења, ни пештерског осамљења нема у њеној теогонији и философији. Изузев накалемљеног из Индије преко Египта питагореизма, Јелада није знала ни за аскетизам ни за метапсихозу (пресељење душа из тела у тело.) Код ње је у ствари све чулно, те стога све површно, водвиљско; све, изузев славних трагичара њених.

Она личи на шегрта Индије. Ипак све битне одлике незнабожне Индије и њене су одлике. Множина божанства без унутарњег јединства и без светиње. Обожавање змије у Делфима (јер нигде нема многобоштва без змије.) Сматрање свих богова за непријатеље људи и за акробате који изводе своју игру са људима. Приношење жртава свима боговима, и најбољим и најгорим, ради одбране и одржања свога живота. Све жртве боговима нису жртве љубави него подмићивање и откупљивање. Песимизам у погледу загробног живота, који, истина, постоји али је гори од псећег живота на земљи, јер је мрак и јад и очајање у Хадесу. Сократ и Платон нису нимало унели светлости у тај сумрак јелинског паганизма него су се чак и сами у пракси њему подали. Али баш због тога јелинског површног и неозбиљног схватања и богова и људи, Јелини су били способнији да брзо приме Христово откривење царства небеснога. И примили су га лакше и брже од њихове незнабожне мајке Индије. И Бог их је благословио мимо све друге народе, да се на њиховом језику, на језику грчком а не на чивутском или на неком другом, објави свету долазак Сина Божјег и Његова Радосна вест о царству и животу вечном.

Погледај сада, Теодуле, на ону зелену Гору Атонску. Слика необична. Историја пречудна. Физички сравњен са незнабожним висинама Атон је испод половине високог Олимпа а испод седмине превисоких Хималаја. Духовно пак сравњен са оним што Олимп и Хималаји представљају Атон је од обојих толико узвишен колико звездани свод небесни од земље. Управо на може бити ни сравњења. То је високи чардак над чардацима. По чему?

Прво, по примљеној и појмљеној истини, коју је Месија, Син Божји, објавио свету. Нигде у свету није се истина Божја, записана у Светом Писму и објашњена у Предању светаца Божијих, тако тачно и скрупулозно држала и одржала као у Светој Гори Атонској до наших дана. А Света Гора Атонска наставак је и неуvelо процветање православног монаштва после ослабљења монаштва у песку египатском и камену палестинском.

Друго, по схватању царства небеснога као стварности унутра у телесном човеку а не само на небесима Божјим, на високим чардацима Божјим. По речи Господњој: *Царство Божје не ће доћи да се види, јер где царство Божје унутра је у вама.* (Лука, 17, 20) На ово су Светогорци положили сву тежину Евангелија, Радосне вести Христове. Кад је у нама, треба да га пронађемо, као човек који пронађе закопано благо у пољу, као жена кад нађе изгубљену драхму, као рибар који у мрежи распозна добре рибе од рђавих, као сејач који разликује пшеницу од кукоља, као трговац који тражи сјајан бисер и не мирује док га не нађе, као домаћица која закваси квасом три копање брашна док све не узрасте.

Три копање брашна, зашто три? Зато што је тројство у души човечјој, тројство од ума, осећања и воље, слика или икона тројства тројичнога Бога у јединству. Свети Дух је квас, који може и хоће да закваси све те три моћи душе човечје, и да оплоди да расту као зрно горушично што расте, и да их сједини тако да све троје чине једно јединство, неразделно али неслијано. Како је то чудесно и дивно! Неисказно чудесно и дивно! То није царство подељено унутра у себи, које мора да пропадне, него једним духом сједињено и једном љубављу утврђено. И није то царство очајања него царство радости. *Радујте се и веселите се*, понављао је Спаситељ и апостоли Његови много и много пута. Нити је то царство смрти него царство живота. Нити је то пак царство нирванског небића и мрачног Хадеса него царство бесмртне љубави и светлости. Једино у томе царству нема места змији. Запамти то, Теодуле. Нема службе и Богу и Мамону; нема молитве и Брами и Шиви; нема равноправности између светлости и таме, и добра и зла. Најмање има ту цењкања са илузорним и безобразним божанствима олимпијским. Једном речју нема концесије оном Непоменику ни колико један милиметар нити колико један атом. У томе царству само је светлост без таме, и само пшеница без кукоља, и само злато без блата, и само бисер без шљунка, и само радост без туге, и само живот без смрти, и само један једини Бог Господ,

тројичан у јединству бића и један у тројичном пламену љубави – Отац, Син и Дух Свети. Амин.

Треће, по светлој аскези, тј. по целисходном подвижништву, смисленом и разумљивом за сваког човека. У томе је Света Гора бесконачно виша висина од Хималаја.

"Господе Исусе Христе, Сине Божји, помилуј ме грешнога", или скраћено: "Господе Исусе Христе, помилуј ме!" Те речи изговарају даноноћно монаси хришћански у Светој Гори. То је њихова најкраћа и најједрија молитва. Кратка и јасна за свакога. Не потребује нарочитог тумачења ни надмудривања као што то потребује избледела од времена реч АУМ, ОМ, ОМ. У тој светогорској молитви изражене су три ствари, које не садржи индијска реч ОМ: прво, да је човек грешан и немоћан да спасе сам себе; друго, признаје се за Спаситеља Господ Исус Христос, Син Божји, Месија; и треће, призива се Он да помилује и спасе.

Али уз ту молитву иде и самолични напор и подвиг. Јер је задатак огроман. Задатак је не у јелинском програму, да човек извојује од немилосрдних богова што дужи и што задовољнији живот овде на земљи, нити у програму хималајских јога, да човек уништи у себи и клице жеље за ма каквим животом уопште, него да се овим животом на земљи заслужи вечни живот у царству небесном.

Кратко речено, задатак је свих подвига Светогораца у томе, да се одбаци стара душа и да се задобије нова. По страшној али истинитој речи Христовој: *Ко хоће душу своју да спасе изгубиће је, а ако ко изгуби душу своју мене ради наћи ће је.* (Матеј, 15, 25. Код Луке (17, 33): *оживеће је.*) Душа човечја важнија је од целог света. То и Веданте на свој начин признају. *Јер каква је корист човјеку, говори Исус, да сав свијет добије а души својој нашкоди? или какав ће откуп дати човјек за душу своју?* (Матеј, 16, 26.)

Но то не важи за ма какву душу. То не важи за остарелу и у самој себи подељену душу. То не важи за душу у којој се налази завађена триада индијска од Вишну, Бrame и Шиве. То не важи за душу, у којој све три копање нису заквашене једним и истим квасом, то јест Духом Божјим Светим, и у којој се не отражава тројично јединство Оца, Сина и Светог Духа, него ум иде против срца, а срце против разума, и воља против једног или другог или против обојега. Јер таква душа, као и свака подељена кућа, осуђена је на пропаст. Због тога за такву душу не може се рећи да има вредност већу од целог света. Поронула у зло света, таква душа мора да подели судбу света и падне у пропаст. Важнија пак од света јесте душа обновљена крштењем у име тројичног Божанства и уједињења у себи заувек Духом Божјим ради царства небесног и живота вечног. То обновљење равно је новом рођењу или губљењу старе душе и задобијању нове, по речима Спаситеља.

Срце је високи чардак у бићу човечјем, виши и од Хималаја и Олимпа па и од Атона. Срце човечје и јесте Свети Сион или Света Гора Божја. То је осетио и старозаветни пророк, па зато се и молио Богу: *Срце чисто сазидај у мени, Боже, и дух прав обнови у телу мојему.* (Псалм 50.) А Спаситељ са великом буктињом осветљава тајну срца говорећи: *Блажени су они који су чиста срца, јер ће Бога видјети.* У срцу је визија Бога, у срцу љубав и мудрост и снага и живот. Срце је место састанка човека с Богом. Али само у чистој срцу. Велико и вечно небесно Тројство у јединству огледа се у малом тројству душе човечје, и обратно, опет у срцу. Свети Петар апостол говори о *тајном човјеку у срцу*.¹ Човек добра и човек зла, оба имају срце као своју исходну тачку и тврђу, било на добро било на зло. Сам Господ говори о злом срцу, да из њега излази све оно *што погани човјека*. Зло срце представља подељену душу, подељена душа пак подељеног и завађеног човека у самом себи. У мрак злог и нечистог срца Бог не улази, нити се кроз њега може видети Бог. Није чудо што људи злог

срца одричу Бога. Од таме зла Бог се удаљава, и у ту таму усељава се место Бога противник Божји, као што је био случај са Јудом издајником.

Сва аскеза Светогораца управљена је ка једном циљу: очистити своје срце и припремити га за обиталиште живог и трисветога Бога. Та аскеза није ни мало лака, али није песимистична него оптимистична, светла, надежна, радосна, целисходна, ради живота не против живота, и ради светлога Раја а не ради мрачнога Хадеса. Православни монах, као у осталом и сваки хришћанин – сваки према својој снази – труди се и мучи да би се удостојио назвати се чедом Божјим, и да би као такав са царством небесним у себи ушао по смрти у вечно и превелико царство небесно Христа Бога нашега; ушао у небесни сабор безбројних народа Божјих и војски ангелских, у високе чардаке духовнога света, где се праведници *сијају као сунца у царству Оца својега*. (Матеј, 13, 43.)

А сада, Теодуле, спустимо и ја и ти ум свој у срца своја и заједно са монасима Светогорским, хиљадама и хиљадама њих, изговарајмо и понављајмо хиљадугодишњу молитву Свете Горе, Богородичине државе:

Господе Исусе Христe, Сине Божји, помилуј ме грешнога!

¹ I Петрова, III, 4. Истина и у Ведантама спомиње се "мали чо-век у срцу", али без нарочитог нагласка и без практичног значаја.

16.

Тајна расветљена

Тајна смрти од памтивека била је за људе већа од тајне живота.¹ Ваљда због тога што су људи мислили да боље разумеју живот него смрт. У једноме су били сагласни сви народи на земљи, како културни тако и дивљаци, на име, да са смрћу тела не умире у човеку оно тајанствено биће у телу што се називало душа или дух; оно што је било привремено венчано с телом и што је давало телу живот и покрет.

Шта бива с тим тајанственим бићем по смрти телесној? Кад тело падне и усмрди се, шта бива са душом човечјом?

Душа продужује да живи, некако и негде. Човечанство целе ове планете било је одувек сагласно у томе, да душа продужује да живи, али није било сагласно у томе како и где живи.

Почнимо, Теодуле, опет од Индије, од те расне колевке човечанства. Као што смо већ споменули, Индија је у том погледу живела одувек својом теоријом, својом заблудом. По смрти тела душа човечја, као неумрло, биће, тражи друго тело, човечје или животињско, сходно својој Карми, својим делима, да се усели у њ и да продужи живот свој. Ова теорија, баш због своје једноставности и привидне моралне логичности, толико је постала укорењена у индијској философији, да ју чак ни Буда није покушао да оспори. Ништа није Гаутама Буда додао прастаром индијском веровању, записаном у Ведантама и у народном предању, него само метод, како да се душа ослободи живота уопште и пређе у неживот, у невесеље, у Нирвану. Тај метод јесте метод претешке аскезе, какву свет није нигде запамтио ни забележио. Ослободити се од живог тела – шта има лакше? Један комарац у стању је убити тело. Али ослободити се од живе душе најтежи је задатак који је икада човечанство себи кроз Индију поставило. Буда је веровао, да је тај задатак решио. Ми то не верујемо. Ми не мислимо да тај задатак треба решавати, пошто је погрешно постављен. Не постоји пресељење душе из тела у тело, те према томе не постоји ни постављени задатак. Но за нас није најважније како је Индија, кроз своје мудраце ведантистичке и будистичке, решила тај

задатак, тј. како се може учинити крај преселењу душе, метапсихози; за нас је најважније то, да су хиљаде и хиљаде милиона Индијана кроз векове веровали, па и данас верују – а ту веру они називају Знањем, Жнани – да душа човечја живи после смрти тела. Толико. И још, да живи јадно и жалосно, па било да се сели у тело махараџе или у тело мајмуна. Увек јад и жалост.

Пођимо сад, Теодуле, у Египат и размотримо фараонске пирамиде, храмове, гробнице и саркофаге, од Делте и Мемфиса до Карнака, уздуж и попреко те земље где је река Нил важила као велико божанство а крокодили нилски једва што мања. Шта казује нама у двадесетом веку та култура смрти од пре три, четири и пет хиљада година? Казује нам, да су стари Египћани сматрали тајну смрти већом од тајне живота. Оно што живот овај доноси и носи нестално је и брзо пролазно, као таласи на реци Нилу, а оно што смрт прима под свој тајанствени вел непроменљиво је и трајно. Сву велику и за око величанствену културу египатску инспирисала је смрт а не живот. Тамо где се на жаркој врућини све брзо расцветава али и прецветава и спарушено пада у бездано крило смрти, тамо се тајна смрти јавила као далеко већа од тајне живота. И Египат је, као и Индија, кроз векове решавао не тајну тела него тајну душе, и не тајну живота него тајну смрти. Решење је, да сав човек не умре са смрћу тела него да нешто од њега продужи да живи и после. И томе нечему, томе неумрломе духу, посвећен је био сав труд живих, сва једна огромна, оригинална и као пролеће расцветана култура.

Стари Јелини веровали су у подземни Хадес, у тартар где бог Плутон влада над духовима умрлих. Од прилике то је место сумрака, између светлости и таме, сиво и тужно, без наде и радости. Истина, тамо су и Елевсијска поља, која личе више на свануће него ли на сумрак, нешто слично Мухамедовом Џенету, но нетелесно и аветињско више од Џенета. Главно је да су и незнабожни Јелини веровали, да душе људске не умиру са телом, но живе и по смрти тела, ма и животом псећим, по изразу јелинских песника.

Стари Германи такође су веровали у Ад, но они су маштом од Ада створили Валхалу, подземна места одмора и увесељења ратника.

Код Јевреја Ад се називао Шеол. Али у суштини Ад и Шеол су једно и исто: место таме и очаја. Само што Јевреји нису то место ни толико спомињали нити га маштом описивали и шарали као Јелини. *Ад преисподњи спомиње се код Мојсеја.* (В Мојсејева, XXXII, 22) А Псалмист у јези од Ада вапије к Богу: *Не ћеш оставити душе моје у Аду.* (Псалм, XVI, 10) Стварно постојање Ада потврђено је и Новим Заветом. Сам Господ је рекао: *Сазидаћу цркву своју и врата Адова не ће јој одољети.* (Матеј, XVI, 18) А у визији светог Јована говори Онај, који себе назива Алфа и Омега: *Имам кључеве од Ада и од смрти.* (Откровење, И, 18.) Но по врло ретком и штуром спомену Ада у Старом Завету може се закључити, да су Јевреји, мимо све друге народе у свету, најмање мислили о животу после смрти. Такви су они остали до данас, изузев оних који су се крстили у име Христово.

Духови предака јачи су од живих потомака, по сазнању великог Китаја, Јапана и свих народа у обе Америке као и код црначких племена у Африци. Смрт има власт само над телом али не и над духом човечјим. Само што код ових народа и племена не сматра се подземни Ад као место пребивања душа и духова људских него површина земље, шума, брда, пећине, планине, реке, стене, језера и најближа околина домова где су некад живели у телу.

Ти плачеш, Теодуле мили? Ваистину, и јесте за плакање. Стање рода човечјег до Христа Исуса ваистину је за плакање и ридање. Нигде зрачка светлости, ни у овом животу ни у оном. И тешко је рећи, који је живот за људе био очајнији, овај у телу или онај без тела, пре смрти или после смрти, на земљи или у Аду. Нека непријатељска сила, нека гнусна неман,

притискивала је људе у оба живота. И људи по целој земној планети живели су под бременом од два страха, под страхом од овога живота у телу, и под страхом од живота душе без тела. Па ипак се живот после смрти, живот душе без тела, сматрао грознијим од живота пре смрти. Отуда од Адамовог изгнања из Раја ова се планета посведневно купала у сузама за умрлим; и кукњава за мртвим заглашавала је сваку другу песму и музику. Да, тако то кроз векове и векове, и миленијуме и миленијуме. Док наједанпут, усред тог свеопштег мрака и очајања, није свануло и сунце грануло.

Свануо је дан Божји, родило се Сунце правде, озарила се земља, засијао се Месија Спаситељ, засветлила Његова појава, блеснула Његова реч, заблистала Његова дела, разгорео се огањ, светлоносни и лучезарни, разбуктао се пламен Његове истине и љубави, тросунчани пламен вечне истине и вечне љубави, пламен неодрживи, несавладљиви и неугасиви. И Радосна вест пошла је са обала Генисаретског језера од уста до уста, од срца ка срцу, подневцима и упоредницима целе планете земаљске. И непрестано иде, иде, без станка и престанка. И никаква сила, ни адска ни земаљска, није могла да је заустави и угуши ево већ две хиљаде година, нити је могла нити може. Јер је свет био пресићен жалости, пресит нерадосних вести. О чему говори Радосна вест Христова? О царству и само о царству.

Не о царству земаљском. Шта су сва царства земаљска? Свети Бендикт видео је у једној тренутној визији сва царства земаљска као једно огледало, као једну тачку. И кога су од смртних усрећила царства земаљска са свим својим трошним богатством и смешном славом? Кад се знало, да се сва тела сручују у прашину а душе у мрачни Ад, какву би радост могао јавити људима некакав месија који би хтео стварати једно ново царство земаљско? Никакву. Таквих месија било је пуно пре правога Месије, но ни један од њих није рекао: *Радуйте се и веселите се, јер је велика плата ваша на небесима.*

Где су небеса? Свет је знао само за подземни Ад, за тужни Шеол, у коме душе продужују да живе, управо да битишу, без и најмање радости и весеља. И богови незнабожног света нису на небесима, него или у Аду или по планинама, по водама и облацима. Они су само у толико сматрани за срећније од људи, што су се могли тобож дићи из Ада по својој вољи на земљу, на ваздух и светлост овог физичког света. Једино су старозаветни пророци били удостојени, да у визији виде жива небеса са Господом Богом над војскама ангелским. Но та величанствена и жива небеса Божја била су само за Бога Саваота и његове безтелесне и безбројне војске а никако за људе. Какви људи? У пророцима је нестајало снаге те су од страха, као Данило и Језекил, падали на земљу само од виђења небесног света и славе Господње. А велики Исаија кад је видео небеса зајаукао је од страха: *Јаох, мени, погибох! Јер сам човјек нечистијех уста, и живим усред народа нечистијех уста, јер где цара Господа над војскама видјех својим очима.* (Исаија, VI, 5) Није тај небесни свет за људе, далеко од тога, мислили су пророци визионари. Људи су нечиста бића, за њих је Земља и Шеол, а никако небеса.

– Јесте, јесте, тај небесни свет, та слава и светлост, та красота и милина, коју су праведни пророци видели у визијама, све је то и за људе. То је царство Оца мојега, из кога сам се ја спустио на земљу, да људе уведем баш у то царство. У мене су кључеви од небеса и од Ада, и кога ја хоћу уздићи ћу са земље и извести из Ада и увести у то небесно царство.

Ово је нов језик, нова стварност, ново откровење, нечувено и небивало. Радост свадбена, духовна опијеност, незапамћена од Адама. Бог се спустио међу људе, не један од стотине завађених богова индијских, и не неко од стотине животињских богова египатских, нити неки од "великих духова" кинеских и мексиканских, нити пак неко од оне неморалне ганге олимпијске, него баш Онај који једини има право да се назове Богом, и који и јесте прави Бог.

Шта је Господ Исус у ствари открио и објавио очајним становницима земље објавом царства небеснога?

Прво, да постоји само један Бог, који је на небесима и који је Отац. Сама та реч Отац разгони страх, брише сузе, убија заблуде, разгони таму и уноси радост у залеђена срца људска. *Отац ваш небесни*. Тако говори једини и јединородни Син Оца небеснога људима, који су били отпали од Оца и заборавили Оца, па су пали у ропство демона и у таму крајњу. Плачи, земљо, од радости! И ви, људи свих раса и назвања на земној планети, који сте вековима плакали од туге, плачите сад од радости. Благо онима који плачу од радости чујући реч Оца, јер ће се утешити. Отац ће их утешити, Отац мој, говори Син Божји, и Отац ваш небесни. Отац светлости и сваке утехе. Распадајте се, лажни пантеони незнабожачки! Увлачите се, змије, у своје рупе! Бежи, тамо, од светлости! Усклики Господу сва земљо, запој песму имену Његовом! Покајте се, људи, јер се приближи царство небесно. Навалите да уђете у то царство живота и радости. Тајна Божанства расветљена је. Нема много богова него је само један Бог. И тај Бог је Отац а не тиранин; Бог љубави а не злобе.

Друго, постоји само један Син Божји, јединородни, рођен од Бога Оца у вечности – и чим је у вечности не пита се кад, јер вечност нема времена. Тако возљуби Бог Отац људе, па посла Сина свог јединородног у свет да спасе свет, посла га онда када већ би близу кончина времена. И јави се Бог Син Божји у личности Исуса Христа, рођеног телесно од пречисте Деве Марије, да као човек поживи међу људима, да из љубави према људима прими на себе све горчине овога живота и сва страдања, како би тиме показао и доказао своју љубав према људима и разгорео љубав људи према Себи и Оцу своме. Јави се Исус Месија, не као великаш и император, окружен перјаницима, него као Теодул, као слуга Божји, да покаже људима пример како љубав треба да служи Богу и људима. Јер љубав се посведочава само службом и страдањима, давањем себе и на смрт за љубљенога. Љубав Оца према људима јавила се и кроз љубав Сина према људима. Због те љубави човек Исус Христос, посредник између Бога Оца и људи, постао је једина двер, кроз која се може прићи Оцу и ући у царство небесно. У царство небесно може ући само онај ко верује у Сина Божјег, Господа Исуса Христа. Ево врата отворених. Ево тајне расветљене. Нека беже у пакао Шива и Хорус и Плутон, у своје право обиталиште. Радуј се, земљо. Пробуди се, Индијо. Запевај, Египте. Играјте Кинези и Тибетљани. Веселите се, црнокошци и црвенокошци. Христос не гледа на боју коже него на љубав у срцу вашем и на веру и поверење ваше у њега, јединога Спаситеља вашег.

Треће, Христос је објавио посинаштво. То јест, Он је отворио упис у синове и кћери Божје за све оне који то желе. Не приморава. Не насиљава. Приморавање и насиљавање је ствар хималајских и олимпијских ђавола а не Оца светлости и не Христа, Сина Божјег, Теодула, слуге Оца небесног, Месије. Тако и тако и тако чините, *да будете синови Оца вашег који је на небесима*.

Будите милостиви као Отац ваш што је милостив.

И бићете синови Свевишњег, јер је Он благ и неблагодарним и злим.

Који вјерује Сина, има живот вјечни, а ко не вјерује Сина не ће видјети живота.

Отац је сав суд дао Сину. Јер Отац и Син једно су.

Да сви поштују Сина као што поштују Оца. Јер Отац и Син једно су.

Да се прослави Отац у Сину. Јер Отац и Син једно су.

Отац љуби Сина.

У царству Божјем – *тамо ће се назвати синови Бога живогa.* (Римљанима, IV, 26.)

Сви сте ви синови Божји вјером у Исуса Христа, говори апостол Павле (Галатима, III, 26)

Четврто, Господ Исус, Син Божји, послао је Духа Светога на следбенике своје, Духа истине и утешитеља, кога свет није познавао. То је Бог Дух Свети, који од Оца исходи и кроз Сина се низводи на људе. Једнобитан са Оцем и Сином, Дух Свети све очишћава, све освећује, све осветљује и просвећује, све сједињује, све снажи и бодри и радује и обнавља и препорађа, и све верујуће у Сина припрема за синове царства небесногa. Као што су Отац и Син у вечности испуњени Духом Светим тако су и сви ангели на небесима испуњени Њиме, и тамо морају бити испуњени Њиме и сви људи, синови царства небесногa. Јер Дух Очев дејствује све у свему, руководи све ка добру, раздељује дарове као *сокравишче благих*, као ризница свих добара, Господ је Дух, и где је Дух тамо је слобода, тамо сила и слога и братство и нада и љубав и радост и песма и слава Божја. Као што су Отац и Син у вечности запојени једним Духом Светим, тамо морају бити запојени тим истим Духом и сви синови Божји, који љубе Бога тројединогa и који желе имати царство небесно унутра у себи и ући у бесмртно царство Божје. Свето Тројство у јединству на небу; свето тројство унутра у човеку; свето тројство у јединству међу људима; – све на живот и радост и спасење. Да ли Индија може разумети овај језик? И кад ће се тужни синови Индије обратити у синове Божје вером у Оца љубави и у Сина светлости и у Духа Светога? И кад ће завапити Господу Исусу да их спасе од Карме и од Нирване; од бремена Карме на леђима и од празнине нирванске пред лицем њиховим? Само крштење у име Свете Тројице може смакнути сву Карму са њих, и само поглед у отворено царство небесно, царство вечног живота, може да избрише из њихове свести демонску маштарију о некаквој Нирвани.

Пето, Господ Син Божји отворио је пред људима и за људе царство небесно. Од праоца Адама то царство било је затворено за људе. Зато видовити пророци, којима је дато да виде небеса Божја, видели су на небесима само Бога Саваота и ангеле Божје али не и људе. Јер од Адама људи су се окренули од Бога и пошли својим путевима да траже истину и срећу. Шта су нашли? Самсару, Карму, Хадес и Шеол. И место једног истинитог Бога нашли су хиљаде лажних богова. Или место једног Светог Тројства у јединству нашли су несвету и подељену триаду од некаквих уортачених богова. Но нигде нису нашли Бога као милостивогa Оца, нигде Сина Божјег који страда за људе да бих их учинио синовима Божјим, нигде Духа светиње, истине и јединства, и најзад, нигде светлог царства небесног, царства живота и радости, где ангели са синовима људским ликују и весело славе Творца и Оца свога.

Знаш ли, Теодуле, коме је Спаситељ обећао дати кључеве царства небесногa? Простим људима. Рибарима галилејским, као што је рекао Петру: *И даћу ти кључеве од царства небесногa.* (Матеј, XVI, 19.) И дао је кључеве од нечувеног и неслућеног царства небесногa простацима, који су као деца, чедно и срдечно, Њега примили, у Њега поверовали, за Њим пошли и за Њега живот свој положили. А није дао те благословене кључеве ни јогама индијским, ни мађионичарима египатским, нити питијама делфијским, ни философима јелинским, ни газдама римским, ни мандаринама кинеским, ни фарисејима јеврејским. Зашто? Зато што су они веровали у себе а не у бога. И зато што су леђима својим стали пред врата царства небесног, па нити су сами улазили у њ нити су дали другима да уђу.

Ето зашто, Теодуле, мој.

¹ Смрт је санскртска реч и означава смрад.

17.

Украшена лаж

Дозволи ми, Теодуле, дозволи ми, да ти испричам нешто из мога детињства, нешто интимно премда непријатно што ми и до данас не може да се уклони из сећања. Чувен је вашар Светоилински у Ваљеу. Једне године ја сам као дете, прибијен уз своје старије рођаке, шетао по вашару. Велико шаренило вашара веселило је и зачуђавало моју детињу душу, отворену као сунцокрет што зачуђено гледа у сунце. Наједном нашли смо се пред великим шатором са фасадом тако украшеном, да сам мислио унутра је сам Бог и Рај Божји. Изрезана капија, окићена барјацима; па нашарано платно јарким бојама; па лампиони запаљени, па рајске тице намалане, па звонцад што звецкају, па трубе што трубе, па човек у кадифи са златним дугметима што позива људе да уђу и виде невиђено чудо Божје.

– Ајде, чико, да уђемо, – рекох ја.

– Остави се, дете, лажу, – одговори ми мој чико. (Ми сељаци, Теодуле, увек смо се бојали од варошке лажи и преваре. А колико тек ултраварошке – вашарске!). Но навалише и други моји рођаци, те платисмо и уђосмо.

Шта смо видели? Гнусобу. У великој празној просторији, полумрачној и неукрашеној, стајало је мршаво теле са две главе. И ништа друго.

Ај, Теодуле, платили би десет пута толико само да нисмо то видели.

Но ваљда је и то било по Божјем промислу. Ни слутио нисам, да ће ми то виђење некад послужити као верна слика огромног незнабожачког света кроз сву историју човечанства.

Коме је било у интересу, да приказује оно чудовиште, ону ругобу, теле са две главе? Газди телета и уметнику. Газда је зарађивао паре показујући ненормално теле, а уметник је био плаћен од газде да намала и нашара фасаду павиљона.

Жрец и уметник. Теодуле, главни су стубови незнабоштва и главне слуге сатане кроз сву историју рода људског до Христа.

Хоћеш ли доказе? Почнимо са Атином, том тврђом западног незнабоштва. Успнимо се на Акрополис. Шта видиш? Мермерни костур јелинског незнабоштва. Преостале крезаве зубе лажи над којом се у негдашњем храму Минерве сада уздиже крст Христов. Остаци многих храмова многим божанствима. Како је диван материјал, тај мермер грчки! Како ненадмашна уметност Фидије и Пракситела, изрезана и извезена у мермеру као у белом воску! Па степенице, па статуе богова, па кариатиде, па фризови бога Зевса и Пана и осталих мушких и женских божанстава. Иако све разорено, све распукло, све крезаво, све мртвије од смрти и неразумљивије од тмурнога сна, ипак све лепо за око, да се око не може нагледати. Није чудо што су два дегенерисана Европејца, дехристијанизирана, ћопави Енглез Бајрон и француски распоп Пенан, певали похвале том костуру јелинског незнабоштва. То ће чинити и у будуће сви они који сем телећих очију немају другога вида, и сем чулнога мерила немају другога мерила.

Но то је све само украшена и привлачна фасада, а шта је унутра. То је људска, а шта је зегро? Ништа, Теодуле, баш ништа. Не само сад ништа, него и онда у напону новине и незнања ништа. Гнусно теле са две главе! У празним каменим храмовима по једна камена статуа, пред којом је жрец палио квд и сабирао паре, да подели са уметницима, каменоресцима, сликарима и златарима. То је све. Ни светлости за овај ни за онај живот, ни утехе, ни

исцелења, ни радости, ни истине нити здравља, а најмање богољубља и човекољубља. У тим каменим здањима људи су измирили завађене богове. Не богови људе, као што би ред био, него људи богове. Ту су сви богови олимпијски окамењени стајали један поред другог, и само ту. Окамењени сабор непријатеља. А народ је долазио, да даде бакшиш боговима, да би га оставили на миру. Кроз величанствене аркаде од белог и позлаћеног мермера шетали су и најмудрији Јелини, Сократ, Платон, Аристотел и Перикле, и дивили се љусци а вероватно гнушали се ћутке у себи од труле језгре. Никад се у том мермерном обору зверских богова није чула сјајна реч истине док онај погурени Павле Јеврејин није проговорио пред жрецима и уметницима и велможама атинским о богу непознатом и о васкрсењу мртвих.

Пођимо у Делфе, најгласније светилиште старих Јелина. Стани на тај оборени стуб а ја ћу на овај. Каква дивна уметност, ови мермери под нашим ногама. И погледај колико их је још унаоколо! Све оборено и сломљено. То је грађа негдашњег чувеног храма Аполонова, оракула делфијског. Краљеви и војсковође из Атине и Спарте, и народ са свих острва грчких и Азије, врвео је негда у то светилиште да чује предсказање о оном што ће се догодити. И пророчице, питају, седећи на трonoжној столици над паром и у диму од када, прорицале су, увек двосмислено, шта ће коме будућност донети. Храм је био споља чудо од лепоте, као бели лабуд, али унутра није било ништа, и горе од ништа. У пустој празнини храма брижљиво је негована једна змија! Дакле, нешто још одвратније од двоглавог телета. Срећом, та украшена лаж лежи у развалини и пепелу, а наоколо Делфи виде се мале беле цркве, посвећене имену Спаситеља света, Господу Исусу Христу.

У Ефесу пак не распознаје се више ни пепео од гласовитог храма Дијане Ефеске. А тај храм је био здрав и читав у оно време кад је Павле проповедао Радосну вест о царству небесном и о Христу Спаситељу. И здрав и читав, и познатији у Азији чак и од самог града Ефеса. Али се диже буна против Павла и његових другова. Ко диже буну? Жречеви и уметници. Буну је предводио уметник Димитрије, златар, *који грађаше Дијани сребрне црквице и даваше мајсторима не мали посао*. Он скупља своје мајсторе, па им рече: *Људи, ви знате да од овога посла ми имамо приход за своје живљење. Али овај Павле, каже, одвраћа народ по свој Азији говорећи: то нијесу богови што се рукама човјечијим граде*. Несрећа! виче Димитрије. Несрећа још већа што народ неће више марити за храм велике богиње Дијане, и пропастиће величанство оне коју сва Азија и васиони свијет поштује. То је тобож највећа несрећа. Тада повикаше разјарени уметници и мајстори: *Велика је Дијана Ефеска!* (Дела апостолска, XIX.) Тако повикаше они којима није било стало до истине него до зараде.

Како у Ефесу тако и у Сирији, у Балбеку. Горостасни стубови, величанствен храм, резба, позлата, све дивно за око. Али све онако дивно споља као шарена змија пуна отрова. А унутра? Унутра је стајао огроман во од бакра, који би се с времена на време жарео док се не усија, па су онда у њ бацана деца на жртву Молоху. Ај, Теодуле, замисли малу недужну децу, чији ангели гледају лице Оца небеснога, а чији телесни родитељи предају их ненаситом огњу! Зар не видиш зашто је благи Исус заповедио: *И оцем не зовите никог на земљи; јер је у вас један отац који је на небесима?* (Матеј, XXIII, 9)

Како у Сирији, тако и у Халдеји, у Асирији и у земљи Кананској. Свуда уметнички храмови са изванредним фасадама, преукрашеним вратима, извајаним људским главама са говеђим трупом, са брадатим главама цара Саргона, Ксеркса, Артаксеркса, Навуходоносора, Сарданапала, Дарија и других, а са говеђим трупом. Све урешено и украшено у једном доследном и разрађеном стилу. Огроман труд, огроман трошак. Али тако је демон хтео, жрец замислио, уметник израдио а поласкани цар платио. Тако споља. А унутра – пустота и празнина и очајање.

Две краве од чистог злата – ко се не би дивио уметнику, који би израдио и излио тако нешто? Али авај, кад цар Јеровоам прогласи те две златне краве за богове, и устане да кади пред њима а позове народ да им се клања – онда заиста мора се уметник постидети својих дела, по речи праведних пророка Бога живог. (I Цар., XII)

Шта ли тек да кажемо за уметност Египта и Индије и целог жутог и црвеног Истока тја до Мексика? Човеку се зауставља и дах и реч кад посматра храмове и пирамиде у Египту, или китњасте пагоде у Индији, или оне на Цејлону и на Јави или ванредне кишобранске храмове кинеске, или преостатке светилишта и жртвеника мексиканских. Уметници нашег времена стоје пред тим људским рукотворинама просто запањени. Не знају чему више да се диве: да ли циновским размерама камених блокова у пирамидама, или исто тако циновским стубовима, монолитима, у храмовима, нарочито оним у Карнаку; или блештећој красоти неизгладљивих боја на храмовима и на саркофазима и на свакој ствари посвећеној боговима; или кошничној грађевинарској вештини пагода, тих најстаријих облакодера; или пак вајарском богатству без мере и без броја на тим пагодама.

Очи модерног западњака склапају се од усхићења и запрепашћења пред недостижним и утаначаном уметношћу источних храмова. Али кад уђе унутра у те храмове, да види садржај њихов и чује намену њихову, он разрогачених очију и отворених уста, ужаснут, окреће леђа и бежи. Један прекрасни храм у Египту посвећен је црnome бику Апису, други другој некој животињи, трећи трећој. У неким храмовима боговски су се неговали волови, у другима крокодили, у трећима буљине. У Индији: у једној пагоди краве су свете животиње, у другој мајмуни, у трећој змије. И дан данас. Кажу да на острву Јави постоји највећи храм на свету, неописиво красно уметничко дело. Тај храм је посвећен искључиво змијама, и свештеници тога храма хране и негују многобројне отровне змије у дворишту храма и у самом храму.

Кад разгледаш све ово, Теодуле, и кад увидиш колико су уметници допринели утврђивању заблуда у човечанству, ја мислим, ти ћеш моћи без великог усиљења имати неко поштовање према уметницима. И данас уметници су исто што су увек били. А они су били сарадници жречева, а жречеви оруђе онога Непоменика, који се најслађе смеје кад учене главе с професорским наочарима одричу његово постојање.

Свети пророци Божји грмели су против уметника у служби лажним боговима. *Проклет човјек који би начинио лик резан или ливен, ствар гадну пред Господом, дјело руку умјетничких.* (В Мојсејева, XXVII, 15) Тако Мојсеј. А Исаија говори: *Умјетник лије лик (идола) и златар га позлађује.* (Исаија, 40, 19) На другом пак месту са подсмехом вели, како уметник одсеца дрво у шуми па *половину ложи на огањ а од друге половине града бога.* (Исаија, 44, 16–17) Но ничија реч не може изразити украшену лаж идолских храмова као она реч Христова, упућена фарисејима: *Окречени гробови, који се споља виде лијепи а унутра су пуни мртвачкијех костију и сваке нечистоте.* (Матеј, XXIII, 27)

Многи испитивачи уметничких творевина тврде, да незнабожачки храмове далеко превазилазе хришћанске храмове по лепоти, стројности, грандиозности и по раскоши материјала. Да, али ти испитивачи неће да кажу, како је сва та красота само шарена одећа лажи. Лаж је садржај. Лаж је суштина тих храмова. Лаж је оно што сачињава унутрицу њихову. У најунутарњијем куту њихове унутрице лежи сколутана змија. Али је одећа лажи тако китњаста и привлачна, да јој није лако одолети. Ту одећу незнабожачке лажи начинили су уметници. Тиме су они постали главни апостоли и агенти незнабоштва по целој земљи.

Но нисмо још споменули песнике; песнике и књижевнике незнабожачке. До сад је била реч о грађевинарима, каменарима, резбарима, вајарима, златарима и сликарима. Међутим, песници и књижевници нису мање допринели утврђивању незнабожне лажи у народима. Јер је реч,

нарочито уметничка реч, пламен што пали људску машту. А кад се узме у обзир још и та околност, да сваки Јелин није био у стању да оде у Делфе и види знаменити храм оракулски, али је сваки могао чути од путујућих слепаца или од својих старих ђедв стихове из Илијаде и Одисеје и похвалу разних лажних богова, онда се чак може рећи, да су песници кривљи пред Господом богом од осталих уметника. То је добро знао и онај велики пророк Јеремија, који се жали на *лажљиву писаљку књижевничку*. (Јеремија, VIII, 8) А Спаситељ света с тугом је говорио својим апостолима, како њему ваља много пострадали од књижевника у Јерусалиму, и како ће га они убити, али ће он трећи дан васкрснути. (Матеј, XVI, 21)

Заиста, незнабожни песници и књижевници у старини нису били пророци ни претече ни визионари царства Христа Бога. Све оно што је у Христовом Евангелију велико, код њих је било мало, и обратно. Како код Омира у његовој Илијади и Одисеји, тако у грандиозном епосу индијском, у Махабхарати и Рамајани. Сви ти спевови представљају огромне и красне портале незнабоштва, али портале Ада. Споља голицава реклама а унутра – теле са две главе! Омир је дао пример и надахнуће свим песницима, јелинским и римским. Као да је газдашки Рим могао дати песнике и философе, сем оних који су подражавали Омира и Платона.¹ Али као што сваки газда, па још и победилац, уображава да је бољи и супериорнији у свему од сиромашних и покорених, тако и газде римске, који су мачем покорили многе народе даровитије од себе, мислили су, да они могу бити јачи и у поезији и философији од покорених Јелина и Азијата. И учинили су покушаје, певали су и певали су. Али њихова поезија једва је стигла до штурог стихотворства, а њихова философија није могла добити ни калфенско право од мајстора атинских, који опет једва да су били шегрти философв и песникв индијских.

У Египту није било ни песме ни песника. Тамо Књига Мртвих замењује Илијаду и Махабхарату. А то је једна прозаична и жалосна књига, која не даје утеху, ни наду ни радост од онога што долази после смрти. Сав Египат је саркофаг и мумија. Све у знаку смрти, на милост и немилост демонских богова. Све шарено споља, и све гараво унутра. Јазавци европски крали су египатске саркофаге и мумије и преносили у своје престонице, да свој мрак учине мрачнијим и своје маловерство маловернијим. И Бонапарта, један од јазаваца европских, пренео је један обелиск из Египта у Париз, колико да се похвали, како је чизма узвишенија од мисли и жалости људске, а у ствари да тим спомеником увелича смртну сенку своје престонице и свога народа.

Шта нам преостаје још да кажемо, Теодуле, пред таквом жалосном панорамом незнабожног света? Ништа, заиста ништа. Него само да поновимо, да су уметници, и то обе врсте: уметници видљивог материјала и невидљиве речи највише допринели да се лаж незнабоштва, у суштини лаж ђаволска, утврди у целој свету, па чак и у најдаровитијим народима беле расе, као што су Индијани и Јелини.

На видiku те језиве панораме, ми налазимо утеху у оној речи омиљеног ученика Христовог, светог Јована евангелиста, који каже:

Зашто се и јави Син Божји, да разруши дјела ђавоља. (I Јован, III, 8)

¹ Виргил је био ученик и подражалац Омиров у песми (Енаида) а Плотин ученик и подражалац Платонов у философији.

18.

Пастирска колиба

Ај, Теодуле мој, како ће свет рђаво судити о мени и теби! Рећи ће свет, како ја досадих теби својим причама а не дам теби да дођеш до речи. Осудиће свет и тебе што ме ти тобож са овчијим стрпљењем слушаш. Но као и обично свет се и у овом случају вара. Не зна свет, да ти мени досађујеш више твојим питањима него ли ја теби мојим одговорима. Но та досада слађа ми је од меда.

Данас је недеља. Заветујмо се обојица да ћутимо цели дан, и, ако нам се да прилика, да слушамо некога трећег. Мален је мех свачије мудрости; брзо се испразни. Треба је долевати или са вечног и непресушног извора божанске мудрости или од људи запојених Духом Божјим. Ено тамо се види нека пастирска колиба. Хајдемо тамо, да ћутањем и молитвом и размишљањем напунимо своје мехове.

Шта кажеш, слуго Божји, то је црква? Велиш, видиш крст на тој древној колиби и гробове око ње? У толико боље. Провешћемо овај дан као хришћани по хришћанском, у храму Божјем, и вероватно чућемо утешну реч од слуге Божјег олтара.

Заиста, то је црква. Малена сеоска црква. Мања од свих кућа у селу. Права пастирска колиба. И гле, пуна народа. Уђимо, Теодуле, мало смо задоцнили. Ено свештеник излази с крстом да држи беседу. Баш то смо и желели. Сам Бог нас је овамо довео.

Беседа у малој сеоској цркви:

Христољубива браћо,

Малено је наше село, малено и незнатно. Али је велики Творац који га је створио и који га обасјава својим сунцем као што обасјава и највеће градове у свету.

Малени смо и сви ми у овоме селу, малени и сиромашни. Али је богат пребогат Отац наш небесни, који нас је преко Сина свога, Господа Исуса Христа, позвао да будемо учесници и наследници његовог вечног богатства славе, живота и радости. Ако смо сад малени и сиромашни у овоме веку, бићемо велики и богати у небесном царству, по речи Господњој, само ако одржимо веру и наду и љубав; веру у Сина Божјега, Спаситеља људи; наду у живот вечни од њега и кроз њега; и љубав према Богу и према ближњим. Зато нам је заповеђено од светих апостола и светих отаца, блиских другова Христових, да се приљубимо свим срцем и свом душом уз Оца љубави, уз Сина мудрости и уз Духа силе, а то значи уз Свету Тројицу, јединосушну, неразделну и животворну, Бога јединога, живог, свесилнога и свемилостивог.

Каквом се величином могу похвалити људи у великим градовима изван великога Бога? И каквим се богатством могу подичити богаташи овога света изван царства Божјега на небесима и у срцу своме? Благо њима ако умеју изговорити: велики смо Богом и богати смо Богом. Јер сва величина земаљска без Бога мрска је Богу, и све богатство земаљско без Оца небесног на пропаст је богаташима. А ми знамо да смо синови Божји, и да Отац наш небесни не скида поглед свој с нас ни дању ни ноћу. Послао нас је Он у овај свет као на војску, и чека нас у својим светлим дворима у небесном царству. Ви знате, да се и синови најбогатијих родитеља муче на војсци и подносе оскудицу и напоре и разне патње и невоље. Али се теше и храбре помишљу на богати дом својих родитеља, и броје дане до рока кад ће се ослободити војске и повратити дому своме.

Мален је овај храм наш, браћо моја. И многи од вас жале се, како је сувише мален, па траже да зидамо велики храм у нашем селу. А зар није тело човечје много мање од овога храма? Па Господ наш говори: *царство је Божје унутра у вама*. А Господњи апостол објашњава то

Коринћанима говорећи: *Не знате ли да сте ви црква Божја, и Дух Божји живи у вама:* (I Коринћанима, III, 16) А где је Дух Божји тамо је и царство Божје. Мало даље пак опет објашњава и говори: *Или не знате да су тјелеса ваша црква Светога Духа који живи у вама, којег имате од Бога, те нијесте своји. Јер сте купљени скупо.* (I Коринћанима, VI, 19–20) Купљени смо, браћо мукама Христовим, и крстом његовим и смрћу. Праведник пострада за нас неправеднике, да нас гане и ражали својом љубављу, да нас освести својом жртвом из љубави, и још да нас очисти и посини Оцу свом и уведе у царство вечног живота – не у незнабожачку Нирвану или Хадес, ни у Шеол нити Тартар него у царство вечног живота, вечне светлости и радости.

Па кад тело наше или срце наше није тескобно за Бога Свемогућег, како да му овај наш дрвени храм буде тескобан? А кад Свевишњем није тескобно у овоме храму, зашто нама да буде? Добро је казао цар Соломон, кад је сазидао величанствени храм Богу живоме у Јерусалиму: *Ето, небо и небеса над небесима не могу тебе обухватити, а камоли овај храм што га сазидах.* (II Дневника, VI, 18) Пространи храм не може Бога приморати да станује у њему, нити пак пећина витлејемска и срце људско и ова дрвена сеоска црква спречити Га да се усели у њ по своме хотењу.

Незнабожни народи зидали су својим лажним боговима храмове велике и скупоцене, препуне мермера, злата и сребра и драгог камења, али нису могли приволети истинитога Бога да станује у њима. Него су у тим храмовима становали гадови, адски и земаљски, зверови и скотови и измаштана чудовишта – све, само не прави Бог. Празни су били ти украшени храмови, празни од свега што разум људски тражи и за чим срце људско жуди: празни од познања Бога јединога, празни од истине, од љубави, од утехе, од снаге; празни од светлости и радости, и од ма какве наде на светлији и радоснији живот после смрти. Људска бића улазила су у те храмове са бременом своје невоље и излазили са истим бременом. Спољашност тих храмова била је преукрашена, уметничка и привлачна, али унутрашњост је била празнина без садржаја или је садржавала само лаж, гад, жалост и нечистоту.

Погледајте сад овај наш малени храм, ову брвнару, ову пастирску колибу. Споља ништа, а унутра све. Споља сиромаштина, унутра богатство. Унутра објава Радосне вести о томе како се Бог јавио људима, у чистоти и светињи, рођен од пречисте пресвете Деве Марије, и како је собом унео у нечисти и обесвећени свет небесну чистоту и светињу. Па Радосна вест о позиву Оца небесног преко Сина људима, да буду синови његови, као царевићи великога Цара и наследници вечног живота и вечне славе. Па Радосна вест о љубави Божјој према људима и очинској бризи његовој о људима. Синовство и царство и васкрсење и праведни Суд Божји и живот, живот и живот у друштву ангела Божјих, у радости свих праведника Божјих, у близини Творца и Оца, живот без краја и радост без конца. Уз то још овде се кроз литургију понавља драма Сина Божјег, Месије и Спаситеља света: његова реч, његова дела, његова љубав, његова жртва за посведочење љубави, његово васкрсење и вазнесење. Овде је његово тело и крв, којим се ми причешћујемо ради очишћења и освећења нашег, и ради хватања тесног сродства са њим и Оцем и Духом његовим, а све ради живота вечног и царства небесног. Још је овде крст његов, знамење победе над Адом и смрћу. И освећена вода, и освећени хлеб, и свака ствар освећена крстом и Духом Светим. Овде се болни исцељују, жалосни теше, узнемирени умирују, грешни кају, завађени братиме, покајници примају, – и сви, сви оживљују једном вером, јачају једном надом, сједињују једном љубављу.

То је, браћо моја, унутарњи садржај овога маленога храма нашег, то његово богатство, и то недомислива красота његова. Шта хоћете ви бољи храм од овога? Ја мислим бољи је земаљски лонац у коме је злато него најфинији порцулан у коме је блато. Христу Богу нашем нека је хвала и слава са Оцем и Духом Светим, сада и навек. Амин.

19.

Изгонитељ демона

Дунуо ветар, а ти се уплашио, Теодуле. Зашто се плашиш свежег ветра на овој страшној припечи летњој? То је благослов Божји, милост Господња. Муве што разједају ране на врућини, и свака црвеж и гамеж бежи од јаког ветра, а људи га благосиљају. Ветар разгони стрвинске мирисе, одгони инсекте, чисти друмове и улице од прашине, освежава и оздрављава ваздух; узбуркава мора и језера, разбија наслагану трулеж у њима и уздиже тамне им утробе на површину, на сунчање. Шта ћеш лепше? Радуј се дакле, Теодуле, овом ветру што доноси освежење, чистоту и здравље. Та и ветар је слуга Божји. Како не, кад Господ назива и гусенице слугама својим, војском својом? Кроз пророка Јоила говори Господ: *И накнадићу вам године које изједе скакавац, хрушт и црв и гусјеница, велика војска моја, коју слах на вас.* (Јоил, II, 25.)

Као јак и свеж ветар јавио се обећани Месија, Спаситељ света, дуго предуго чекани и погледани. Јавио се баш у време када је припека од лажи највише гушила људе а жеђ за истином сушила им и срце и мозак. У хладовини мермерних храмова гмизале су змије, оличење онога који је назват *лажа* и *отац лажи*. (Јован, VIII, 44) Чак и од једног јединог храма на свету, посвећеног Богу јединоме, људи су учинили били *пећину разбојничку*; (Матеј, XXI, 12 Храм Соломонов у Јерусалиму) шта ли се тек може рећи за храмове језичника! А шта ли тек за душе људске, за породицу, за друштво, и град и село! Отац лажи био је посејао своје зло семе по свима њивама Божјим, почев од срца човечјег па широм целог човечанства, по свима установама и по свима делима људским, да – и по делима Божјим. Је ли Домаћин света спавао кад је онај злотвор сејао своје зло семе по пшеници? Не, није спавао; него је посматрао и чекао. Давао је људима живот, слао росу и дажд и снег у одређена времена, и обасјавао сунцем и добре и зле. Али је чекао док сила вражија достигне врхунац а немоћ људска ивице очајања, као у случају Јова. И онда се Бог јавио на крају крајева: када је сатана мислио да је потпуно победио праведника, и када су Јовови пријатељи изручили били све своје мудролије, и када је Јов немоћно и беспомоћно проклињао час свога рођења. Тада се јавио Бог у *вихору*: да одагна сатану, да постиди немилосрдне пријатеље Јовове а Јову да поврати и здравље и сва добра. (Јов, XXXVIII)

На пепелишту свих својих нада и у гноју безбројних недуга, телесних и душевних, лежало је човечанство, варано и глодано оним Стрвинаром и његовим мрачним легионима кад се Господ Исус јавио.

На Гори искушења Исус је одбио све предлоге сатане и није ми учинио ниједан уступак, ниједну концесију. То је нешто нечувено за Индију, Египат и Јеладу, и за све остале земље, где је концесирање сатани била обична ствар, без чега се није могло ни живети ни философирати. Но тај одлучан став Исусов значио је објаву рата са обе стране. То је прво дело Исусово после крштења на Јордану. Сусрет са Божјим и људским главним противником. И прво разговор са њим, тиранином људи, па после разговор са људима. Заиста, ово је чудно, но ипак јасно. Није Господ пошао за славом људском – *Ја не тражим славе од људи* – него за спасењем људи. Зато се прво и сусреће са оним, од кога треба да спасе људе, а то је *стара змија, која је ђаво и сатона*. (Откровење, XX, 2) Неподношљива је била за оца лажи истинитост, чистота и небесна свежина Христова. Па још кад му је Господ викнуо: *Иди од мене, сатона*, он се у страху хитно повукао као испред светлости која га је палила и ветра који га је обарао. Од тада он се никад више није јавио пред лицем Христовим него се змијски увлачио у људе и ове дизао на Спаситеља људи. Тако се увукао био у јеврејске старешине, свештенике и књижевнике. Ови то нису осетили, али је Господ осетио и провидео, због чега им је отворено рекао: *Ваш је отац ђаво, и сласти оца својега хоћете да чините.* (Јован, VIII, 44) Рекавши ово Господ ипак покушава да их уразуми па им објашњава

ко је сатана: *он је, вели, крвник људски од почетка, и не стоји на истини, јер нема истине у њему; кад говори лаж, своје говори, јер је лажа и отац лажи.* Исто тако увуче се сатана и у Јуду када се беше решио да изда Учитеља свога. *И по залогају тада уђе у њега сотона.* (Јован, XIII, 27)

Сишавши са Горе искушења Господ одмах отпочиње свој велики задатак, то јест: победоносно војевање против сатане. Провидео је то унапред онај славни пророк, који је рекао: *Изаћи ће Господ као јунак.*

Зли духови познали су у Исусу свога погубитеља. У Капернауму у гомили народа беше човек с духом нечистим, па повика Исусу: *Прођи се, што је теби од нас, Исусе Назарећанине? Дошао си да нас погубиш? Знам те ко си: светац Божји.* А Исус му запрети и рече: *Умукни и изађи из њега. И стресе се дух нечисти, и повика иза гласа и изиђе из њега.*

А увече доведоше к њему многе поседнуте демонима, и Он изгна духове ријечју, и све болеснике исцијели.

Зли дуси распознаше у Исусу Сина Божјега. *И дуси нечисти кад га виђаху, припадаху к њему и викаху говорећи: Ти си Син Божји.* Господ их изгоњаше из људи и пређаше им да га они не објављују. Не зависи Он од њих, да га они објављују свету. Има неко бољи од демона и од људи који ће Њега објавити. То су Отац његов небесни и Дух Свети, који су га објавили на Јордану. Али лукави дуси хоће тобож да учине Исус неку услугу, да бих их Он оставио на миру. Но узалуд. Он није хтео у пазар ни у погодбу на Гори искушења ни са оцем малих демона, камо ли ће са овима. Зато удара на њих као јак ветар, избацује их из људи неодољивим словом: Умукни, излази из човека!

Он кида ланце демонске као паучину, не руком ни мачем него једном једином речју: Излази! Једну жену везао зли дух и згрчио је, и начинио од ње грдобу, само да понизи Бога и напакости створењу Божјем. И држао је тако пуних осамнаест година. Једног дана виде Исус ту невољницу у зборници баш кад је држао реч многобројном народу. Чим је виде, Он прекиде свој говор. Важна је реч, али је важније дело, а најбоље обоје удружено. Он призва жену и рече јој: *Жено, опроштена си од болести своје.* И жена се одмах усправи, а хваљаше Бога. У овом случају Господ не ословљава злог духа него жену, нити заповеда злом духу да изађе из жене него говори жени: *опроштена си од болести.* То је једно исто. Женина болест последица је власти ђаволске у њој и над њом. Према томе свеједно је било, а викнуо ђаволу да излази из своје жртве, а рекао жртви да је ослобођена болести.

На једном другом месту беше се скупио многи народ око једног младића, опет жртве злог духа. Угњетени болом отац младићев стајао је ту и жалио се књижевницима и Христовим ученицима. Но и једни и други са целом гомилом народа беспомоћно су гледали у беспомоћнога, док се не јави Онај који једини имаше моћ да пружи помоћ. Чим се Он јави, поче му се бедни отац жалити, како му дух нечисти, *дух нијем*, мучи сина још из детињства падаћом муком, ломи га и баца час у ватру час у воду само да би га погубио. *Него ако што можеш, помози нам, смилуј се на нас*, тј. скини муку са мога детета и тугу са мога срца. Због тога отац говори у множини: *помози нам, смилуј се на нас.* Ето то су учени књижевници, па не могу да помогну. Ту и твоји ученици, али ни они не могу ништа. Ту и оволики народ, но без силе да победи силу демонску.

Ту се Исус ожалости због маловерја свију, чак и ученика својих. Па с претњом викну духу нечистом: *Душе нијем и глухи! Ја ти заповједам, изиђи из њега и више не улази у њега.* Чувши то зли дух још једном злобно стресе своју жртву, па изиђе и побеже. А Исус узе дете за руку, подиже га и предаде родитељу здрава.

Сав се народ свим срцем радовао невиђеним чудесима Господа Исуса. Маса и гомиле народа, тискајући се и гурајући, јуриле су за Њим само да виде још и још и чују још и још од онога што је дотле било невиђено и нечувено. Заиста народ је осећао да се испунила реч старог пророка који је прорекао: Изићи ће Господ као Јунак. И сав је народ усхићен славио и хвалио Бога и међу собом говорио: Бог је посетио свој народ. Само се велика господа јеврејска нису томе радовала. Фарисеји, садукееји, свештеници и књижевници. У злоби својој против Исуса говорили су, да Он помоћу ђавола изгони ђаволе. Само ђаво, отац њихов, дошануо им је да тако говоре. Јер и они су били поседнути ђаволима. Само што они то нису ни знали ни признавали. И мисли и речи и дела њихова била су од ђавола. Но они то нису ни знали ни признавали. Нити су се сетили речи свога пророка, који је за њих прорекао, да ће им одебљати срца, и очи ослепити, и уши оглувети, када се буде Господ јавио, те неће разумети нити се обраћати Њему да их исцели. (Исаија, VI, 10; Јован, XII, 38–41)

Но на њих се Исус није много обзирао. Он је то очекивао. Знао је Он да се Велзевул, кнез демонски, неће више никад смести јавити пред Њим лично, али да ће правити сплетке и "немоћне дрскости" кроз људе, своје жртве. Зато се Он није обзирао на глупе приговоре и протесте јеврејске госпде, осим што их је овда онда укоревао због њиховог служења крвнику људском. А Он је журио да помогне народу, да исцели и очисти и осветли што је могуће више оних који су к Њему вапили и који су желели ослободити се демонске власти и ставити се у службу Бога светлости.

Као брижан Домаћин Господ Исус је хитао да очисти од гусеница све оне оболеле лозе у свом винограду, које су се повијале према Њему као своје спасиоцу. Сасушене лозе, које су штрчале против Њега да га огребу, Он је остављао с тугом, знајући да ће оне о Судноме дану бити посечене и у огањ бачене.

Из дана у дан Он је чистио људе од демонског гада. И кроз хиљаду дана своје службе на земљи успео је да очисти хиљаде. Но сви случајеви нису записани. Не би књиге о томе ни у свет могле стати. Записани су они случајеви који су свакако типични, колико да би ми знали и веровали у Њега као победиоца и прогонитеља и сокрушитеља сваке силе демонске.

Оно што су пропустила да учине демонијачна господа јерусалимска, чинили су незнабошци. Тако жена Феничанка доведе ка Исусу своју полуделу ћерку, паде пред Његове ноге и мољаше га да ју исцели. Рече јој Господ: *Стани да се најприје дјеца нахране; јер није право узети хљеб од дјеце и бацити псима*. Тешка реч, али правична, и као осуда јеврејских старешина, који су искључиво себе сматрали децом Божјом а све многобошце псима, и као похвала велике вере те жене. *О жено, велика је вјера твоја*, рече јој Исус на крају, *нека ти буде како желиш. Иди, изиђе ђаво из кћери твоје*.

На једну лозу може да падне само једна гусеница, па да је сву обрсти, а може и цео рој гусеница. О славној мирноносици Марији Магдалини вели се у Евангелију, да је била поседнута од седам злих духова. Седам памети да има један човек, па ће један зли дух све обратити у лудило, а камо ли седам злих духова кад навале на једну памет људску. Спаситељ је исцелио Марију од лудила, очистивши је од адских гусеница, и учинио је одушевљеном следбеницом својом.

Али не седам него легион злих духова могу напасти једног човека. Такав је случај био са полуделим човеком са оне стране Галилејског језера, у пределима око Гадаре. Тај лудак живео је по гробовима и много је досађивао народу. Урликао је бесомучно и дању и ноћу, и нападао је људе. Имао је снагу невероватну, надчовечанску. Везивали су га гвозденим ланцима, али он је кидао те ланце као конце. Није му се ништа могло. Јер сила у њему није била његова него ђаволска.

Када се Исус јави у Гадаринском пределу са својим ученицима, осетише га зли дуси, као што муве на стрвини осете јак и свеж ветар. Па у великом страху гурнуше своју жртву пред Онога од кога су дрхтали. Натераше човека да се поклони Господу и да овако из свег гласа урликне: *Шта је теби до мене, Исусе Сине Бога вишињег?* *Заклињем те Богом, не мучи ме.* Тобож човек говори. Али се прозорљиви Господ није дао преварити. Зато упита: *Како ти је име?* Тада зли дуси морадоше признати и рећи: *Легион ми је име, јер нас је много.* Заповеди им Господ да изађу из човека а дозволи им да уђу у свиње. Беше то око две хиљаде свиња у једноме крду што пасијаше на обали језера. И похрлише поседнуте свиње у језеро и све се утопише. Кад им је забрањено било да на други начин шкоде људима, духови злобе хтели су да нанесу материјалну штету Гадаринцима и да их огорче против Сина Божјег. Но то је само израз срдите немоћи.

И тако прохођаше Исус села и градове и изгоњаше зле духове из људи, духове беснила, духове слепила, духове глувила, духове сваке злобе и сваке пакости. И зли духови с кричањем бежаху испред лица Господњег. Очигледно, јавио се у свету Јачи од јакога. Рекао је сам Господ: *Кад се јаки наоружа и чува свој дом, имање је његово на миру. Али кад дође Јачи од њега и надвлада га, узме све оружје његово у које се уздао и подели плен.* (Лука, XI, 21) Заиста, јак је био сатана с легионима својим и оружјем лажи својих. Али је дошао Јачи од њега. Дошао је бескомпромисни Месија Исус, да сатре онога који има државу смрти, то јест ђавола. (Јеврејима, II, 14–15)

Суштина незнабоштва, Теодуле, и састоји се у компромису између богова и демона, између добра и зла, и у подједнакој служби обојим. У самој ствари где год је то двоје здружено, зло преовлађује и демон влада над људима. Гдегод су змија и крава у истом храму, зар није јасно чија ће превласт бити?

Да ти испричам једну причу о великом Индијану, Гаутама Буди. "Бодхидрво" зове се оно дрво, под којим је Буда прекрштених ногу недељама непомично седео, дишући успорено по старим прописима ведантистичких мудраца, по њиховој науци о дисању и понављајући реч ОМОН. Најзад му се јави читава војска од демона на челу са својим кнезом, званим Мара. Сажаливо их је погледао Буда и изложио им је своју науку о Нирвани и о Путу који води у Нирвану. Говорио им је, да је то једина права наука, којом он хоће да спасе и људе и демоне и богове. Од чега да спасе? Од живота и од саме жеље за животом. Па када је Буда завршио своју реч, обрадоваше се демони и похвалише Буду и његову науку. Тако стоји написано у животопису Гаутаме Буде, оснивача Будизма.

Шта има ова наука заједничко са Господом Исусом Христом? Или да се послужим одлучним речима мудрога Павла: *Шта има правда са безакоњем, или какву заједницу има светлост са тамом како ли се слаже Христос са Велијаром.* (II Корнићанима, VI, 14) Никако. Никакве заједнице. Никаквог ортачења. Никаквог компромиса. Хришћанство је у првом реду рат против сатане и његових мрачних поднебесних сила. Тај духовни рат против нечистих духовних сила отворио је Господ Исус Христос са таквим божанским замахом, какав се никад ни слутио није у свој историји рода људског.

Тај Христов рат наставили су свети апостоли Његови, по Његовом овлашћењу и надахнућу. Јер се каже: *И дозва дванаесторицу, и даде им власт над духовима нечистијем – те ђаволе многе изгоњаху.* (Марко, VI, 13) Тако је записао евангелист Марко. Код Луке то је још јаче наглашено: *Даде им силу и власт над свијем ђаволима.* (Лука, IX, 1) А после свога васкрсења Господ је опет рекао својима: *Идите по свему свијету и приповиједајте евангелије сваком створењу. Ко узвјерује и крсти се, спашиће се, а ко не вјерује осудиће се. Знаци пак онима који вјерују биће ови: именом мојим изгониће ђаволе, говориће новим језецима, узимаће змије у руке, и ако што смртно попију не ће им шкодити, на болеснике метаће руке и оздрављаће.*

Но запази, Теодуле, како Господ пре свега наглашује, да ће Његови следбеници именом Његовим изгонити ђаволе. То је почетно, и то главно. Прво је прво, а друго је друго. Прво треба ослободити свет од власти сатане а по том ослобођавати човека од човека и све измиривати и чинити синовима Бога истине и светлости, Бога јединога у коме нема ни лажи ни таме.

Ученици Христови разумели су Господа свога, и куд су год ходили они су чистили људе и свет од нечистоте духова. Свети оци цркве, испосници и испоснице, пустињаци и оштелници, водили су љуту борбу са духовима злобе поднебесне. И до дана данашњега сваки крштени човек, ако је прави следбеник Христов, има и мора да издржи борбу са демонима.

О Индијо, кад ћеш ово појмити и примити? Кад ћеш ти устати у име Христово и са силом Христовом против разоритеља Шиве и Маре и све њихове војске демонске? Докле ћеш приносити жртве ономе који је *крвник људски од почетка, и у коме нема истине, јер је лажа и отац лажи*? Ти ниси хтела до сад примити Христа од богатих и силних народа европских. Бојала си се, да иза проповеди о Христу не стоји неки себични план и политички интерес. Свакако си била у праву. Но као што су многи народи, као и мудри Грци и богати Римљани, примили Христа преко сиромашних рибара, да ли ћеш ти, тужна Индијо, штети примити Христа Спаситеља од неког малог и сиромашног народа, који не тражи ништа од тебе него све за тебе?

20.

Љубитељ човека

"Цар небесни из човекољубља на земљи се јави и с људима поживе", певао је свети Јован Дамаскин.

Кажи ми нешто, Теодуле. Сада када си обиграо сву ову жалосну планету земну и кад си завирио у све храмове незнабожачке, и још кад си прочитао све књиге индијских јога и јелинских философа – кажи ми сад, да ли си игде чуо или прочитао за некога Бога Човекољупца? Разуми ме добро: јеси ли чуо икад пре Христа за некога бога који је био нарочити љубитељ човека?

Ниси.

Знам да ниси. Јер ниси могао наћи оно што није било ни постојало. Заиста, ниси се могао сусрести са небивалим, нечувеним и непостојећим.

За Бога Човекољупца није знао ни Олимп, ни Египат, ни висина Хималајска, ни равнина Кинеска.

Не. Згњечени и оковани човек знао је много, само није знао за некога бога љубави и човекољубља, бога који би истински љубио човека, без обзира на човекове жртве њему, чак и без обзира на човекове увреде против њега, и на све грехове и гадости и лудости људске.

Сви такозвани "богови" олимпијски били су у ствари демони, који су се јављали људима у призрацима и сенкама, и тражили услугу за услугу. О човекољубцу није било ни помена.

Индија и до данас прославља Кршну као бога јављенога, али не као бога човекољубца. Кршна се јавио само једном једином човеку, војсковођи Арцуми, а не народу. Није се јавио као слуга Божји и народни, не као Теодул, него се јавио као господар и мудрац, који

објашњава и заповеда, но који не показује никакву љубав, никакво човекољубље. Он заповеда Арцуни да убија непријатељску војску говорећи: "Убијај убијене!"¹

Ај, мој Теодуле, сви су богови незнабожачки демони; сви су они зли дуси, крвници људски, човекомрзци и човекоубице. И најбољи од њих нису пустили ни једну сузу за људима.

А Исус заплака.

Заплака се Исус прво над једним човеком, па се заплака над једним народом, и најзад заплака се над целим човечанством. Над својим пријатељем, умрлим Лазаром па над Јерусалимом и народом јеврејским; а у Гетсиманском врту над целим родом човечанским.

Никад драгоцене сузе нису оросиле ову прљаву планету. Божије сузе, ако их људи приме, могу очистити сву ову планету од свих нечистота; ако ли се не приме и презру, могу сагорети сву нечисту планету нашу. Или очистити или сагорети – као што се говори у молитвама пред Причешће у погледу крви Христове.

У индиској аскези сузе су непознате. Нико од риши не препоручује сузе, нико од јога не пролева сузе, нико у народу не узда се у сузе. У Алахабару, на годишњој свечаности, пале се милион свећа и пуштају низ реку Ганг да плове, али се не пусти ни једна суза. Стаклене очи Индије гледале су хиљадама година у змијски стаклене очи индијских богова. Нити су људи плакали пред боговима, нити још мање, богови над људима. Јер од људи сузе би значиле наду сродника у сроднике – а тога није било – а од богова сузе би значиле слабост. Стаклене очи људи гледају у стаклене очи Змије хиљаду година. Вреди ли плакати пред Змијом, и може ли Змија заплакати над људима? То је проблем, о Индијо, а никакав проблем није твоја философска Самсара, и Карма и Реинкарнација. Све је споредно; сузе су главно. Где су твоје сузе пред немилосрдним твојим Шивом, велика Индијо, и где су сузе Шивине над тобом? Ни кап сузе није никад пала са неба твојих богова и расхладила пакао људског страдања у Индији, нити је и једна кап сузе људске канула у пагодама пред немилосрдним идолима а да није исмејана. Кроз хиљаде и хиљаде година.

А Исус заплака.

Заплака за умрлим човеком Лазаром. Заплака за разореним Јерусалимом и Израиљем. Заплака са човечанством, подјармљеним сатани.

И не само Он заплака, него још благослови оне који плачу. *Блажени су они који плачу, јер ће се утјешити.*

Знаш ли ти, Теодуле, шта су сузе? То је једина чиста течност што излази из човека. Једина течност која може да опере масноћу грешнога човека и упрљане душе. Једина течност која је у стању ублажити и умекшати човека, и одебљало срце утанчати, и духовни вид ослепљеном повратити, и заблуделом пут ка небесном Оцу осветлити, и цело тело човечје одуховити. Све друго што из човека излази јесте гад и гнусоба, ај, Теодуле, неизразиви гад и гнусоба, као што је то Буда опширно описао. Само што Буда није ни споменуо сузе. То је било скривено до Христа.

Као што рибари нису имали никакву цену, стављени поред Сократа и Хермеса Тримегистоса и Зороастра и Буде и Конфучија; и као што Витлејемска пећина није имала баш никакву цену, сравњена са незнабожним храмовима и пагодама или са палатама црних фараона египатских и гнусних ћесара римских, тако, ето баш тако, ни сузе нису имале никакву вредност у паганском свету пре ступања на позорницу светске историје Сина Божијега,

Месије и Господа нашег Исуса Христа Сажалјивог и плачљивог. Не само нису имале никакву вредност, него су сматране свуда за слабост, од које се треба ослободити. Само су старозаветни пророци и праведници, који су сваки на свој начин предсказали Спаситеља света, нешто ценили сузе. *Сузе су ми хлеб дан и ноћ*, певао је уз харфу цар Давид на својој кули у Јерусалиму, и сузама квасио струне под рукама, као српски гуслари певајући о Косову, о крсту часном и слободи златној. (Псалм, 41, 4)

А Исус заплака.

Да ли је икад заплакао Јупитер, или Озирис, или Брама, или Тао? Нема о томе јава ни спомена. Сузе су у вези са милошћу и љубављу. Где нема милости и љубави, нема ни суза. И још су сузе у вези са сродством. Сродник за сродником плаче. Где нема сродства, нема ни суза. Дobar домаћин може видети сузе у очима верног пса, или вола, или коња, али нико никад није видео сузе у очима змије. Пре Христа Човекољубца сав свет је био змијом опасан. И сузе су значиле слабост. На гробовима у Јелади, истина, постојали су сузарници, али они су били само за најближе крвне сроднике и у њих су само они лили сузе. Не богови, и не великаши, и не жреци, нити философи ни уметници, нити ма какве вође народне у овом свету. Сузе су сматране за телесну слабост а не врлину; посао баба а не јунака.

Од Христа сузе добијају вредност, и почињу се сматрати за врлину. Сузе покајања, сузе жалости због греха, сузе радости због Христа Човекољубца, сузе братства и побратимства, сузе милости и духовне радости, сузе бестелесне љубави, сузе сажаљења и сузе молитвене. Песак египатски процветао је од суза многих хиљада монаха, и Гора Атонска озеленила и зелени се до данас, као чудом усред сухе околине своје, све од суза и због суза Христа ради.

Милости хоћу а не жртве, рекао је Господ. Сатана је од увек тражио од људи жртве а не милости, чак и жртве људске и детиње. Па и сами Јевреји, по угледу на незнабошце, приносили су децу сатани на жртву. А Бог Човекољубац не тражи жртве него милост. Шта то значи? То значи, да је цео точак историје човечанства завитлан и потпуно обрнут. Што је било доле дигло се горе а што је било горе пало је доле. Жртве од људи тражио је човекоубица, *крвник људски од почетка*, а милост од људи хоће Бог Човекољубац, који своју милост према људима посведочава и сузама. Истинито говори апостол Павле: *Што жртвују незнабошци ђаволима жртвују а не богу а ја нећу да сте ви с ђаволима. Хришћанство не зна за компромис с ђаволом*. (I Кор. 10, 20)

Будите милостиви као што је милостив и Отац ваш небесни.

"Человјекољубче Господи, слава тебје!" Нема богослужења у хришћанском храму на коме се не чују ова реч, ова похвала. Никад и нигде у незнабожачким народима није неки бог назват Човекољубцем. Нигде, никад и ниједан. Зашто? Зато што је сатана човекомрзац владао у храмовима, у душама људским, над људима и народима по свој земљи. Ништа њему није противније од свих речи у речницима него реч љубав и човекољубац.

Али једга прииде кончина љета посла Бог сина својего јединороднаго, који се јави међу људима као Цар небесни и као Човекољубац:

да с људима поживи,

да с људима плаче,

да објави људима Оца љубави и сваке утехе,

да покаже милост и научи милости,

да скруши силу демонску и очисти људе и светиње од демона;

да позове људе у синовство Бога Оца и у царство небесно, и да створи братство међу људима као децом светлости.

И све тако, и све у том смислу и правцу.

Све је то ново, све нечувено ни на источној ни на западној хемисфери. Све чудесно, светло, мило, слатко. Све за урнебесно клицање, за радост небивалу као кад се мртви пробуде, све за песму, све – јасно свима а не само философима и јогама, све – драго свима народима и свима људима.

Од свих речи које су се икад изговарале на овој планети најмилија је за људе и најчаробнија реч – Човекољубац. И то још не неки човек човекољубац него сам Бог Саваот – Човекољубац.

Человјекољубче Господи, слава тебје!

Све си сазнала, Индијо стара, и све си дознала о материјалном и психичком свету, и све имаш, Индијо богата. Само ти недостаје највеће знање и највеће богатство. Ниси још дознала за Бога Човекољубца, и ниси још осетила неизмерно богатство Његове љубави и доброте. То ти Хималаји нису могли дати; то ти нуди Назарет.

А Бог Човекољубац јавио се у телу, чист и пречист, рођен од чисте и пречисте Деве Марије; светао и пресветао, светлији од сунца, Он, Сунце разума и љубави. Из човекољубља Он је пролио своје свете сузе у прашину земаљску. Те божанске сузе намењене су и теби; оне треба и тебе да пробуде, да гану, да оперу и освете. Да будеш не змијска но света Индија.

Бог Човекољубац заплакао је над тобом, Индијо. Хоћеш ли презрети сузе Његове, љубав Његову, и продужити да служиш и робујеш ономе човекомрсицу, крвнику људском од постања?

Само то питање стоји пред тобом. Другога нема. Али од тога питања зависи судба у времену и судба у вечности целе многољудне Индије и свакога Индијана посебице. Решавај, Индијо, судбу твоју, док ми овамо у Србији твоји рођаци радосно певамо:

Человјекољубче Господи, слава тебје!

¹ Багхават-Гита. Тако је у наше време Лењин говорио: "Отми отето!"

21.

Заповедник природе

Олакшање, олакшање, Теодуле, тражи човек, олакшање од притиска природе, од страха од природе, од свемоћи природе. Намењен од Творца за господара природе (I Мојс. 1, 28) човек је постао њен слуга и роб.

Ко ће човеку донети олакшање, ко слободу? Ко ли му повратити власт над природом? Нико други до Онај који му је у почетку и даровао ту власт над природом.

Онај који је речју својом небеса створио и духом уста својих све војске небесне;

који је рекао да буде светлост, и светлост је постала,

који је одвојио светлост од таме, и море од копна;

који је заповедио земљи да из себе пусти траву и дрвеће;

који је заповедио да се јави сунце и месец и звезде на своду небесном;

који је наредио да се воде напуне рибама а ваздух птицама а земља ситном и крупном стоком и зверињем, све по врстама њиховим,

и који је на послетку створио човека и дао му власт над земљом говорећи: *Рађајте се и множите се и напуните земљу, и владајте њоме, и будите господари од риба морскијех и од птица небесних и од свега звјериња што се миче по земљи*

Заиста, Теодуле, само Онај може човека повратити у достојанство господара над природом, који му га је на почетку и дао, а човек га по греху упропастио као неки блудни син што се оделио од оца па упропастио имовину своју и постао слуга у зла господара;

само Онај који је тај божански дар овда онда повраћао појединим праведницима и избраницима својим,

који је преко слуге својега Мојсеја учинио десет страшних чудеса у Мисиру;

који је предводио Црвено море и провео народ свој по сухоме дну морскоме;

који је расцепио стену у пустињи и извео воду жедноме народу;

који је пустио ману с неба да нахрани гладне у пустињи;

који је преко слуге својега Исуса Навина зауставио сунце и месец докле му је била воља;

који је сатирао незнабожачке војске и даривао победе мањим али праведнијим;

који је бездетне старице чинио мајкама;

који је кроз пророка Илију затворио небо да не падне киша четрдесет и два месеца;

који је заповедио земљи да понекад пусти обилан плод жита и воћа и грожђа за храну људима, али понекад да пусти такав плод за храну не људима неог црвима и гусеницама, или понекад опет да га не пусти никако – све према вери и поштењу људи;

који је кроз неизбројива чудеса показивао људима да Он није изгубио ону моћ коју је човек по лудости изгубио него да је држи у сва времена и у препуној мери – моћ над природом и над природним поретком;

и који је најзад кроз своје надахнуте пророке објављивао мало по мало кроз хиљаде година историје људске – објављивао долазак на земљу Једнога, Тајанственога и Јавнога, који ће имати у пуној и препуној мери моћ над природом и над поретком.

И заиста пророчанства векова остварена су онда када се на земљи јавио Бог Слово као Чудотворац, Изгонитељ демона, Љубитељ човека, Исцелитељ болести, Отверзитељ Раја. Истовремено Тајанствени и Јавни, стао је лицем у лице с природом, али не као нижи од природе, нити као раван природи, него као Заповедник природе. Та нико други и мањи од Њега није ни требао роду људском. Нико други и слабији не би могао бити Месија ни спаситељ људи од силе демонске, од греха, од смрти. Нити би икад ико други био у стању да поврати људима достојанство господара над природом и природним поретком.

Он се није хтео ни родити по природном поретку, од оца и матере, него само од матере.

Родио се од Пречисте Деве Марије, јединствене личности, изабране и намењене за јединствену улогу у историји света. Чак ни Његов Претеча свети Јован Крститељ није се родио потпуно по природном поретку, мада од оца и матере, али бездетних и престарелих. За Господа Исуса вели се у црквеној песми: "Јавио си се како си сам хтео, родио си се како си сам изволео". Свако рађање је у Његовој власти.

Звезда се на Истоку појавила када се Он родио, звезда необична. *Видјели смо Његову звијезду на Истоку*, говорили су мудраци звездари распитујући за новог цара. То је била дакле Његова звезда; не тако као да друге нису Његове – све је Његово – него се она источна звезда назива Његовом по необичном сјају и по нарочитој служби Њему. Служба те звезде била је у томе, да објави мудрим људима на Истоку да се родио нови цар и да их доведе до Витлејема, до места где се Он родио. Звезде су дакле у Његовој власти и служби.

Над телом својим владати значи над природом владати. Спаситељ света и у томе се показао као Заповедник природе. Чetrдесет дана и четрдесет ноћи Он је постио, без икаква јела и пића телесног.

Воду у вино претворити – зар то не показује власт над природом? На свадби у Кани Галилејској било нестало домаћину вина. Тада Исус заповеди да напуне шест великих судова водом. И када то учинише, вода би претворена у вино, и то у најбоље вино. Не каже се, да је Господ воду додирнуо својим пречистим рукама, којима је слепима отварао вид, нити пак да је једну реч рекао, као рецимо: Нека ова вода буде вино! Не, ништа. Само је мислено заповедио, и природа је осетила свога господара, и вода се претворила у вино. (Јов. 2, 1–)

Буру на мору утишати и једном речју силан ветар зауставити – зар и то не показује власт над природом?

И настаде велика олуја, и таласи тако заљеваху у лађу да се већ напуни. А Он на крми спаваше... И пробудише га и рекоше му: Учитељу, зар ти не мариш што гинемо? А Он уставивши запријети и рече мору: Умукни, престани. И утоли вјетар, и постаде тишина велика... И уплашише се врло, и говораху један другом: Ко је овај да га вјетар и море слушају. (Лк. 4, 37–) Тако су питали апостоли. Али су се и тада и доцније уверили, да је то Христос Син Бога живог, Заповедник природе и свега поретка у природи.

Невидљивим себе учинити за очи људске – зар и то не значи власт над природом? Када је Исус био на постојбини својој, прекоревао је Израиљце што им је вера мања и тања од вере незнабожаца. И навео им два класична примера, прво како се у време глади велики пророк Илија склонио и прехранио не код неког "правоверног" Израиљца него код незнабожне жене удовице у Сарепти Сидонској; и друго: како је у време пророка Јелисеја било много губавих и Израиљу, али због свог маловерија нико се од њих није излечио до једино Нееман Сирјанин незнабожац. Јер је овај незнабожац поверовао свим срцем пророку Божјем Јелисеју, па се окупао у Јордану и постао здрав. *И сви се у зборници напунише гнева кад чуше*

ово. Па га ухватише, изведоше на крај града и хтедоше га гурнути са неке стене у провалију. Али Он прође између њих и отиде. (Мат. 14, 15 – види паралелна места код остала три евангелиста.) Невидљив постаде за очи својих злотвора, и као невидљив удаљи се из своје постојбине, пошто се показало чак и на Њему, да ниједан пророк није омиљен на постојбини својој. И по други пут исто то догодило се у Јерусалиму, кад га Јевреји хтедоше каменовати у храму, а Исус сакри се и изиђе из цркве прошавши између њих и отиде тако. (Јов. 8, 59)

А пред вече рекоше ученици Исусу да треба да отпусти народ да иде и нађе себи храну, а Исус им рече: Не треба да иду, подајте им ви нека једу. А они му рекоше: Немамо овдје до само пет хљебова и две рибе. А Он рече: донесите ми их овамо. И заповједи народу да посједају по трави, па узе оних пет хљебова и две рибе и погледавши на небо благослови, па преломивши даде ученицима својим, а ученици народу. И једоше сви и наситише се, и накупише комада што претече дванаест котарица пунијех. А онијех што су јели бијаше око пет хиљада, ОСИМ ЖЕНА и дјеце.¹ (Исто) – На другом месту и другом приликом опет рече Господ својим ученицима: Жао ми је овога народа, јер већ три дана стоје код мене и немају шта да једу, а нијесам рат отпустити их гладне да не ослабе на путу. Одговорише му, да имају само седам хљебова и мало рибице. А Он нареди да посједају по земљи. И узевши онијех седам хљебова и рибе, и давши хвалу, преломи, и даде ученицима својим а ученици народу. И једоше сви и наситише се, и накупише комада што претече седам котарица пунијех. А онијех што су јели бијаше четири хиљаде људи, осим жена и дјеце. (Мат. 15, 32)

Оваква невиђена чудеса ничим се не могу објаснити до само речима Христовим: *Што је у људи немогуће Богу је могуће. Јер Богу је све могуће* (Лк. 18, 27)

По води као по суку ходити – шта велиш, Теодуле, је ли то човечје и од човека? Наравно није, него од Бога Заповедника природе. Када Исус нахрани и отпусти народ, нареди својим ученицима да уђу у лађу и крену преко језера. А Он се попе на гору и остаде сам на молитви. Међутим дуну ветар када лађа беше на сред језера, и дигоше се велики валови. А у четврту стражу ноћи отиде к њима Исус идући по мору. И видјевши га ученици гдје иде по води, уплашише се говорећи: то је утвара, и од страха повикаше. А Исус им одмах рече говорећи: Не бојте се, ја сам не плашите се. И кад уђе у лађу, ветар престаде. (Мат. 14, 22–)

Заповедити рибама да напуне мреже рибарске – шта на то велиш, Теодуле, зар је то човечје и од човека, ма и највећег човека? Не, никако, него само од Бога. Рече Исус Петру: *Хајде на дубину, и баците мреже своје те ловите*. А Петар на то: *Учитељу, сву ноћ смо се трудили и ништа нисмо ухватили, али по твојој ријечи, бацићу мреже*. И учинивши то, уловише велику множину риба, и мреже им се продријеше... и напунише два лађе тако да се без мало потопише. А кад видје Симон Петар, припаде на кољенима Исусовим говорећи: *изиђи од мене, Господе, ја сам човјек грјешан*. (Лк. 5, 3–) Сличан се случај догодио и по васкрсењу Господа, када се жив јавио својим ученицима на обали истог Генисаретског језера. Ученици су целу ноћ ловили и нису ништа били уловили. У том стаде Исус на обали и рече им: *Дјецо, имате ли што за јело? Одговорише му: Немамо*. А Он рече: *баците мрежу с десне стране лађе, и наћи ћете*. Онда бацише, и већ не могаху извући од мноштва рибе... А кад извукоше мрежу и пребројише нађоше *сто и педесет и три велике рибе*. Уз то још једно чудо: када изиђоше на земљу, *видјеше огањ наложен и на њему метнуту рибу и хљеб*. Одкуда сад то? Не од ученика, јер они су са воде оговорили да немају ништа за јело. Не од људи, него од Заповедника природе. (Јов. 21, 4–)

Порез платити немајући ни гроша у цепу, и то је једно чудо. Када беху у Капернауму, приђоше порезници Петру и упиташе, зар ваш учитељ неће платити порез? Петар оде Исусу да то јави, али пре него што му он саопшти претече га свезнајући Исус овим речима: *Шта мислиш, Симоне цареви земаљски од кога узимају порезе и хараче, да ли од својих синова или*

од туђих? Рече му Петар: од туђих. Рече му Исус: дакле синови не плаћају. Али да их не саблазнимо, иди на море и баци удицу, и коју прву рибу уловиш, узми је, и кад јој отвориш уста наћи ћеш статир, узми га па им подај за мене и за себе. (Мат. 17, 24) Заповедник природе налази благо где хоће и колико хоће. Рибе су му слуге, и сва му природа служи.

Проклети смокву неродну, тако да се смоква одмах осуши, заиста то је дело Онога који има пуну власт над свима тварима. О томе стоји у Евангелију написано, како Господ Исус једном огладне, *и угледавши смокву једну крај пута дође к њој и не нађе ништа на њој до самог лишћа, и рече јој: нека никад на теби не буде рода до вијека. И одмах усахну смоква. И видјевши то ученици дивили се говорећи: како одмах усахну смоква! (Мат. 21, 18–)*

Преображење Исуса на Тавору сведочи о сили и моћи Господњој и над телесном природом својом и над људима који су на хиљаде година раније отишли из овога света. Као што је Спаситељ и рекао својим ученицима: *Даде ми се свака власт на небу и на земљи*, или као што црква на опелу својих верних пева: "Живими и мртвими обладајај Христос истинити Бог наш", тј. Ти који владаш над живим и умрлим. А за Преображење стоји у Евангелију, како Исус са три своја ученика, Петром, Јованом и Јаковом, успе се на гору високу. *И преобрази се пред њима, и засија се лице његово као сунце, и хаљине његове посташе бијеле као снјег.* Тако свети Матеј. А свети Марко још јаче наглашава: *и хаљине његове посташе сјајне и врло бијеле као снјег, као што не може бјељила убијелити на земљи. И гле, указаше им се Мојсеј и Илија, који с њим разговараху.* (Мат. 17, 1) Ко је икад од људи могао учинити своје лице да сија као сунце, и своје хаљине да постану беље од снега? Ко ли је пак могао пред три сведока изазвати и показати знамените људе из онога света, који су на хиљаде година раније живели на земљи? Нико и никад. Једино Он, увек Тајанствени и Јавни, Месија света, Заповедник природе.

Ај, Теодуле мој, шта ли тек да кажемо о страхотним чудесима Господа Исуса, предсмртним и посмртним? Када Он страдаше и умираше на крсту. Он чију невину крв Јевреји примише на себе и на децу своју, како сунце помрча, и тама завлада земљом од подне до три сата по подне (од шестог до деветог сата по источном), како се земља затресе, како се гробови отворише и мртви из гробова устадоше и јавише се у Јерусалиму, и како на храму Соломоновом, упрљаном од трговаца вером, дебела и тешка завеса, катапетазма, расцепи се сама од себе од врха до дна? Без заповести сва се природа узбунила и покорила своме Заповеднику. Јер сва природа Њему се покоравала не као неком тиранину и непријатељу него као законитом Господару и Пријатељу. Као кад коњ и во познају свога господара, па радосно обарају главе пред њим.

И још шта да кажемо о чуду Његовог васкрсења, када му је мртво тело оживело, устало и без скидања плоче изишло из гроба? Или о томе, како је два пута васкрсли Господ ушао у собу на којој су била врата закључана, и јавио се својим ученицима не отварајући врата?

Или о томе, како се у Емаусу на једанпут учинио невидљив за Клеопу и другог ученика, с којима је најпре путовао и дуго разговарао?

Или о Његовом вазнесењу, како се вазнесао телесно на небо са Јелеонске горе пред својим верним? и то са целим и истоветним телом, какво је носио на земљи. Јер Њему свакако није било потребно, као што ће бити потребно нама, да се преоблачи у неко чистије тело, пошто је тело Његово вазда и увек било чисто и ничим неупрљано.

Без скидања гробне плоче Он је васкрсао, и без отварања закључаних врата Он се јавио у горници јерусалимској. Како? То нам није потребно знати. Али мислим онако исто као што је изишао из пречисте Деве Марије не наневши јој ни бола нити промене матерњег тела.

Како то? И то нам није потребно знати. Само је једно на потребу: да знамо и верујемо, да се јавио у свету Јачи од света, Заповедник природе, Јединствени и Једини, који је био у стању спасти људе од силе демонске, од греха и смрти, и повратити човеку достојанство над природом.

Све ово и овако схватили су наши праоци и оци хришћански, и безбројни милиони њих спасло се вером у Господа Исуса Христа Сина Божјег. Све ово и овако и ми православни схватамо трудећи се да се том истом вером у истог Спаситеља спасемо.

Ми можемо само жалити Јевреје и Индијане, прве зато што не могу никако да отворе очи и виде у Господу Исусу Христу онога Спаситеља света и Месију, кога су старозаветни пророци јасно прорекли, а друге зато што не могу да виде разлику између својих јога и Христа. И наше јоге чине чудеса као и Христос, говоре Индијани. Заиста, неразумевање од очајања. Чине јоге чудеса, али каква? Праизрачна, бескорисна и луда, и то помоћу силе демонске, која кроз људе војује против Христа. Опсењују људе па им показују дрво које тобож из земље никне и за неколико минута узрасте велико; или чине да се конопац сам од себе дигне са земље у висину те стоји усправно као штап. Које користи та бескорисна и призрачна чудеса? Христос је чинио стварна чудеса и то само чудеса корисна и спасоносна по људе. Мађије су увек од демона. Мађионичари мисирски успели су да подражавају Божјем чудотворцу Мојсеју и да произведу само три чуда од десет које је Мојсеј учинио. Тако је кратка моћ сатане. А овде имамо не Мојсеја него Христа свемоћног Заповедника природе. Њему се једином сва природа радосно покорава. Њему се радују сви праведници, ослобођени од робовања природи. Њега слави небо и земља, и славиће на век века.

22.

Синови царства

Сада ћу ја тебе да питам, Теодуле. Доста си ти мене питао. Шта мислиш: ако разбојници одведу чељад из куће у мрачне шуме и беспутне провалије, па их оглобе, испрљају, изгладне, израђаве и поцепају, шта ће чини домаћин, отац куће?

Велиш, прво ће ударити на разбојнике да њих разбије и веже. Добро си рекао. То смо и ми раније рекли. Господ Исус, Спаситељ и Месија, прво је ударио на главног непријатеља рода човечјег, на сатану и његову мрачну војску. И Сатана је побегао од Њега одуван као од страшног небесног ветра, а сатанини војници, пакосни и смрадни демони, излазили су из људи са криком и виком великом где год се појавио Он, Изгонитељ демона. Тако је Спаситељ чинио прво оно што је прво.

Кажи ми, Теодуле, шта ће даље чинити домаћин пошто је разбио непријатеља и чељад ослободио? Да ли ће одмах увести у кућу ослобођене, онако прљаве, гладне, рађаве, поцепане, избежумљене од страха?

Велиш, не ће. Него ће их прво опрати, очистити, нахранити, залечити, оденути, охрабрити и окадити. Заиста, небо и земља не могу дати бољи одговор. Јер такав одговор на делу дало је небо кроз свога посланика, Господа Исуса Христа.

Прво је прво, а друго је друго. Али и оно прво било би бесциљно без другог. Управо, главни циљ је у ономе другоме, у овом случају, да чељад буду приправљена и удостојена да уђу у дом оца својега. Кажем удостојена зато што су и чељад много крива за своје одвођење и робовање. Јер су се отпадила од домаћина и повела као некад Ева за лажним и голицавим обећањима разбојника, док их ови нису замамили у мрачне шуме и беспутне дебаре и учинили

од њих гладне аргате и оковане робове своје. И то аргатовање и робовање трајало је хиљадама година по свима земљама и народима до појаве Спаситеља света.

Врло мало разговарао је Господ Исус са демонима, и то мало колико ради људи, да би људи познали непријатеље што их муче. Иначе не би ни тако мало разговарао. Није он као Буда, који с демонима прави пријатељство и благонаклоно предлаже им своју нирванску науку спасења. Нити је Он као мађионичари египатски, који се предају демонима у потпуну власт само да би помоћу демона могли учинити неко чудо. Нити је Он као јоги индијски, који чине оно исто што и мађионичари египатски, и оно исто што и питије делфијске. Не и никако. Он је цар светлости, и исто што и питије делфијске. Не и никако. Он је цар светлости, и Он не ће да има никаквог пријатељства са тамом; никаквог ортаклука, никаквог савеза са лажовима и човекоубицама. Бор не тражи помоћ од трна, ни планински ветар од стрвинских испарења.

С киме онда Он разговара? С киме Исус води разговоре хиљаду дана и хиљаду ноћи, Теодуле? У тајности са Оцем својим небесним, а у јавности са људима. О чему говори Исус са људима? У главном о три предмета:

прво о царству небесном, дотле људима непознатом;

друго о себи као јединоме истинском пријатељу и свемоћном спаситељу људи а непријатељу демона,

треће о припреми људи за царство небесно, за синовство Божије, у које се не прима нико ко је неверан, охол, нечист, земљан, страшљив, непокајан, небратољубив, и тако редом.

Пошто смо говорили о прва она два предмета, задржимо се на овом трећем и последњем. Шта спада у припрему за синове царства небесног?

Покајање пре свега.

Покајте се јер се приближи царство небесно, говори Господ.

Покајте се и верујте Евангелије.

Ако се не покајете, сви ћете тако изгинути.

О поступању са грешником Он овако заповеда:

Ако ти сагријеши брат твој, накарај га; па ако се покаје опрости му.

На питање Петрово: *Господе колико пута ако ми сагријеши брат мој да му опростим? Да ли до седам пута? Рече му Исус: не велим до седам пута него до седам пута седамдесет.*

Кажем вам: већа ће бити радост на небу за једнога грјешника који се каје него ли за деведесет и девет праведника којима не треба покајање.

Јер ја нијесам дошао да зовем праведнике но грјешнике на покајање.

Синовци царства покајањем дреше се драговољно од везе са сатаном, који их је заваро и завео, исправљају се и повраћају Цару Оцу свом небесном. Свима Бог остави *покајање за спасење*, а и незнабошцима даде *покајање за живот*. (Дела Аг. 11, 18) Ко се покаје, томе Бог прашта и прима га за чедо своје у царству свом небесном.

У беседи на Гори Господ је назвао блаженим или срећним оне који су ништа духом, који плачу, који су кротки, који су гладни и жедни правде, који су милостиви, који су чиста срца, који су миротворци, који су гоњени правде ради, који су исмејавани и клеветани Христа ради. Таквима Он говори: *Радујте се и веселите се, јер је многа плата ваша на небесима.*

Такви треба да су синови царства, синови Оца небеснога и браћа међу собом.

Јер је у вас један Отац који је на небесима; један учитељ Христос, а ви сте браћа међу собом.

Ви сте со земљи.

Ви сте свјетлост свијету.

Нека се свијетли ваша свјетлост пред људима, да виде ваша добра дијела, и прославе Оца вашег који је на небесима.

Такви треба да су синови царства, синови Оца небеснога и браћа међу собом.

Јер је у вас један Отац који је на небесима; један учитељ Христос, а ви сте браћа међу собом.

Ви сте со земљи.

Ви сте свјетлост свијету.

Нека се свијетли ваша свјетлост пред људима, да виде ваша добра дјела, и прославе Оца вашег који је на небесима.

У припремној школи, тј. у Старом Завету, речено је: *не уби*. У високој школи Христовој Евангелија заповест се удубљује, па се чак забрањује и гнев на брата својега; чупа се корен из кога произлази убиство.

У припремној школи речено је: *Не прељуби*. На високој школи Христовој ова заповест удубљује се до корена и семена прељубе. *А ја вам кажем да сваки који погледа на жену са жељом, већ је учинио прељубу у срцу своме.*

У припремној школи још је речено: *Не кун се криво, а испуни што си се Господу заклео*. На високој школи Спасовој иде се далеко дубље и забрањује се заклетва уопште. *А ја вам кажем не куните се никако... Нека буде ваша ријеч: да, да, и не, не. Јер кад брат брату говори у присуству Оца, заклетва је не само непотребна него увредљива.*

Још је речено у припремној школи: *Око за око, зуб за зуб*. На високом универзитету Христовом то се сматра за другарство; међутим, за братство је потребна нова заповест. *А ја вам кажем да се не браните од зла, него ако те ко удари по десном твом образу, обрни му и други.*

То значи братство. Јер Отац небесни са свим својим небесним ангелима гледа и памти.

Још је речено у припремној, мањој школи: *Љуби ближњега својега а мрзи на непријатеља својега*. То је само нешто од добра, али није савршено добро. На високом универзитету Месијном пак то се сматра недовољним. Због тога Месија заповеда: *Љубите непријатеље*

своје, благосиљајте оне који вас куну, чините добро онима који на вас мрзе и молите се Богу за оне који вас гоне. Јер људи који су вам непријатељи и који небратски поступају према вама не знају шта раде; не знају да их против вас гони зли дух, убица људи, богоотпадник и крвник. Кад би то знали, застидели би се; заиста застидели би се што су постали оруђе и слуге онога Стрвинара против браће своје. А ви сте сви синови цареви, Домаћинови, па треба да гледате у брату брата а не непријатеља. Јер човек не може бити човеку непријатељ, докле га сатана на то не ободри и не покрене.

То је висока наука високе школе Месије света. Што је боров луч према електричној светлости, то је она припремна школа према високој школи Христовој. И што је жртвовање јараца и овнова према жртви јединородног Сина божјег, то је она мала школа према овој великој. Оно је почетак, ово је крај. Оно је символ, ово је стварност. Оно је зора, ово је подне.

На високој школи Месије света презире се и одбацује свако лицемерство и свако славољубље. *Ја не тражим славе од људи*, рекао је Он. И синови царства не треба да траже никакве славе од људи. Шта су људи? Неуки и варљиви сведоци онога што у ствари јесте. А Отац небесни види све и зна све, и од Њега се не може ништа сакрити.

Правду своју не чините пред људима да вас виде.

Кад чиниш милостињу, нека не зна левица твоја шта чини десница твоја. Тако да буде милостиња твоја тајна; а Отац твој који види тајно платиће теби јавно.

Будите милостиви као што је милостив Отац ваш.

Тако у погледу милостиње према слабој и немоћној браћи својој. Исто тако у молитви. Немој се молити због људи, да те људи виде. То је лицемерство и глупост. То је као кад би се обраћао једноме човеку за помоћ а очекивао помоћ од другог. Значи, варао би обојицу. Али људе можеш и преварити, Бога никада. Зато син царства кад се моли Оцу небесном, он заборавља људе и не мисли на њих, по заповести Господњој.

А кад се молиш богу, не буди као лицемери, који на раскрићу по улицама стоје и моле се да их људи виде... А ти кад се молиш, уђи у келију своју (тј. у срце своје) и затворивши врата своја (тј. сва чула своја), помол се Оцу својему који је у тајности. И Отац твој који види тајно платиће ти јавно.

Стражите и молите се да не паднете у напаст.

Овај род (тј. демонски) изгони се само молитвом и постом.

Заповест о молитви важи и за пост. Синови царства не смеју постити на показ људима, као да од људи очекују неку хвалу и плату. Него

Да те не виде људи гдје постиш, но Отац твој који је у тајности; и Отац твој који види тајно платиће ти јавно.

Синови царства не смеју бити двоједушни, не смеју бити подељена срца, те служити два господара, као синови таме:

Не можете служити Богу и мамону.

Ослобођени од робовања сатани, синови царства морају сада мислити о повратку својој кући, а своме Оцу који их чека са родитељском љубављу. Али ма колико да их Он жељно чека, неће примити оне који су прљави, непокајани, лицемерни, двоједушни и за земљу прилепљени. Зато Љубитељ људи даље заповеда:

Не сабирајте себи блага на земљи, гдје мољац и рђа квари и гдје лопови поткопавају и краду. Него сабирајте себи благо на небу, гдје ни мољац ни рђа не квари и гдје лопови не поткопавају и не краду. Јер гдје је ваше благо ондје ће бити и срце ваше.

Прави син царства, трезвено и свесно, заборавља све што је било, па устремљено гледа само у Цара Оца свог небесног и жури се Њему у наручја. Украшује се и кити свим врлинама, да би био познат и признат на прагу царства небеснога, и нема времена да се обзире на туђе мане и безакоња, нити да замера и суди недела њихова.

Не судите да вам се не суди.

Јер каквим судом судите, тако ће вам се судити. И каквом мјером мјерите, онаком ће вам се мјерити.

Зашто гледаш трн у оку брата својега, а брвна у оку својему не осјећаш?

Све што хоћете да вама чине људи, чините и ви њима. То је закон и то су пророци.

Не осуђујте и не ћете бити осуђени.

Опраштајте и опростиће вам се.

Дајте и даће вам се.

Синови царства морају се чувати од лакомства и брига овога света:

Пазите и чувајте се од лакомства, јер нико не живи онијем што је сувише богат.

Чувајте се да срца ваша како не отежају ждерањем и пијанством и бригама овога свијета, и да вам онај дан не дође изненада. Јер ће доћи замка на све који живе по својој земљи.

Душа је претежнија од јела.

Не брините се душом својом шта ћете јести ни тијелом својим и што ћете се обући.

Зна и Отац ваш небесни да вама треба све ово

Нека буду ваша бедра запрегнута и свијеће запаљене.

Синови Божји треба да ишту од Оца свог пре свега царства небеснога, тј. оно што је највећи дар од Цара Бога, а кад ишту оно што је највеће, све остало додаће им се као узгредно.

Са вером, трпљењем и љубављу враћају се деца из пакленог ропства Оцу своме и дому своме.

Са вером – у кога? У Спаситеља свога, Господа Исуса Месију. Он говори сваком покајаном грешнику и свакој уцвеленој или устрашеној души: *Не бој се, само вјеруј.*

Вјера те је твоја спасла.

По вјери вашој нека вам буде.

Све што штете у молитви са вјером, добићете.

Имајте вјеру Божију.

Све је могуће ономе који вјерује.

Богу тако омиље свијет, да је дао Сина својега јединороднога, да ниједан који га вјерује не погине.

Који Њега (Христа) вјерује не суди му се, а који не вјерује већ је осуђен.

Ко вјерује Сина, има живот вјечни, а ко не вјерује Сина, не ће видјети живота.

Који Мене вјерује не ће никад ожедњети.

Заиста, заиста вам кажем: који вјерује Мене има живот вјечни.

Ја сам васкрсеније и живот; ко вјерује Мене, ако и умре живјеће.

Ако вјерујеш, видјећеш славу Божију.

Док видјело имате вјерујте видјело, да будете синови видјела.

Ово је дјело Божије, да вјерујете Онога кога Он посла.

Ко вјерује и крсти се, спасиће се; а ко не вјерује, осудиће се.

Заиста вам кажем: ако се не повратите и не будете као дјеца, не ћете ући у царство небесно.

Мислим, Теодуле, ово је најјаснија слика праве вере коју Спаситељ тражи од људи. Незнабошци су као луда деца поклонили сву веру сатани, који их је заводио и у пропаст одводио. Спаситељ тражи сада од људи који желе ослобођење и спасење од сатане да као мудра деца имају савршену веру у Њега, онако савршену веру какву деца имају у своје родитеље.

О трпљењу говори Путовођ овако:

Трпљењем својим спасавајте душе своје.

Ко претрпи до краја, тај ће спасен бити.

Ко не узме крста својега и не пође за мношћем није мене достојан.

У свијету ћете имати невољу; али не бојте се, јер ја надвладах свијет.

Ове и друге речи о трпљењу и страдању најбоље су схватили свети апостоли Христови, који су и били први страдалци и мученици. *Трпљење је страшно за онога ко не очекује на крају*

награду. Страдање и мученичка смрт неподношљиви су за онога ко не зна за Оца небесног, за царство небесно и за живот вечни. О томе дивно говори страдални Павле, који за себе каже: "више пута био сам у тамници, много пута долазио сам до страха смртога; од Јевреја примио сам четрдесет мање један ударац, три пута сам био шибан, једном су камење бацали на мене, три пута се лађа за мном разбијала – у страху од хајдука, у страху од родбине, у страху од незнабожаца, у страху у градовима, у страху у пустињи, у страху на мору, у страху међу лажном браћом, у труду и послу, у многим неспавању, глади, жеђи, посту, зими и голотињи"; (II Кор. 11, 23–) – о томе говори он, преискусни овако:

Страдања садашњег времена нијесу ништа према слави која ће нам се јавити. Историја света није запамтила сјајнији ореол црном страдању људском него што је овај.

Најзад љубав – и на врху врхова љубав. Као светлост сунца што чини излишном светлост свију звезда, тако љубав кад засветли чини излишним све остале заповести и све законе у свету.

Цео Нови Завет је у знаку љубави. Месија је Бог љубави. Очинство Божије јавља се кроз љубав према људима; синовство људи јавља се кроз љубав према Богу Оцу небесном.

Месија света не урезује више десет заповести на две камене таблице него две заповести урезује у срца људска:

Прва заповест: *Љуби Господа Бога својега свим срцем својим, и свом душом својом, и свом снагом својом, и свом мисли својом.*

А друга је заповест: *Љуби ближњег својега као себе самога.*

После многовековног страха од лажних и пакосних богова и после многовековне мржње човека према своме ближњем, ове две заповести изгледале би заиста невероватне и фантастичне, да *Он најприје не покаже љубав према нама*, како пише свети Јован Евангелист, и не посла Сина свог Исуса да нас, робове демонске, не спасе по цену свога живота; и даље још да Син Божји са крста у самртним мукама не изрекче оне никад нечувене речи: *Оче, опрости им јер и не знају шта раде.*

Стећи љубав према Богу и ближњем највећи је задатак после ослобођења од сатане. Јер кога је год Христос ослободио од сатане, а он није себе очистио, опрао, преобукао, уљудио, обожиио, и љубављу осветлио и загрејао, тај остаје и надаље безаконик. Прво је прво, а друго је друго. Прво је извлачење из катрана а друго очишћење; прво ослобођење од гадних демона а друго привођење Оцу светлости. Без онога првога не би било овога другога, а без овога не би било ништа.

Многи ће рећи мени у онај дан: Господе, Господе, нијесмо ли именом твојим ђаволе изгонили, и твојим именом чудеса многа творили? Тада ћу им ја казати: никад вас нисам познавао; идите од мене који чините безакоње.

Јасно је, дакле, из овога, Теодуле, да није довољно само престати бити ђавољи него је неопходно потребно постати Божји.

23.

Исцелитељ болних

Грануће Сунце правде, и здравље ће бити на зрацима његовијем. Ово су речи последњег старозаветног пророка, ангеловидног Малахије; овом дивном сликом прорекао је он Месију као исцелитеља болних и носитеља здравља.

Ево радости, Теодуле, ево Радосне вести. Јавио се у свету Син Божји као истински Теодул, да послужи људима и као исцелитељ од мука и болезања, да *немоћи наше узме и болести понесе*, како је провидео велики пророк Исаија.

Нема болести која не бежи испред зракова божанскога бића Исусова – испред зракова Његових помисли, испред зракова Његова додира, и то не само додира руку Његових него и хаљина. Зраци Његовог бића смичу с болесника све болести, од грознице до лепре, брже и потпуније него што зраци сунчани убијају бакциле у ваздуху или у води. Заиста, и брже и потпуније. И не само да је Исус имао такву неограничену моћ брзог, ненапорног и потпуног исцеливања свих болезања на људима, него је такву моћ даровао и својим апостолима, и апостолским наследницима, и свима својим правим следбеницима до данашњег дана. И ово су зраци Његови: апостоли и сви верни следбеници. Здравље је било и бива и биће на тим зрацима Сунца правде, што сијају по васцелом свету.

Амин, амин, говорим ти, Теодуле: историја света није записала ни сличан случај. Ни Индија с Китајем, ни Мисир са Балканом. Амин, амин, говорим ти: историја света има свега два поглавља: Нехришћанство и Хришћанство, тј. Болест и Исцелење. Но морам те у тајности опоменути, да се и ја и ти морамо обазрети на свој лични живот, и видети, да ли и цело наше житије на земљи, твоје и моје, нема два поглавља – нехришћанско и хришћанско? савловско и павловско, Теодуле? Па ако нађемо да има, онда да пожуримо пре кончине нашега века и умолимо светог апостола Павла, некад "сужња Христова" а сада на небу сличног херувимима; да га умолимо за молитвену помоћ пред Господом, како би се пре кончине века ја и ти испунили страхом од Бога и стидом од људи. И како би нам Господ избрисао из сећања, и Себи и нама, наше нехришћанско поглавље живота.

Пођимо сад за Лекаром, за свемоћним Исцелитељем, који на зрацима Својим носи здравље свакоме ко је жедан здравља од Бога.

А Исус прохођаше по свој Галилеји, учећи по зборницама, проповедајући евангелије о царству, и исцељујући сваку болест и сваку немоћ на људима.

И Он исцељиваше који требаху исцељења.

И мноштво народа стјецаше се да га слушају и да их исцељује од њиховијех болести.

А кад сиђе с горе, за Њим иђаше народа много. И гле човјек губав и клањаше му се говорећи: Господе, ако хоћеш можеш ме очистити. И пруживши руку Исус, дохвати га се говорећи: хоћу, очисти се. И одмах би чист од губе.

У дому Петрову видје Исус таишту његову гдје лежи и грозница је тресе. И прихвати је за руку, и пусти је грозница, и устаде, и служаше му.

Руком додирује Исус губава човека; руком прихвата грозничаву жену. *Додир је љубав. А љубав нити се плаши нити се гади. Не плаши се Исус заразне болести; не плаши се онога што се Њега плаши. Нити се гади, као ни мајка од накаженог чеда свога. Права љубав нити се плаши – чак ни смрти на крсту – нити се гади – чак ни на прокажена тела.*

А кад захођаше сунце, сви који имадијаху болеснике од различијех болести довођаху их к Њему; а Он на свакога од њих меташе руке, и исцјељиваше их. Тешки болесници осећају да им заходи сунце живота. Но Исус им доноси здравље и живот на зрацима прстију својих.

И сав народ тражаше да га се дотакне. Јер из Њега излажаше сила и исцјељиваше их све. Чудесно, брзо и потпуно постајаху здрави сви који Га се дотакосе. Додир је љубав; додиром се преноси сила. Народ је веровао у додир; и сада верује, нарочито на Истоку.

И доведоше к Њему глувонема, и мољаху га да метне на њ руку. И узевши га од народа на само метну прсте своје у уши његове и плунувши дохвати се језика његова. И погледа на небо, уздахну и рече: Ефата, што ће рећи отвори се! И одмах му се отворише уши, и раздријеш се све за језика његова, и говораше лијепо. У овом случају све је здружено: и стављање прстију у уши и на језик глувоневог, и плувачка, и молитва са уздахом, и реч. Ово не треба разумети као да је један од тих начина био недовољан, него као већу љубав према страдалнику.

Два слепца иђаху за Њим вичући: Помилуј нас, сине Давидов. Рече им Исус: Вјерујете ли да могу то учинити? А они му рекоше: да, Господе. Тада се Он дохвати очију њихових говорећи: по вјери вашој нека вам буде. И отворише им се очи.

Мало је друкчији случај са слепцем у Витсаиди. Доведоше к Њему слијена и мољаху га да га се дотакне. И узевши за руку слијепца изведе га ван села. И плунувши му у очи метну руке на њ и запита га види ли што. И погледавши рече: видим људе гдје иду као дрва. И по том опет метну му руке на очи и рече му да прогледа; и исцјели се и видје све лијепо. Господ узима слепца за руку и води га на само. Из љубави Он бива вођ слепима. Плљје му у очи као да презире његову болест. На Истоку плувачка се често употребљавала као целебно средство. Два пут ставља руке своје на следе очи и најзад заповеда слепцу да прогледа. На што сва ова тајанствена процедура, кад је Он могао само реч рећи, као у случају слепога Вартимеја, и слепац би прогледао? Несумњиво, да у овој тајни лежи духовни значај, за духовне слепце. Неки од ових духовних слепаца, који су слепи за Бога, за Месију и за своју душу, прогледају чим чују евангелску реч Христову. Другима опет вид се повраћа поступно: они долазе у самоћу, да буду не само са Христом да размишљају и да се уче. Онда, њима није лако појмити духовно без материјалног: отуда стављање руку и плувачка. Даље, док раније нису видели никако живе људе као људе, него као ништавне и пролазне сенке, полако почињу гледати на људе као на покретно дрвеће тј. ипак као на нешто стварно. Најзад им се отварају очи духа и они познају Господа Исуса као Сина Божјег и Спаситеља света а људе као синове Божје и наследнике царства небесног и живота вечног.

Исти смисао има и исцелење онога слепорођеног у Јерусалиму:

Пролазећи видје човјека слијена од рођења. Па после објашњења са својим ученицима о узроку његовог слепила ("ни он сагријеш ни родитељи његови него да се јаве дјела Божија на њему", као на праведном Јову) Он плуну на земљу и начини кал од плувачке, и помаза калом очи слијепоме. И рече му: иди умиј се у бањи Силоамској. Отиде дакле и уми се, и дођи гледајући. И овде се види постепеност у отварању духовног вида код многих заслепљених и ослепљених материјалним схватањем света и живота без Бога. Но овде има и један нов момент. Кал од земље и вода у бањи – шта ово значи? Значи, и земља и вода Божије су твари и Божија својина. И једно и друго је лековито, али само у присуству Бога и по заповести Божјој. Иначе никакви прашкови и никакве течности не помажу. Бог је свевидећи и свемоћни. Да су хиљаде лекара помазали земљом очи ономе слепорођеном и да се је он хиљаде пута умио на води Силоамској, заиста не би прогледао. Али, дошао је Божји Син и Бог и учинио, да се на ономе слепцу јаве дјела Божија. У чему су овде дјела Божија? У томе,

што кад Бог стоји близу нас болесних и кад Бог хоће, ми се можемо излечити од сваке болести ничим и свачим. Заиста ти кажем: ничим и свачим. У самој ствари само вољом и силом Божјом. Све друго лечење и све лекарије и сви мелеми обичних лекара имају само симболичан значај.

Жена грешница би исцељена од своје блудне гадости додиром ногу Спасових. *Ставши састраг код ногу његовијех плакаше, и стаде прати ноге његове сузама, и косом од главе своје отираше, и џеливаше ноге његове, и мазаше мирисом.* После објашњења са својим лукавим домаћином који то виде и на свој глупи начин тумачаше, окрену се Господ тој жени и рече јој: *Опраштају ти се грјеси. Вјера твоја помаже ти; иди с миром.*

Но сила Господња дејствоваше не само кроз дотицај руку и ногу Исусових, не само кроз додир тела Његовог пречистог, него чак и кроз дотицај хаљине његове. У наше модерно време ми имамо слику тога у сили електричној, која дејствује директно или кроз наелектрисана тела; тако и у сили магнетској.

И куд год иђаше у села или у градове или у паланке, на раскрићима метаху болеснике и мољаху га да се барем скута од његове хаљине дотакну; и оздрављаху свих који га се дотицаху. И грозничави, и главоболни, и костоболни, и слепи, и глуви, и неми, и сакати, и узети, и сухоруки, и грудоболни. Сви без изузетка, без обзира на лакшу или тежу болест, или, говорећи лекарским језиком, без обзира на излечиву и неизлечиву болест. Христу је било све подједнако лако; све подједнако излечиво. И то, чуј Теодуле, нечувена чуда! Без додира Његове руке и Његовог тела, без Његових речи, без кала и пљувачке, и без иједне речи – једино од додира Његове хаљине!

На другом месту опет понавља се то, да се јаче потврди. *И доношаху к Њему све болеснике и мољаху га да се само дотакну скута од хаљине Његове; и који се дотакосе оздравише.* Заиста је био истинити свети пророк Малахије кад је провидео и прорекао: "Грануће Сунце правде, и здравље ће бити на зрацима његовијем". Јер, гле, сила Божија зрачила је чак и кроз хаљине Исусове, лечила тела, осветљавала душе, загревала срца замрзнутих и очајних људи.

Жена крвоточна дотакну се скута Његовог и одмах оздрави. Шта да кажемо о том случају који је намерно исцрпно описан? Бејаше једна жена, која дванаест пуних година боловаше од непрестаног течења крви из доњег тела свога. Каква беда, какав бол и какав стид! Непрестано се прати и увек бити нечист. Непрекидно се чистити и непрекидно осећати смрад. Бегати из друштва и у осами јадиковати. Жалосна женска природа. Очај жене. Зашто није ишла лекарима, питало би се у нашем веку? Ишла је, жалосница. Знало се и онда за лекаре. Није она ишла само једноме него многим. *И велику муку бјеше претрпјела од многијех љекара, и потрошила све што је имала, и ништа јој нијесу помогли, него још горе начинили.* Онда се она поузда у Исуса. Али око Њега беху хиљаде, што се тискаху са свих страна да га виде, да га чују, да га се дотакну. Тада се реши она очајница да га се дотакне поштопото. Јер говораше сама себи: *Само ако се дотакнем хаљине Његове, оздравићу. И приступивши састраг дотаче се скута од хаљине Његове, и одмах престаде течење крви њезине.* Тада Исус упита ученике своје ко је то што га се дотаче, на што му ови одговорише: *Учитељу, народ те опколио и турка те, а ти говориш: ко је то што се дотаче мене?* Тада Господ рече ову чудну реч, велику и чудну за размишљање: *неко се дотаче мене, јер ја осјетих силу која изиђе из мене.*

Не лече дакле хаљине Његове саме од себе него сила Божија кроз хаљине. Као што сила Божја дејствује и лечи кроз иконе и крст. То је познато православним хришћанима из искуства. Зато они у болести и невољи додирују икону и крст и сваку освећену ствар у цркви

која подсећа на хаљину Христову, па и саме зидове црквене целивају, са вером да ће им сила Господња помоћи као што је помогла оној жени крвоточној.

Бејаше човек болестан од водене болести. Доведоше га Исусу. *А Он дохвати га се, исцијели и отпусти.* Чим га се дакле дохвати, болест оде а здравље дође.

Бејаше опет нека жена која боловаше осамнаест година. *И бјеше згрчена, и не могаше се исправити.* Исус је виде у зборници пред многим народом. И сажали му се. *Дозва је Исус и рече јој: жено, опроштена си од болести своје. И метну на њу руке, и одмах се исправи и хваљаше Бога. И сав народ тражаше да га се дотакну, јер из Њега излажаше сила и исцјељиваше их све.*

Но Исцелитељ болних исцељује и без додира, Теодуле. Реч, лек. Он рекне и бива, као при стварању света: Рече Бог да буде светлост и би светлост. Не пише ли тако на првој страни Библије?

Човек са сухом руком стајаше у зборници, када Исус уђе. У историји медицине није забележено да је икад ико од лекара могао да излечи суху руку човека. А Исус видевши онога човека рече му: *Пружи руку своју.* Само рече и заповеди; не Теодуле, није ли то Онај исти који је у почетку рекао: Нека буде светлост, и би светлост?

Младића узетог, паралисаног, у највећој мери, тако да га четворица ношаху, ставише пред Исуса. *А Исус видјевши вјеру њихову рече узетоме: не бој се, синко, опраштају ти се гријеси твоји... и уставши отиде дома.*

Реч – лек.

Човек неки лежахше узет не мање него тридесет и осам година. Какав ужас и каква досада и себи и другима! Донео га неко на Овчију бању, Витезду, у Јерусалим, да се лечи. И ту је лежао, Бог зна колико дуго. И лежао би узет до смрти, да не грану Сунце правде са здрављем на зрацима својим. Засија пред њим Исус и упита га: *Хоћеш ли да будеш здрав?* Очајник, који носаше на себи бол од пуних тридесет и осам година, свака година по 365 дана и 365 ноћи, одговори: *Да Господе, али немам човјека да ме спусти у бању.* Какав ужас од немилосрђа у светом граду Давидову, где су свештеници ходили у дугим хаљинама, са широким рукавима и тражили да им се свако клања по улицама и пијацама! Тада му Исус рече: *Устани, узми постељу своју и иди. И одмах оздрави човјек, и узевши постељу своју хоћеше.*

Реч – лек.

И за њим иђаше мноштво народа, јер виђаху чудеса Његова која чињаше на болесницима.

И за њим идоше људи многи и исцијели их све.

Капетан римске страже у Капернауму приђе Исусу и рече му: *Слуга мој лежи дома узет и мучи се много. Рече му Исус: ја ћу доћи и исцијелићу га. А капетан одговори и рече: Господе, нијесам достојан да уђеш под кров мој, него само реци ријеч и оздравиће слуга мој. Рече Исус: иди, и како си вјеровао нека ти буде. И оздрави слуга његов у тај час.*

Реч, и то реч издалека, и без додира и без виђења болесника – реч лек.

Десет губавих људи, разједених од страшне проказе, чуше да Исус пролази друмом кроз Самарију, па издалека повикаше: *Исусе наставниче, помилуј нас!* Издалека, изван друма, јер

им је законом забрањено било да друмом иду и да се с људима сретају. Чувши их Исус и видјевши их рече: *Идите и покажите се свештеницима. И они идући очистише се од проказе.*

Овде Исус не употребљава чак ни уобичајену реч: нека вам буде по вери, или будите здрави, и томе слично. Него само упућује болеснике да изврше један законски пропис и јаве се свештеницима. Дакле, Он мислима исцељује десет људи на даљини, и то десет њих који болују од најтеже болести против које медицина ни нашег столећа не зна никакав лек.

Тада доведоше к Њему бијесна који бјеше нијем и слијеп, и Он га исцијели, те нијем и слијепи стаде говорити и гледати.

Видећи ово невиђено чудо дивљаху се сви људи говорећи: *Није ли ово Христос?*

Бесан, нем и слеп човек, Теодуле, помисли! Сабери све лекаре целог света, стави пред њих оваквог болесника и упитај. Шта ћеш чути? Нема му лека.

Слепи Вартинеј сеђаше крај пута у Јерихону и просаше милостињу. А кад чу велику грају, упита, ко је то? Рекоше му да то Исус пролази. А он чувши да је то Исус Назарећанин стаде викати: *сине Давидов Исусе, помилуј ме!* Призва га Исус и упита: *шта хоћеш да ти учиним?* Одговори му слепац: *Равуни, да прогледам.* А Исус рече: *Прогледај, вјера твоја помаже ти. И одмах прогледа, и пође за њим хвалећи Бога.*

Без додира, без пљувачке, без кала, без умивања – само реч, и ноћ слепог Вартинеја претвори се у дан.

О Теодуле, кад мислиш о чуду над слепим Вартинејем, сети се Онога који је у почетку стварања заповедио да над васионском тамом засија светлост. *И рече Бог, нека буде светлост, и би светлост.* Није ли то био Овај исти, који викну јерихонском слепцу: Прогледај?

Но зар је сам слепи Вартинеј, коме Господ дарова вид? И зар су само оних неколико слепих и болесних, што споменусмо, који оздравише? Не и никако.

Када Јован Претеча из тамнице Иродове посла своје ученике да питају Исуса, је ли он *Онај што ће доћи или другог да чекају* (а то Јован учини не зато што је он сумњао него да би уверио ученике своје), у тај час пред ученицима Јовановим Исус *исцијели многе од болести и од мука и од злијех духова, и многима слијепима дарова вид.* Чуј и запамти – многима. И посла овакву поруку страдалном Јовану:

Кажите Јовану што видјесте и чусте: слијепи прогледају, хроми ходе, губави се чисте, глухи чују, мртви устају, сиромашинима проповиједа се Евангелије.

У медицини нашег времена највише се слави хирургија. Но сечење човечјег тела, ушивање и залечивање иде и сада као и раније, не бива без напора и без опасности. Један пример из те области имамо у Евангелију.

Када Јуда са слугама првосвештеника јеврејског дође у Гетсиманију да ухвати Исуса, неко од верних потрже нож на једнога слугу *и одсијече му десно ухо.* Видев то рече Исус: *оставите то.* И дохватив се до уха његова *исцијели га.* Како божански лако, брзо и савршено.

А да су били још многобројни случајеви исцељења болних, која нису споменута у Евангелију, о томе сведочи евангелист Јован, кад на завршетку своје повести о Христу овако завршује:

А има и много друго што учини Исус, што кад би се редом пописало, ни у сами свијет мислим не би могле стати написане књиге.

Све је чудно и пречудно што учини Исус. Но није мање чудно, ако чак није више, оно што учинише обични људи Његови ученици и следбеници, и што чине у име Његово кроз цркву до данашњег дана.

Божански Исцелитељ даровао је моћ својим следбеницима да и они буду исцелитељи болних:

И дозавиши својих дванаест ученика даде им власт над духовима нечистим да их изгоне, и да исцељују од сваке болести и сваке немоћи. И пођоше апостоли као зраци Сунца правде по свету носећи исцелење и здравље. Молитвом, речима, додиром и помазивањем уљем исцељиваху поседнуте, болесне и немоћне. Ђаволе многе изгоњаху, и мазаху уљем многе болеснике, и исцељиваху... И рукама апостолским учинише се многи знаци и чудеса међу људима. (Мк. 6, 13; Дела Ап. 5, 12)

И до данашњег дана чине се кроз цркву Христову многи знаци и чудеса по целом свету. Све у име Господа Исуса Сина Божјег, човекољубивог Исцелитеља. Његови зраци здравља побеђују и простор и време. Што је било у време апостолско, то бива и данас. Све болести и немоћи на верујућим људима лече се и данас молитвом, постом, полагањем руку, помазивањем јелејем, речима и уздасима. И никад не лече људи него Христос кроз људе.

На 500 година пре Христа провидео је онај дивни Малахије да ће гранути Сунце правде. О Теодуле, кад би Јевреји веровали својим пророцима, поверовали би и у Господа Исуса као у јединог истинитог Месију. И радовали би се заједно с нама. И заједно с нама отпоздравили би пророка Малахија радосном вешћу:

Ваистину Грануло је Сунце правде, и здравље је на зрацима Његовим.

24.

Васкрситељ мртвих

Магијска огледала, Теодуле, јеси ли чуо за магијска огледала? У овоме свету човек се осећа као усред многих магијских огледала. Једна су испупчена, друга удубљена; једна увеличавају, друга смањују; једна улепшавају, друга нагрђују. И човек гледа и види себе час великог као планину час маленог као кртичњак. И опет види себе час дивног као бога или сина Божјег, час накарадног и гадног, испод сваке животиње. У неком огледалу гледа себе као господара над свом видљивом природом, у неком пак као чемерног роба природе. И још даље, у оном огледалу види себе као бесмртника, јачег од смрти, а у овом опет види себе како зева у ропцу на самртној постељи а по том лежи као леш, непомичан и хладан. Гомила прашине неподношљиве за нос и за очи.

Шта је истина, и где је сразмера? И може ли човек сам од себе познати истину и одредити праву меру?

Хиљаде и хиљаде покушаја чинили су људи на свима континентима света да дознаду истину и одреде праву меру себе и свога бића усред варљивих магијских огледала. Но нигде се нису могли сагласити у крајњим мислима својим, у крајњим закључцима.

Али чак и да су се сагласили, то не би донело спасење роду људскоме. Јер се и кривомисаони могу наћи на једној мисли, и кривопутни на истом путу. Као што је дуга на небу недосежна за руке тако истина за разум људски. Док неко не јави шта је с оне стране закључаних врата, како ћемо знати? После првог греха на земљи, херувим са пламеним мачем постављен је да чува капију Раја, капију истине и врховних тајни недоступних нечистим. Од тада сви напори човечјег разума да продре у тајне с оне стране били су само слутње, и све философије само нагађања и враћања.

Сразмера човека и тајна смрти – то су две загонетке, које никад човек као човек није могао решити. Шта је човек и колики је човек? Да ли иједно магијско огледало показује праву сразмеру човека, и које? Да ли оно које отражава лик човечји као лик бога или оно које га одражава као ругобног црва и сућушног инсекта? И још уз то је смрт? Да ли крај свега или почетак нечега новог? Да ли тачка или запета? Да ли потпун пораз и тела и душе или само развод једног несносног брака између тела и душе?

Кад је монголски завојевач Џингискан освојио Китај и ушао у Пекинг, рекоше му за некога светог човека, који је живео у околини и био слављен од свију и свакога као мудрац над мудрацима. Чувши то велики кан нареди, да му се доведе тај мудрац. И чим га виде пред собом, рече му: Нећу те много питати. Једна једина ме ствар мучи. Кажи ми: имаш ли ти лек од смрти?

Толико, и ништа више. Завојевачу Азије и Европе, који је био испио пехар свега жељенога што овај свет може дати, само је једно било неподношљиво – смрт. Зато он и пита кинеског мудраца само то: Имаш ли лек од смрти? Сва остала мудрост људска није му од потребе. И сви лекови од свих зала познати су му. Само једној коби он не зна лека; оној коби која је неизбежна и за њега као и за његовог коња. Имаш ли лек од смрти? Лако ћу ја наћи зналце свих осталих знања. И лако ћу додати лек од свих других мука. Али да ли ти знаш оно што нико не зна у Европи и у Азији? Имаш ли лек од оне муке, која је побеђивала све победиоце света? Кажи ми: имаш ли лек од смрти?

Није записано, какав је одговор дао мудрац великом Монголу. Но да му није дао лек од смрти јасно је из тога што је Џингискан после неколико година умро.

Јеси ли био, Теодуле, у Британском музеју у Лондону? То је највећа библиотека у свету. Милиони књига; знање и мудрост свих народа у свету и на свима језицима. Да си имао магичну моћ па да заповедиш и викнеш: Отворите се оне књиге које знате лек од смрти? Шта мислиш шта би се догодило? Милиони књига остале би затворене и непомичне, само би се једна једина мала књига отворила. Та мала књига зове се Нови Завет. Мања од хиљаде својих дебелих коментара и од стотине хиљада паганских тантарија и мантарија, та књижица једина и јединствена, могла би позитивно одговорити на оно питање и нама и монголском цару: У мени је лек од смрти.

Исусе Наставниче, ћерка ми је умрла, имаш ли Ти лек од смрти?

Исусе Сине Давидов, син јединац ми је умро, имаш ли Ти лек од смрти?

Исусе Сине Божји, брат нам је умро, имаш ли Ти лек од смрти?

Не бој се, само вјеруј, одговара Исус свима.

Гле, дође човјек по имену Јаир, који бјеше старјешина у зборници, и паде пред ноге Исусове, и мољаше га да уђе у кућу његову. Јер у њега бјеше јединица кћи од дванаест година, и она умираше.

Али Исуса беше окружила непрегледна маса света, те не могаше одмах одазвати се жељи Јаировој и поћи његовој кући. Још га у том задржа и жена крвоточна, која се тискаше да се дохвати скута Његова. Па докле се Господ због тога забави, дође неко од куће старјешине зборнице и рече овоме: Умрије кћи твоја, не труди учитеља.

А кад чу Исус, одговори му: Не бој се, само вјеруј, оживеће.

А кад дође у кућу, не даде никоме ући осим Петра и Јована и Јакова и дјевојчина оца и матере.

И сви плакаху и јаукаху за њом, а Он рече: Не плачите, дјевојка није умрла него спава. И подсмјеваху му се знајући да је умрла.

И узевши дјевојку за руку рече јој: Талита куми! што ће рећи: Дјевојко, устани!

И поврати се дух њезин и устаде одмах. И заповједи да јој даду нека јела.

И зачудише се чудом великијем.

Ко је овај што и мртвима заповеда да устану? То је Онај исти који је заповедао демонима да излазе из умоболних. То је Онај исти који је заповедио ричућој бури морској да умукне и ветровима да престану и неродној смокви да се осуши; и би тако. Онај исти који је слепима наређивао: погледај, и прогледаше, и губавим: очисти се, и посташе чисти. Изгонитељ демона, Заповедник природе, Исцелитељ болних, показује се сада још и као Васкрситељ мртвих. Додиром и речју Он васкрсава умрлу девојку, онако исто лако као што је лако исцељивао болеснике од свих болести. Јер Њему је све могуће и све лако. Што год људима изгледа немогуће, Њему је могуће; и што год је људима тешко, Њему је лако. Он твори чудесна дела онако лако као што лако дише, без напора, без умора, без исцрпљености.

Човечанство је било толико ослабљено од сугестија демонских, од опседнутости демонске, да су људи веровали у апсолутну моћ зла и у немоћ добра. Спаситељ света спустио се на земљу да људима поврати веру у добро, у апсолутну моћ свакога добра и у тријумфалну победу добра над злом: Бога над сатаном, духа над материјом, човека над природом, здравља над болешћу, вере у добро над вером у зло, живота над смрћу.

Када Господ рече: Не плачите, дјевојка није умрла, насмејаше Му се. Свакако мишљаху да није при себи. Како то да Он тврди како девојка није умрла, кад они сви знају да је умрла. Улазили су редом сви у одају где њено мртво тело лежи и својим рукама додиривали су њено хладно чело и хладне руке. За све њих смрт је била потпуни господар без свога господара. Иако су читали или слушали речи Господње кроз пророке: *Ја сам господар живота и смрти*, и опет друге: *Ја умртвљујем и ја оживљујем*, говори Господ. Мрачна сила демонска успела је, да те речи Божје буду заборављене и избрисане из памети људи, и то људи који су се дичили својим Богом пред незнабошцима. Зато се и подсмеваху Исусу, знајући да је девојка умрла. А када Исус додирну мртву девојку и заповеди јој: Талита куми! девојка устаде, а сви они подсмевачи зачудише се чудом великим.

Чудо велико! У чему је то чудо што га је Исус показао? У надмоћи живота над смрћу. У чему је пак нечудо, у које су људи дотле веровали? Управо у њиховом веровању да је смрт јача од живота. Заиста је свако нечудо људско несравњиво горе од свакога чуда Божјега. Јер нечудо значи веру у апсолутну моћ над добром, па и смрти над животом. Чудо пак значи веру у моћ добра над злом, па и живота над смрћу.

Друго чудо васкрсења мртваца догодило се у граду Наину под Тавором. То чудо саопштава божанствени Лука овим речима:

Потом иђаше Исус у град који се зове Наин, и с њим иђаху многи ученици његови и мноштво народа.

Кад се приближише вратима градским, гле, изношаху мртваца, јединца сина матере његове, а она бјеше удовица и народа из града много иђаше с њом.

И видјевши је Господ, сажали му се за њом, и рече јој: не плачи:

И приступивши прихвати за сандук; а носиоци стадоше, и рече: момче, теби говорим, устани!

И сједе мртац, и стаде говорити. И даде га матери његовој.

А страх обузе све, и хваљаху Бога говорећи: велики пророк изиђе међу нама, и бог походи народ свој.

И отиде глас овај о њему по свој Јудеји и по свој околини.

Пре свега, Тодуле, задржи се на оним речима: и сажали му се. Сажали се Исус на удовицу, која оплакиваше свог јединца сина, своју једину утеху. Ми не чусмо, да факири индијски учинише неко чудо из сажаљења према људима. Ни мађионичари мисирски, нити питије делфијске. Него све што учинише, учинише помоћу црне магије, то јест помоћу ограничене силе демонске, и то или за добит или ради славе од људи. Каква огромна разлика између њих и Христа Човекољупца, који из сажаљења и љубави чињаше толика божанска чудеса.

По том видимо, да се Исус и не дотаче умрлог младића него само прихвати се руком за његов ковчег и рече реч. Дакле, посредан додир и реч. И мртац оживе.

Но ево и трећег случаја, где нема додира уопште, ни непосредног ни посредног, него само реч.

Кад се и данданас на мазги путује из Јерусалима око два сата преко Јелеонске горе долази се у село Витанију. У том селу и сада показују место где је била кућа Лазара Четвородневнога, названог тако зато што је мртав лежао у гробу четири дана. Тај Лазар беше пријатељ Исусов, и његове сестре, Марта и Марија, служажу Господу кад год би к њима уз пут навраћао.

Једном кад Исус тек беше напустио Јудеју и отишао у Галилеју, сазнаде да је његов пријатељ Лазар болестан. Он прозре духом Својим и рече ученицима: *Ова болест није на смрт него на славу Божију, да се прослави Син Божији.* Јер знађаше све шта ће се догодити. И не врати се одмах него остаде у Галилеји још два дана чекајући да Лазар умре и да се наврше четири дана докле Он стигне у Витанију до гроба покојникова.

У Витанији срене га Марта и рече му: *Господе, да си ти био овдје не би мој брат умро.* Исус јој одговори: *Брат ће твој устати.*

Марта: *Знам да ће устати о васкрсенију, у последњи дан.* Ту науку морала је она раније примити од самога Исуса.

Исус: *Ја сам васкрсеније и живот; који мене вјерује ако и умре живеће.*

По том Марија понови речи Мартине: *Господе, да си ти био овдје, не би умро брат мој.*

И заплака се Марија. И заплакаше сви присутни. Тада и сам Господ заплака.

Ударише сузе Исусу.

И дођоше на гроб Лазарев. А то беше пећина, и плоча на отвору. Јер на Истоку многе пећине служе за погребивање мртвих.

Тада Исус рече: *Узмите камен.*

Марта: *Господе, већ смрди, јер су четири дана како је умро.*

А Исус јој рече: *Не рекох ли ти да ако вјерујеш видјећеш славу Божију?*

Кад скидоше камен, Исус подиже очи горе и рече: *Оче, хвала ти што си ме услишио.*

Из овога се види, да је Исус пред тим имао тајну молитву Оцу свом небесном, кроз коју му је потврђена извесност да је Отац сагласан са вољом Сина и у овоме делу.

Потом Исус викну Лазара – зовну иза гласа: *Лазаре, изиђи напоље!*

И изиђе мртвац обавит платном по рукама и по ногама, и лице му убрусом повезано.

Тада Исус рече: *Раздријешите га и пустите нека иде.*

И би тако.

Онда многи од Јудејаца који бијаху дошли к Марији и видјеше што учини Исус, вјероваше га.

Као што видиш, Теодуле, у овом случају нема додир, као у ранија два. Исус не додирну ни плочу на гробу, ни мртвог Лазара, него само повика: Лазаре, изиђи! И четвородневни мртвац, који се већ почео распадати и заударати, оживео је, устао и изишао из гроба. Реч, само реч Христова, без додир, производи нечувено чудо, и то у овом случају као и вазда брзо и лако.

Сестра је посведочила о свом умрлом брату да већ смрди. Господе, рече Марта, већ смрди, јер су четири дана како је умро. Сестра која воли брата свога неће лако изустити те речи, да брат њен смрди, па макар не знам колико да смрди. Али овде, ваљда по Божјем промислу, баш сестра то посведочава. Јер кад њој смрди тело њеног брата, како ли тек осталима смрди? Сведочанство сестре Лазареве Марте, дакле од првокласне је важности. Христос васкрсао Лазара не као Јаирову ћерку истог дана када је умрла, нити као сина Наинске удовице другога дана, и још непогребенога, него мртваца који је у гробу почео трунути и заударати стрвинским смрадом. Јер ако би се безверци усудили рећи за она прва два случаја, да то

можда и није била смрт него обамрлост – као да је обамрлост нешто друго него смрт – у овом трећем случају морају затворити уста и поверовати у страшну моћ Сина Божјег и Месије.

Каква је та моћ? То је апсолутна моћ добра над злом, вере у светлост над вером у таму, и изнад свега – моћ живота над смрћу.

Васкрситељ мртвих! Каквог другог месију желе и очекују Јевреји? Да ли некаквог који ће створити земаљско царство Израилјево од сто хиљада квадратних метара? Па то може учинити и неки Бар Кохба и Варава и Ротшилд. У сваком столећу може се наћи такав месија у дому Израиљову. Но свако царство таквога месије биће кратковремено и пролазно као и царство Саулово, и Соломоново и Ровоамово и Манасијино. Шта онда? Онда треба да чекају новог месију, и увек новог и новог, као што и чине помрачени Јевреји до данашњег дана. Али прави Месија је само један, и један заувек, без понављања. Месија је онај који може учинити нешто далеко више за сав род човечји него што су учинили за свој малени народ у маленој земљи јудејској Саул и Соломон и Ровоам и Манасија, и Варава и Бар Кохба. Као комитације према једном великом завојевачу света, такви су све мале и смешне јеврејске месије према правом Месију, Васкрситељу мртвих.

Онај који може победити смрт, може победити и сва остала зла у свету.

И Онај који је у стању учинити највеће, заиста је у стању учинити и све остало, мало и малено и споредно. Али вид је Израиљев помрачен злочином над правим Месијом, те Израиљци до данашњег дана чекају малог месију, насилника, Бар Кохбу, или Вараву, да им створи једно малено царство у Палестини, које ће битисати пола столећа и пропасти као што је пропало и царство Саулово.

Не виде они, Бог их видео, како је чудо Бог кроз њих учинио. Не хвале се правим Месијом, господарем живота и смрти, непролазним, бесмртним, неодољивим Месијом, који се јавио код њих у Назарету и Јерусалиму. Они су Га одбацили и убили. Злочинца Вараву су уздигли изнад Њега. Због тога су им злочинци идеал до данашњег дана. А ми негдашњи незнабошци прихватили смо и признали право Месију, свечовечанског и јединственог. Њега, Васкрситеља мртвих, ми славио и хвалимо сада и на век века.

25.

Синови мрака

Сећаш ли се, Теодуле, нашег ранијег разговора о сусрету Спаситеља света са главним непријатељем човечанства? То је био први корак Господа Исуса после крштења на Јордану. На Гори Искушења изнад Јерихона, постоји и данас многовековни православни манастир, и у њему камен на коме је Господ стајао четрдесет дана и четрдесет ноћи без јела и пића. Тај камен сада служи за часну трпезу, на којој се врше свете литургије.

Стојећи на том камену Господ је саслушао три предлога уплашеног сатане, главног непријатеља рода људског, и сва три одбио. Трећи предлог био је најсрамнији. Разбојник и пљачкаш и стрвинар, који је заробио цео свет Божји, понудио је Домаћину света "сва царства овога свијета и славу њихову" под условом да му се Домаћин света поклони. Да му се поклони и тиме наравно даде тапију света сатани. Исус га одби, и он га остави *за вријеме*.

Шта значи "за вријеме"? Значи, да му се никад више од страха не јави пред лицем, али да му смета кроз људе, своје робове, синове мрака.

После тога Исус је одмах отпочео своју неуморну делатност на спасењу људи, али и сатана своју, кроз људе, на пропаст људи а против Исуса.

Слуге сатанине, слуге мрака, били су тада првосвештеници и свештеници јеврејски, књижевници, законици, садукееји и безмало све старешине народне. Не народ, него старешине народне. Народ је од почетка био уз Исуса. Хиљаде и хиљаде простих, али не глупих, људи из народа посведневно су се тискали око Њега, да чују Његову никад нечувену реч, да виде Његова чудесна дела и да прославе Бога "који је посетио народ свој". Народ – то је била војска Христова; интелигенција јеврејска – то су били противници Христови и слуге мрака, аргати и оруђа Стрвинара сатане. Они се показују *прво као суботари*. Субота им је важнија од Бога, од љубави и од вере. Субота им је идол. Чуј само њихове суботарске глупости.

И догоди се да иђаше у суботу кроз усјеве, и ученици његови тргаху путем класје. А фарисеји говораху му: зашто чине у суботу што не ваља?... *А Он им рече: субота је начињена човјека ради а није човјек суботе ради. А господар је и од суботе Син човјечији.*

Тако опет једне суботе када Исус беше у зборници, где стајаше човек са сухом руком, мотраху ови суботоманијаци, да ли ће се Он дрзнути да исцели онога страдалника и тако оскврни суботу. Познавши њихове мисли Господ их упита: *треба ли у суботу добро чинити или зло чинити; душу одржати или погубити?* То их упита. *А они мучаху.* Нису очекивали такво питање, па нису ни знали шта да одговоре. А када Он исцели сухоруког човека тако да му *рука поста здрава као и друга*, фарисеји изиђоше гневни и *одмах учинише вијеће с Иродовцима како би га погубили. То је њихово дело у суботу!* За њихов помрачени ум Исус је оскврнио суботу што је добро дело учинио, тј. исцелио тешког болесника, а нису је тобож они оскврнили својим неделом, тј. договором у суботу да убију невина човека.

Слично и са згрченом женом. Када ју Господ исцели, старјешина од зборнице расрди се што је Исус исцелио у суботу, па одговарајући рече народу: *шест је дана у које треба радити, у оне дакле долазите те се лијечите а не у дан суботни.* То је говорено народу али је било упућено на адресу Исусову. Зато му Исус и одговара овако: *Лицемерје, сваки од вас не одрешује ли у суботу свога вола или магарца од јасала и не води да напоји? А ову кћер Аврамову коју свеза сотона ево осамнаест година не требаше ли одријешити из ове свезе у дан суботни.*

И сав народ *радоваше се за сва његова славна дјела, а фарисеји вребаху да га ухвате и убију.*

Када Господ исцели човека у Витезди, који тридесет и осам година узет лежао, опет *гледаху да га убију, јер учини то у суботу.* А када отвори вид човеку, рођеном слепцу, они се не обрадоваше томе нечувеном чуду него прогунђаше против Исцелитеља говорећи: *Није овај човјек од Бога, јер не свјеткује суботу.*

И опет вребаху да га убију, *али се бојаху народа.* Кад се глупост са злбом сједини, онда убиство постаје обичан метод обрачуна човека с човеком.

Да Га убију – то је њихова главна мисао. Зашто? Просто зато што је с Њим Бог и народ. Они себе сматрају закупцима Бога и поседницима народа. Они то двоје држе за своју имовину, од које живе. Ко дарне у ту њихову имовину, заслужије смрт. Зато хоће да убију и Њега. А онај Стрвинар опет, коме они несвесно служе, највише мрзи Бога и народ. Зато увек, и онда и сада, удара по онима који тобож у име Бога и народа говоре, по слепим вођама, заслепљеним охолошћу или богатством; по такозваној интелигенцији. А ово је једна неприродна, донкихотска тврђава, *саграђена од самољубља, славољубља и уображње.* Ту привидну силу,

ту тврђаву од уображења он је увек лако освајао у свима народима, па онда из ње бацао своје стреле против Бога и народа. Интелигенција је увек, у сва времена и у свима народима, била за њ сама собом опремљена и осамарена мазга. На тој мазги сатана је јахао и јуришао против Бога и божјег народа.

Неколико пута дигоше камење да Га каменују зато што се "грађаше сином Божјим".

Донеше решење да одлуче сваког Јеврејина од зборнице, који би био за Њега и држао Његову страну.

Једном ухватише неку жену у прељуби, па, увек жедни крви људске, доведоше је да ју каменују. Ту се деси и Он. Згодна прилика да Га искушају, помислише. На своју срамоту. Јер кад Га упиташе шта би Он рекао, да ли да је убију или не, одговори им Исус: *Који је од вас без грјеха, нека најприје баца камен на њу.* Страшна и неочекивана реч. И они се разбегоше сви, као гладни пси од метиљаве овце кад их домаћин удари по њушци.

Ни у мраку своје злобе против Господа они нису могли одрећи чудесна дела Његова. На једној скупштини свештеници и фарисеји ставише овако питање: *Шта ћемо чинити? Човјек овај чини многа чудеса.* И, наравно, донеше одлуку, на предлог првосвештеника Кајафе, да га убију. Ради спасења народа – тако је одлука образложена. То сатана хоће да спасава јеврејски народ кроз своје мрачне апостоле убиством истинског Спаситеља рода људског! Али мрачњаци нису могли видети иза својих леђа сатану који им диктира шта да мисле, шта да говоре и шта да раде.

Само су се бојали народа. Бога се нису бојали, баш нимало, као да Бог за њих није ни постојао, али су се бојали народа. На више места стоји записано, како су се бојали народа, а нигде да су се Бога бојали. *Народ овај, који не зна закона, нека је проклет!* говорили су они у гневу свом. Они, народомрзци и законозналци најчешће су заборављали заповест Божју: *Не уби.*

Покушавају да омаловаже Исуса пред народом. Зато *ругаху му се*, и говораху: *Шта га слушате, полудио је?* На другом месту опет: *Вара народ.* Даље опет: *У њему је ђаво, и помоћу Велзевула кнеза ђаволскога изгони ђаволе.* На ово им је Исус изванредно одговорио: *Свако царство које се раздијели само у себи опустјеће, и дом који се раздијели сам у себи пропаиће. Тако и сотона ако се раздијели сам у себи – како ће се одржати његово царство?* То јест, ако демони изгоне демоне из људи, значи да су демони међу собом раздвојени и у рату једни против других. Како ће се онда одржати царство сатанино а да не пропадне? Још им вели Господ: *Ако ли ја помоћу Велзевула изгоним ђаволе, синови ваши чијом помоћу изгоне? Зато ће вам они бити судије.* Овде Господ свакако мисли на апостоле.

Постиђени синови мрака удаљише се, да се убрзо поново врате са новом оптужбом. Видевши Исуса како једе и пије заједно са грешницима, почеше викати на Његове ученике: *Зашто с цариницима и грјешницима учитељ ваш једе и пије?* Изазван овим питањем прљавих чистунаца одговори им Господ:

Не требају здрави лекара него болесни.

Идите и научите се шта значи: милости хоћу а не прилога.

Ја нијесам дошао да зовем праведнике но грјешнике на покајање.

Како божанствене речи! Небесни бисер.

Том приликом исказа Исус причу о стотој овци. Човек неки имаше сто оваца, па изгуби једну. Онда остави деведесет и девет оваца и оде да тражи ону изгубљену. Нашавши је, обрадова се веома и учини весеље у дому свом због нађене овце.

Кажем вам тако ће бити велика радост на небу за једнога грјешника који се каје него ли за деведесет и девет праведника којима не треба покајање...

Тако, кажем вам, бива радост пред анђелима Божијим за једнога грјешника који се каје.

Још у вези с тим исприча Господ ону познату славну причу о блудноме сину, који се дели од оца свога, одлази у даљину, пропада, које се и повраћа поново оцу своме молећи га за опроштај. И отац прима свог покајаног сина, прашта му, грли га и приређује велико весеље због његова повратка.

Ове бесмртне поуке Исусове, које се и сада читају и слушају по целом човечанству на кугли земаљској изазвате су оним фарисејким питањем: Зашто с грјешницима учитељ ваш једе и пије? Па иако су то питање поставили синови мрака и слуге сатанске, са намером убилачком, морамо им бити захвални. Јер су као оно удар у камен што изазива варницу они изазвали велику светлост из Христа који је сам себе назвао Каменом.

Чуј даље како ђаво запослује своје слуге. Видеше фарисеји како ученици Христови не умивају руке пре јела, док они, фарисеји и књижевници пре сваког obroка перу руке до лаката. Па почеше због тога викати Исусу: *Зашто ученици твоји не живе као што нам ја остало од старијех, него једу хљеб неумивенијех руку.*

Одговори им благи Господ: *Добро је пророковао Исаија за вас лицемјере: ови људи уснама ме поштују и срце њихово далеко стоји од мене... Јер остависте заповијести Божије а држите обичаје људске.*

Не погани човјека оно што улази у уста, него оно што излази из уста, оно погани човјека.

Ко има уши да чује нека чује.

Опет једна сјајна победа.

И опет једна сјајна поука свима нама.

Онда сатана упућује своје слуге у лицу госпoде јеврејске да питају Спаситеља нешто о браку.

Прогураше се кроз густе масе народа к Њему фарисеји, не да се поуче, не да се насладе, него да га кушају. Да га кушају, да би га могли убити.

И рекоше му: може ли човјек отпустити жену своју за сваку кривицу?

Одговори Исус: *Нијесте ли читали да је Онај који је створио човјека, мужа и жену створио их.*

Зато оставиће човјек оца својега и матер и прилијепиће се к жени, и биће двоје једно тијело.

Тако нијесу више двоје него једно тијело. А што је Бог саставио човјек да не раставља.

Рекоше му: зашто онда Мојсије заповиједа да се даде књига распусна и да се отпусти?

Рече им: *Мојсије је вама допустио због отврдлости вашег срца отпуштати своје жене; али из почетка није било тако.*

Него ја вам кажем: ако ко отпусти своју жену осим за прељубу и ожени се другом, чини прељубу, и који узме пуштеницу чини прељубу.

Ево божанске науке о браку.

Својим ударом у Камен слуге демонске изазвале су ову светлост која до данас светли човечанству у овом веома важном предмету.

У вези са овим предметом изазваше ученици свога Господа да изложи своју науку о неженству или монаштву.

Рекоше Му ученици Његови: *Ако је тако човјеку са женом, није се добро ни женити.*

А Он им рече: *Не могу сви примити тијех ријечи до они којима је дано... Ко може примити нека прими.*

Влажени су они који себе духом ушкопе, духом и љубављу према Богу, те се не жене. Блажени су прави монаси. Већи ће бити у царству небесном од царева. Али само мали број људи може то примити и одржати.

Још једно кушање о браку. Приступише ка Исусу Садукееји, који одричу васкрсеније из мртвих, а то су били јеврејски епикурејци и циници у исто време, који не вероваху у васкрсење ни у живот загробни. Приступише к Њему да Га кушају, онако параграфски и адвокатски о томе, чија ће жена бити у ономе свету кад су ту жену у овоме свету имали седам браће један за другим по закону Мојсејеву. Јер је пропис био, да кад један брат умре без деце, онда други брат узима жену његову да би подигао семе умрломе брату. Брат за братом умирао и остављао жену без деце. А жена полазила редом за једнога брата па за другога, до седмога. Питају дакле циничне параграфлије јеврејске Исуса, чије ће та жена бити у ономе свету, у који они не верују. А Исус им одговори: *Дјеца овога свијета жене се и удају. А који се удостоје добити онај свијет и васкрсеније из мртвијех, нити ће се женити ни удавати. Јер више не могу умријети, јер су као анђели, и синови су Божји кад су синови васкрсенија.*

А Бог није Бог мртвијех него живијех. Јер су њему сви живи.

Под ударом слугу оног Стрвинара ево још једне сјајне варнице, која осветљује нашу свест и савест. У овој светлости ми видимо себе живе и после смрти, и међу анђелима и као анђеле, без бремена брачне везе; видимо себе као васкрсле и бесмртне у царству живог Бога, у радости духовног брака, венчани за Христа Бога својега.

Онда, док сав народ остаје удивљен од безбројних чудеса које свемоћни Спаситељ чини на њихове очи, ови ограничени сплеткаши ишту знак од Њега. Рекоше му књижевници и фарисеји: *Учитељу, ми би ради од тебе знак видјети.* Као да нису довољно видели! И као да нису мучили се да објасне Његова чудеса помоћу Велзевула! Не, неће они та и таква чудеса, корисна по људе; неће исцелење губавих и слепих и немих; неће васкрсење мртвих, него хоће неко факирско лажно чудо, нарочито за њих и пред њима. Факири опсењују људе и привидно чине да се конопац креће као змија. То би они хтели. На то их упућује онај

закулисни глумац, који и производи опсенарије кроз факире. Он би хтео да наведе Христа да твори његова лажна, глупа и бескорисна факирска чудеса. Али тама не може победити светлост. Овако им одговара Исус:

Род зли и прељуботворни тражи знак: и неће му се дати знак осим знака Јоне пророка.

Јер као што је Јона био у трбуху китовом три дана и три ноћи, тако ће бити и син човечији у срцу земље три дана и три ноћи.

Господ им обриче дати највећи знак од свих знакова, а то је Његова смрт, тродневно лежање у гробу и васкрсење из мртвих. Обриче им показати божанско чудо, које ће обасјати пут и циљ живота целог човечанства.

И тако кушајући Месију дадоше Му прилику да као истинит пророк прорекне о себи оно што ће му се и догодити.

Али сатана не да одмора својим слугама него их тера као позајмљену стоку без милости и сажаливости, тера их да поново и поново кушају Господа. И ови га почеше кушати сада преко шпијуна, који се прављаху побожни. *Послаше вребаче, који се грађаху да су побожни; не би ли га ухватили у ријечи да га предаду проглаварима и власти судије.* Другим речима: да би га убили. Јер убиство Христа не излази им никако из ума и из срца.

И упиташе га лукаво: *Учитељу, знамо да право говориш и учиш, и не гледаш ко је ко, него заиста учиш путу Божијему.*

Треба ли нам ћесару давати порез или не?

Хтели би дакле да га ухвате за реч против римског цара, под чијом је влашћу тада била земља јудејска, па да га отпуже за велеиздају и наравно убију.

Али Он разумједе њихово лукавство и рече им: Шта ме кушате?

Па потражи један динар и упита их: *Чији је на њему образ и натпис?*

Рекоше: *Ћесарев.*

А Он им рече: *Подајте што је ћесарево ћесару а што је Божије Богу.*

И дивили се одговору његову, и умукоше.

Умукоше, али не за дуго. Морају опет журити на посао свога гесе, онога "крвника јудског од искони". Па један од њих, законик по занимању, кушајући упита га, које су заповести у Закону највеће.

А Он рече: Љуби Господа Бога својега свим срцем својим и свом душом својом и свом снагом својом и свом мисли својом; и ближњега својега као самога себе.

Упита законик: *А ко је ближњи мој?*

Тада Господ исприча ону познату причу о Милостивом Самарјанину, у којој је љубав према ближњем насликана онако красно и јасно као што је у причи о блудном сину насликано покајање једнога сина.

И још има, Теодуле, пуно других замки, које су синови мрака постављали Сину Божјем. Али у свима случајевима, и наведеним и ненаведеним, обистинила се реч Псалмиста: *Паиће у мрежу своју грјешници*. Хтели су понизити Исуса, па су остали понижени и исмејани до данашњег дана. Сва њихова глупа кушања донела су славу Спаситељу а нама драгоцену науку. Кушајући га они су Њега већма прослављали а нама свима користили. Изазивали су га да би извукли од Њега неку реч на основу које би га убили. Међутим изазвали су га само, да пространије изложи своју науку, објасни неке нејасне загонетке живота и исприча неколике приче, које спадају међу најлепше, најплеменитије и најпластичније у целом Евангелију. Сваки сукоб јеврејских старешина са Христом завршавао се њиховим страшним поразом и славном победом Христовом. То је пораз сатане и победа Божја.

О Теодуле, јеси ли чуо кад реч, како све воде у свету, и бистре и мутне, на крају падају у точкове Божје воденице. А све мливно припада Богу.

26.

Молитва

Молитва је додир, Теодуле. Додир душе с Богом. У овоме свету, у овоме Шарен граду, нема ни узвишенијег ни племенитијег додиром од овога. Звезда звезду додирује зрацима. Како су дивне звезде, Теодуле. Чини ми се да се никад не би могао заситити гледања звезда, тих чудесних кандила божјих. Али има нешто за мене још чудесније од свих звезда небесних – *човек на молитви*.

Далеко се пружају зраци звезда; зраци сунца још даље. Но зраци човека на молитви пружају се несравњено даље.

Шта је једна звезда према сунцу? Хумка према планини. И била би мрачна хумка да је сунце не обасјава, тј. не додирује својим светлосним зрацима и да их она не шаље даље на остале звезде и на човека.

Шта је човек према једној звезди? Као тачка према планини. Али та тачка прима зраке од Оца светлости и шаље своје зраке Оцу светлости. Достојанство човека над звездама у томе је што човек може да прими светлост из веће даљине и да продре својим зрацима молитве у већу даљину од свих звезда. И то свесно и разумно.

Због ових светлосних тачака, које се људима називају, и постоји сва звездана висина. Због ових свесних и молитвених тачака, Теодуле, а не због оних хумки и планина што над нашом главом светле а не знају да светле; и додирују се а не осећају да се додирују.

Човек на молитви – то је јединствен приказ, који велика васиона нити види нити разуме нити осећа. То виде, разумеју и осећају само невидљиве интелигенције, духови светлости, ангели, душе многих упокојених људи и, боље од свих, сам Господ Бог.

Исус на молитви.

То је тек изузетан приказ, изузетна тајна, изузетна красота.

У које време се Исус обично молио Богу?

У зору и у дан; увече и у ноћ. У свако време. Онако како је учио друге, тако је и сам чинио. А Он је учио *како се треба свагда молити Богу и не дати да дотужи*.

Молитва је за Њ била што и дисање. Душа Његова свесно је дисала Духом Светим као што плућа несвесно дишу ваздух. И душа Његова држала је кроз молитву у љубави непрекидни додир са Оцем небесним.

Али Он се често удаљавао у пустињу и самоћу ради нарочитих и појачаних молења Оцу свом.

А у јутру врло рано уставши изиђе и отиде у самоћу, и ондје се мољаше Богу.

Кад је то било? После исцелења многих болесника од разних болести и изгнања многих демона из људи. Тако је записао свети евангелист Марко.

А кад наста дан изиђе и отиде у пусто мјесто.

Кад се ово догодило? Онда када Он при заходу сунца исцели све болеснике које му беху довели стављајући руке на њих. Ово је записао свети евангелист Лука.

И отпустивши народ попе се на гору сам да се моли Богу. И у вече бијаше ондје сам.

Кад се ово догодило? После чуда са пет хлебова, када је нахранио пет хиљада људи. Тако је записао свети евангелист Матеј и други.

А Он одлажаше у пустињу и мољаше се Богу.

То се дешавало много пута. Но божанствени Лука саопштава ово Исусово удаљење у пустињу на молитву после исцелења човека губавог и других болесника.

Изиђе на гору да се помоли Богу и проведе сву ноћ НА молитви Божијој.

Кад се ово случило? После исцелења човека са сухом руком, кад му Господ рече: пружи руку своју. И поста рука здрава као и друга. Тако пише свети Лука.

Из ових неколико примера јасно је, да се Господ редовно удаљавао у пустињу и самоћу после учињених чудесних дела. Јасан је – премда до сад незапажен – разлог за то. Превечни Син одлази у пустињу, да би у самоћи благодарио Оцу свом на сарадњи. Јер као што је Отац све предао у власт Сину, тако Син од своје стране све приписује Оцу. Отуда те молитве Исусове после свршених чудесних дела представљају израз нераздвојног јединства и нечувене љубави између Оца и Сина.

Но сем ових благодарствених молитава Исус је имао и молитава друге врсте. То су молитве, назване у православној цркви, прозбене.

Тако кад је примио од ученика пет хлебова да нахрани пет хиљада људи Он – *погледавши на небо благослови их и преломи*. Погледавши на небо означава молитву, молитвени додир са својим Оцем небесним; тражење сагласности да учини чудо умножења хлеба. И та Његова прозбена молитва била је од Оца примљена. И божанство, никад небивало чудо, догодило се.

То исто поновило се и другом приликом, када је са седам хлебова и мало рибице, нахранио четири хиљаде људи.

И узевши онијех седам хљебова и рибе, и давши хвалу преломи, и даде ученицима својим а ученици народу. Шта значе речи "и давши хвалу"? Значе молитву; молитвени додир Сина са Оцем.

Па онда кад му доведоше једног глувонемог и мољаху га да метне на њ руке, Господ Исус најпре приступи молитви, па онда исцели оног тешког невољника.

И погледавши на небо уздахну и рече му: Ефата, то јест: Отвори се! И глувонери одмах прочу и проговори. Шта значе речи: погледавши на небо уздахну? Без сумње значе молитву Оцу небесном, прозбену молбу за сагласност да се болесник исцели и чудо изврши. И кад је предлог усвојен и сагласност добијена, онда је Син у име Оца викнуо: Ефата! И глувонери је почео да чује и да говори:

У трећу врсту спадају Исусове похвалне или славословне молитве.

У тај час обрадова се Исус у духу и рече: Хвалим те Оче, Господе неба и земље, што си ово сакрио од премудријех и разумнијех, и казао си простима. Да, Оче, јер је тако била воља твоја.

У Витанији пре него ће васкрснути Лазара молио се Исус тајно Оцу своме, и ту своју тајну молитву завршио је јавно овим речима:

Оче, хвала ти што си ме услишио. А ја знадох да ме свагда слушаш; него рекох народа ради који овдје стоји, да вјерују да си ме ти послао.

Најзад при Тајној вечери Господ даде хвалу и преломи хлеб, и благослови чашу, што обоје означава похвалу Оцу небесном. А после вечере, вели се, *отпојавши хвалу изиђоше на гору Маслинску.*

Све ове похвалне или славословне молитве објавили су јеванђелисти по далековидном Божјем промислу, да би се и ми научили и навикли славити и хвалити Оца небесног за сва добра и све дарове што нам од Њега долазе.

Најдужа молитва Исусова, која је записана, јесте она пред Страдање, коју је записао само четврти евангелист. Та молитва може се назвати Молитва за Цркву. У њој се Спаситељ моли Оцу свом да му сачува апостоле. *Оче свети, сачувај их у име своје, оне које си ми дао, да буду једно као и ми.* Апостоли представљају прву цркву Христову. За ту цркву моли се Он пред своју смрт. Али се Он још моли и за цркву своју у ближој и даљој будућности, па и за нас најудаљеније. Јер вели: *Не молим пак само за њих него и за оне који ме узвјерују ради њихове ријечи да сви једно буду, као ти, Оче, што си у мени и ја у теби; да и они у нама буду, да и свијет вјерује да си ме ти послао.*

Као што се родитељ моли за децу своју, и као што се сејач моли за посејани усев свој, тако се Исус моли за све оне који иза Њега остају а у Њега верују, кроз све векове и сва колена. Божанска поука, како треба родитељ да се моли за своју децу, учитељ за своје ученике, сејач за свој усев.

Три пут се Исус молио Оцу свом за себе.

Први пут у својој молитви после Тајне вечере:

Ја тебе прославих на земљи: посао сврших који си ми дао да радим.

А сад прослави ти мене, Оче, славом коју имадох у теби прије него свијет постаде.

Ово рече Господ због Јевреја, који су све радили ради славе људске. А Он им је и раније говорио:

Ја не тражим славу од људи...

Отац је мој који ме слави.

Да би и ми прослављали Бога и очекивали вечну славу од Њега а не јурили за пролазном и лажном славом од људи.

Други пут молио се Исус за себе у Гетсиманском врту, пред само хапшење и страдање:

Паде на лице своје молећи се и говорећи: *Оче мој, ако је могуће нека ме мимоиђе чаша ова. Али опет не како ја хоћу него као ти.*

Тако три пута.

И анђео му се јави с неба, и кријепи га.

Зној пак његов бијаше као капље крви које капаху на земљу.

То је била најстрашнија молитва Исусова.

Као такву описује је свети Павле овим речима:

Он у дане тијела својега приношаше молења и молитве ономе који га може избавити од смрти с виком великом и са сузама. (Јевреј. 5, 7)

То је Он као човек молио а не као Бог. Да би било јасно свету, да је Исус као човек пострадао и умро за људе а не као Бог.

Ова молитва се може назвати мученицима Христа ради јављали су се ангели Божји, па и сам Господ, да их укрепи у страдањима.

Трећи пут молио се Он са крста за душу своју. Та молитва може се назвати молитвом при издисају или молитва растанка са овим светом.

Оче у руке твоје предајем дух мој.

И рекавши ово издахну.

Да би и ми на самртном часу знали коме треба да препоручимо душу своју и у чије руке да је предамо. Да би душа наша отишла оцу небесном а не зверима преисподњим.

Још да споменемо једну молитву Исусову са крста. То је молитва за непријатеље своје. Кад га разапеше Јевреји међу два злочинца Исус, сав у крви и у ранама, мољаше се Оцу:

Оче, опрости им, јер не знају шта чине.

Да би и ми имали духа Христовога, па на самртном часу опростили непријатељима својим, и молили се Богу да им опрости.

Мислиш ли ти, Теодуле, да смо ми са овим набрајањем исцрпили све молитве Господа Исуса у току Његовог века на земљи? Ни приближно. Замисли једно море, чија је дубина сва пуна бисера. Евангелистима је дозвољено било од Духа Божјег, да изнесу и објаве свету само једну шаку тога бисера, док су сви товари бисера остали у дубини морској, знани једино Оцу и Сину и Духу Светоме. Објављене су, и то у кратко, само типичне молитве, које могу нама да буду разумљиве и корисне у разним приликама нашег живота. Све што је преко овога рекао вечни Син Божји вечноме Оцу своме, као Бог Богу, у молитвеном општењу, ноћи и у тајности, у прсима својим, било би опасно за смртне људе и да чују. Једва само један део тих тајни, које су старије од стварања света и шире и дубље од свега створеног света – једва један део тих тајни, кажем, да могу носити и схватити најчистији, бестелесни духови на небесима, као што су: Престоли, Начала, Серафими и Херувими.

Посмотримо сад, Теодуле, Христову Науку о молитви. Пре свега морамо признати, да је Он примером својим молитава показао ту науку на делу. А речима је изложио исту на следећи начин:

Рече му неко од ученика: *Господе, научи нас молити се Богу.*

Тада им Господ изрече познату Молитву Господњу, Оче наш:

Кад се молите Богу говорите:

Оче наш који си на небесима. Овим се потврђује прво најтешње сродство између човека и Творца и друго најтешње сродство између човека и човека. Свето очинство и свето братство. Из тога сродства рађа се љубав према Богу и љубав према ближњим, чиме се остварују две највеће заповести Божје. Приближи се нама и приближи нас себи, Оче наш свевишњи.

Да се свети име твоје, изнад сваког другог имена на небу и на земљи. Да нам не буде ниједно друго име ни светије ни милије ни славније. Кад нам је име Оца нашег свето, онда се и ми осећамо свети као деца Његова, и узрастамо у светињи, и заиста бивамо свети као и Он што је свети. И љубав наша према Богу и ближњем добија ореол светости. И ми гледамо један у другог као у светињу светог Бога; као бог у бога. Неблагодарени су они који уздижу имена људска а име Божје хуле. Неблагодарен ће бити и труд и пород њихов. А Ти нас благослови светињом имена Твога страшног, Оче наш свети.

Да дође царство твоје. Царство свете истине и свете љубави, у коме нема лажи ни насиља ни смрти. Вечна истина, вечна љубав и вечни живот нека се усели у нас од Христа кроз Духа Светог. Да се Христос зацари у срцима нашим и да дишемо Духом Његовим, Духом Светим, Царе наш и Оче наш.

Да буде воља твоја и на земљи као на небу. Оно што Ти волиш, да волимо и ми. Оно што Ти заповедаш, да извршујемо без сумњања и роптања, брзо и радосно као што чине анђели Твоји на небесима. Твоја је воља праведна и спасоносна. Дај нам снаге, да извршујемо вољу Твоју, а не вољу телесну ни вољу паклену. Јер Ти си свети Отац наш. И свето је име Твоје. И свето је царство Твоје. И света је воља Твоја, Оче наш Свемудри.

Хлеб наш насушни дај нам данас. Хлеб небесни и хлеб земаљски; за душу и за тело. Реч је Твоја хлеб небесни, који си нам дао кроз Сина Твога Исуса Христа. Слатка реч родитељска, која нит се кује нит вештачки ствара него се рађа из родитељског срца, препуног љубави!

Благослови трудове наше и плодове земаљске, да видећи милост Твоју радосно Те слаavimo и величамо као Оца нашег, Оца љубави и сваке доброте. И да сви као једнодушна и света браћа светимо име Твоје, и жудимо за царством Твојим, и вршимо вољу Твоју, Оче наш свебогати.

И опрости нам дугове наше као што и ми опраштамо дужницима нашим. Ти као Отац деци својој, а ми као браћа браћи својој. И још више Ти опрости нама, молимо Ти се, и застиди нас неизмерном милошћу Твојом, да би онда ми, постиђени, трчали и брисали дугове браће наше. Да виде незнабошци добра дела наша и прославе Тебе, Оца нашег небесног, и сложно с нама, оборене главе а уздигнута срца, ускликну Теби: Оче наш свемилостиви.

И не уведи нас у искушења, него нас избави од Лукавога. Искушао је Лукави Сина Твог Јединородног Исуса Христа, и био је побеђен. Искушао је Лукави некада праведнога Јова, и био је од Јова постиђен. Искушавао је Лукави и светог Павла, и Павле га је надјачао. Не допусти Лукавome да нас, немоћне, искушава. Да не посрнемо и не постанемо плен његов. Него постави анђела с мачем између њега и нас да нас брани и одбрани. Јер Теби је све могуће Оче наш свесилни.

Јер Твоје је царство, и сила, и слава. Лукави је гоља и лопов; док од Тебе не украде, он нема ништа. Твоје је све царство, сва сила и сва слава, и то царство вечно и бесмртно, сила неодољива и света, и слава непролазна и непостижива. Оче наш свеславни. *Амин.*

Још је Господ Исус учио о молитви овако:

Молитва у тајности. То је молитва искрена. Чедo моли родитеља да му пружи руку да је пољуби. *И кад се молиш Богу, не буди као лицемјери,* који се моле Богу не да бих их Бог чуо него да би их људи видели. Јер не очекују плату од Бога него од људи. Најужаснији облик безбоштва! А ти нипошто не буди као лицемери. И у обичном животу кад молимо некога за нешто, ми не желимо да трећи види и чује. Тим пре Господ Бог. Зато ти *кад се молиш уђи у клијет своју, затвори врата своја, па помоли се Оцу својему у тајности. И отац твој који види тајно платиће теби јавно.*

Молитва за непријатеље своје. *Молите се Богу за оне који вас гоне.* Тиме ви предајете своју ствар у јаче руке. Узимате Бога за заштитника свога. И ако јаросног суседа не поправиш молитвом, чиме ћеш га поправити? А ти му као хришћанин мораш желети поправку а не пропаст.

Вера у молитви. *Иштите и даће вам се. Тражите и наћи ћете, куцајте и отвориће вам се.*

И све што узиштите у молитви с вером, примићете.

Све што иштите у молитви својој, вјерујте да ћете примити, и биће вам.

Што год заштите у Оца у име моје, оно ћу вам учинити; да се прослави Отац у Сину.

Молитвом се изгоне демони. *А овај род (демонски) изгони се само молитвом и постом,* рече Господ. И до данашњег дана демонијаци, тј. поседнути демонима и сумашедши исцељују се једино молитвом у име Христа и помоћу крста као знамења Христова. И ничим више. Јер се једна мрачна и жива сила не може из полуделог истерати прашковима и водњикама него неком јачом, светлом и живом силом. Зато сумашедше нико у свету и не лечи апотекарском робом, него их само издвајају од света и чувају у лудницама.

Молитвом се исцељују све болести, као што је Господ то показао. Ако лекар некога лечи у болници па излечи, нека то не приписује себи него Богу. Јер док је он болесника лечио, дотле се неко молио Богу за болесника; било сам болесник, било његове родбина, или пак црква Божија. Јер у црквама хришћанским по целој свету посведневно, јутром и вечером, узносе се молитве "о бољашких, недугујућих, страждућих, пленених и спасенији их". Зато сваки паметан лекар, који ово зна, треба да заблагодари Господу Богу кад год успе да излечи некога болнога; и тиме да призна да је бог прави Лекар над лекарима а он само оруђе Божјег промисла и Божје милости.

Молитва спречава напаст: *Молите се да не паднете у напаст*, рече благи Исус. Молитвом је свети Павле предупредио пропаст лађе на којој се возио за Рим са 276 душа. (Дела Ап. 27, 22—)

Молитва за Дух Свети. Највећи дар што човек може добити од тројичнога Бога јесте Дух Свети. Ко Њега добије, добио је све. А Бог даје Духа свога онима који га ишту од Њега. *Који је међу вама отац*, рече Исус, *у кога ако син заиште хлеба да му даде камен? Или ако заиште рибу да му даде змију? Кад ви зли будући умијете добре дарове давати дјеци својој, колико ће више Отац ваш небесни дати Духа Светога онима који ишту од њега?*

Припрема за молитву. Рече Господ: *А кад стојите на молитви, праштајте ако што имате на кога, да и Отац ваш који је на небесима опрости вама гријехе ваше*. То одговара општем и битном евангелском правилу: Чините и чиниће вам се. Дајте и даће вам се. Опростите и опростиће вам се. Каквом мером мерите, онаквом ће вам се мерити. Свети Јован Милостиви није се хтео причестити на литургији, док се прво није распростио са једним братом који је нешто имао против њега.

Апостоли и Свети Оци цркве добро су разумели Исусову Науку о молитви. Зато и сами молили се непрестано и препоручивали вернима: *Молите се непрестано*. (I Сол. 5, 18)

Молитва за болеснике. Апостол Јаков пише: *Болује ли ко међу вама, нека дозове старјешине црквене те нека читају молитву над њим и нека га помажу уљем у име Господње. И молитва вјере помоћи ће болеснику*.

Молитва за здравље. Исти апостол, свети Јаков, заповеда: *Молите се Богу један за другога, да би оздравили, јер непрестана молитва праведнога много може помоћи*. Пророк Илија молитвом је затворио небо те није било кише три године и шест месеци. И апостол Јован пише Гају: *молим се Богу да ти у свему буде добро и да будеш здрав*. (III Јов. 2)

Молитва један за другога; види Колос, 1, 3, 9; 4, 3, 1. И Сол. 5, 25; Рим. 15, 13; II Кор. 1, 11; Филиб. 1, 4; Филимон. 4.

Молитва за умножење љубави. Апостол Павле пише Филибљанима: *И зато се молим Богу, да љубав ваша умножи се још више и више у разуму и свакој вољи*. (Филиб. 1, 9)

Молитва за правилно учење. (I Кор. 14, 13)

Молитва против сатанске силе. (II Кор. 12, 8)

Молитва за савршенство верних. (II Кор. 13, 9)

Молитва за све људе. (I Тим. 2, 1)

Молитва за долазак Господа Исуса. (II Сол. 2, 1)

Молитва за састанак са пријатељима. (I Сол. 3, 10) *Да би видео лице ваше*, пише Павле свети.

Молитва духом важнија од свега. (Ефес. 6, 18; И Кор. 14, 14–)

Молитва заједничка у храму. (Дела Ап. 3, 1.)

И тако редом, без краја и конца.

Свети Оци, као наследници апостола, саставили су молитве, сходно опробаном искуству, за све муке људске и све прилике живота. Православна црква држи то искуство под именом Светог Предања. А Свето Предање је најнапреднија ствар у свету. Јер оно потврђује Свето Писмо из века у век и из поколења у поколење. Свето Писмо не допуњује се ничим и никако, него остаје какво је било и јесте заувек са типичним примерима и догађајима. Свето Предање се допуњује све новим и новим искуством и богатством духовним, којим све више осветљава Свето Писмо Божје. Због свог богатог Предања црква православна је најнапреднија од свих Цркава. Протестанти без Светог Предања представљају очај и сиромаштину. Јер без Светог Предања тешко је схватити Свето Писмо као Књигу Живота. Живот тече, као река, негде тихо негде хучно, негде са слаповима негде опет са разливеношћу. Све те мене животне реке наговештене су Светим Писмом, а богато насликане и показане Светим Предањем. Чиме ће, на пример, протестанти моћи доказати истинитост речи Исусових: и већа чудеса од ових чинићете? (Јов. 14, 12) Савршено ничим. Они ће утерати Христа у лаж. Међутим у току двадесет столећа показало се на више примера да су свети људи Божји у име Христово чинили чудеса већа него сам Христос. Не од себе и не својом силом, него од Христа и помоћу Христа. То ми знамо из Светог Предања. И само Свето Предање оправдало је Христа у овој речи као и у свакој другој; и у овом пророчанству као и у осталим.

Ја знам, Теодуле, да ти жалиш Индију. Па кад је жалиш, помоли се за њу. Да би је Господ просветио светлошћу истине. Кад позна истину, познаће прави живот. И научиће да у молитви ословљава Бога са Оче наш. Неће се више молити демонима нити ће им приносити жртве као бедни робови злим господарима. Нити ће слушати Буду, који није знао за молитву, пошто није знао за Бога као Оца небесног. Него ће стотине милиона Индијана развеселити се кад чују Радосну вест Христову, да не постоји сеоба душа из тела у тело, него да душе људске одлазе у царство Оца светлости и љубави. Тада ће сви ти милиони људских бића тражити молитвену везу, молитвени додир са Оцем својим који је на небесима. И невеста Индија постаће Света Индија. И неће се више у њој изговарати неразумљива молитва ОМ – ОМ – ОМ, него ће брујати по свој земљи интелигентна и радосна молитва: Оче наш.

27.

Тајанствена књига

Много има књига у свету, Теодуле, ваистину много премного. Ако се буду множиле данашњом брзином биће више учитеља него ученика. И разбиће се памет од књига човеку као огледало кад се разбије у стотине парчета. И нервоза ће бити главна болест човечанства. Кад би се могло потврдити, да што више књига више и мудрости, па да се радујемо многим књигама и многим библиотекама. Али то није могуће потврдити. Напротив, изгледа да и они који књиге пишу, изруче сву памет у књиге, и без памети живе. Не пишу се многе књиге само у наше време, у ово време брзе штампе и јевтине хартије, него су се и у прастаро време писале многе књиге. Пре три хиљаде година рекао је мудри цар Соломон: *Нема краја састављању многих књига, и много читање умор је телу*. Не знам зашто није додао – и забуна духу? Главно је, вели тај мудри цар, *главно је свему што си чуо: Бога се бој, и*

заповјести његове држи, јер је то све човјеку. Јер ће свако дјело Бог изнијети на суд и сваку тајну, била добра или зла. (Књига Проповједника гл. 11, 12)

Много има књига у Свету, Теодуле мој, али само је једна од њих назвата Књига Живота. То је Свето Писмо Божије. Да ли постоји иједан народ у свету осим србског који ову Књигу живота назива Писмом? Ја не знам? Да ли ти знаш, Теодуле? А баш ова реч Писмо много казује. Кад се зао син удаљи од свога оца, онда отац општи с њим писмима. Не разговара са њим, неће да га види, него му шаље писма. То је нешто најобичније у посведневном животу људи. Међутим то што је најобичније објашњава оно што је најнеобичније. Кроз грех Адама и Каина и Каинова потомства и Хама и Хамова потомства, људи су расли у злу и све се више удаљавали и делили од Бога Створитеља свога. И Бог их није примао више на разговор, као праведне праоце Ноја, Аврама и Мојсеја, него им је слао преко својих пророка писма. Све што од светог Бога долази јесте свето, те су и писма Божија својој заблуделој деци света. Ја се веома радујем, Теодуле, што су због тога Срби назвали Библију или Књигу живота Светим Писмом. Јер тај назив одговара стварности односа Бога према људима.

Но сада не мислим да ти говорим о Светом Писму, него о једној невидљивој књизи. Верујеш ли ти, Теодуле, да постоји једна невидљива књига? Ако верујеш Светоме Писму Божјем, онда мораш бити доследан па веровати у једну тајанствену невидљиву књигу. Јер Свето Писмо, и Старог и Новог Завета, сведочи о таквој књизи.

Пророк Мојсије спомиње невидљиву књигу Божју. Када Јевреји салише златно теле и прогласише га богом својим, хтеде Господ да затре сав тај народ. А Мојсеј се мољаше Господу говорећи:

Опрости им grijех. Ако ли нећеш, избриши мене из књиге твоје коју си написао.

На то Господ одговори Мојсеју:

Ко ми је згријешио, онога ћу избрисати из књиге моје. (Исхода 32, 32–33)

Спомиње ту књигу и цар Давид, и назива је Књигом живих. Говорећи против насилника и пакосника, он их овако проклиње:

Нека се избришу из Књиге живијех, и с праведницима нек не буду записани. (Пс. 68, 28)

И још на другом месту спомиње Псалмист ту тајанствену књигу. Говорећи о томе како Бог све зна и све види, он каже:

Ако и јесам саздан тајно,

откан у дубини земљиној,

заметак мој видјеше очи твоје,

у Књизи је твојој све то записано,

и дани забиљежени

кад их још није било ниједнога. (Пс. 138, 16.)

Пророк Језекил видео је у визији једну књигу с неба, али као да то није она тајанствена књига имена и судби. Он овако говори:

И погледах, а то рука пружена к мени, и гле у њој савијена књига. И разви је преда мною, и беше исписана изнутра и споља. И бјеше у њој написан плач и нарицање и јавк. (Језекил 2, 9–10)

Пророк Данил у својој визији гледао је Страшни Суд Божји, заиста Страшни чак и у визији издалека. Видео је како се престоли поставише и како Старац седе на свој престо који беше као пламен огњени, а точкови као разгорели жар. Испред Старца потече река сва од течногог огња, а око Старца стајаху хиљаде хиљада и десет хиљада по десет хиљада његових дворјана; *суд отпоче и књиге се отворише.*

Ангел који је објављивао Данилу последње време људске историје, овако је отпочео:

Али ћу ти казати што је написано у књизи истинитој.

Па пошто је описао све беде које ће људи последњег времена доживети, ангел Божји овако завршује: *У то ће се вријеме избавити твој народ, сваки који се нађе записан у књизи. (Дан. 7, 10; 10, 21; 12, 1)*

Последњи старозаветни пророк, ангеловидни Малахија, говори такође о тој тајанственој Књизи, па вели:

Погледа Господ, и чу, и написа се књига за спомен пред њим за оне који се боје господа и мисле о имену његовом. (Малах 3, 16)

Оволико у Старом Завету и тој невидљивој Књизи.

Не мање спомиње се ова Књига у Новом Завету. Нарочито је истичу апостол Павле и апостол Јован Богослов.

Пише свети Павле Филибљанима о својим сатрудницима, *који се, вели, трудише са мною и Климентом, и с осталим помагачима мојим, којијех су имена у књизи живота. (Филиб, 4, 3)*

Бити избрисан из те Књиге значи бити одвојен од Христа и Његовог царства. У овом смислу тумаче се и речи Павлове о себи и народу Израилском:

Јер бих желео да ја сам будем одлучен од Христа за браћу своју која су ми род по тијелу. (Рим, 9, 3)

Свети Јован тајновидац у својим виђењима, која превазилазе све што је икад смртан човек могао видети и провидети од постања до краја света, чуо је и ове речи од Христа: *Који победи, он ће се обући у хаљине бијеле, а не ћу избрисати имена његова из књиге живота, и признаћу име његово пред Оцем својим и пред анђелима његовијем.* Само ће онај и ући у царство и у бесмртни живот чије име Христос спомене. То сведочи и прича о богаташу и Лазару. Господ није хтео споменути мрско име немилосрдног богаташа, и богаташ је отишао у пакао. А споменуо је име убогог просјака Лазара, и душа Лазарева отишла је у царство живота и светлости.

Виђење Књиге. *И видјех у десници онога што сјеђаше на пријестолу Књигу написану изнутра и споља, запечаћену са седам печата.*¹ Само Јагње Божје беше достојно да ломи

печате на тој тајанственој Књизи. И како их Оно ломљаше, тако се догађаху догађаји на земљи. Књига историјске судбе народа и људи – није ли то та тајанствена Књига?

Незаписани и записани у Књизи Живота. Када се пред крај времена буде појавила звер са "седам глава и десет рогова", виде свети Јован, како јој се *поклонише сви који живе на земљи којих имена нису записана у Јагњетовој Књизи живота*. (Откр. 3, 5; 5, 1; 13, 8. Тајанствена Књига дакле јесте Јагњетова, т.ј. Христова Књига.)

И опет даље вели: *И удивиће се који живе на земљи, којима имена нијесу написана у књигу живота од постања свијета, кад виде звијер, која бјеше и није и доћи ће опет*.

Виђење Страшног Суда, како га свети Јован виде, стоји у сагласности са виђењем пророка Данила:

*И видјех мртваце мале и велике гдје стоје пред Богом; и књиге се отворише; и друга се књига отвори, која је Књига живота. И суд примише мртваца као што је записано у књигама, по дјелима својима.*²

По свршеном Суду Божјем јавља се Јовану ново небо и нова земља и вишњи Јерусалим, град пун сјаја и славе Господње. Нико нечист неће се пустити у тај град; нико изузев ангела и праведника Божјих. Јер се каже:

И неће у њега ући ништа погано, и што чини мрзост и лаж, него само који су уписани у Јагњетову књигу живота.

На завршетку свети Јован прети свакоме ономе ко би се усудио да његовим виђењима нешто дода или одузме, па вели:

И ако ко одузме од ријечи књиге пророштва овога, Бог ће одузети његов дијел од Књиге живота. (Откр. 17, 8; 20, 12; 21, 27; 22, 19)

Довде смо наводили сведочанства пророка и апостола о невидљивој Књизи живота. А сада ћемо навести сведочанство Највишега и Најистинитијега; сведочанство самога Господа, коме су пророци и апостоли били само запослене слуге у плану спасења људског.

Када Господ изабра још седамдесет апостола, поред првих дванаест, и посла их у народ да проповедају Радосну вест и да исцељују болне и чисте људе од злих духова, они учинише по заповести и извршише свој задатак на велико своје задовољство. Јер кад се повратише они с *радости говораху: Господе, и ђаволи нам се покоравају у име твоје!* Тако су говорили апостоли, мислећи да је то највећи дар што Бог може људима дати – да побеђују и изгоне демоне. Али Исус не жели, да се њихов ум задржи на томе дару моћи над духовима зла. Он хоће да Његови ученици и следбеници мисле на оно што је позитивно; на главни циљ живота, на царство небесно, што и представља Божји дар над даровима. Зато им одговара:

Али се томе не радујте што вам се духови покоравају, него се радујте што су ваша имена написана на небесима. (Јк. 10, 20)

Опет дакле она невидљива књига и оно тајанствено записивање имена. И то по сведоцима Онога "који с неба сиђе" и који боље и од ангела познаје тајне небесне.

Толико о невидљивој књизи у Светом Писму. Но и у Светом Предању православне цркве постоје многобројне сведоцбе о тој књизи, која се показала духу благодатних људи. Па чак и

у наше дане има људи – неке од њих ми лично познајемо – који су били умрли па оживели, и који су видели Књигу имена људских у небесном свету пред Старцем. (види *Емануил*, књига прва.)

После свију познатих сведоџби, јасно је, да та Књига није нешто само симболично него баш стварно. У постојање те Књиге ми не можемо ни мало сумњати. Јер кад постоји небесни град, вишњи Јеурсалим, са капијама, улицама, дворовима и престолима; и кад постоје свећњаци и кадионице на небу, зашто да не постоји и Књига? Књига живота, или Књига судби? Није та Књига ради Бога. И без икакве књиге Бог Свезнајући све зна. Све зна и све памти. Књига означава памћење на небу свега што се догађа на земљи. Али је та књига ради људи, који немају Божју моћ памћења. Чак ако се то све схвати у крајње нематеријалном, духовном смислу, ипак постојање те сада за нас невидљиве Књиге не може се доводити у питање. Нити то питање имало мути душу моју.

Али, о Теодуле, једно друго питање отвара се пред нама у вези са оном чудном Књигом. То је оно питање, које су неки философи и богослови погрешно назвали питање човекове слободне воље. Јер зашто не и питањем слободне мисли? И питањем слободног осећања и слободне жеље? Зашто само вољу узимају у обзир? Мислим, да је најбоље рећи: *питање слободе човекове уопште*. На Западу се то питање много више расправљало него ли на православном Истоку. Судба и човекова слободна воља на Истоку не бунтују се једна против друге него се помирљиво сједињују. Невидљива Књига живих не представља неки фатум над ангелима и људима – и над боговима како су многобожни Јелини и Индијани баснословили – него промисаони Божји план спасења људи. Јер је речено, да *Бог хоће да се сви људи спасу и у разум истине дођу*. То показује и Христова прича о стотој овци, коју као изгубљену домаћин брижно тражи да би је спасао. И још је речено о Слову Божјем, Логосу: *Бјеше видјело истинито које обасјава свакога човјека који долази на свијет*. Па кад Бог хоће свима људима спасење, и кад светлошћу својом обасјава сваког човека кога шаље у свет, онда је јасно, да су сви људи из прва записани у Књигу живота, али да се имена неких, или многих, бришу из те Књиге због њихова греха према Богу или према ближњим, и поново уписују сходно њиховом покајању и повратку на прави пут.

Према источном поимању човек је и слободан и неслободан. Слободан је да се определи да иде за Богом или да иде за сатаном, десно или лево. Док се опредељује и колеба, он дјествује сам од себе и по својој слободној вољи и памети. Чим се пак определи, он више није слободан. Но и та неслобода за коју се човек једном определи, није увек иста и није једнака. Једно је демонодулија а друго је теодулија, служба сатани или служба Оцу небесном. Једно је тужно робовање тиранину а друго је радосно службовање Родитељу. Једно је ропство а друго је синовство. Једно је мрак а друго светлост. Једно је шкргут зуба и ридање а друго је песма и клицање.

Узмимо за пример апостола Петра. Колико се он по својој вољи и памети колебао тамо и амо док се није најзад потпуно приљубио уз Господа. Значајне су речи које му је васкрсли Господ на послетку рекао: *Заиста ти кажем док си био млад опасивао си се сам и ходио си куда си хтио, а кад остариш ширићеш руке своје и други ће те опасивати и одвести куда нећеш*. Слобода и неслобода; у овом случају слатка и благословена неслобода у оквиру воље Божје. И Петрово име остало је записано у Књизи живих.

Супротан је пример са Јудом издајником. И он се морао дуго колебати, докле га страст за новцем није сасвим одвојила од Господа. *И по залогају уђе у њега сотона*. Тако је завршено његово колебање и његова слобода. Он је постао роб сатани и отишао је да извршује вољу свога господара. И име Јудино избрисано је из Књиге живих. Тако и имена свих оних синова

мрака који убише Христа Спаса и примише невину крв на себе и на децу своју. *Свак ко чини грјех роб је грјеху.*

Неслобода у савршеној преданости вољи Божјој управо и јесте једина права и светла слобода. У таквом стању човек се осећа као дете које родитељ води за руку. И баш због тога дете се осећа слободно.

Највеличанственији пример савршене преданости вољи свога Оца показао нам је сам Господ Исус. И своје срце, и мисли, и речи и дела, и свој век, и своје месијанске послове – све је Он приписао Оцу свом небесном од почетка до краја.

Како чујем (од Оца) онако судим.

Моја наука није моја него Онога који ме посла.

Јело је моје да извршим вољу Онога који ме је послао и да свршим Његов посао.

Не тражим воље своје него вољу Оца који ме је послао.

Ја свагда чиним што је Њему угодно.

Син не може ништа чинити сам од себе, него што види да Отац чини.

Ја живим Оца ради.

Рекао би при таквој неслободи губи се личност човекова. Не губи се него добија. Јер каже Господ Исус: *Све што има Отац моје је.* То је слобода не по законским дефиницијама него слобода сина у јединству љубави са оцем.

Све ово напомињем ти, Теодуле, у вези са оном тајанственом Књигом. Јер и сам Христос је у вези са њом. По свом славном васкрсењу рече Господ својим ученицима:

Тако је писано, и тако је требало да Христос пострада и да устане из мртвијех трећи дан. (Лк. 24, 46. в. Мат. 26, 24)

Писано је тако у Закону, у Пророцима и у Псалмима. Но пре тога писано је тако несумњиво и у оној тајанственој Књизи на небесима која се по Њему и назива: Јагњетова Књига Живота. И на првом и на последњем листу те Књиге записано је име Господа и Спаса нашег Исуса Христа. Јер Он је Алфа и Омега. Алфа стварања света, и Омега спасења рода људског. И опет кроз свако човечје име у тој Књизи просијава име Његово. *Јер нема другог имена под небом данога људима којијем би се ми могли спасти.* (Дела Ап. 4, 12)

Јагње Божје! Тајанствена Књига дакле Његова је Књига. Он ју је састављао пре створења света, и обрекло потписати је крвљу својом невином. То је Књига судбе свега рода човечјег и – Његове судбе. Тако је Јагње Божје хтело у сагласности са хотењем Оца свог љубљеног и Духа Светога. Да своју сопствену судбу као човек помеша са судбом човечанства. Какав ужас од понижења и каква слава љубави која превазилази разум!

Није Судба ни несмислена Самсара, вртлог живота, нити немилосрдна Карма индијска, која не зна за праштање ни за Опроститеља. И Самсара и Карма су по умислу духа злобе, "крвника људског од искони"; можда Шиве играча. Да би се тим лажним појмовима као густим димом заклонио од умних очију људских Отац светлости и љубави. Јер ни од

Самсаре ни од Карме нема спаситеља, пошто и сами богови, по индијској философији без суза, спадају под њихов обруч. Као код старих Јелина под обруч Ананки.

Друго је Хришћанска Судба. И друго Књига Судбе људи и народа. Ту Књигу не држи у рукама Немезис повезаних очију него свевидећи Бог, Отац светлости и љубави и милости и сажаливости. Кад се човек освести и поврати и покаје, Он брише његову Карму и даје му маха за нов почетак, за нов живот.

Авај, Индија не зна још за Бога Оца, ни за Бога љубави, ни за Бога праштања, светлијег од Самсаре и јачег од Карме. Нити ће га икад моћи познати осим кроз Онога кроз кога смо га и ми хришћани познали – име му је Исус Христос Месија, жртвено Јагње Божје љубави према свему роду човечјем.

¹ Што је речено "написану изнутра и споља", то треба разумети као унутарњу и спољну радионицу бића човечјег, тј. мисли и осећаје и жеље с једне стране и спољашњег дела с друге стране.

² Што се овде спомињу многе књиге, треба разумети, да сваки човек има посебну књигу својих дела, али да постоји и она општа Књига, у којој ће остати записана имена свих спасених. У цркве-ном Предању има много сведоџби о оним посебним књигама. На-рочито је популарна сведоџба праведне Теодоре, слушкиње препо-добног Василија Новог.

28.

Пророк

Много има гласова у свету, Теодуле; броја им нема. Ухо наше чује само мајушни део.

Много има боја и облика у свету; заиста броја им нема. Наше око види само мајушни део.

Па много је мириса у свету; ко их је икад могао избројати? Нос човечји чувствује једва само мајушни део; чак мајушни део и од онога дела што тице осећају.

Сва васиона бруји неком песмом од гласова и нота без броја и ван поимања. Неко држи у својим рукама васионски орган и навија га према својој вољи, и слуша, и чује све.

Наше ухо створено је не да прими све гласове него да без мало све искључи и мајушни део прими. Нити је наше око створено да сагледа све боје и све облике, него да ограничи наше виђење на веома скромну меру. Нити је наш нос створен да осети све мирисе, него само неколике који било привлаче или одбијају.

Кад би било дато човеку да само за тренутак чује све гласове у васиони, и да сагледа све боје и облике, и да осети све мирисе, још и да дозна за сва невидљива бића око себе – прсла би му сва чула и он би сишао с памети.

А шта тек мислиш, шта би било с човеком кад би му било дато да прозре у будућност, у будуће догађаје, или у догађаје на близу и на далеко, у коначну драму свога живота, или живота својих сродника и пријатеља, или свога народа, са свима катаклизмама и страхотама, које морају доћи? Заиста мало је људи са довољно јаким разумом и снажним нервима, који се при таквим виђењима понорних грозота пред собом не би нервно растројили или избезумили.

Чак и лепота изнад нашег обичног искуства ужасава нас, а колико ли тек ругоба? Пророк Данило видео је прекрасног ангела Божјег, "обученог у бело платно са појасом од чистог злата. Тело му бијаше као хризолит, вели, лице му као муња а очи му као лучеви запаљени". Каква узвишена лепота. Али та лепота стоји изнад обичног људског искуства лепоте. Због тога се јасновидилац толико уплашио од те појаве небесне лепоте, да, вели, "не оста снаге у мени, и љепота ми се нагрди, и не имам снаге – те изван себе падох ничице лицем на земљу". (Дан. 10, 15)

Свети Антоније Велики задобио је био, кроз пост и молитву и бдење, виђење невидљивих бића и духова око себе. Па је причао својим ученицима, како је огроман број злих духова око човека, као рој оса, и како је страшно грдобан њихов изглед. Кад би се одједном отворио вид обичном човеку, неприпремљеном дугим подвигом монашким, одмах би с ума сишао. Тако је говорио свети Антоније.

Ми знамо из искуства, да сви они којима се открије неко натприродно, тј. надчулно виђење, морају то да одболују.

У историји рода људског било је много и правих пророка и правих тајновидаца, али сви су они према Христу као слуге према Господару, или као ученици према Учитељу. По црној земљи никад од постања света није ходио такав тајновидац, јаснозритељ прозорљивац и пророк као што је био Месија света, Господ Исус Христос. Он је јасно видео драму света у прошлости од почетка времена; видео је све шта бива у садашњости међу људима и у људима, и прозирао је у све шта ће бити до скончанија велике светске драме. Како у малом тако и у великом. И имао је снаге умне и нервне, снаге надчовечанске, да све то види и спокојно поднесе и мирно објави.

Кад је позвао себи рибаре као прве ученике своје, Он им је рекао:

Хајдете за мном, и учинићу вас ловцима људскијем.

То је рекао првих дана, на почетку Свога Месијанског деловања у свету. И то се временом потпуно остварило. Апостоли Његови постали су ловци људи, ловећи их у мреже истине за царство небесно као што су некада као рибари ловили рибе на језеру својим рибарским мрежама.

Натанаил при првом сусрету са Исусом веома се устрашио од Његових речи: *Прије него те Филип позва, видјех те под смоковницом*, толико се устрашио од видовитости Онога, кога је он најпре пред Филипом одрицао, да је узвикнуо: "Рави, ти си син Божји, ти си цар Израиљев!"

Исус познаје мисли у човеку, и зна шта који човек помишља у срцу своме. При једном чуду, које Он сотвори, "неки од књижевника рекоше у себи: овај хули на Бога!"

А Исус видећи помисли њихове рече: зашто зло мислите у срцима својим?

И опет другом приликом, када фарисеји јеврејски помислише о Њему да Он изгони ђаволе помоћу ђавола, *познаде Исус мисли њихове* и поче им одговарати речима на мисли. (Мат. 12, 25)

Евангелист Јован записао је ово сведочанство о Исусу:

"Не требаше му да ко свједочи за човјека, *јер сам знадијаше шта бјеше у човјеку.*" (Јов. 2, 25)

Бог зна срца ваша. (Лк. 16, 15) То јест, Он Исус им је знао срце, и мисли њихове, и сујетне жеље и убилачке намере.

Он прориче своје страдање, смрт и васкрсење готово на почетку своје делатности. У тајном разговору са Никодимом Он говори о свом страдању на крсту овако:

Као што Мојсеј подиже змију у пустињи, тако треба син човјечиј да се подигне (на крст) да ниједан који га вјерује не погине него да има живот вјечни. (Јов. 3, 14–15)

Своје тродневно лежање у гробу и васкрсење Он је прорекао онда када су књижевници и фарисеји тражили да виде од Њега неки "знак". Тада је Он одговорио тим лукавцима овим пророчким речима:

Род зли и прељуботворни тражи знак; и неће му се дати знак осим знака Јоне пророка. Јер као што је Јона био у трбуху китовом три дана и три ноћи тако ће бити и син човјечиј у срицу земље три дана и три ноћи. (Мат. 12, 38; 16, 1)

И још другом приликом, кад они проклети очевици безбројних чудеса Христових, траже неки нарочити знак, Он им понавља опет причу о Јони као слику Своје тродневне смрти и васкрсења.

Ученицима својим Он је говорио много пута, како ће пострадали од старешина и главара свештеничких; како ће га они убити, и како ће Он трећи дан васкрснути. Све то и све тако у више махова.

И кад су ходили по Галилеји, рече им Исус: предаће се син човјечији у руке људске. И убиће га и трећи дан васкрснуће. "И они невесели бијаху веома".

И опет другом приликом рекао им је како ће га Јевреји *предати незнабожцима, и наругаће му се, и ружиће га, и поплуваће га, и биће га, и убиће га, а трећи дан устаће.* Али апостоли ништа од тога не разумјеше. (Лк. 18, 32)

Тако им је Он обично говорио после неке Своје славе, после Преображења или после неког чудесног исцелења. Да нам послужи за поуку, да се не гордимо и не хвалишемо, него да мислимо о последњем часу. Но немоћна природа људска тешко прима чак и тако дивну и јасну поуку. Једном кад Он говораше ученицима о свом предстојећем страдању и о смрти, *уђе мисао у њих ко би највећи био међу њима.* (Лк. 9, 46) А Он им баш намерно и говори о своме страдању и о смрти увек после неке славе своје, да би их научио смирењу и понизности и страху Божјем. Ај, боже, како су слаби били и они, који су стајали тако блиско уз извор васионске и небесне славе!

Он провиђа прошлост људи и зна судбе њихове. Узетоме говори Он у Витезди пошто га је исцелио: *Ето си здрав, више не гријеши, да ти не буде горе.* Јасно је из тога, да је Господ прозрео у прошли живот узетог болесника и познао узрок његове болести. А узрок је био у његовом греху. Зато му и говори: више не гријеши.

Он провиђа у прошлост слепорођенога младића. Апостоли Његови, гледајући заједно са Њим тога слепог просјака пред раскошним храмом Соломоновим, упиташе га: *Рави! Ко сагријеши, или овај или родитељи његови, да се роди слијеп?*

На велико изненађење ученика одговори Исус: *Ни он сагријеш ни родитељи његови, него да се јаве дјела Божија на њему*, тј. да му Он као Месија и Спаситељ света отвори очи. Што се и догодило.

Осветљујући својим прозорљивим умом далеке хоризонте прошлости он говори Јеврејима за праоца Аврама: *Аврам отац ваш био је рад да види дан мој; и видје и обрадова се*. (Јов. 8, 56) То је тајна, непостижна за нас.

Апостолима Он је прорекао: *Сви ћете се ви саблазнити о мене ову ноћ; тј. сви ће се разбећи да спасавају свој живот а Њега ће оставити самом себи*. Што се и збило.

Петру је прорекао: *Заиста ти кажем: ноћас док пијетао не запјева три пута ћеш ме се одрећи*. То се и збило, насупротив тврђењима Петровим да га се неће одрећи.

За Јуду Он је знао још од почетка да ће га издати. *Знадијаше Исус од почетка који су који не вјерују и ко ће га издати*. (Јов. 6, 64) И опет другом приликом пише свети Јован, како Исус знађаше издајника. *Не избрах ли ја вас дванаесторицу и један је од вас ђаво*. (Јов. 6, 70) И опет на другом месту: *Знадијаше издајника својега*. (Јов. 13, 11) А кад сеђаху за Вечером рече Он издајнику: *Што чиниш чини брже*. Као да се Господ жури да што пре изиђе из овог живота и пређе ка Оцу својему. "А ово не разумије нико од онијех што сјеђаху за трпезом за што му рече."

Нико не зна; Он једини зна. Нико не види; Он једини види оно што скрива Јуче, Данас и Сутра.

Он запрепашћује жену Самарјанку знањем целог њеног живота. *Пет мужева си имала, и сад кога имаш није ти муж*. На питање женино, где је правије молити се Богу: у Јерусалиму или у Самарији, одговори јој Прозрителј: *Жено вјеруј ми да иде вријеме кад се нећете молити Оцу ни на овој гори ни у Јерусалиму*. И то се дословце испунило.

Он виде сатану како паде. *Ја видјех сатану где спаде с неба као муња*. (Лк. 10, 18)

Он стално види Оца свог небеског и чини оно што је Оцу по вољи. "Син не може чинити ништа сам од себе *него што види да Отац чини*." Кад Он хоће, у мислима или у молитвама, пред Њим се небеса отварају, и Он слободно општи са Оцем својим и светим ангелима. Само кад би Он пожелео у напасти Отац би му послао *више од дванаест легиона ангела*. (Мат. 26, 53)

На зениту популарности и славе Он изненађује предвиђањем Своје смрти. Када једна благочестива жена у Витанији изли скупочене мирисе на ноге Његове, роптаху неки од присутних материјалиста, Јуда први међу њима. Тада им Исус одговори: "Оставите је, што је сметате... *Она помаза унапријед тијело моје за укон*".

Он види висине небесне. Он види дубине Ада. Види даљине времена; види и даљине простора. Он је видео богаташа у паклу и Лазара у наручју Аврамовом.

А кад се враћао из Витаније пут Јерусалима, Он рече ученицима: *Идите у то село према вама, и кад уђете у њега наћи ћете магаре привезано, на које никакав човјек никад није усједао; одријешите га и доведите. И ако вас ко упита: зашто дријешите, овако му кажите: оно Господу треба. И кад отидоше послани, нађоше како им каза*. (Лк. 19, 29–32)

То се зове видовитост у простору.

А пред Пасху посла Петра и Јована да му спреме Пасху. А кад они упиташе где жели да му је спреме, Он одговори: *Ето кад уђете у град, среиће вас човек који носи воду у крчагу, идите у кућу у коју он уђе И кажите домаћину: Учитељ пита: гдје је гостионици гдје ћу јести пасху с ученицима својим? И он ће вам показати велику собу прострту; ондје спремите. И кад отидоше, нађоше како им каза.* (Лк. 22, 8–13)

И ово је сјајан пример видовитости у простору.

Јеврејима који Њега нису признавали за Месију и који непрестано очекују неког другог Месију – свога и за себе а не светског и за сав свет – прорекао је свевидећи Господ ово: *Ја дођох у име Оца својега и не примате ме; ако други дође у име своје, њега ћете примити.* (Јов. 5, 43) И то временско пророчанство до сада се потпуно остварило. Јевреји су до сада проглашавали многе људе за своје месије, и убрзо их одбацивали, разочарани у њихову немоћ. Последњи који је дошао не у име Бога него у своје име, а на кога су Јевреји положили сву своју наду, био је Маркс. Пророчанство Христово несумњиво и на њега се односи, и више на њега него на Вараву или БарКохбу или на ма ког другог квазимесију до наших дана. Јер је светско, интернационално јеврејство положило све своје наде и срачунало све своје рачуне на њега – Карла Маркса безбожника, прапотомка праоца Завулона.

Пропаст Хоразина, Витсаиде и Капернаума провидео је и изрекао Исус сасвим јасно: *Тешко теби Хоразине, тешко теби Витсаидо. Јер да су у Тиру и Сидону била чудеса која су била у вама, давно би се у врећи и пепелу покајали. – И ти Капертауме, који си се до небеса дигао, до пакла ћеш пропасти.* (Мат. 11–23) Ово пророчанство испунило се до језиве тачности. Тамо где су била три културна града, међу којима је Капернаум блистао као звезда крај мора, не може се проћи кроз пустош без опасности од убода трња или од уједа змија.

Пророчанство о храму Јерусалимском. Када му показиваху храм с усхићењем говорећи: *Учитељу, гле, какво је камење, и каква грађевина!* мислећи да ће и Он бити усхићен, рече им Исус: *Заиста вам кажем, неће остати овдје ни камен на камену који се неће разметнути.* Ово се буквално догодило. Сви поклоници у Јерусалиму могу да виде тешке плоче од бившег храма, које се називају Зидом плача. Леже наслагане једна на другу и служе сада као ограда цамије арапске. Сваке суботе скупљају се Јевреји код тог Зида, ударају главом о стене и плачу. А кад је видовити Господ то провидео и прорекао – ко је онда могао поверовати?

Судбу града Јерусалима провидео је Исус, и заплакао. Све ужасе који ће доћи на свети град видео је Он унапред у таквој јасноћи, да се морао заплакати. Обичан човек кад би то видео, полудео би.

И кад се приближи, угледа град и заплака за њим, говорећи: о кад би и ти знао у овај твој дан што је за мир твој! али сад је сакривено од очију твојих. Јер ће доћи дан на тебе, и окружиће те непријатељи твоји опкопима, и опколиће те, и обузеће те са свију страна; И разбиће тебе и дјецу твоју у теби, и не ће оставити у теби камен на камену, зато што нијеси познао времена у којему си похођен. (Лк. 19, 41–44)

Дакле због непримања и одбацивања Месије. И то страшно пророчанство обистинило се, и не једном него више пута. Најпре га је разорио цар Тит, па Адријан, па калиф Омар, па Труци Селцуци, и тако редом. Исус спомиње опкопе и опколење града са свих страна. На што ова појединост? Треба читати Јосифа Флавија, па појмити важност овог детаља у пророчанству. Кад су Римљани опколили град, Јевреји су претрпели незапамћене беде. Мајке су кувале и јеле своју децу! Све је то Јасновидац јасно видео, па зато се и заплакао.

Пророчанство о Јеврејима просто запрепашћује својом тачношћу. То пророчанство гласи: *Ето ће вам се оставити ваша кућа пуста*. Кад су ове речи биле изречене, јеврејски народ живео је у својој отаџбини, у Палестини, и сва Палестина с краја у крај била је насељена и пренасељена Јеврејима. Данас пак сав јеврејски народ живи по страним земљама и по туђим отаџбинама. Кућа им је остала пуста, и то не од јуче, него од пре много векова. Због чега се то догодило? Због тога што су хтели да имају лажнога Месију а правога Месију распели су на крст, и тако примили Његову невину крв на себе и на децу своју. *А невина крв јача је од сваке силе у свету. Ту мистичну а страшну стварност Јевреји никад нису могли разумети*. Хиљаду година они су проливали људску крв у ратовима а јагњећу на жртвенику, па ипак нису се ни замислили о мистерији невине крви. Па их та невина крв, и то најневинија крв Сина божјег, гони непрестано и не да им нигде мира, као што крв праведнога Авела није нигде дала мира крвавом братоубици Каину.

Толико о пророчанствима до сада оствареним. Не можемо рећи, да смо набројали сва. Евангелије је такав мајдан мудрости, чудеса и пророчанстава да никад ниси сигуран да си ма шта од тога исцрпео до краја.

Но од свих пророчанстава и јасновиђења Исусових, која се тичу целог рода људског, јесу она о последњем времену и о Његовом Другом доласку. То је Апокалипсис Христов, који није онако у сликама као Апокалипсис Јованов него у јасном и логичном изложењу догађаја. Ми не мислимо овде наводити шта је Господ све рекао о последњем времену и о свом другом доласку. Јер морали би преписивати читаве главе из Евангелија. (Мат. 24; Лк. 13; Лк. 21; Мат. 25, 31) Нека сваки хришћанин чита та два опширна пророчанства, и то што чешће. Корисна су веома, јер осветљују разум и јачају наду.

Рећи ћемо само, да је Исус видео време историје човечанства као време испуњено злом, лажју, мржњом, ратовима и бунама, отпадом од Бога, мучењем хришћана и најзад узбуном целе васионе: помрачењем сунца и месеца и падањем звезда. *Овим се потиरे она вулгарна философска теорија о сталном прогресу у историји света, и о све већем усавршавању људи, и о рају на земљи у далекој будућности*. То је теорија и слутња, а оно је Христово виђење стварности каква ће бити. То онај "крвник људски од искони" дошаптава књижевницима и философима, како се човечанство све више и више усавршава и како греди све ближе и ближе једном "земаљском рају". Само да би одвратио људе од Бога Творца и Промислитеља и да би им помрачио вид за Рај у вечности и за царство небесно. Међутим, по истинитој визији Христовој, историја се креће путем трагичним а завршиће се катаклизмом, тј. привидном победом сатане, којој ће убрзо следовати сјај и блистање победе Христове. Као што је било и са самим Христом: Страдање, Осамљеност, Издаја, Голгота, Васкрсење. *Христов живот на земљи прототип је хришћанског света*, тј. Цркве Његове до краја времена. И Црква ће Његова бити на крају поругана и попљувана и бијена и издавана, као што је и Он био. Страдаће и биће осамљена у мору светске злобе. Издајници и Јуде њене предаваће је и продавати безбожницима. А кад буде била у највећим мукама, на своме крсту, тада ће сунце и месец помрчати, као при Христовом издисају.

Али кад сатана помисли да је победио, и кад зловни и христорборни свет буде зловно ликовео, слично Јеврејима под Крстом Христовим, тада ће се наједном остварити оно друго пророчанство:

Силе ће се небесне покренути, и тада ће се показати знак сина човечијега на небу, и тада ће проплакати (грешници од страха а праведници од радости) *сва племена на земљи. И угледаће Сина човечијега где иде на облацима небеским са силом и славом великом*.

Све што се догодило на малој позорници Јерусалима, догодиће се у последње време на позорници целог света. *Драма правде увек има два свршетка: један коме се сатана радује а други коме се Бог радује.* Смрт на Голготи представља један свршетак, коме се радовао сатана са Јеврејима, а васкрсење Христово представља други свршетак једне исте животне драме, и светска историја, управо историја Цркве Христове – а то и јесте и биће једина историја у свету са планом и смислом – имати два завршетка: један ће бити мрак а други светлост. Но светлост ће бити први и последњи завршетак.

Онај који се родио у пештери и лежао на слами у јагњећој пећини Витлејемској, јавиће се изненадно – *као муња што излази од истока и показује се до запада*, и то са силом и славом, на облацима безбројних војски ангелских.

Тада ће се *пред њим сабрати сви народи, и разлучиће их између себе као што разлучује овце од јараца.* Онда ће им Он свима судити по делима њиховим, и послаће једне у муку вечну а друге у живот вечни.

То је визија надчовечанска. То је пророчанство Истинитог. Време и простор нису могли ограничити ту визију, нити помрачити то пророчанство. Он је видео и прорекао оно што ће бити са светом и са човечанством. И то ће и бити. Многобројна Његова пророчанства, која су се већ остварила, јамче нам несумњиво, да ће се остварити и Његова пророчанства о крају времена и о Другом доласку.

Сви пророци и визионари свих народа и времена сравњени са Господом Исусом Христом јесу као воштане свеће према јарком сунцу Божјем.

29.

Литургија

Литургија је потврда љубави, Теодуле; Божје љубави према људима. Литургијом је Бог потврдио своју љубав према роду човечјем. Та потврда састоји се не само у жртвовању нечега свога него себе самога. Не свога, Теодуле, него себе. Изван те потврде немогуће је и тражити и наћи већу у свету. *Од ове љубави нема нико веће, да ко душу своју положи за пријатеље своје.* Такву љубав показао је Бог жртвујући Сина свог јединородног за све оне који поверују у Њега; а то и јесу пријатељи Божји.

Спаситељ света жртвовао је за род људски све своје, па најзад и себе. Посведочио је своју љубав и речима и делима и сузама и молитвама, још и непрестаним трудом и знојем, мучећи себе и глађу и жеђу и неспавањем и замором и сиромаштином. Претпоставимо, Теодуле, да си ти бачен у тамницу од неких злотвора. Па кад би ти чуо да се неки непознат човек, коме ти ниси учинио никаква добра у животу, трудио и мучио за твоје ослобођење, и жртвовао се онолико колико Исус – и без смрти – зар теби не би све то био довољан доказ да тај човек има велику љубав према теби? Заиста, ти би примио то као довољан и предовољан доказ љубави. Јер било би нечовечно и неприродно кад би ти захтевао од њега да преко свега још и умре за тебе, па тек онда да поверујеш у његову љубав. Заиста неприродно и чудовишно. Но Христова љубав није неприродна него надприродна, боговска. Његова љубав као ни цела личност Његова никако се не може уоквирити у две три природне димензије. То је изванредно запазио и осетио апостол Павле, кад удивљен пише Ефесцима:

да би могли разумети са свима светима што је ширина и дужина и дубина и висина,

и познати претежницу од разума љубав Христову. (Ефес. 3, 18)

Претежнију од разума љубав Христову, чујеш ли ти ово Теодуле? Љубав Христова не може се разумом човечјим, поквареним и оземљеним, разумети нити досегнути. То исти апостол, умујући по разуму људском, на другом месту изјашњава овако:

Једва ко умрије за праведника; за доброга можда би се неко усудио умријети.

Али Бог показује своју љубав к нама што Христос још кад бијасмо грјешници умре за нас.
(Рим. 5, 7–8)

А баш у томе је божанска наслада: жртвовати се за онога ко се не нада жртви од тебе, и умрети за онога ко те мрзи. То само може Бог, или обожен човек, у кога се Бог уселио.

Чудна је птица пеликан. Она храни своје тиће рибицама из воде докле може наћи рибица. А кад није у стању такву храну донети својим младунцима она разгриза своју утробу и крв своју даје деци својој да се исхране и жива остану. Пеликан тица одувек је била символ Христа. Када је све дао што је имао за своје верне и љубљене, Господ им је најзад понудио своје тело и своју крв, да их духовно нахрани и к престолу вечнога живота приведе.

Дивна је животиња јагње. Шта има дивније, кроткије и незлобније? У пантеонима многобожачких народа наћи ћеш обоготворене све животиње јаке, лукаве насилне и крвожедне. Наћи ћеш слонове и лавове, крокодиле и змије, бикове и јарце, сове и копце, мајмуне и вукове – све, нигде јагње. Заиста ово је за размишљање. Јер јагњетом је назват Син Божји, Месија. Јагње не убија а бива убијено. "Отац лажи и крвник људски од искони" побунио је људе да обожавају све оне јаке лукаве насилне животиње, које убијају друге. А јагње не зна ни за лукавство нити за насиље. Ни лажи ни насиља нема у јагњету. Због тога онај Стрвинар није никада внушио људима помисао, да јагње прогласе богом нити да игде у свету подигну храм јагњету; мајмунима да, крокодилима да, змијама да, крагујима да – свима само не јагњету. Нигде се у свету није јагње обожавало, и нигде у свету није подигнут храм у част јагњета. Од Христа пак на овамо хиљаде и хиљаде храмова подигнуто је у част јагњета, Јагњета Божјег. Разрушено је хиљаде и хиљаде храмова крвожедним животињама у Европи, Америци, Аустралији и делом у Африци и Азији, а хиљаде и хиљаде опет постројени у част Јагњетову. У хришћанском свету и нема другог храма осим храмова Јагњету. Последње је постало прво а прво последње.

Свештеници јеврејски посведневно су клали жртвене јагањце, вековима и вековима. Једва су прали руке "до лаката" од крви јагањеће. Извежбани у клању јагањаца они су се оштрили били и на све оне добре људе који су били слични јагањцима. Тако су они побили скоро све своје пророке, велике и мале и безбројне праведнике. Отуда реч Господња: *Пророк не може погинути изван Јерусалима*, тј. изван оне касапнице, где су извежбани касапи били свештеници. Ту је и Христос морао погинути, и од истих касапа.

Знао је Он то потпуно јасно. Зато је журио последњих дана пред смрт да искаже све што је потребно, да учини све, да предскаже све, да даде све, и да буде спреман на последњу и врховну жртву – на давање своје крви, себе самога.

Због тога, последње ноћи на земљи Он врши прву Литургију у историји света. У наше време посведневно се врше у Христово име хиљаде литургија у свету, али ми говоримо о оној првој литургији на онај први Велики Четвртак у горници Јерусалимској: *Он је био приносилац жртве и жртва и храм.*

И кад дође час, сједи за трпезу, и дванаест апостола с њим.

И рече им: врло сам желео да ову пасху једем с вама прије него пострадам.

Провиђа Он, Јаснозритељ, да му те ноћи предстоји страдање. Зна Он да Ад кључа и несвесне слуге Ада у Давидову граду дишу огњеном мржњом против Њега. И сатана и јеврејске старешине хоће само једно па једно: да Њега убију. Смртоносци желе смрт Животодавцу; вуци и змије обзинули су већ својим смрадним чељустима Јагње Божије. Нашли су себи једномишљеника и агента чак и у једном од дванаест апостола. Јевреји и ђаволи хоће смрт Његову из два разна разлога: Јевреји хоће да га убију, да га не би било више међу њима те да им не смета, а ђаволи хоће да Он буде убијен, да би душу Његову имали код себе, под својом влашћу, као и све остале душе, пре Њега. И тако по интелектуалном рачуну мрачних сила и њихових агената у човечјем облику смрт Његова има да буде корисна и за једне и за друге. Нису ни сањали како ће виша Математика Божја да изигра њихову букварску аритметику.

И кад јеђаху узе Исус хлеб и благословивши преломи га и даде им, и рече: примите једите ово је тијело моје.

И узе чашу и давши хвалу даде им говорећи: пијте из ње сви, јер је ово крв моја новогав зајета која ће се пролити за многе ради отпуштења грјехав.

И чудо и љубав.

И није толико ствар чуда колико љубави.

За јеретичке богослове и надмене философе Запада наравно чудо је овде главно питање. Како то да хлеб постане тело а вино крв Христова? Као да сваки дан хлеб и вино не постају у нама тело и крв наша. Али то је, веле они, по процесу природном! Као тобож да је тај процес сам од себе а не од Бога. Својом речју Бог је уредио, да зуби, језик, стомак и стомачне киселине претварају хлеб у тело и вино у крв нашу. То је посредан пут делања Творчева. Али Творац може дејствовати непосредно речју Својом, и непосредно и тренутно свршити онај посао који стомак свршава дуго и тромо. Јер је јача реч Божја од стомака. Јер је и стомак производ једне речи Божје. Христос је и без једне речи, *него само помишљу, претворио шест судовав воде у вино* у Кани Галилејској. Овде, на Литургији, Он речју именује хлеб Својим телом и вино Својом крвљу. Тамо у Кани и без речи и без додирав, само једном помишљу; овде пак употребљује и додир рукама, и реч, и захвалност Оцу небесном. Но тешко је препирати се са замрзлим мозговима јеретичких богослова и са јудаизираним философима Запада. Јер су сви јеретици и јудејци готови да се послуже убиством непријатеља кога не могу да победе ни разумом нити, још мање љубављу.

Крв се ствара и од друге хране, али Исус је изабрао две најчистије јестивне ствари да представљају Његово тело и крв, пшеницу и винову лозу. Обе ове твари успевају на сухотним и узвишеним местима и потребују много сунчане светлости а мало влаге. Као слика поста и молитве.

Ми смо знали многе монахе око Јерусалима и у Светој Гори, који су се кроз дуги низ година – понекад и по тридесет и педесет година – хранили искључиво сувим хлебом и нешто вином, и били су у дубокој старости здрави, чили, весели, прослављујући Бога даноноћно. У србској народној поезији ништа није тако нежно опевано као *"бјелица пшеница и винова лозица"*. Нити се код Срба ишта више поштује од хлеба и вина. Јер се сматра за велики грех једну мрву хлеба погазити и једну кап вина просути на нечисто место. Све је то у свесној вези са Христовом жртвом љубави, са Христовом Литургијом.

Јер ту је посреди главно љубав, која пошто је дала све своје даје најзад и себе. То је главно и основно; вештаство је другозначајно.

Пеликан кад није у стању ишта више дати својим гладним младунцима, раздире своју утробу и даје им своју крв, не мислећи о својој смрти. Не мислећи о својој смрти, Теодуле, него о животу својих љубљених чеда.

Заиста вам кажем: један од вас издаће ме.

Издаја – као гром испод ведрога сунчаног неба љубави! Као кад се змија сагледа у бистром извору.

Да нисам ја? Да нисам ја, Господе? питаху апостоли несигурни самих себе на дубини живота на коју их је навезао Учитељ.

Да нисам ја, Рави? упита и Јуда издајник.

Ти рече, одговори му Исус.

Али тешко оном човјеку који изда Сина човјечијега; боље би му било да се није родио.

Но ни та страшна опомена није изменила срце Јудино. Тридесет сребрника њему су били милији од Бога. Његов помрачени ум није могао извести ни најобичнији рачун. Ми не знамо колико је значило ондашњих тридесет сребрника, али узевши у најбољу руку они су му могли осигурати уживање за једну стотину дана. Учитељ његов обећао му је дати као и другим верним не стотину дана него стотину хиљада година, и не само толико, него сву неизмериву вечност рајског благостања. Али, мислио је он, *на то треба чекати а ово је одмах и у готову*. Одмах и у готову – том музиком напуњавао је сатана душу његову. Зато он и пружи руку и прими из руку Исусових залогај умочен у со. *И по залогају тада уђе сотона у њега*.

Тада му рече Исус: *Шта чиниш, чини брже*.

А он узевши залогај; одмах изиђе. А бјеше ноћ. Ноћ око њега, и ноћ у њему. Залуд се Учитељ понизи те се саже и опра му ноге; залуд и пружени залогај хлеба као знак љубави – у њему се чуло само звецкање проклетога сребра и шаптање ђавола да иде камо је пошао. Ноге опране али срце прљаво. И они који су га сребром платили за издају прали су сваки час руке "до лаката" али срце им је било као гроб пун мртвачких костију и смрада.

Заиста, Теодуле, како Јуда прими само залогај хлеба али се чаше не дотаче нити се причести крвљу Христовом. А Господ је јасно рекао: *Ако не једете тијела сина човјечијега и не пијете крви његове, нећете имати живота у себи*.

Неке јеретичке цркве до данашњег дана не дају својим верним крви Христове него им дају само залогај и то неквасан и неслан (јеврејски). Таквим причешћем причестио се само Јуда издајник, док су се остали апостоли причестили пуним причешћем, телом и крвљу. Овакво апостолско причешће строго држи црква православна, и причешћује своје верне од памтивека у оба вида, по заповести Христовој и по пракси на оној првој Литургији. Због оних јеретика, који ускраћују народу да се причешћују крвљу Господњом, и рекао је Господ апостолима: *пијте из ње сви*. Кад им је преломио и поделио хлеб није изговорио ту реч "сви", него је само рекао: "Узмите, једите, ово је тијело моје." Но кад им је потом пружио чашу, рекао је: "пијте из ње сви". Зашто Исус у првом случају не изговара реч сви а у другом

изговара ту реч? Зато што видовити Господ, прозирући у будућност, видео је да ће се у цркви Његовој јавити ова саблазан, да свештеници у неким земљама ускрате народу причешће у оба вида и да му дају само хлеб али не и вино, и тиме затварају народу врата живота вечного. Јер ко може поништити реч Христову и надати се животу вечном? Са страхом и трепетом источна православна црква прима реч Спаситеља света: *Који једе моје тијело и пије моју крв има живот вјечни и ја ћу га васкрснути у последњи дан*. Прима ту свету реч и у пракси је извршује причешћујући сав народ телом и крвљу Његовом, онако како је и Он причестио Своје апостоле на оној првој и типичној Литургији, и како је сам Господ доцније, по васкрсењу, јавио великом апостолу Павлу како се треба причешћивати. (I Кор. 11, 23)

Изузев тике пеликана, и свака мајка која доји чедо своје, символ је Христове љубави и Христове жртве. Јер дојећи дете млеком из груди својих, мајка га храни својим телом и својом крвљу, пошто је у млеку и тело крв. Зато кадгод видиш мајку како доји дете своје – мајку а не најамницу – знај, да видиш слику Литургије Христове, наравно у смислу уском и ограниченом. Јер Христос даде себе не за једнога човека него за милионе и милионе људи, чак и за неправеднике и грешнике. *Даде себе праведнима за храну а грешнима за лек*; свима пак, да би сви личили на Њега, као деца на родитеља свога, како би их ангели Његови распознали на капији царства небеснога и пустили унутра к Њему.

О кад би сваки знао да Христос има већу љубав према њему, далеко већу неголи његова мајка! Јер мајка кад га је *дојила давала му је нешто од себе и из себе*, и то један део само, а Христос жртвује за њ целог себе – целог до последњег даха и до последње капи крви. Материнска љубав је само бледи символ Христове љубави. По зналцима језика Литургија значи *Опште дело*. То јест: Дело Христове љубави важи уопште за све људе, који ту љубав прихватају и љубављу на њу одговарају. Не општа мисао, нити општа идеја, него *Опште дело*. Јер Христова љубав према грешном и неправедном роду људском посведочена је делом крајњег пожртвовања и давања себе целог, телом и крвљу. Из далеке давнине провидео је Исаија Христа као жртвено јагње и описао овим речима: *Мучен би и зостављан, али не отвори уста својих. Као јагње на заклање вођен би, и као овца пред онијем који је стриже не отвори уста својих*. (Исаија, 53, 7) Баш као милокрвно јагње. Само не обично јагње, него Јагње Божје са божанском свешћу, божанском слободом и божанском љубави.

Свети Симеон Нови Богослов говори, *да смирење представља ноге а љубав главу свих врлина*. Ове две главне врлине држе цело тело свих осталих врлина. (Слово, 22) Свети Симеон се томе научио свакако од Тајне вечере, на којој се Исус понизио дотле да је опрао ноге својим ученицима, и на којој се узвисио до врха небеса својом бесмртном Литургијом љубави. Да и ми један другогa перемо а не прљамо, и да један другогa волимо а не мрзимо.

Од онога првог Великог Четвртка и од оне прве Литургије у горници Јерусалимској Литургија је постала срце свих молитвених богослужења православне цркве, а срце Литургије, срце срца, приношење Светих Дарова, тела и крви Христове. Зато кад чујеш да свештеник у олтару произноси и понавља истоветне речи Христове са оне прве Литургије: "Примите јадите, сие јест тјело моје" и опет даље: "Пијте од неја вси, сие јест кров моја новогa завјета" уздахни и поклони се с благодарношћу Христу што и тебе није заборавио, него те позива на своју Трпезу, да те нахрани и напоји најскупљим јелом за какво је икад ухо човечје чуло.

Не испитуј, него диви се. Не одбијај него приђи и прими с благодарношћу. Јер ако одбијеш, Он неће бити с тобом на земљи ни ти са Њим на небу. Ако ли га примиш у себе с љубављу, неће ти смрт наудити и бићеш примљен за Његову небесну трпезу, где ћеш се са ангелима и свима праведницима вечно наслађивати некогa новогa и још тајанственијег јела и пића. (Матеј, 26, 29)

А кад Исус заврши Тајну вечеру, рече ученицима:

Дјечице, још сам мало с вама... Нову вам заповијест дајем да љубите један другог као што ја вас љубих, да се и ви љубите међу собом.

По томе ће сви познати да сте моји ученици ако имаћете љубав међу собом.

Он им говори дјечице; ословљава их родитељском речју љубави. Дјечице – иако су му неки од ученика вршњаци по годинама, а неки можда и старији. Тако је ословио и ону крвоточну жену, једва млађу од себе, кћери! Но ко може Њему бити вршњак, или старији од Њега, кад је Он рекао Јеврејима о својој старости: "Ја сам прије него се Аврам родио".

Нову вам, каже, заповест дајем. Како нову, кад им је толико пута говорио о љубави? Новом је назива сада после Литургије, пошто је дао себе самога њима као животворно јело и пиће; пошто је дакле раније речи своје о љубави сада потврдио делом. Његова жртва за њих показује Његову љубав у несањаној и ненадмашној слави и красоти. Раније им је говорио речи о љубави, и препоручивао љубав, и објашњавао љубав, а сада, први пут сада, Он издаје заповест о љубави. С ауторитетом несумњивим због Своје жртве, Своје Литургије.

Пре Христа свет није знао за љубав. Незнабожачки народи изговарали су ту реч али у вези телесној, супружанској, крвној и сродничкој. Сократове и Платонове речи о љубави нису друго до песничка маштарија.

У Корану се и не спомиње реч љубав. Мухамед је знао само за једнога Бога, увек удаљеног од људи, који је час праведан, час милостив.

Буда је изнео своју теорију о непотребности и штетности љубави, и мучио се да ишчупа и саму клицу љубави према ма чему и ма коме на небу и на земљи. По њему, докле год човек буде везан љубављу било за људе, или за богове, или за ствари, дотле ће се душа његова морати понова јављати у разним телима. А када човек сасуши и сам корен љубави у срцу своме, онда се неће више рађати него ће прећи у Нирвану, у Небиће, у Ништа. То је једина срећа, по учењу Гаутаме Буде. Зар тебе не подилази језа, Теодуле, од ове несреће коју је индијски учитељ називао срећом?

Но не чуди се, што су људи долазили и на такве мисли. Конце њихових мисли и мудролија држао је у својим рукама сатана, човекомрзац и човекоубица. Он је чинио људе вансебним; држи и до данас незнабожце и безбожце. Требао је да дође неко јачи од сатане, да ослободи људе и поврати их себи, Богу и чистоме разуму. Требао је неко да сиђе с неба са светлошћу истине и топлином љубави, да људима обасја разум и загреје срца.

И дошао је. Дошао је Спаситељ, очекивани и проречени Месија. Ми о Њему и говоримо непрестано, Теодуле, Он је победио демоне. Он је открио људима тајне царства небеснога. Он се цео дао на жртву из послушности према Оцу свом небесном и из љубави према људима. И цео се дао, телом и крвљу, и опет је цео остао.

Платон је умро од болести. Није се жртвовао ни за кога. Буда је умро у старости прогутавши случајно некакву кост. Ни он се није жртвовао ни за кога. Мухамед је умро од старости. Ни он није жртвовао живот свој ни за кога. Од Платона није остало ништа. Од Буде је остао један зуб, који се и сада чува на острву Цејлону. *Од Мухамеда је остала само једна длака из браде, која се сматра на Таби за светињу.*

Христос се жртвовао сав за све, и остао је сав. Ко даје мало, прима мало. Ко даје много прима много. Ко жртвује све, добија све. Христос је дао све, и Своје и Себе, и добио је. *Даје ми се свака власт на небу и на земљи*, посведочио је Он после Васкрсења Својим верним. Мимо Христове власти не може нико ни живети ни умрети; нити из Ада изићи нити у Рај ући. Неограничена и страховита власт. Срећа је за нас што ту власт над нама нема више онај мрачни Стрвинар, него Човекољубац Господ, који је показао према људима љубав која превазилази разум.

30. Победитељ

Седам тешких мора мориле су људски род, Теодуле, од изгања Адама из Раја до Христа. Седам мора имале су власт над многим поколењима, и то су:

- власт незнања,
- власт демона,
- власт природе,
- власт тела,
- власт мржње,
- власт болести и
- власт смрти.

Христос је донео и људима даровао седам победа и то су:

- победу над незнањем,
- победу над демонима,
- победу над природом,
- победу над телом,
- победу над мржњом,
- победу над болешћу и
- победу над смрћу.

Од постања људи су уздисали за овим победама, али мудраци и учитељи старога света нису били у стању ниједну задобити и човечанству даровати. Ни философи јелински, ни мистици персијски, ни чаробници египатски, нити мудраци индијски. Нико никад и нигде од почетка до Почетка, тј. од почетка света до Месије, који је себе именовао Почетком.

Христос је однео све победе, сабрао сав плен и ослободио робље од таме и тамнице. Као што ветар просипа трешњев цвет на пчеле да из њега купе мед, тако је Он просуо небесне дарове и све задобијене победе на људе да из њих црпе радост, срећу и живот вечни. Он се показао као:

- објавитељ истине,
- изгонитељ демона,
- заповедник природе,
- укротитељ тела,
- савладатељ мржње,
- исцелитељ болести и
- васкрситељ мртвих.

Седмократну слободу даровао је Господ Исус људима, као сунце са седам јарких и лучезарних млазева светлости, и то:

Слободу од лажи спојене с насиљем,
Слободу од демона, носиова лажи и насиља,
Слободу од природе, одређене да служи човеку, но збунтоване против грешног човека,
Слободу од тела, као органа душе, и од телесних страсти,
Слободу од мржње, нераздвојне од себичности, пакости и незнања,
Слободу од болести, као нечег неприродног и Богом нежељеног,
Слободу од смрти, највећег страшила за људе.
Седмократни страх развејао је Господ из људи, и то:
Страх од мрака и непознавања истине,
Страх од злобних божанстава, демона,
Страх од природе и природних стихија,
Страх за тело као тобожњег јединог носиоца живота,
Страх за своју личност, родитељку себичности и мржње,
Страх од болести као од бича демонског; и
Страх од смрти, и изнад свега посмртног битисања у мрачноме Аду или пресељењу душе
човечије у нижа бића.

(несвршено)

Српски народ као Теодул

Увод

Срб то је једино национално име у Европи чије се значење изгубило. Називи осталих народа и племена европских или су сасвим јасни или полујасни. Нагађања, да реч Срб долази од речи Сореп, остаје само нагађање, и једва вероватно. Свака тајна баш због тога је тајна што има дубок и скривен смисао, најчешће идејни а не спољашњи. И српско име је тајна, скривена и дубока, као и сва судба српскога народа.

Што су западни народи назвали Србе Срби или Серви, то је дошло од њихове језичке сиромаштине. Они немају *p* као самогласник, па су зато принуђени били да ставе *e* пред *p* да би могли изговорити. На европскоазијском континенту само Индијани имају *p* као самогласник, а поред њих још једино Срби. И реч Сораб место Срб морали су сковати други народи, који немају самогласно *p* у своме језику. Тако дакле ни Сораб ни Серб него Срб.

Од Индије су праоци Србски примили многобројне речи, староиндијске и санскритске. Но важније од тога јесте још вера у судбу. Индијани кажу Карма, Турци кажу Кисмет, Срби

кажу Судба. Карма је старија и од Кисмета и од Судбе. Индијани уче, да човеку бива све по Карми, тј. све што им се догађа, добро или зло, догађа им се према њиховим ранијим делима, па чак и по смрти бива им онако како су у претходном животу заслужили.

1. Најдубље веровање српскога народа јесте веровање у судбу. Не у судбу слепу него у судбу промисаону, планску и праведну. И у Библији тако пише. Кад су сва јеврејска мушка деца у Египту уништавана, по заповести фараоновој, Мојсеј је спасен промислом Божјим. То је судба. Због греха цара Давида синчић му умре. И то је судба. Због заслуга цара Давида, син му Соломон постаје велики и славан. И то је судба. Због издаје према цару Давиду Ахитофел, царев доглавник, исто као и Јуда издајник Христов, веша се. И то је судба. Христос је рекао: Ни један врабац не пада без воље Оца нашег небесног. И још је рекао: Вама су и власи на глави избројане. А за себе је рекао: Тако је писано и тако је требало, да Христос пострада и устане из мртвих трећи дан. Каже српска пословица: Нема смрти без суђена дана. То чини Србе храбрим и неустрашивим. Најдубље веровање српскога народа јесте веровање у судбу.

2. Шта је то историјска судба народа, коју многи спомињу без размишљања и схватања? То је драматична улога појединих народа према плану Божјем, али и према заслугама свакога народа. Историјска судба српскога народа јасна је тек од Немање на овамо, а то значи само једна једина десетина српске историје позната нам је, а девет десетина непознато. То јест, српска историја оцртава се пред нама јасно тек за последњих 800 година. Жупанско време до Немање представља један прелаз као из Старог Завета у Нови.

3. То веома ограничено знање наше историје има и једну добру страну. Јевреји, Индијани, Грци, Римљани, Кинези знају своју прошлост од неколико хиљада година. То их чини гордим, и то их збуњује и успављује. Нарочито крштене народе, Грке и Римљане. Ови се хвале својим паганским херојима и философима исто као и својим хришћанским свецима и мученицима. И то их двоји, то их збуњује и слаби. Ми Словени знамо добро само своју крштену историју. Наша паганска, прехришћанска прошлост је без јасноће и без славе. Сва наша слава је у периоду наше крштене историје. Последњих 800 година представља за Србе једну беспримерну епопеју кристализације личног и националног карактера, епопеју труда, борбе, страдања и славе. Све у знаку крста и слободе.

4. Све у знаку крста и слободе. У знаку крста означава зависност од Бога, у знаку слободе означава независност од људи. Још у знаку крста значи ходити за Христом и борити се за Христа, а у знаку слободе значи ослобађати се од страсти и сваке моралне кварежи. Ми не кажемо просто *крст* и *слобода* него *часни крст* и *златна слобода*. Дакле, не неки крив крст или ма какав злочиначки крст него часни крст, што означава искључиво Христов крст, нити ма каква слобода, јевтина, прљавица, и неваљала, него златна, што ће рећи скупа, чиста и светла. Српска слобода била је увек скупа, али не увек чиста и светла. Крсташ барјак је српски барјак. Под њим се пало на Косову, под њим се ослободило у Устанку.

5. Основна и непрекидна линија српске историје за последњих 800 година може се изразити са две речи СЛУЖБА ХРИСТУ. У овом периоду времена од осам столећа српски народ је био истински Теодул, тј. Божји слуга, или Христодул, тј. Христов слуга, што је једно и исто.

6. Никада већина српскога народа није одступала са те основне линије, али је одступала мањина. Одступали су или поједине старешине народне због умне помрачености или пак један мањи део народа са својим старешинама због моралне покварености.

Због тога је судба тако језиво бичевала Србе у мукама и патњама као мало који народ, изузев јеврејског, у историји рода људског.

7. Четири стотине и тридесет година робовали су Јевреји у Мисиру под фараонима. Исто толико су робовали Срби под Турцима до ослобођења, и то делимичног, под Кнезом Милошем. Робовања под Аустријом и Мађарском, пак, слична су робовањима Јевреја под народима Хананским.

8. Умна помраченост код српских народних старешина у старије време и српске такозване интелигенције у новије време долазила је од безобзирног гажења једне велике заповести Христове. Та заповест гласи: *Али међу вама да не буде тако* (као међу незнабошцима), *него који хоће да буде већи међу вама, нека вам служи, и који хоће да буде међу вама први нека вам буде слуга.* (Мат. 20, 26; Лука 22, 26) Другом приликом опет заповедио је својима, да се не отимају о прва места, као фарисеји, него нека седају на последње место. Јер, вели, *сваки који се издигне, биће понижен, а који се понижује биће подигнут.* (Лука, 14, 11) Од свих заповести Господњих, Срби су најрадије и најчешће газили ову заповест. Борба за првенство међутим доносила им је градобитне поразе и ударце. И после 800 година искуства и учења Срби ни до данас нису научили ту једино спасавајућу за њих заповест Христову. Зато и стоје сваке деценије или две пред градобитном страхотом.

9. Јер кога Бог љуби онога и кара стоји написано у Светом Писму. Стоји још: И бије свакога сина којега прима. Прашљив ћилим не уноси се у кућу, него се прво шиба и од прашине истресе па онда уноси. Није да Бог не љуби све своје створене народе, него као што је речено за апостола Јована да га Исус нарочито љубљаше, тако Бог пројављује своју љубав особито према онима којима даје велике задатке у животу, у историјској драми људској. И као што је Христос одредио изванредно велики задатак своме љубљеном ученику светом Јовану, тако је одредио велики задатак српском народу, велику мисију међу ближим и даљим народима.

10. Сви богољубци и народољубци били су у овоме животу велики паћеници. То Библија прејасно потврђује, износећи пример Јакова, Јосифа, Мојсеја, Исуса Навина, Самуила, Давида, Јова, свих пророка и праведника Старога Завета. И сав Нови Завет и сва историја цркве потврђује то не са десет или сто примера него са милионима. Шта је хришћански календар друго него списак типичних паћеника, кажемо типичних, јер сваки календарски тип паћеника повлачи за собом хиљаде сличних а не записаних паћеника за Бога, за душу и за народ кроз последњих 2000 година.

11. Велики је паћеник био и Немања, зачетник и почетник осмостолетне историје српске. Ако један велики човек није паћеник, он је авантурист, сличан Бонапарти. Немања је био троструки паћеник: за Христа Бога, за народ и за своју душу. И пре Немање било је српских жупана и светитеља паћеника. Био је Часлав и Војислав и Бодин, а нарочито свети Јован Владимир, сви паћеници за народ, био је свети Прохор и свети Јован Осоговски и Јован Рилски, паћеници за своју душу. Исто тако и света Петка српска, и ко зна колико њих уз ове паћенике. Али Немања је све њих ујединио у себи. Он је био троструки паћеник, и ваистину велики паћеник. Али зато и велики победник и бесмртник.

12. Не зна се ко је већи: Немања владар или Симеон монарх, нити Симеон монах или Симеон мироточиви, нити онај пре смрти или овај после смрти. Неколико људи у једном човеку. Ратник и државник, народољубац и богољубац, богаташ и убоги подвижник, светски човек и светац. Сава и Стеван, синови његови и животописци његови нису ни мало преувеличали богату и многоструку личност свога оца. Дела и факта оправдавају сваки славопој Немањи, и не дозвољавају нацивети се речима. Само једна реч објашњава целог Немању у свим његовим пројавама – Теодул што значи слуга Божји.

13. Чудан је човек био Немања: Он је имао два крштења, два имена, два звања у животу своме, а по смрти два гроба. Прво је крштен по католички, потом кад је одрастао одбацио је

то латинско крштење и крстио се по православном закону. Звао се као владар Немања – по библијском имену Нехемија – а после као монах звао се Симеон. Био је владар и маченосац, а под старост монах и крстоносац. Прва гробница му је била у Хиландару а потоња у Студеници. Он је корен свете лозе Немањића. Оставио је после себе не само крв у потомцима својим, него мач и крст као програм у служби Господу. Био је он Теодул – слуга Божји – и као маченосац и као крстоносац, и као Немања и као монах Симеон. Чак и по смрти, као мироточиви светац, остао је слуга Божји и помоћник народни. У њему је сва дубока историја његове династије као и неизразива судбинска историја српскога народа до данас.

14. Био је Немања и господар, био је и сужањ. Ратовао је са браћом и са небраћом. Борио се са правоверним и кривоверним. У својој рођеној браћи имао је издајника. Против правоверних Грка ратовао је за државу и за националну индивидуалност, тј. за српско име, које су Грци хтели утопити у јелинизам због једнакости вере. Против латинске и богоумилске јереси борио се за праву и чисту веру.

15. Кад је Немања стигао да поред оноликих ратова и борби сазида неколико велелепних цркава? Даровао му Бог истина дуг век, али и он је журио, да и мирне дане употреби на службу Богу и на славу Бога и Божјих светаца. Није он зидао Ђурђеве Стубове и Студеницу тек онако ради украса своје земље нити пак да подражава Грцима него све по завету у мучним приликама свога живота. Ђурђеве Стубове подигао је по завету Светом Ђорђу, кад је био бачен од браће у јаму као негда библијски Јосиф, а Студеницу по завету Светој Богородици, када је стајао пред тешким ратом са Грцима. Извесно, да је све остале цркве и манастире како по Рашкој тако и око Куршумлије, подигао по неком свом завету.

16. Све борбе Немањине и сви циљеви његови били су упућени на то, да уједини српски народ и створи једну српску државу. Али не онаку лаичку, како то модерни историчари тумаче, тј. не један лаички народ и не једну лаичку државу, него народ христољубиви, који ће Христу служити, и државу свету, која ће опет Христу служити. Све да служи Христу онако како је и он служио до свога последњег издисаја на асури у Хиландару. Његов национализам је хришћански православни национализам и његова држава је Теодулска држава. Ту своју основну идеју он је запечатио увлачењем мача у корице и смрћу под крстом Христовим. Јер је мач без крста ништа, а крст победоносан и без мача, на крају крајева. Немања никад није ни ратовао самим мачем без крста, што сведоче његове заветне цркве.

17. У општим линијама Немања је водио свој народ насупрот две јаке силе – панјелинизму цариградском и пантеократији римској. Он је само, можда несвесно и спонтано или полусвесно, трасирао пут будућности свога народа, али је требао да дође Сава, његов најмлађи син, да тај пут потпуно просече и уравни, да кристализира опште идеје свога родитеља и практично их оствари у једној савршеној унутарњој организацији српскога народа. Тамо где је осамдесетогодишњи старац Немања стао, ту је млади монах Сава наставио, доследно и интелигентно до генијалности.

18. Сав позитиван, практичан и конструктиван до сржи у костима, како само може бити један духовни човек, један јеванђелски домаћин, Сава је смислио како да победи зло добрим. Како, дакле, да победи панјелинску тежњу? Помоћу самосталне народне цркве. И он је то остварио. Стукнуо је заувек панјелински шовинизам, стварањем српске самосталне цркве, независне од Цариграда. А како да победи интернационалну папску теократију у Риму? Стварањем теодулије – службе Богу – усредсређене у личности владара.

19. Каква је разлика између теократије и теодулије? Као између наметнутог господара и драговољног слуге. Теократија може бити двојака: клерикална (свештеничка) и световњачка. Клерикална теократија једино је и позната, и страшно омрзнута у Европи, а световњачка

теократија позната је у муслиманском свету, у коме је калиф или шеиф или шах носилац божанске власти.¹

20. Теодулија је главна карактеристика свих српских владара лозе Немањића. "Раб Христа Бога" тако су себе сви називали и потписивали, почев од Стевана Првовенчаног до цара Уроша. И не само Немањићи него и владари, кнежеви, деспоти, војводе и господари других лоза и фамилија тако су себе, попут Немањића, називали и потписивали, као кнез Лазар, деспот Угљеша, деспот Стеван Високи, деспот Ђурађ Бранковић, султанија Мара, мајка Ангелина и други многобројни. Сви раби Христа и Бога, сви – теодули, слуге Божије. Тако их је све Сава упутио, Немања свима пример дао, а дух Божји на том путу укрепио.

21. О ко да се стиди назвати се слугом
И служити Богу с радошћу, не с тугом?
Кад се и Син Божји из очевог крила,
Господар свих твари и небеских сила,
Спустио на земљу да људима служи
И да пример службе драговољне пружи.
Прерушен у тело и у сиромаша,
Слуга без одмора, слуга без предаха,
Он и ноге пере рибарима знојне,
Нахрани, исцели, поучи безбројне.
Цар царева тако, а грешници како?
Да до власти дођу, и то брзо, лако,
Да се хвале влашћу, да се надимају
И да ближњим својим за врат ногом стају –
То је њихов програм, то њихова сврха,
Живот им је цео за сујетом трка.
О Исусе славни, службом прослављени,
Све људе на службу чудесно покрени.
Ко год Теби служи не хвата га рђа,
Пун је Твоје силе, пун је милосрђа.
За цара и краља и свакога смртнога
Највеће је звање – раби Христа Бога.

22. Свети Сава је тако установио и утврдио да архиепископ српски буде први слуга Христов у чину духовном а краљ српски први слуга Христов у чину грађанском. А кад је архиепископ слуга Христов, то су слуге Христове и сви свештеници, и кад је краљ слуга Христов, онда су слуге Христове и сви чиновници, војни и грађански. Цела јерархија духовна треба да служи Христу, и цела јерархија војна и цивилна треба такође да служи Христу. Дакле не само црква има да стоји у служби Христу него и држава, и то држава нимало мање него црква, и краљ ни мало мање него архиепископ. Теодулија је пут и сврха и цркве и државе подједнако.

23. Сава је то сасвим јасно изразио у Жичи приликом крунисања свога брата Стевана за краља србског. У својим беседама тада он је непрестано истицао у лице краљу, великашима и народу две необориве стварности: прво, да је вера једини благословени темељ живота личног и живота друштвеног и уређења државног; и друго, да и краљ и сви великаши и сав народ као и свештенство морају служити вери, односно Оснивачу вере Господу Исусу Христу, Сину Божјем Јединородном, како би и ми сви могли бити названи синовима Божјим и ући у царство небесно.

(Реч је наравно само о вери православној, о вери чистој и правој, апостолској и отачкој, без примесе јеретичког мудровања и клерикалног политизирања.)

24. Зашто мудри Сава није тада говорио како треба уредити лични дом, и краљевски двор, и организовати државу, и спремити војску, и распоредити послове и дужности? Зашто не то, него само о вери па о вери? Зато што је вера истина, а истина је светлост, а без светлости нити се види пут ни мета, нити се распознаје брат од небрата, нити се зна докле се дошло и куда се иде, нити зашто се живи, зашто се мре и коме се служи, нити ко ће и чиме ће нам се платити наша служба. Истина је прво, главно и основно, све друго само собом долази. А истина – то је Христово Евангелије, то је вера у Христа. По речи самога Христа: Ја сам светлост свијету, ко иде за мном неће ходити по тами. Од тада па за навек Србин је остао истинољубив и Христољубив, што је једно и исто. Који народ у свету тако нескривено и нелицемерно говори истину и воли истину? Од тада па за навек српски владари назвати су Христољубивим, што ће рећи истинољубивим. Деца и слуге истине.

25. Сави Немањиним, подвижнику и монаху светогорском, било је највише стало до тога, да отвори очи своме народу те да види стварност онога света, духовнога и бесмртнога, према коме се мора оријентисати и уређивати у свима работама овај свет телесни, пролазни и смртни. Онај свет, то је царство небесно, коме се он привезао у својој седамнаестој години и за које се он још толико година трудио да га упозна до савршене несумњивости и повесности. Томе царству небесном он је после као црквени старешина и жарки родољуб хтео приволети и привести цео свој народ. Јер то је основно и главно, а све друго се као узгредица и споредица додаје онима који признају царство небесно и њему се приволе. На двеста година пре кнеза Лазара у Крушевцу Сава и Немања, младост српска и старост српска, приволели су се царству небесном. То је судбоносна прекретница у животу сваког хришћанина и сваког хришћанског народа, наиме: хоће ли се приволети царству небесном или царству земаљском. То је судбоносно било у време Немање и Саве за српски народ и сву његову доцнију историју до данас.

26. Веран слуга, веран је домаћин. Ко је веран у маломе, веран је и у великоме, и биће похваљен од господара свога. То је истина евангелска. Свети Сава био је веран слуга у Светој Гори, па веран – и домаћин у Хиландару. Био веран слуга Господњи Србији, па и веран домаћин у српскоме роду, најбољи Србин слуга и домаћин што га је забележила српска историја. За вредног а бездетног домаћина кажу Срби: труди се и зноји као да има десет синова. Сава монах труди се и зноји се око милиона Срба као да су све његова рођена деца, као његови синови и кћери. Није било посла ни духовног ни практичног, ни посебног ни народног, ни црквеног ни државног, који се њега не би тицао и у који он не би улазио као помоћник и саветник. Најтрудољубивији слуга Христов и народни, Сава је био најбрижнији домаћин у српскоме роду. Веран следбеник и подражатељ Господа свога Исуса.

27. Савршени домаћин као савршен слуга, то је пример и завет Светога Саве српскоме народу. О некаквоме господству код њега нема ни спомена. И на речи и на делу, од почетка до краја, он је био слуга са домаћинским духом. Знао је он да је људски век кратак и да је дат не ради господарења него ради служења. Безбројне народне приче и легенде о Светоме Сави, који свуд стиже да свакоме човеку помогне нису неистините. Оне сликају прави карактер овог духовног родитеља српског народа као највећег слугу – домаћина у историји српској.

28. По својој служби богу и народу, по своме домаћинском духу, Сава је био Србин најближи Христу Господу. Слуга домаћин и домаћин слуга – истински Теодул. Теодулија је био цео његов земни век, Теодулија – најјаснији пример и најречитији аманет његов своме роду. Тај пример и аманет оставио је он свему српскоме народу и народним старешинама од првих до последњих. И није узалуд. Савин пример и аманет био је као здраво семе бачено на плодну земљу, те је кроз све векове до данас доносило богату жетву Богу за царство небесно. А његов пример и аманет може се изрећи једном речју – Теодулија или служба Богу.

29. Српска историја не зна за борбу између цркве и државе. Такве борбе нема, него крвави ратови испунили су историју западних народа. Чиме се да објаснити оно прво а чиме ово друго? Оно прво Теодулијом а ово друго Теократијом. Узмимо за пример два мирна вола, како, упрегнути у исти јарам, вуку иста кола и служе истом домаћину. То је Теодулија. Онда узмимо два вола разбешњена један на другог, тако да се час левак извуче из јарма и боде свога друга дешњака терајући га да он сам вуче кола, час опет дешњак то чини са својим другом леваком. То је теократија: рат цркве против државе и рат државе против цркве, рат папе против краљева и рат краљева против папе. Ниједан во није хтео да ујармљен служи Домаћину, сваки је од њих хтео да игра улогу Домаћина, и да тера свога друга у јарму. Зато су Домаћинова кола остала укочена а њива необделна и најзад сва зарасла у коров. Тако на Западу.

30. Савина је мисао била да треба оба вола упрегнути у јарам, да подједнако служе Домаћину. И цркву и државу. То је библијска мисао – управо заповест Божја и у Старом и у Новом Завету. Псалмист разматра сву земљу и све што је на земљи, па задивљен говори Богу: *Све служи Теби*. (Пс. 119, 91.) Шта је човек, да он једини чини изузетак? Зар лептири и птице, и ветрови и громови, да служе Створитељу Домаћину своме а човек да не служи? То мора да је дошло од неког помрачења ума и од неке злокобне погрешке у срцу. Официри у двору кнежевском с поносом говоре: ми смо на служби код кнеза. А шта је један смртни кнез према бесмртном и свесилном Цару неба и земље, и то још Творцу и Оцу своме? Заиста, само сумашедши и од сатане дириговани људи могу сматрати за част да служе једноме кнезу а за стид и понижење да служе Господу Богу. Колико сутра они ће лежати мртви, гроб до гроба, са својим кнезом и у трулежи распадати се, а Бог ће вечно живети и царовати. Али њихова кратковидост да ово виде већа је од кратковидости инсеката, заиста поражавајућа.

31. Они представљају успех злобног сатане. Они претстављају и пораз Божји, пораз Онога што их је створио. Ај, каква очајна коб за једнога човека: претстављати успех ђавола а пораз Бога! Зато их Творац њихов без милости а по правди сатире и уништава. Као кад би један отац одгајио синове а они се одметнули у хајдуке, па са својим харамбашом (читај овде: сатаном) нападали мучки на дом оца свога и на његову мирну чељад. Ко не служи Богу, тај неизбежно служи ђаволу, супостату Божјем. Зар је дакле стид служити Богу? Заиста јесте стид, али само за оне који пропадају, али не за оне који се спасавају.

32. У Старом Завету говори се о народу израиљском, од Бога изабраног да Богу служи, једини између свих народа који су ђаволима и ђаволским идолима служили. Јер једна служба људима не гине: или служити Богу или ђаволу. Само што Бог службу себи назива службом, а лажљиви ђаво назива службу себи господством и уживањем. И тај избрани народ израиљски храмао је на обе ноге кроз хиљаду година, служећи час богу час ђаволу. Сви праоци, оци, праведници и пророци позивали су народ на службу јединоме Богу, али су често преовлађивали ђаволови лажни пророци и одвлачили народ на службу ђаволу. Премда ђаво никад не говори о служби ни Богу ни себи, него о господовању и уживању у овоме веку, он ни о чем другом не мисли него да подјарми људе себи на грозну службу. Јер је он лажа и отац лажи.

33. Нови Завет пак по превасходству је Устав службе Богу, свето, савршено и бескомпромисно. И Син човечји није дошао да му служе него да служи. Служио је чак и Онај, који је Домаћин света, Господ Исус Христос, служили су и његови апостоли и сви прави следбеници, служили Богу до последњег даха и издаха, од онда до данашњег дана. Па када Син Бога живог није се стидео службе Оцу своме небесном, како да се људи стиде те службе и прихватају лажно обећање сатанино о господовању и уживању у овоме свету? После дугог и предугог колебања између службе Богу или ђаволу, избрани народ израиљски на крају приволео се потпуно ђаволу, издао је Бога и распео Месију, Сина Божјег. Право им

је рекао Исус: *Ваш је отац ђаво и сласти оца својега хоћете да чините, он је крвник људски од почетка и не стоји на истини, јер нема истине у њему, кад говори лажи своје говори, јер је он лажа и отац лажи.* Тако је завршена мисија избраног народа израиљског, потпуним и свесним одступањем од службе Богу и стављањем на располагање сатани, коме тај народ и до данас служи. Јер нико од људи не може да не служи било Богу било ђаволу. Век људски јесте век службе.

34. Све је то знао наш мудри отац Сава. И боље од нас знао је он, да је овај животни рок на земљи дат људима ради службе а не ради господовања, преживања и уживања. Због тога се покорио неминовном и неизбежном, тј. служењу. Али он је још знао да служење може бити двојако, или Богу или сатани. Зато се он свом снагом трудио да точак свуколике енергије свога народа, као и своје личне, окрене на служење Богу. И још, поврх свега, да и државу, исто као и цркву стави у активно, неуморно и драговољно служење Богу. На тај начин он је остварио у српском народу потпуну и савршену Теодулију, тј. богослужење, а избегао западну аномалију, по којој је црква тобож сама дужна служити Богу, али не и држава, папа али не и краљ, свештеник али не и грађанин и војник.

35. Где год се црква одделила од државе ту је болесно стање или цркве или државе или обоје. Раздељена црква и држава – то значи служење двама разним господарима. А пошто постоји само један једини прави господар коме се може свесно и поштено служити, тј. Господ Бог, значи да једна од завађених и раздељених установа, било црква или држава, мора да служи противнику Божјему, ђаволу. Раздор, свађа и рат између цркве и државе срамоти историју западних крштених народа за последњих хиљаду година. Час је црква била у служби противника Божјих због своје теократије, час опет држава због своје аутократије, час она прва због клерикализма, тј. потпуног одрицања служења Богу. Не по разуму него по злоби завађених страна. А злоба помрачује разум, због чега и стоји у Светом Писму опомена: *Чувај се да ти злоба не помрачи разум.*

36. Од свих тих аномалија и ужаса св. Сава је спасао свој народ установљењем Теодулије као пута и циља цркве и државе. Не би то он лако извео, да му се отац Немања није замонашио и да му брат рођени није био краљ. Сам Бог је тако определио, да се на једној историјској прекретници српске историје нађу два брата као народне вође, један као духовни а други као световни поглавар, архиепископ Сава и краљ Стеван. Необична сличност са једном судбоносном прекретницом у историји израиљског народа, када су се на челу тога народа, по Божјој заповести, нашла два брата, Мојсеј и Арон. Јер ко ће разумети човека и помоћи боље него рођени брат? Краљ Стеван као владар такмичио се у служби Богу са својим братом духовником и трудио се да у вероисповести не изостане иза њега. Моћни Немања пак својим монашењем у старости запечатио је тим чином своје приволење царству небесном, к небу управио дух својих потомака а целом народу својим примером оставио поуку да се кроз земаљски живот мора спремати за вечни живот.

37. Нека нас ни мало не заварају крупне титуле српских владара, као: краљ, цар, деспот, автократор, севастократор. Све те звучне титуле писане су испод онога што је прво и битно – раб Христа Бога. И ово није било само мртво слово на хартији, нити нешто формално и обичајно. Не, него је то баш било битно у животу њиховом. Бранили су веру православну, што значи истину Божију – одлучно и неуморно. У томе су они надмашили и саме царе византијске. (Тако је краљ Милутин спасао грчки народ од срамоте а Грчку од унијаћења у време једног од Палеолога.) Нису трпали на гомиле благо, нити су га трошили на своје палате, него су све давали на стројење велелепних храмова у славу Христа Бога, народу своме на корист а души својој на спасење. Колико су ове њихове славне задужбине послужиле на корист српскоме народу, то је сам народ благодарно у песми исказао, а сви историчари признали и потврдили.

38. Задужбинарство ове врсте, тј. у подизању цркава и манастира никад се после није превидело код српских владара ни у једној династији до наших дана. Чак и после Косова под турским господарством, вазални кнежеви и књегиње, деспоти и деспотице, војводе и војвоткиње, подизали су задужбине широм земље српске. То су наставили Карађорђе и Милош, наши сељачки кнежеви, и њихови потомци. Краљева црква на Опленцу сведочи, да српски владари ни у дванаестоме веку нису прекинули службу Богу кроз задужбинарство отпочето још од наших првих крштених жупана а размахнуто од Немањића.

39. Та племенита страст код Срба за подизање задужбина не може се наћи у таквој и толикој мери ни у једног другог народа. Не само да су украсили и освештали своју земљу безбројним и красним задужбинама него су са истом ревношћу и љубављу подигли многе и сличне задужбине по земљама блиским и далеким: по Албанији и Грчкој, по Хрватској и Мађарској, по Бугарској и Влашкој, у Светој Гори и у Палестини. У неким од тих земаља српске задужбине представљају и до данас најглавније и најлепше светиње.

40. Ми поменусмо одбрану праве вере и зидање задужбина од стране српских владара као њихову службу Богу, као њихову Теодулију. И ако су то све ствари велике и значајне, оне нису једини начин богослужења српских владара и великаша. Било је и других начина. То су углавном дела милосрђа према малим и сиротим, и праведне заштите свих страдалника на правди. При својим задужбинама у Солуну, Цариграду и Јерусалиму, краљ Милутин је отварао склоништа за старе и убоге, хранилишта за гладне и пријуте за болесне и недужне. То је познато из историје овога великог владара. Тим пре морао је он подизати такве установе при својим задужбинама у самој Србији. Како он тако и остали велики задужбинари.

41. О Ти, чудни Творче, безбројних чудеса,
Коме верно служе ангелска небеса,
Престоли и силе, господства и власти,
Што владају моћно над сваком области,
Серафими страшни, пламенови бели,
Херувими моћни, слични хитрој стрели,
И сунце и луна и звездана кола,
И све живе твари што са твога стола,
Хране се и поје, и твој ваздух дишу, —
Кажи зашто људи на Тебе уздишу?
Зашто Тебе чине за зло своје кривим,
Тебе што их створи и чиниш их живим?
Но хвала Ти Творче, вечна хвала Теби,
Што нам оце наше Ти привуче Себи,
Те служише Теби не жалећи ноге
И стројише Теби задужбине многе, —
Вере браниоци, бедни храниоци,
Твоји раби бише наши славни оци,
Богати пред светом, пред Тобом убоги,
Милосни спрам других, а спрам себе строги.
Нит' сујетни бише, нит' ходише слепо,
И круне и злато сматраше за пеп'о,
Да би само Теби верно послужили
И по смрти својој близу Тебе били
У вечном животу, уечној светлости,
Где нема ни смрти, беде ни жалости.

42. Пишу историчари како су неки Немањићи били велики грешници, како је брат издавао брата, брат борио се против брата, отац ударао на сина, син на оца. То није неистина, али је неистина да је то и само то био цео садржај њихова живота, да је то цео њихов животопис. Они причају причу донекле али не до краја. Као кад би свети Лука историчар апостолских дела, испричао о Савлу како је ватрено гонио хришћане, па ту застао и свршио причу, не испричавши други део, тј. како се Савле обратио у Павла, гонитељ у апостола, грешник у покајника, христовороц у свеца.

43. Заиста неки од Немањића грешили су као људи по људској слабости, али су се кајали за грехе и умирали су као покајници. Не знамо за Вукана да ли се покајао, зато је и остао ван славе и ван календара, јер је устао против своја два света брата и везивао се за римску цркву. Због тога је окарактерисан као издајник, и као праобраз свих издајника српских, и то увек са истим именом: Вукан, Вук, Вукашин, Вујица. Међутим Драгутин се покајао због свога устанка против брата Милутина, замонашио се и као монах Теоктист веригама се обложио у покајању и искушењу. И сазидео је неколике предивне цркве у славу Божју као: Озрен, Тавну, Рачу, Лозницу и цркву у Ариљу. И посветио се. Зашто српски историчари не допричају причу до краја? А крај дело краси, вели српски народ.

44. Кајао се и краљ Милутин због греха према сину своме Стевану, и горко оплакивао свој грех пред игуманом манастира Пантократора, у коме је ослепљени Стеван приморан био да борави. И посветио се Милутин не као грешник него као покајник, и не као покајник само по речи него још више на делу, служећи Господу своме Христу до краја свога дугог века. Ниједан од модерних историчара српских није се задржао на ономе што је најкрупније и најважније у погледу личности овога славнога краља, на име, да се посветио и да бугарска престоница Софија чува његово тело као своју највећу светињу. Не виде то они, јер је нехришћански и несрпски мрак замрачио њихов духовни вид. Они не опраштају грех ономе коме је Бог опростио и кога је Бог чак и посветио. Не може се историја србског народа писати само мастилом, него и крвљу и сузама из срца.

45. Кајао се и цар Душан због свог греха према родитељу своме Стефану Дечанском. Али грех сина према родитељу тежи је од греха брата према брату, и од греха оца према сину. Душан је остао велики и славан, али се није посветио, тј. постигао је највишу славу земаљску, али не и највишу славу небеску. Но и ако се није посветио, верујемо да му је Бог опростио грех због његове огромне и неуморне службе Богу. Јер је био покајник. И јер је подизао многе задужбине, чинио безбројна дела милосрђа, штитио манастире и сваку правду својим строгим законима, Свету Гору оснажио је и осигурао, а цео хришћански Балкан бранио је од некрста, и у крсташком рату за хришћанство на Балкану пострадао. Заиста, и ако је учинио у младости велики грех према родитељу своме, био је до краја живота сјајан и веран слуга Христов на делу и у страдању, потписујући се увек као раб Христа Бога и жртвујући себе за крст часни и златну слободу хришћанску свих балканских народа.

46. Кајао се и деспот Ђурађ Бранковић за грех оца свога Вука, издајника косовског. Али се тешко примало његово покајање за онога грешника, коме народ, као жива црква Божја, никад није опростио. Ипак деспот Ђурађ је оправдан пред Богом и народом због својих дела и патњи. Он се, истина, није посветио, али су велика дела његова била у служби Христу Богу. Подизао је цркве, држао је строго веру православну, одбио је папску понуду да пређе у римску цркву, обдаривао је богато манастире у Србији и у Светој Гори, мудро и опрезно чувао је народ уколико је то могао као вазал турски, а као родитељ преживео је грозна страдања због несреће своје деце. Јер су му два сина од Турака била ослепљена а ћерка приморана да се уда за крвника Султана. Но када се Ђурађ није посветио, посветили су се неколики његови потомци кроз мајку Ангелину. А Ђурађ је био и до краја живота остао раб Христа Бога, на делу и у страдању.

47. Кајао се и кнез Милош Обреновић због греха према Карађорђу, јер је посредно био умешан у погибију великога Вожда, и то још кума свога. Сведочи о његовом кајању црква звана "Покајница" коју је Милош дао подићи у Радовању. Но није сав Милош у томе греху. Он је себе сматрао слугом Божјим и народним. Борио се за крст часни и страдао много од туђина и од својих. Оправио је безмало све нарушене манастире не само у сада ослобођеној него и не ослобођеној Србији све до Јована Бигорског. Постио је, држао је крсну славу и много се Богу молио, исто као и велики Карађорђе попут свих старих владара српских и свега народа српског. Били су то људи народни и по крви и по духу.

48. Но ко је тако свето и честито служио Богу Христу као онај дивни Лазар Косовски? Посветио се и он, посветила му се и жена, царица Милица, посветио му се и син Стеван Високи. Од светог корена света и лоза. Он је чинио сва Богу угодна дела као Немањићи а владао је, или боље рећи, служио је, у тежа времена него Немањићи. Подигао је многе задужбине, од којих и до данас служе Раваница, Лазарица и Горњак. Обновио је из рушевина манастир св. Романа. Био је велики дародавац светиња светогорских. Ходио је на хаџилук на Христов гроб. Био је отац сиротанима и заштитник беднима. А поврх свега положио је живот свој на Косову за крст часни и слободу златну. Зато га је народ српски заволео и опевао, а Бог га прославио тиме што га је посветио увенчавши га двојним венцем: као свога слугу и као мученика.

49. Ми смо изнели овде само неколико примера српских владара и велможа, како су они ходили путем Немањиним и Савиним, сматрајући себе као прве слуге Христа Бога испред свога народа. Но ни издалека нисмо набројали све. Било је још стотине и стотине, можда и хиљаде, мањих кнежева, челника, војвода и велможа који су ходили тим истим путем и као слуге Христове службом, задужбинама и разним пожртвовањима спремали се у овом животу за онај живот, и мучећи се на земљи с надом гледали у вечно и бесмртно царство небесно. Ко ће их све набројати? Још их нико није набројао. Сваки крај не само српске земље него целог Балкана, од Бесарабије до Цариграда и од једног мора до другог, чува камено сведочанство о њима тј. њихова имена урезана у зидове или ликове сачуване на фрескама у њиховим задужбинама.

50. Где су задужбине суседних народа и владара на српској земљи? Стави себи ово питање, Србине, три пута и размисли. Нигде ни једне. Ни једне румунске у Крајини (у близини Неготина налази се манастир Буково задужбина не румунских великаша него онога славнога српског краља Милутина). Ни једне бугарске у Македонији, и ниједне грчке ма где. Мада је цариградска патријаршија господарила над српским народом до Светога Саве и дуго и дуго за време Турака, ипак нигде ни једне грчке задужбине, ни од грчких владара ни од грчких владика и велможа. Заиста, невероватно али истинито. И ма да Бугари полажу право на Македонију и Тракију, нигде у овим земљама ми не видимо ни једну задужбину бугарских владара. Међутим, грчка Тесалија и сва околина бугарске престонице украшене су светињама подигнутим од Срба ктитора.

51. Ми не мислимо овим да прекоревамо или омаловажавамо наше суседе. Такво је њихово васпитање. Они нису имали Немању и Светога Саву, и нису васпитани као Срби у једном не кривудавом правцу – у Теодулији, у служењу Богу као путу и врховном циљу људског живота на земљи са нечувеним геслом: за крст часни и слободу златну. Зато су њихове народне старешине, мада не мање богате од владара српских, остале равнодушне према служењу Богу, па нису ни трошили своје благо на задужбине. Гледали су земљу а не небо, и старали се о земаљском царству а не о небесном. Зато су врло често губили обоје. Само неке румунске војводе били су задужбинари, али и то под упливом својих жена Српкиња или својих зетова Срба, или избегле у Румунију властеле српске.

52. Национализам српски је универзално хришћански, никад уски и глупи шовинизам. Овако би се могао дефинисати српски светосавски национализам: Уређивати своју кућу и сувишном своје снаге и свога блага помагати сваком народу да уреди своју кућу. Или: Служити Христу Богу на својој земљи и у својој отаџбини, а по могућству и са претеком служити Христу Богу по другим земљама, блиским и далеким, тја до Русије и до Горе Синајске, чак и до крајева васељене. Хришћански национализам у универзализму и универзализам у хришћанском национализму. Срби су једини носиоци овога идеала, великим делом и до сада оствариваног, а уз Србе још једино Руси од чланова православне фамилије народа Божјих на земљи. Има ли што спасоносније за сав свет?

53. Мислимо да је до сада довољно објашњено како су српске народне старешине, били они краљеви или цареви, или деспоти или челници и војводе, служили Христу Богу са својих престола и са старешинских столица, као стројитељи задужбина, браниоци вере православне, помоћници суседним народима у одбрани, заштитници сиротних, и као крстоносни ратници против некрста. Да пређемо сада на монаштво, као последњи и врховни разред службе Христу Богу, као матуру свих оних који су се пре тога годинама вежбали у истој служби на разне начине.

54. Монаштво је код Срба једна огромна историјска стварност, која је у историји Срба играла већу улогу од задужбинарства, јер задужбинар даје своје а монах даје себе на службу Богу. У томе је монаштво веће од задужбинарства. Пример старца Немање и пример младића Растка деловао је заразно и делује и дан данас на старце и младиће српске да се отресу свега, приволе царству небесном и пођу путем уским и скорбним, путем монашког подвига.

55. Монах је стварно стављен у српској историји изнад сваког другог звања и сваке друге титуле, не због неке спољашње силе него због моралног значаја. У црквеном прологу говори се о визији некога, који је видео монахе у оном свету небеском изнад великог цара Константина. Српски аристократи од памтивека повлачили су се од свега у манастире и пустиње исто као и прости људи. Света Петка српска – Преподобна мати Параскева – била је од племићског рода. Од великашког и знаменитог рода била су и она тројица славних духовника, свети отац Прохор Пчињски, Гаврил Лесновски и Јован Рилски. Они су живели далеко пре Немање и Саве, и служили су Господу. Но служба Господу овим путем монашким, у великом стилу и са великим замахом, почиње тек од ова два ретка мужа, од којих је почело све што је велико у историји српског народа.

56. Замонашио се моћни Немања, па његов син кнез Растко, па краљ Стеван Првовенчани, па краљ Владислав, краљ Урош, кнез Предислав (Сава II), краљ Драгутин, па полубраћа цара Душана, па Ана, супруга Немањина, и краљица Јелана Градачка и Јелана сестра краља Дечанскога, и царица Јелена Душанова, па царица Милица, и деспотица Ефимија, и мајка Ангелина и Максим син њен са још повише чланова куће Бранковића, у Срему, у Ердељу и у Румунији. Многи племићи српски после Косова повукли су се у Свету Гору и тамо као монаси окончали. Толики број њих испунио је манастире српске и грчке у Палестини. Чак и Синајска Гора имала је Срба монаха. Нису се они повукли од света у манастир да спасу свој земаљски живот од смрти – ко је од рођених икад успео у томе? Него да служењем Христу Богу заслужи вечни живот. Нити су одлазили у манастире да би се исхранили. То никако. Напротив, они су односили у манастире своје сачувано благо и свуда су остављали добар спомен било зидањем и оправљањем манастира, било писањем икона и преписивањем књига. Свуда су они радили са познатим домаћинским духом српским. Нигде Србин монах у Светој Гори и на истоку није јео бадава туђи хлеб нити је умро без заслуге и без добра спомена. И до данас спомињу се у Јерусалимским манастирима по добру српски монаси и у неким показују се њихове рукотворине. Они су служили Богу а не себи. И Бог је благословио њихов спомен у далеком туђим земљама.

57. Монаштвом и мучеништвом за веру српска је властела запечатилa своју истинску службу и своје савршено приволење царству небесном, царству непроменљиве и вечне стварности. Шта је и монаштво него једно драговољно мучење себе ради највишега циља живота како га је Спаситељ објавио? На то мучење себе решавала су се српска властела лако, имајући пред собом пример Немањин и Савин. Старци су следовали пример старога Немање а младићи примером Савиним. Извесно је да ни један православни народ није имао толики број владара, који су драговољно сишли с престола и отишли у манастир да као прости монаси послуже Христу подвигом монашким. Заиста, Срби у томе имају првенство пред целим хришћанским светом.

58. Тако је програм Жички, програм Савин оствариван кроз векове и то подједнако како од старешина цркве тако и од старешина државе. За слуге Божје признавали су себе и једни и други, службу Богу сматрали су за своју свету и једину дужност и једни и други, и служењем Богу до издисаја надали су се задобити царство небесно и једни и други. Во дешњак и во левак упоредо и мирно носили су јарам свој и служили Домаћину своме. Црква и држава – то је био један јединствени и нераздељиви организам народни.

59. Свађа између цркве и државе увек је производила јеретике и безбожнике. У српском народу после угушења богумила, није било никакве јереси. А безверник, ни један једини, није познат од времена Немање па све до кнеза Милана Обреновића, до најновијег времена, када смо се као слободан народ погледали лицем у лице западне Европе, у лице ове злокобне по свет хемисфере, ове нагрђене од јереси и безверства.

60. Од тада смо ми постали злокобни по сами себе. Нова српска аристократија, такозвана интелигенција, постала је очарана Европом као добром, полацманила се, и свом душом се оделила од свога народа и од народне праволинијске историје, премда је фарисејски гатала о народу и о народним правима, и речју и пером и делом одвраћала је народ од царства небског и прикивала му душу за благо земаљско и шарени пепео овог пролазног света. Свак је био готов да се похвали службом у двору или министарству или на универзитету, а нико службом Христу Богу. То је почетак најновије и страшне трагедије српског народа. Грешила је и стара аристократија српска (ако се уопште може говорити о српској аристократији) баш као и она теодулска, али је, грешећи, могла увек окренути се Богу и рећи познате молитвене речи: Господе, ашче и согрјешихом, од Тебе не одступихом. Давила се понекад у греху, али није испуштала из руку коноп спасења. Кајала се, испаштала драговољно своје грехе и спасавала се. Нови дављеници српски пак одступили су од Христа Бога, па давећи се нису имали у рукама коноп спасења.

61. О Исусе благи, Сине Превечнога,
Ти се с неба спусти са престола свога
У пустињу страшну ове земље црне,
Где б' и сунце могло од стра' да утрне,
Као монах, самац, да обделаш њиву
И мртвицу суху претвориш у живу,
Видеше владари, познаше Господа,
Да је живот овај пролазан к'о вода
Па престоле своје напустише радо
По примеру Твоме пођоше к'о стадо
У пустињском миру да преору себе
И узгаје семе зајмљено од Тебе,
Да молитвом, постом и бдењем ноћним
Учине се сличним ангелима моћним
Што ноћу и дању, без страха и беде

У свог Створитеља нетремице гледе,
У чудо свих чуда, у извор свих тајни,
У тројично једног, у лику пресјајни.
И оци се наши приволеше томе
К'о монаси Творцу да послуже своме,
Да гледају чудо и да дишу славу,
Непролазну, вечну, једину и праву,
Милију од свију земаљских милина
И слађу од свију пролазних таштина.

62. Оно што смо рекли о српским државним и грађанским старешинама, о њиховом Светосавском схватању живота као службе Христу Богу, и о самој њиховој служби на разне начине, то поготову важи у пуној мери за старешине српске народне цркве, за архиепископе, патријархе, монахе и свештенике. Они су били пред властелом и народом тумачи Евангелија као службе Богу и речју и примером. Многи су од њих били задужбинари и ктитори, а сви су били браниоци праве вере од јереси, заштитници народа и хранитељи сиротиње, летописци српске историје и надахнитељи песнопеваца и гуслара.

63. Света Гора им је била прво духовно огњиште, Јерусалим друго. И у Светој Гори и у Светој Земљи они су се учили Теодулији, да би после стечену науку искуством и вежбом (а не само голим речима) преносили у свој народ. Или су пак остајали тамо да домаћински послуже Богу у својим или туђим манастирима, и да се упокоје у Господу као слуге Господње, на Кармилској Гори, на Тавору, за Јорданом, у Јерусалиму и око Јерусалима или на Гори Синајској. У време силе Турске пак они су оснивали своје манастире и стројили задужбине по целој Панонији, по Мађарској све до Карпата, по свој Румунији и по Јужној Русији. То се нарочито догађало у време деспотије Бранковића и по пресељењу патријарха из Пећи у АустроУгарску.

64. Па и ови патријарси српски, као и владике црногорске, били су мученичке слуге Христа Бога. По невољи и сили околности они су примали на своју грбачу не светску власт над народом, слично римским клерикалцима, него бригу о народу и о свим народним пословима у недостатку световних кнежева и вођа. Због тога се нигде у историјама о српском народу не спомиње теократија из оног горког времена кад су пећски патријарси и црногорске владике стајали на челу народа. Јер не само да то није била никаква теократија него баш сугуба теодулија. Слободне државе је било нестало, остала је само црква. Световне старешине су биле ишчезле, остале су само духовне вође. Један во био је убијен и други је морао сам да носи јарам и вуче цела кола.

65. Народи су од вајкада гледали у своје вође и на њих се угледали. Српски народ гледао је у своје владаре и челнике и у своје владике и духовнике, и од њих је примао пример. Какав је пример примио овај народ од својих световних и духовних вођа? Пример теодулије, службе богу као смисла живота и пута за царство небесно. Примивши то познање од својих двојних старешина, од њиховог примера и њихових дела, народ се према том познању оријентисао у свеколиком свом домашњем и друштвеном биту.

66. Седећи и размишљајући крај свога огњишта, био у слободи или у ропству, српски сељак је морао себи овако говорити: Кад су краљеви и цареви наши служили Христу Богу, зар ћу ја тражити неког бољег домаћина да му служим? Кад се неком служити мора, онда је најбоље служити Најбољему. Кад се Немања, стар и немоћан, замонашио, шта ја чекам и зашто ја да се не замонашим пре неизбежне смрти? И кад је Сава згазио своју младост као јевтину крпу платна, и отишао у манастир, зашто ја да ценим своју младост, која као цвет прецветава и као трава суши се? И кад су краљеви наши као монаси постили и на асури спавали ради спасења

душе зар ја да тражим господство и сласт, а смрт стоји пред вратима? И кад су царице и кнегиње наше сушиле се по манастирима, зар ћу ја да прекршим пост и гојим се за нечију сласт? И кад су сва господа и властела српска зидала цркве и манастире, зашто ја бар да не запалим свећу у тим њиховим задужбинама или не приложим нешто или не послужим неко време у њима за спасење деце своје, кад нисам у стању сам саградити цркву? И кад су сви наши великаши, државни и црквени, имали богомоље по кућама својим, зашто ја да не држим молитву у својој кући и са својом децом?

67. На основу свога искуства и ученог примера српски домаћин у планини створио је нешто изванредно с Божјом помоћи. Створио је од свога дома богомољу, и цркву, и манастир и Свету Гору, и Јерусалим. На свој дом ставио је крст Христов и све је осветио крстом и посветио преславној и недомисливој Светој Тројици, узео је једног од прослављених светих слугу Божјих за свога заштитника и молитвеника и служио му као крсној слави. Увео је скраћени типик манастирски у свој дом: типик поста и молитве. Српски дом постао је прави манастир, са једним додатком освештане брачне везе ради множења народа Божјега и са скраћеним правилом молитвеним по нужности, но које се надокнађивало већим трудом. Вера, поштење, послушаније и трпљење, то је укратко био типик сваког српског дома. Шта је Света Гора него служба Христу Богу? Ја не могу да одем у Свету Гору, могао је Србин рећи, зато нека мој дом буде Света Гора. Шта је Јерусалим земаљски према Јерусалиму небеском? Ја бих желео поћи на хаџилук у Јерусалим земаљски, где су стопе Спаситеља мога, али нисам у могућности! Зато ћу да се уздигнем вишњем Јерусалиму, бољем Јерусалиму, где нису само стопе Његове него баш Он сам, васкрсли и вазнесени победилац смрти, Господ мој и Бог мој.

68. Но ако сваки Србин није био у стању путовати на поклоњење у Свету Гору и у Јерусалим, сваки је могао ходити у своје домаће манастире, својих славних цара задужбине, и ходио је сваки. Ходио је често и на дуже време. Исповедао се, причешћивао, уздизао и сједињавао дух свој са Богом својим, подвизавао се заједно с калуђерима и исто као и калуђери. Долазио је у манастир да види сина или унука, који се у манастиру учио, а и сам се поучи. А имао се чему поучити. Манастири су били најбоља школа за народ, каква је икад постојала у српском роду. У њима се у потпуности одржавала како општа хришћанска тако и српска народна традиција. Обоје у знаку службе Христу Богу. Долазио је да види најпреданије и најизвежбаније слуге Божје, и да се и он од њих научи служити Богу и свецима Божјим. И још да чује како су сведици Божји – међу којима су и многи његови српски преци – служили Богу на земљи, трудом, молитвом, уздржљивошћу, задужбинама и патњама сваке врсте. Онда се враћао дома, да примљену науку преда својима и примени је у дому своме као у неком малом манастиру.

69. Православље се не може замислити без манастира. И кућа светог Јована богослова на Сиону, у којој је становала Богомати, била је стварно, ако не формално, један манастир. Ту су се сабирали апостоли и други верни, ради молитве и поуке. Богородица је била наравно у том манастиру главна личност, која је зрачила свима својом мудрошћу, вером и примером живота. Нарочито српско православље није могуће замислити без манастира. У њима се српски народ од памтивека учио правилу вере и образу кротости. Уз то још и својој великој историји. Сваки манастир подсећао га је на задужбинара неког владара или великана српског. И народ је сазнавао како су његови велики људи служили Богу и своме роду, како су се трошили и трудили за душу своју, за царство небесно. Тако је Теодулија предака прелазила и на потомке преко манастира.

70. Српска задруга је основана на теодулији, на служењу Богу. Кад је теодулија ослабила, задруга се пољуљала. Није задруга српска почивала толико на крви – јер крв се мешала – колико на теодулији, тј. на сазнању да се мора Богу служити вером, поштењем, трпљењем и послушањем. У задрузи је свако имао своју част и своју дужност. Домаћин је представљао

владара и духовника. Он је био први и прави Теодул. Као домаћин, попут Христа Спаса он је био слуга свију. Он је кадио пред иконом, он је водио молитву, он је освећеном водом кропио све, он је резао колач и дизао у славу Божју, да, он је био Мојсеј и Арон у исто време, и Сава и Стеван у исто време, за свој дом, слуга Господњи на свима линијама, све у свом уском домаћем кругу. Сву чељад је волео, за све се бринуо, за све се Богу молио, све је помагао и за све први на концу или конопцу живот полагао, слично многим игуманима манастира. То је нешто заиста реко у историји хришћанства.

Ако су Пајсије и Хаџићера Рувим пострадали као игумани својих манастира, то су хиљаде и хиљаде српских домаћина пострадали исто тако за своје домаће обитељи, своје домаће манастире, као слуге Христове. И сви су се прибрави са оцима својим у Велику Небесну Србију у царству небесном.

71. Од тешких искушења и честих катаклизми Србин се поучио да ћути и дубоко размишља. То га је утврдило у вери у судбу. Сваком размишљању о прошлости следовао је Србинов закључак: Тако је морало бити! Морао је честити Лазар на Косову погинути зато што се приволео судби Христовој и царству Христовом. Морао је умрети за истину, да би васкрсао у слави. И прославио се славом нечувеном. Посветио се. И као слуга и мученик Христов постао је централна херојска личност у историји хришћанског Балкана, од цара Константина до данас. Морао је деспот Ђурађ љуто страдати, и гледати своје синове ослепљене и ћерку удату за муслимана. То је била последица греха родитељског, Вуковог. Морао се посветити деспот Стеван Високи јер је био честити син честитог свеца Косовског Лазара. Постоји линија правде и линија неправде. Зло не може добро донети, нити се добро може злом победити. Јер оно што је добро има две отаџбине, земаљску и небеску, гоњено из једне оно се сели у другу; и има две куће, на земљи и на небу, кад му изгори кућа земаљска он се сели у кућу небеску. Штета на земљи добит је на небу, поруга на земљи слава је на небу, страдања на земљи, ликовање на небу. Зло рађење готово суђење. Пусти добро низ воду, а ти иди уз воду и сретнеш га. То је праведна судба што светом влада. До те вере у судбу дошао је Србин дугим страдањем, дугим ћутањем, дугим размишљањем, дугим искуством и молитвом.

72. Највиши облик драме јесте трагедија. Историја Срба је сва трагична. Пут српског народа води врхом опасне литице над безданом. Тим путем може проћи без страха само месечар. Такве су страхоте на том путу. Да су Срби гледали наниже у пропаст изнад које путују, уплашили би се и брзо пали и пропали. Али су они гледали навише, у небо, у судбодавца Бога, с поверењем у Њега и корачали несвесно или једва полусвесно. Због тога су могли прећи пут литицом, каквом ни један народ беле расе није до сада прошао. Отискивао се, али се пузао поново на уску стазу стрменитог платна. Знао је он, да је то једини прави пут, пут његове судбе и спасења. Појединци су се отискивали и нису се повраћали. Они су пропадали. Али главнина народа се увек враћала на пут. Трагични пут страдања и васкрсења, пут Христа, коме су се Срби заветовали на службу.

73. На уском путу над безданом не помаже теоретичар него практичар, нити помаже философ који слуги и нагађа, а најмање научник који зна све уназад а ништа унапред. На уском путу над безданом помаже само онај који је тим путем већ прошао те може бити прави и стварни путовођ. На језивом путу којим је српски народ кроз последњих 800 година ишао, путовођ је био Исус Христос, Онај који је дошао из града ка коме човечанство путује, да покаже пут, управо да буде пут и путовођ. Од Адама до крајева времена и пространства васионе нико осим Њега није дошао одонуд, од циља, од града непознатог, да покаже пут и проведе путнике к циљу и граду небесном. Појмио је то српски народ, сав рањав и крав на месечарској стрмени, зато је презрео све теоретичаре, мануо руком преко свих белосветских

философија и кабинетских наука, као честити Драшко преко црвоточних Млеатака, и ухватио се за скут Христа Господа, као јединог верног путовође.

74. Страдају у овоме свету и нехришћани и хришћани. Намеће се питање: Ако паганци и безбожници страдају, зашто хришћани страдају? Заиста, велико питање, оно мучи душе многих неутврђених Христових следбеника. Међутим, иако патње неверних и верних изгледа да су подједнаке, смисао и циљ патњи је несравњиво различан. Замислите једну високу гору, врлетну и стрмениту, и на врх горе сјајан град. Около горе у наокруг налази се пут, широк и блистав, који не води никуд, јер иде у круг. А уз гору, преко стрмени, води тесна стаза ка граду на гори. Једни путници путују овим широким и кружним путем око горе, не знајући ни зашто иду ни куда иду и без наде на неки бољи живот на крају пута, ни на какву награду. Други путници иду оном стрменом стазом уз гору, знајући зашто се зноје и камо иду. Они су први паганци и безверци, синова мрака и царства земаљскога, а они други су хришћани, чеда светлости и царства небесног. И они се зато зноје, али лако све подносе, јер знају да путују дома, у вечну отаџбину своју, у град Цара вишњег, у крило Оца небесног. И знају још да их рука Господња помаже, и да су уз њих ангели хранитељи. Ово јасно визионарско сазнање крепило је српски народ кроз све векове муке и страдања.

75. Нису се Срби научили истини живота само слушајући Евангелије. Нису се научили само из књиге. Него су се томе научили исто толико из животног искуства. Многи су људи обамирали и понова се враћали у живот. Њихове су душе излазиле из тела и, вођене од ангела Божјих, путовале су по ономе свету душа и духова. Ретко да је било једно село или град где се такви случајеви нису догађали. И сведочанства тих сведока била су сагласна. Постоји онај свет, како свет светлих духова тако и свет духова мрака. Праведници су у оном свету у блештећој светлости и неисказаној радости, док су грешници и непокајани неправедници у мраку и муци, где је плач и шкргут зуба. Па онда била су многа јављања из онога света, нарочито у време народног страдања. Биле су визије, и у сну и на јави, визије спасоносне, које су потврђивале све истине Христове науке. Људима чиста и проста срца јављао се сам Христос, и Богородица, и ангели Божји, и свеци, и душе умрлих предака. Уз то се при свакој моби и на сваком селу причало о догађајима, који су сведочили, да Бог удара злотвора а милује добротвора. Све то огромно усмено предање, у коме су Срби, као један страдални и визионарски народ, нарочито богати, то предање које не би могло стати у сав свет кад би се записало било је Србину потврда свеколике науке Христове. Како су протестанти очајно сиромашни без икаквог предања.

76. Судба свих праведних народа уопште слична је судби Христовој, но ниједног тако као српског народа. Страдао је и велики руски народ, но ни за трећину не, колико Срби. Страдали су и Грци, али много мање јер су се вештином и концесирањем бранили. Крст Румуна и Бугара био је несравњено лакши од крста српског. У турском царству СрбМилет био је најомрзнутији. У АустроУгарској исто тако. Зашто? Зато што су Срби упорно стајали за Христа и борили се за крст часни. Зато што нису давали мира својим господарима ни живи ни мртви. Јер и крв мртвих Срба вапила је Богу и мучила савест угњетача. Ај, како су често мртви страшнији непријатељу човеку од живих.

77. Борбу против Турака нису Срби завршили на Косову. Нису ни на Смедереву нити на Београду. Нису је завршили нигде и никад, од Косова до Орашца, од Лазара до Карађорђа, нити од Карађорђа до Куманова. И после пада Смедерева и Београда борба је продужена, страшна и истрајна, кроз векове, из Црне Горе и Далмације, из Удбине, из Мађарске, из Румуније, из Русије. Крстоносни Србин је био свуда и до краја главни заточник борбе против полумесеца. Славни војвода Бакић брани Беч од Турака, а на другом опет бојишту води немачку војску против Турака. Јакшићи задивљују Мађаре својим херојством у борби с Турцима, тако да их је краљ Матија назвао "стубовима хришћанства". Тако исто Бранковићи

и други у Румунији и Бугарској. Тако Смиљанићи и Јанковићи у Далмацији. А да и не говоримо о Црној Гори, о том вековном и непробојном шанцу Хришћанства против Ислама.

78. И сви ће вас омрзнути имена мојега ради, рекао је Спаситељ својим апостолима. То се наравно и збило на апостолима. Али се буквално збило и на Србима, као главним носиоцима крста Христова на Балкану и у Аустрији. Иноверна Турска и кривоверна Аустрија мрзеле су Србе више од свих осталих народа у својим границама. И Србима је било тешко и претешко. И да нису гледали у Христову судбину као у своју сопствену не би се одржали. Али су они гледали у страдању Христовом своје страдање, у смрти Христовој своју смрт, и у Васкрсењу Његовом своје васкрсење и обратно. Веровали су да сам Христос понавља своју судбу кроз српски народ. Та визија чинила им је вековно страдање подношљивим и ненаситу смрт лаком.

79. Христос је за Србе био сам смисао живота и борбе, и страдања и умирања и слободе и обнове и рада. Смисао цркве, смисао државе, смисао породице, смисао човека. Ни један народ није тако смишљено и нежно украсио празнике Христове нарочитим дирљивим обичајима као српски народ. Замислите Божић и Богојављење, па Велики Петак и Васкрс, па Вазнесење и Тројичин дан, и Преображење и Крстов дан. Све је окићено красним обичајима као лепо изаткани ћилим. Исто су тако искићени и празници Богородични. Никома у небеском свету нису Срби подигли толико цркава колико Приснодјеви Марији. Па још како су Срби научили да воле и признају свеце Божје, нарочито своје крсне славе. Заиста као нико у свету. Души Србиновој небесни свет је био од вајкада ближи и приснији од земаљскога. У томе свету он је увек гледао многобројнију родбину него на земљи. Зато се толико и сећа својих умрлих, пали свеће и чини промене. И спрема се службом да и сам пређе у тај вишњи свет са вером, чашћу и образом, и сједини са својима пред лицем Христовим. Тамо, само тамо где је велика небесна Србија.

80. Ај, та Велика Небесна Србија! Она представља већ одавно остварени идеал Велике Србије. Верујемо да је у њој више од сто милиона крштених Срба, који у земаљском веку Христу служише или за Христа страдаше, кроз векове и векове. И више их је тамо у рајској светлости из доба борбе, робовања и страдања него ли из доба слободе и благовања. Они који више личе на Христа заиста су у ономе свету ближи Христу. Верујемо по евангелски, да ће неки народи, далеко већи од српског на земљи, бити мањи у царству небесном. И Господ је рекао, да ће неки који су први бити последњи и последњи први. И страдални Лазар на небу је засијао међу првима, док је богаташ потонуо међу последње у мрак паклени.

81. Небесна Србија Србија је рајска,
Миомирна, красна као ружа мајска.
Ту су оци наши и праоци свети,
Што са крстом часним достигоше мети.
Ту жупани србски, краљеви и цари,
И витези крста, и нови и стари.
Ту мајке јунака и сестара јато –
Углачане патњом сијају к'о злато.
Ту чете посника и светаца благих
И много и много сродника нам драгих.
Ту монаси часни, монахиње бледе,
Вечну светлост Божју сад весело гледе.
Ту свечари србски и задужбинари,
Борци и страдалци и млади и стари.
И девојке миле и дечица мала
Што су за свог Христа јатом пострадала,

Мачем посечена, огњем сагорена,
К'о шибљике младе ветром оборена,
Домаћини ту су што у дому своме
Палише кандила Богу превечноме,
Занације славне, веште свом занату,
Тамо, сви су тамо, у небесном јату.
Из тамнице сужњи, из болнице болни,
Паћеници овде, убоги, невољни,
Радују се тамо око Светог Саве
Ко синови царски посред царске славе.
И четници славни, Божји осветници,
Многи богомољци, многи добротворци,
Удовице тужне и мајке без деце,
Све су убројане у Божје свеце.
Кнежеви сељачки и њини усташи
И сви и сви други славни предци наши
Што у горчинама живеше најљућим
Али немогуће сматраше могућим.
Поколења многа од најбољег соја,
Народ, Божји народ, без броја и броја,
То је она вечна Небесна Србија.
Што к'о јато звезда пред Богом се сија.

82. Свакоме човеку дата су од Бога два поља делатности, за свој дом и за своје ближње. Свакоме народу дата су исто тако два круга делатности и бриге, за себе и за друге. Ко ме је дато више, од њега се више и тражи, тј. више бриге о себи и о другима. Себични људи и народи су као онај слуга, који је примио један талант, па закопао. Српски народ је обдарен од Бога многим талантима, због чега се од њега много и тражило. Од њега је судба тражила одувек две ствари: да свој дом најбоље уреди и да помогне суседима мање даровитим да уреди свој дом. Србин је извршио оба ова задатка потпуно. Уредио је свој дом на хришћански и домаћински начин, и помогао је свима и свакоме у суседству своме да уреди свој дом. Како оно каже свети Апостол Павле: *Ако се ко не умије својим домом старати, како ће се моћи старати за цркву Божију?* (I Тим. 35)

83. Као редак домаћин Србин се домаћински старао о свом дому, о своме селу, о своме народу, па исто тако и о народима суседним, на близу и на далеко. Његову службу Христу није ограничавало ни време ни простор. Због таквог свог широког и домаћинског духа свети Сава је био вољен као ангел Божји и међу Мађарима и Бугарима, и међу Грцима и Арабима. Краљ Милутин одбијао је монголске навале не само од Србије него од целог Балкана. Цар Душан је ратовао и у рату пострадао далеко од своје земље ради одбране Срба. Кнез Лазар погинуо је на Косову за крст часни и слободу васцелог хришћанства, што се тада осетило и признало у целој Европи, Карађорђе је дигао устанак са крајњим циљем ослобођења целога Балкана и стварања хришћанске хетерије свих православних народа на овом полуострву.

84. Највећи задужбинари у Румунији и Мађарској били су Срби и Српкиње. Најзнаменитији велики везири у Стамболу били су Срби. Највећи песник мађарски био је Србин. Неколико Срба војсковођа били су међу првима у Русији. Неки од најуспешнијих државника и дипломата руских били су опет Срби. Неколико знаменитих духовника и светитеља руских били су Срби. На листи великих људи у АустроУгарској монархији налазе се многи Срби. Прва и главна светиња у Албанији јесте манастир са моштима светог краља Јована Владимира код Елбасана. Прва и главна светиња румунска јесу мошти свете Петке српске у Јашу. Дворска црква са маузолејом где се сахрањују владари румунски јесте српска

задужбина у Куртеа де Арђошу. Прва и главна светиња у престоници бугарској јесу мошти светог Краља Милутина. У непосредној близини гроба Господњег у Јерусалиму налази се опет Милутинова славна задужбина, манастир светог Арханђела, и до сад добро очуван. У Грчкој Тесалији најчувенији су они манастири на Метеорима, који су подигли Срби и у којима се налазе мошти Срба светаца и ктитора. Да и не говоримо о Светој Гори, која се обновила и до данас одржала благодарећи највише српској бризи и помоћи, духовној и материјалној. Најзад и у наше време, у Новоме Свету, у Америци, генијални Срби научници заузели су места баш у првоме реду. Широм Америке и целог света позната су имена двојице Срба, Николе Тесле и Михаила Пупина.

85. И обратно. Кућећи туђу кућу у даљним земљама, по судби Божјој, нису знаменити Срби никад заборављали ни своју отаџбину. Трудиле су се да учине добро своме народу што су више могли. Тако је Сава Текелија основао Текелијанум, највећу добротворну установу у АустроУгарској за српски народ. Велимир Теодоровић завештао је сву своју имовину српском роду која се зове под именом "Велимиријанум". Професор Михаило Пупин из Њујорка, поред свог великог легата Колумбијауниверзитета, оставио је милионски легат српском народу у Србији. Тако и Васа Ђуковић, Србин из Америке, завештао је своју велику имовину Србима у Боки, своме родном крају. И многи други, знани и незнани.

86. Историја српског народа сведочи јасно и гласно, да онај ко је слуга Христов најбољи је домаћин, најхрабрији војник, најмилији сусед, највернији друг, најпослушнији син, најпоштенији грађанин – речју најдушевнији и најплеменитији човек. Служење Христу оплемењило је српски народ и учинило га најдушевнијим и најчовечнијим народом на свету. То не значи да међу Србима није било рђавих људи. И најсавршенији језик има неправилних глагола. И један од дванаест апостола био је богоиздајник. И међу Србима било је тешких злотвора, отмичара, јавних и тајних дерикожа и арамија, издајника и грешника сваке врсте, а у новије време и јавних богоотпадника и безвераца. Но то није чудо. Јер историјски пут српског народа, рекли смо, води стрмовитом литицом изнад страшног бездана. Ко се оклизне и падне, тај заиста пада у бездан. Али ма колико да су одвратни примери таквих Срба, они представљају трагичне епизоде на правилном путу једног целог народа.

87. Служење Христу – то је вековни правилни пут српског народа. Теодулија дакле, а не теократија нити аутократија нити пак западњачка демократија, него теодулија јесте пут и начин живота српског народа. Тај пут га је прославио на земљи и на небу. Тај пут, пут служења Христу, напунио је велики део Божјих небеса Србима. Тим путем идући из поколења у поколење многи милиони Срба су ушли у жељено царство небесно и створили велику Небеску Србију. Не само велику него величанствену и лучезарну. Тиме је циљ земног битисања једног народа увелико постигнут, и још се непрестано постиже, и постизаће се, надамо се, до краја времена. И постизаће се, велимо, с молитвом Богу да тако буде, и да се небесна Србија повећава кроз сву будућност до краја времена. Тако ће извесно и бити, ако Срби не полуде, не изађу ван себе, и у својој вансебности не утрну визију царства небеснога и не потону у варљиво царство земаљско, и ако се не окрећу туђим системима и путевима живота, тј. ако не напусте служење Христу и не предаду се служењу сатани. Јер се служити мора у овоме земном веку – то је очигледно – па ако се не служи Христу, служи се Антихристу. А два господара се служити не могу. Христос пак тражи од својих безусловну и свецелу службу.

88. Шта је српски народ постигао својом Теодулијом, својим служењем Христу Богу? Постигао је све, и постизаће све до смака света, што један народ постићи може. Постигао је то, да за 800 година није имао верски рат нити економски рат, ни туђинца за владара у време своје слободе. И само то троје па је довољно чудо за народе на Балкану и у свој Европи. Но то није најважније. Постигао је, да створи једну велику и утанчану културу живота и рада,

сву прожету духом светим и домаћинским. Но и то није најважније. Постигао је, да доведе у хармонију оно што се зове индивидуално и колективно да не клима ни тамо ни амо, тј. да се одржи заједнички живот а да се личност не стесни. Но и то није најважније. Још је постигао човечност и душевност, да и слугу свога рачуна у чељад своју и да последњег просјака ставља за славску софру и служи му као кнезу, што је велико али није најважније. Још је постигао, да домаћински брине о суседним народима и о целом човечанству са искреном љубављу, молећи се богу широкогрудом молитвом: Помози, Боже, свима па и нама. Али и то није најважније. Постигао је још, да има сразмерно више славних људи и жена, и више светаца и хероја, и више мегдана одсудних по Балкан и Европу него ма који суседни народ. Но и то није најважније. Још је постигао, да кроз Христа дође до сазнања о смислу, путу и циљу живота човекова на земљи, и до јасне и посведочене визије царства небеснога. То је најважније од свега, и све остало проистекло је од тога.

89. Познање истине најважније је од свега. Кад се зна истина, зна се и пут и појима живот. Правда и милост и јединство духа долази од познања истине. Познаје истину – и истина ће вас ослободити, рекао је Спаситељ. Ко познаје истину, истина му светли као земаљски луч на путу живота и обасјава му све те бива слободан од сваке заблуде и сваке странпутице. Једино у светлости истине човек може да разликује правду од неправде и добро од зла. А истина се не налази у произвољним људским мишљењима, нити у теоријама учењака, нити у философијама филозофа, него је сва истина у живоме Богу, због чега се истина не може ни открити ни наћи док је Бог не објави, а Бог је објавио истину кроз Сина свога јединороднога Исуса Христа. Отуда је Исус Христос жива и оваплоћена истина Божја. И отуда путовање за Христом јесте путовање у светлости, а одступање од Христа јесте окретање лица на супротну страну и лутање по мраку – неизбежно лутање по мраку лажи, насиља и сваке бесмислености. А истина се постиже само вером у Исуса Христа. Веровати Њему и у Њега – то и значи знати истину и ходити у светлости истине.

90. Истина садржи у себи све: и правду и милост и доброту и светлост и разум и љубав. Истина је увек иста. Дивна је то реч српска за истину: оно што је увек исто, оно је истина. А то је Бог. Он је једини вечно исти и непроменљиви. Оно што се мења, обмашиво је, пролазно и варљиво. Бог је увек исти. Ја сам онај који јесам... име ми је Јесам, говорио је Господ пророцима. И Господ Христос је увек исти, непроменљиви, неварљиви. Рекао је он: Небо и земља проћи ће а речи моје неће проћи. Српски народ је то познао и осетио дубоком интуицијом, па је заволео Христа као истину и свом душом прилепио се уза Њ и пошао за Њим, ставивши Њему јединоме у службу и цркву и државу и културу и војску и сав живот свој. Приволевши се Христу, српски народ се приволео царству небесном. Али од 1918. године до 1941., српски је народ преживео једну катастрофу тежу од оне на Косову. Јер на Косову пала је војска, али не и народна идеологија, не истина, оборено је царство земаљско, али не и небесно, пале су слуге Христове али не и Христос, сломљени су крстоносци али не и крст. У овом пак последњем периоду наше историје задобијено је царство земаљско, али се почело нагло губити царство небесно. Држава се испрегла из јарма службе Христу и ставила све остало у јарам да њој служи: и цркву и школу и војску и све установе. Земаљско царство постало је не само идеал него идол. Повећање Небесне Србије успорено је као никад раније. Достигнута је кулминација свега умног и моралног распада, који је отпочео по смрти кнеза Михаила.

91. Распад је отпочет, и отпочет и довршен, партизанством. И то четворним: партизанством интелектуалним, моралним, политичким и економским. Синови српских сељака окренули су се Западу да траже сунце тамо где се сунце гаси а не рађа се, да траже прво истину, коју је Запад изгубио па је и сам тражи ево већ неколико векова жишцима филозофског мудровања, и није је нашао него се поцепао у погледу истине у интелектуалне партије. Синови српских сељака отишли су на Запад, да питају шта је праведно а шта неправедно, шта поштено а шта

непоштено, и вратили су се заваљени и поцепани у таборе око тог питања. Јер тамо где се није могла наћи истина, није се наравно могла наћи ни правда ни поштење, него партизанска свађа и препирка око тога. Синови српских сељака хаџијали су на Запад да проуче како треба државу и друштво уредити, и вратили су се заваљени и поцепани у партије онако како су и западни народи, без теодулије, заваљени и поцепани. Синови српског народа лутали су по западном мраку да се науче како треба имовинске ствари решити на земљи, тј. оно што су давно давним њихови ђедови и прађедови решили боље него ико: *средњим системом*, лутали су и вратили се збуњени и јаросно заваљени међу собом око тога као и народи на Западу. То четворно партизанство створило је од прескупо плаћене Србије једно тркалиште и вашариште, на коме су Христос и народна мудрост имали најнижу цену. Сва четири та чира распукла су се у време државе Југославије, и гној се разлио по целом народу. Југославија је представљала за српски народ највећу забуну, најтеже грчеве и најсрамније понижење, које је он икад доживео и преживео у својој прошлости. Нико није за то крив до његови сопствени синови, партизани у четири правца и хулитељи светиња на свим линијама.

92. Мала знања добијају се учењем, велика знања добијају се вером и поштењем. Христоверни и поштени Карађорђе није имао сва ситна и ситничарска знања модерних Срба, али је имао сва велика знања. По тим својим великим знањима, које сам Бог дарује онима који су верни и поштени ма и без икакве школе, Карађорђе није имао у свом плану ову и овакву Југославију какву су створили његови крунисани потомци, него хетерију (друштво, заједницу) православних народа на Балкану. За ту идеју и тај план свој, Карађорђе је мученички пострадао. Но његова идеја, онда одбачена, сада долази на дневни ред. После свих перипетија и свих лутања, Срби се морају вратити на идеју свога великог Војводе: Савез свих православних народа на Балкану с наслонем на православну Русију. И то све не ради царства земаљског него небесног, не ради славе и величине државне него ради служења Христу Богу. Теодулија једноверних народа био би смисао и програм те историје.

93. Свака велика и спасоносна идеја остварује се споро и трудно, и то обично на мучеништву и крви својих зачетника. Хришћанство је изашло на светлост дана и признато тек после триста година. Карађорђева идеја о савезу слободних народа Балкана запечаћена је Вождовом крвљу у Радовању и чекала је своје остварење до сада ето 120 година. Но то је идеја велика и спасоносна, те ће се с Божјим благословом и остварити, ако је сви Балканци прихвате. А прихватиће је, ако је најпре Срби прихвате, срцем и душом и разумом. Неће је пак српски народ прихватити, ако буде ишао за поквареним и антихришћанским духом своје партизанске и неозбиљне интелигенције. Прихватиће је пак, ако буде пошао за духом онога свог великог и светог генија сељачког, за духом Црнога Ђорђа из Тополе. Видећемо.

94. Царство балканских народа са царством свете Русије – не Русије неруске и чивутске, него свете православне Русије – може донети целом човечанству срећу и остварити оно мистично хиљадугодишње царство мира на земљи, које се показало на Патмосу у визији ономе славном апостолу визионару, светом Јовану Евангелисту. Јер тај миленијум још није у историји света остварен. А оно што је суђено од Бога, мора се остварити. Ко ће остварити ако не они, који су до сада били највише мучени и презирани, сечени и гажени, тј. Словени и остали православни народи? Речено је српском пословицом, да на мрзану кућа остаје. А у руским народним причама увек је презрени и "глупи" Иванушка на крају морао спасавати своју браћу, која су се правила паметнија од њега. Тако ће православни Словени са осталим православним народима, као мрзан и презрени Иванушка, спасавати обе хемисфере света, Исток и Запад. Каквим програмом? Да ли насиљем, освајањем, гордошћу, себичношћу, палезном теократијом, светском аутократијом, вашарском демократијом? Не, никако него теодулијом, свакидашњим програмом српског народа.

95. За време херувимске песме на Литургији свештеник говори Богу: "А служити Теби велико је и страшно и за саме небеске силе". Шта раде пламени серафими и херувими и безбројне војске бестелесних духова него служе Творцу своме "са страхом и трепетом"? Јасно је да за људе и народе на земљи не може бити веће почасти од службе Богу. Нити има већег достојанства и веће славе за човека него да служи Створитељу своме. То је српски народ разумео, од цара до просјака, и програм служења Богу испуњавао доследно и упорно од Немање до почетка XX века. Ту је српски "бураж" посрнуо, пред капијом XX века, као султанов пред Бечом. Разумео је српски народ, да ко Богу не служи, тај не може служити ни своме народу нити човечанству. Јадни су они и нелогични, који говоре да хоће да служе народу али одбацују Бога. Као кад би неко спасавао туђу децу а презирао родитеља те деце! Не може човек признати човека за брата да не призна Бога за Оца. Српски народ мора чврсто стати на свој историјски пут служења богу, и уколико је скренуо мора се повратити на тај пут. Иначе ће бити одбачен од Бога као јеврејски народ, па му неће помоћи никакво царство земаљско, нити икаква Југославија и хетерија. Он у хетерији православних народа треба да сија као најдоследнији, најизвежбанији, и најпрослављенији слуга Христа Бога, те да осталим народима служи за пример. Ми подвлачимо: најдоследнији, најизвежбанији и најпрослављенији.

96. Историјски догађаји то потврђују. У својој праволинејности и историјској доследности Срби су надмашили и Русе, да не говоримо о другим православним народима, коњукуристима и безброј одсудних момената. Руска интелигенција, сита трбухом а лења духом, заварана је од христорног Дарвина, Маркса, Ренана и сличних западних сатаниста, више чак него и српска интелигенција. Не зато што је српска интелигенција била боља од руске, него зато што се више плашила од слободног, храброг и мудрог сељака, српског, који ју је хранио, те није смела ићи баш до краја на своме пропадном путу, из страха да је народ не побије. Па ипак, олењен на слободи као на летњој пригревици српски сељачки народ је дозволио својој интелигенцији да му убризга све отрове западне смрти у његов дух и душу. Ако се не излечи, иструлиће и пропашће, и биће као лешина пред Богом, пред Небесном Србијом и пред целим светом. Личиће на човека, који је сву младост провео чедно и поштено, и прочуо се и прославио, а у најзрелијим годинама пропио се и покварио, да га нико не може да позна и да га се и небо и земља одричу као свога сродника. То би значило: свршетак историје Србадије а почетак историје мангупарије.

97. Српска великодушност често је прелазила у слабост. И то у велику и убитачну слабост – у сервилност. Ту слабост показали су у турско и аустријско време Срби избеглице у Русију и у Румунију. Колико је српског народа остало тада на овом страшном ограшју балканском, толико се, у току времена и у неколико махова, преселило у Русију и у Румунију. На овоме страшном ограшју балканском данас има осам милиона Срба. Толико треба да их има у Јужној Русији и у Румунији. Међутим, у Русији нема ниједног јединог. Све се слило и прелило у друго. А у Румунији, која је по крви половином српска као и хрватска, има само једна шака Срба, само као једна преостала стража од пропале војске. Брат је брат, и они православни и ми православни хајде да се назовемо Русима и Румунима! Да се није тако катастрофално мислило, данас би ми имали у Јужној Русији милионе Срба а и у Румунији. Та невероватна слабост, та Ахилова пета, показала се и у време католичкоправославне Југославије. Католици су нам браћа, говорило се, *вера не игра никакву улогу*, главно је крв и језик (као код волова што је главно крв и рикање) а историја, а галерија славних христољубивих царева и краљева, а Косово, а Устанак, а Куманово и Кајмакчалан, а многи милиони бораца за крст часни и слободу златну, а барјаци српски – то је све ништа: све те висине ми ћемо срубити и нивелисати и уравнити да будемо једнаки. То је језик београдских политичара и историчара. Чак одликоваћемо Карађорђевог звездом с мачевима и орденом светог Саве Немањића најљуће наше мучитеље и слуге римске теократије и бечке аутократије. И још ћемо ставити на равну ногу са Душаном, Милутином и Карађорђем

највеће издајнике Словенства, Православља па чак и Хрватства, лажне краљеве Томислава и Звонимира. У историји Југославије остаће овековечене две лажи: лажна историја и лажна политика. То је дошло од српске великодушности, претворене у жалосну сервилност. Ако се Срби не излече од те очајне слабости, они ће бити *серви* а не Срби и у свакој хетерији и у свакој новој комбинованој држави на Балкану. А свакако ће се излечити искуством из 1941. године, када су доживели да их изда не један Вук Бранковић, и не десет њих, него цело једно племе, цео један народ – ако се народом може назвати – друге вере. Душан се називао: цар свих Срба, Бугара и Грка, па се не зна да је овако био издан ни од Бугара ни од Грка.

98. Национализам балканских народа може се лако ублажити хришћанским сазнањем. Уколико хришћанско сазнање, а то је познавање истине Божје, буде се повећавало утолико ће се оштрине национализма ублажавати. Не да ишчезне него да се ублажи и оплемени вером у Христа и служењу Христу.

99. Из свега историјскога искуства нашег и из свега што смо до сада изложили могу се извести три руководна начела: програматична за будућност и српскога народа и свих православних народа. Начело прво: одбацивање свих и еманциповање од свих неправославних идеологија и туђинских уплива на ма коју грану народног живота. Начело друго; прихватање служења Христу Богу, попут свих прошлих поколења, и свих славних предака наших, као пута и смисла и цркве и државе и школе и свих народних установа, као и породичног и личног живота. Начело треће: јасна визија небеснога царства Божјега као врховне мете земног путовања и битисања свих слугу Божјих, како народа тако и појединаца. Дакле, прво еманципација, друго теодулија и треће визија. У светлости ова три начела сва друга питања се могу врло лепо решити. А ова три начела представљају срж историје српскога народа од великог Немање до наших дана.

100. Свети, свети свети о трисвети Боже
Нико нас ван Тебе просветит не може.
Свети, свети, свети, о трисвети Боже,
Нико нас ван Тебе простити не може.
Свети, свети, свети, о трисвети Боже
Нико нас ван Тебе сложити не може.
Свети, свети, свети, о трисвети Боже
Нико нас ван Тебе спасити не може.
О смилуј се на нас због наших отаца,
Твојих верних слугу и твојих светаца.
Просвети нас, Боже, прости и прослави,
Без Тебе смо слични сасушеној трави.
Сложи нас и спаси, Христе Спаситељу,
И приведи Твоме вечном Родитељу
У небесно царство, сврху свију сврха,
И последњу мету свих земаљских трка.
Једно тек желимо: да Теби служимо,
Месију и Спаса, Тебе да славимо.
Јер ко Теби служи тај најбољем служи,
На муке и патње ником се не тужи.
Без Тебе су људи ка' без очњег вида,
Без пута, поштења, без наде и стида.
Ти си основ свему, Ти си смис'о свему,
Ко следује Теби, дух је Твој на њему.
И благослов вечни и живот без краја,
И радост и песма усред Твога Раја.

¹ Као нешто пролазно ми не спомињемо овде световњачку теократију у Женеви, коју је Калвин засновао, но која је с њим и ишчезла. Теократија монашка већега стила постојала је од древних вренмена, постоји и сада у Тибету.